

Devrimci teori olmaksızın devrimci bir hareket olamaz.

V. İ. Lenin, *Ne Yapmalı?*

Devrimci Marksizm

Sayı: 12 - Kış 2011

Üç aylık Teorik / Politik dergi
(Yerel, süreli yayım)

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Şiar Rışvanoğlu

Yönetim Yeri: Kuruköprü Mah., Özler Cad.,
Özden İş Merkezi, No.41 K.2 D.38 Seyhan/ADANA

Baskı: Yön Matbaacılık
Güven Sanayi Sitesi,
B Blok No: 366 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 544 66 34

Yurtdışı Fiyatı: 12 Avro Kıbrıs Fiyatı: 8 TL

Fiyatı: 8 TL (KDV Dahil)

Devrimci Marksizm

Teorik / Politik Dergi

K1ř 2011

İÇİNDEKİLER

	Bu sayı	4
Sungur Savran	Referandum ile seçimler arasında Türkiye	11
Levent Dölek	Burjuvazinin iç savaşı üzerine	41
Sungur Savran	Burjuvazinin iç çatışmasının sınıfsal temelleri	66
Onur Koyunlu	Musul-Kerkük açılımı	97
Şiar Rışvanoğlu	<i>Taraf</i> gazetesi Kürt sorununda kimin tarafında?	109
<u>Kitap eleştirileri:</u>		
Özgür Öztürk	100. yılında <i>Das Finanzkapital</i>	133
Mustafa Kemal Coşkun	KESK tarihi nasıl yazılmaz?	143
Mehmet İnanç Turan	Olmayan sosyalizme ihanet	151
Ahmet Öncü	Türkiye’de finans kapital	165
Sait Almış	İki doğum öyküsü	171

Bu sayı

Devrimci Marksizm'in elinizdeki 12. sayısı, politik bir sorunu, Türkiye burjuvazinin bağrında yaşanan iç savaşı ve Türkiye politikasının bir diğer yakıcı konusu olan Kürt sorununda, bu iç savaşın da belirleyiciliği altında son dönemde yaşanan gelişmeleri masaya yatırıyor. Burjuvazinin Batıcı-laik ve İslamcı kanatları arasında bir çatışmanın süregeldiği düne oranla bugün solda çok daha fazla kabul görüyor. Fakat bu çatışmanın boyutları, TÜSİAD, TSK gibi çeşitli önemli odakların bu çatışmadaki konumlanışları gibi konularda kafa karışıklığı büyük ölçüde devam ediyor. Elinizdeki sayısı ile *Devrimci Marksizm* bu konuları çeşitli boyutlarıyla derinlemesine irdelemeye çalışarak, Türkiye politikasının bugün yakıcı önemdeki bir dizi sorunu konusunda okuyucularına bütünlüklü bir tahlile erişme olanağı sunmayı hedefliyor.

Dosyamızın giriş yazısı 12 Eylül tarihinde yapılan Anayasa değişiklikleri referandumu sonrasında beliren ana siyasi eğilimleri ele alıyor. Sungur Savran'ın kaleme aldığı yazıda ayrıca, referandumda “Evet” ve “Hayır” pozisyonlarını benimsemiş olan çeşitli sol odakların bu tutumlarını dayandırdıkları konjonktür tahlilleri de eleştirel olarak değerlendiriliyor. Böylece karşılaştırmalı bir analiz olanağı sunan Savran, Kürt sorununda yaşanan gelişmeleri de bu genel çerçeve içerisine yerleştirmeyi ve sosyalist hareket ile Kürt hareketine bir çıkış yolu önermeyi ihmal etmiyor.

Levent Dölek imzalı ikinci yazı, burjuvazinin iç savaşının politik temellerini konu alıyor. Sınıf temelli bir tahlile dayanmadıkça bu iç savaşın anlaşıla-

mayacağını ileri süren Dölek, olan bitene işçi sınıfının penceresinden bakıyor. Yazıda, burjuvazinin iç savaşının tarihsel kökenleri, bugün neden bir iç savaş yaşandığı ve bu iç savaşın kanatlarının hangi odaklardan meydana geldiği ele alınıyor. Tahlilini, solda en çok kafa karışıklığı yaratan konulardan birisi olan TÜSİAD'ın konumunu inceleyerek ve Kürt sorunu, emperyalizm, olası İran savaşı gibi konuların bu iç savaşla karşılıklı etkileşimlerini ele alarak derinleştiren Dölek, iç savaşın gidişatı ile ilgili eğilimleri ortaya koyduktan sonra işçi sınıfının karşısında duran görevleri sıralayarak yazısını noktalıyor.

Dosyanın üçüncü ana yazısı Kurtar Tanyılmaz'a ait. Bu yazı, burjuvazinin iç savaşının ekonomik temellerini ele alıyor. Kökleri daha derine inen güçlü kanat Batıcı-laik burjuvazi karşısında konumlanan İslamcı burjuvazinin hangi ekonomik temellerden doğduğunu ve zaman içinde nasıl güç kazandığını istatistikî verilerin de desteğiyle ortaya koyan Tanyılmaz, her iki kanat arasındaki ekonomik çıkar farklarının boyutlarına ve bunların sınırlarına da değiniyor. Yazar, İslamcı burjuvazinin bugün tekeli sermaye boyutlarına eriştiğini ekonomik verilere de dayanarak ortaya koymakla birlikte, asıl güçlü tarafın hâlâ Batıcı-laik burjuvazi olduğunu vurguluyor.

Dosyanın ikinci bölümünde, hem Türkiye'nin hem de Ortadoğu'nun yakıcı politik meselesi olan Kürt sorunu ele alınıyor. Bu bölümde Onur Koyunlu imzalı ilk yazı, AKP'nin 2009 yılında başlattığı Kürt açılımının özünde devletin Musul-Kerkük açılımı olduğunu ve devletin bir yandan Kürt hareketini tasfiye ederken diğer yandan Kuzey Irak Kürt önderliklerinin hamisi rolünü elde ederek bir taşla iki kuş vurma hedefine dayandığını ileri sürüyor. Bu politikanın, 90'lı yıllarda Özal'la gündeme gelen İkinci Cumhuriyet politikasının günün koşullarına uyarlanmış hali olduğunu vurgulayan Koyunlu, sosyalist solun çeşitli odaklarının bu Kürt açılımı konusunda başta yaşadığı kafa karışıklığının nedenlerini de eleştirel bir biçimde değerlendiriyor.

Kürt sorunu konusundaki ikinci yazı, dosyanın da kapanış yazısı. Şiar Rışvanoğlu imzalı bu yazıda, bünyesinde sol liberallere de yer veren ve liberallerin Türkiye'deki sözcüsü durumunda olan *Taraf* gazetesinin, devletin Kürt sorununu Kürt hareketini tasfiye ederek çözme politikasına demokratlık kılıfı altında nasıl ateşli bir destek verdiği ortaya koyuluyor. Rışvanoğlu, bir dönem boyunca *Taraf* gazetesine sempatiyle yaklaşan Kürt hareketini de dostlarını seçerken dikkatli olması konusunda uyarıyor.

Derginin dosya dışı yazılarının tamamı kitap eleştirilerinden oluşuyor. Avusturya Marksistlerinden Rudolf Hilferding'in önemli eseri *Finans Kapital*'i (*Das Finanzkapital*) yayınlanışının 100. yılında duru ve özlü bir anlatımla değerlendiren Özgür Öztürk, bu kitap eleştirisiyle *Devrimci Marksizm* okurlarıyla da ilk defa buluşmuş oluyor.

İkinci kitap eleştirisinde Mustafa Kemal Coşkun, Canan Koç ve Yıldırım Koç'un kaleminden çıkan ve KESK tarihini konu alan kitabın, yazarlarının politik eğilimlerinin getirdiği yanlış değerlendirmelere dayandığını ve KESK'in tarihini aydınlatmaktan çok karartan bir nitelik taşıdığını vurguluyor.

Mehmet İnanç Turan ise Yazılama Yayınevi'nden çıkan *İhanete Uğrayan Sosyalizm* adlı kitabın önemli bir konuyu ele almakla birlikte, Sovyetler Birliği'nde yaşanan deneyime sosyalizm adını koymakla daha baştan okuyucularını hatalı bir değerlendirmeye karşı karşıya bıraktığına dikkat çekiyor. Bu bağlamda Turan, tek ülkede sosyalizmin inşa edilmesinin olanaklı olmadığı gerçeğini bir kez daha açıklama şansı elde ediyor.

Ahmet Öncü ise dergimizin bu sayısında bir kitap eleştirisine yer verdiğiimiz Özgür Öztürk'ün, *Türkiye'de Büyük Sermaye Grupları: Finans Kapitalin Oluşumu ve Gelişimi* adlı kitabını değerlendiriyor. Öncü bu kitapla Öztürk'ün, genel olarak bilinen fakat yeterince tanınmayan holdingleri, Türkiye'de finans kapitalin oluşumu temelinde ve Marksist terimlerle irdeleyerek, bu alanda büyük bir boşluğu doldurduğunun altını çiziyor.

Dergimizin son yazısında ise, sürekli yazarlarımızdan Mehmet İnanç Turan'ın, Kalkedon Yayınları'ndan çıkan iki eseri, *Felsefenin Ateşi* ve *Marksizmin Doğuşu* inceleniyor. Sait Almış imzalı bu yazıda ele alınan ilk kitabın insanlığın içine felsefe ateşinin nasıl düştüğü ve felsefi düşünme yollarının nasıl geliştiği konusunda aydınlatıcı bir eser niteliği taşıdığı vurgulanıyor. Almış, ikinci kitap olan *Marksizmin Doğuşu*'nda ise Marx ve Engels'in Marksist dünya görüşünü hangi koşullarda, düşünsel ve pratik yaşamda hangi sorunları çözerek oluşturduklarının anlatıldığını belirtiyor ve her iki kitabın da birer doğum –birincisi felsefenin, ikincisi ise Marksizmin doğuşunun- öyküsü olduğunu altını çiziyor.

Devrimci Marksizm'in bu sayısını, Arjantin'de 20 Ekim 2010 tarihinde, sendika bürokrasisinin silahlı adamlarının taşeron demiryolu işçilerinin eylemine düzenlediği saldırıda yaşamını yitiren Partido Obrero üyesi genç yoldaşımız Mariano Ferreyra'ya ithaf ediyoruz. Mücadelesi mücadelemize daima ışık tutacak!

Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle.

Hasta la victoria, siempre, Compañero Mariano!

Arjantinli genç bir yoldaşımızı, kardeş partimiz Partido Obrero'nun (İşçi Partisi) mücadeleci bir militanını, genç bir işçiyi sınıf mücadelesi ve devrim uğruna yitirmiş bulunuyoruz. 23 yaşındaki Mariano Ferreyra, 20 Ekim 2010 günü, taşeronlaştırılmış ve sonra işten çıkartılmış olan demiryolu işçilerinin bir eylemi sırasında sendika bürokrasisinin eli silahlı bir çetesi tarafından katledildi. Aynı saldırı sırasında yine Partido Obrero militanı, 56 yaşında ve yedi çocuk annesi olan Elsa Rodriguez de başından ağır yaralandı. Durumu daha az ağır olan yaralılar da var.

Arjantin'de demiryolları şirketi bir süredir belirli hatları belirli işletmecilere devretmekte ve böylece demiryolu işçilerini ana şirketin kadrosundan çıkartarak taşeronlaştırmaktaydı. Bu, hem ana demiryolu şirketine, hem de taşeron işlevi gören firmalara çok yüksek kâr getiriyordu. Demiryolu işçilerinin bu eylemi başkent Buenos Aires'in bir işçi mahallesi olan Avellaneda'da General Roca istasyonunda trenlerin işlemlerini engelleme amacıyla yolu kesmeyi önüne koymuştu. Bu işçiler işten çıkartıldıktan sonra, bunun haksız-

lığını ortaya koyarak işe iade edilme talebiyle defalarca çeşitli makamlara başvurmuşlardı. Yol kesmeye son çare olarak başvuruyorlardı. Ancak, demiryollarının ana sendikası olan Union Ferroviario'nun bürokratlarının adamları, yanlarına sendika bürokrasisinin politik olarak bağlı olduğu Peronizmin gençlik örgütünden üyeler de alarak demiryolu hattını işçilere karşı savunmak üzere, göstericilerden de daha kalabalık olarak toplanmışlardı. İki topluluğun arasında polis vardı ve iki tarafın birbirine yaklaşmasını engelliyordu.

Ne var ki, eli silahlı çete taşlar fırlatarak eylemci işçilere saldırdı. Polis bu saldırıya müdahale etmezken, işçilerin cevabi saldırısına karşı duracaktı. Ama asıl vahim olay bundan sonra gerçekleşiyor ve olayın başından beri sıkı bir kordon oluşturmuş olan polis, ne olursa eli silahlı iki kişinin kordondan sızmasına izin veriyordu. Bu kişiler ellerindeki silahları hedef gözeterek ateşleyecek, Elsa Rodriguez'i 200 metre uzaklıktan başından yaralayacak kadar nişan alacak, Mariano'yu ise öldüreceklerdi.

Taşeronlaştırmanın zengin ettiği şirketler sendika bürokrasisini de "görüyorlardı". Buna karşılık, sendika da iktidardaki Christina Kirchner ile kocası, eski başkan Nestor Kirchner'i politik olarak destekliyordu. Bu yüzdendir ki, Mariano'nun ölümüne yol açan olayda videolar ve tanıklar yaşananları açıklıkla ortaya koyduğu halde, başkan Christina Kirchner olaydan yedi saat sonra, her şey belli olduğu halde, eli silahlı çete ve onu oraya yollayanlarla ilgili ağzını açmazken, Partido Obrero ile polemik yapmaya girişecekti.

İşin içinde bulunan Peronist gençlik örgütü ise özellikle 1970'li yıllarda birçok gerillayı ve işçi liderini katleden Alianza Argentina Anti-comunista'nın (AAA, Arjantin Anti-komünist İttifakı) ardında ve içinde yer alan örgütün bugünkü devamıdır.

Bütün bunlar bir araya getirildiğinde, Mariano'nun katledilmesinden sendika bürokrasisinin yanı sıra, Peronist hareketi, cinayeti kolaylaştıran polisi ve başta Christina Kirchner olmak üzere hükümeti sorumlu tutmak gerektiği ortaya çıkıyor.

Bu olay, Arjantin burjuvazisinin en azından 1970'li yıllardan itibaren kurmuş olduğu hakimiyet sisteminin radyografisini de çekmiştir. Peronist sendika bürokrasisi, ülkenin en güçlü burjuva partisi olan Peronist hareket ile birlikte, bu ülkede burjuvazinin hakimiyetinin esas dayanağını oluşturmaktadır.

Mariano'nun ölümünden sonra reformist bir muhalif sendika konfederasyonu olan CTA genel grev çağrısı yaptı. Birçok işletmede dayanışma için iş bırakıldı. Buenos Aires'te Partido Obrero ve öteki sol örgütlerin çağrısıyla, CTA ve başka sendikaların da katıldığı protesto gösterisine 40 bin kişi katıldı. Mayıs Meydanı'nda (Plaza de Mayo), Başkanlık Sarayı'nın tam önünde binlerce kişi şöyle bağıırıyordu: "¡A Mariano Ferreyra lo vamos a vengar, con piquete y la huelga general!" Türkçesi şöyle: "Mariano Ferreyra'nın intikamı-

nı yol keserek ve genel grevle alacağız!”

Mitingin sonunda PO önderi Jorge Altamira’nın yaptığı konuşmayı ulusal televizyon kanalları naklen yayınladılar. Ülkenin başka kentlerinde de sayısız protesto gösterisi düzenlendi. Sokakta ve medyada hükümetin temsil ettiği Peronizm ile PO’nun temsil ettiği devrimci Marksizm karşı karşıya gelmiş durumda.

Mariano, bir metal işçisiydi. Devrimci politika açısından Arjantin’deki 2001 devrimci yükselişinin hasadıydı. Büyük piquetero hareketinin ve emekçi halk ayaklanmasının üst üste dört başkan devirdiği Aralık 2001 günlerinde devrimci olmuştu. Devrime 14 yaşında yazılmıştı. O günden itibaren kendini devrime adanmış, hem PO’nun Arjantin’in en güçlü devrimci partisi olarak inşasında, hem de onun gençlik örgütü UJS’nin (Unión de Juventud Socialista-Sosyalist Gençlik Birliği) gelişmesinde önemli bir rol oynamıştı. Sasetru fabrikasının işçilerinin özyönetim deneyimine omuz verenlerden biriydi. UJS’yi Avellaneda’da kökleştirmişti. PO’nun son üç kongresine delege olarak seçilmişti. Henüz 23 yaşındayken, Arjantin ve dünya devrimine o kadar hizmet verebilecek bir hayat, karşı-devrimci sendika bürokrasisinin eliyle sona erdirildi.

Mücadelesi sadece Arjantin’de PO’nun önderlik ettiği sınıf mücadelesinde ve UJS’nin gençlerinin günbegün çalışmalarında değil, Uruguay’ın, Meksika’nın, Şili’nin, Venezüella’nın, Bolivya’nın, İtalya’nın, Yunanistan’ın, Finlandiya’nın, Filistin’in ve elbette Türkiye’de Devrimci İşçi Partisi Girişimi’nin ve Enternasyonalist Gençlik’in işçilerinin ve gençlerinin mücadelesinde yaşayacaktır.

Ona Latin Amerika devriminin o güzel söyleyişiyle sesleniyoruz: Çok erken olsa da, “hasta la victoria siempre, Compañero Mariano!” Zafere kadar durmadan yorulmadan, Mariano yoldaş! Sen ne kadar uzakta toprağa verilmiş olursan ol, Deniz’lerin, Mahir’lerin, İbo’ların yanında uyuyacaksın! 23 yaşındaki bedeninin ölmüş olabilir, sen mücadelemizde yaşayacaksın!

20. YÜZYILDA MARKSİZM *Sungur Savran'ın önsözüyle!*

Versus Kitap, Ocak 2011

Çeviri:

Sungur Savran, Burak Gürel, Onur Koyunlu

Sosyalizmin güncel sorunlarını dert edinenler için elinizdeki kitap bir hazine.

Her bir yazısı, sayfası ya da satırı bizi doğru bilgilerle donattığı ve aydınlattığı için değil. Bir makaleler derlemesinin, hele çok geniş bir yelpazeye yayılmış ve her biri uzmanlık isteyen konular hakkında yazılmış yazıları bir araya getiren derlemelerin bütün yazılarının ne aynı doğrultuda olmaları beklenebilir, ne de aynı kavrayış düzeyinde. Bu kitapta yer alan makaleler arasında da son derecede önemli ve derin hakikatlere değinenler de var, konusunun temel bilgilerini sağlarken okuyucuyu daha derin bilgi arzusuyla başbaşa bırakan da, okuyucusunu ciddi biçimde yanıltan da. Ama bütün eşitsizliğine rağmen, bu kitap Marksizmi ve sosyalizmi ciddiye alan, bunların bugün içinde bulunduğu durumu kavramaya çalışan, buradan ileri doğru nasıl yürünebileceği sorusunu dert edinen insanlar için bir hazine. Çünkü kimini daha iyi tanısak da, kimini çok az bildiğimiz konuları (Afrika Marksizmi hakkında bugüne kadar ne bilirdiniz ki?) en temel verileriyle sunuyor bu kitap. Bize, 20. yüzyıl Marksizminin bugüne, 21. yüzyılın yeni kuşaklarına bıraktığı mirası anlamının ilk kilometre taşlarını sağlıyor. Bu bakımdan elinizdeki kitabın Türkçe'de bir benzeri olmadığını söylemek mümkündür. *Sungur Savran*

Referandum ile seçimler arasında Türkiye

Sungur Savran

AKP'nin militan taraftarı *Star* gazetesi ile sağdan ve soldan liberallerin yeni yuvası *Taraf* gazetesi, 13 Eylül 2010 günü aynı başlıkla çıktılar: “Halk yönetime el koydu”. Bu başlığın 13 Eylül 1980’de gazetelerin attığı manşete (“Ordu yönetime el koydu”) kinaye ile oluşturulduğunu hatırlatmaya gerek var mı? Sadece AKP hükümetini kölece destekleyen *Star* değil, hem “liberal demokratik” kamuoyuna hem de Kürtlere hitap eden *Taraf* da, böylece Tayyip Erdoğan’ın peşinden giderek referandumu 12 Eylül’ün sonu olarak ilan etmiş oldu. Yani Türkiye’de yepyeni bir dönem açılıyordu.

Bu iddianın gerçeklerle hiçbir ilgisi yok elbette. Aşağıda liberal ve sol liberal yazar, teorisyen ve siyasi liderlerin referandum sonrası Türkiye’yi nasıl gördüklerini daha ayrıntılı biçimde ele alacak ve ileri sürdükleri görüşlerin kofluğuna değinme fırsatı bulacağız. Ama şimdiden söyleyelim: **Tarihte muhtemelen pek az siyasi olay, bu kadar gözle görülür biçimde sahte tarzda şişirilmiş, olduğundan çok daha önemli bir olay gibi gösterilmiştir.**

Bunu söylemek, referandumun Türkiye'nin siyasi hayatında hiçbir önem taşımadığını ileri sürmek değildir elbette. Tam tersine, referandum kendi çapında epeyce önemli sonuçlar doğurmuştur ve yakın gelecekte yaşanması olası gelişmelere hem ışık tutmakta hem de onları belirleme bakımından önem taşımaktadır. Liberallerin ve sol liberallerin tamamen gerçeklikten koptuğu konu şudur: **Referandum Türkiye’de siyasi rejimin karakteri konusunda sadece marjinal bir etki yaratmıştır. Etkisi, birazdan göreceğimiz gibi, rejim üzerinde değil, mücadele eden kuvvetlerin karşılıklı güçleri üzerindedir.** İyi anlaşılması için başka bir biçimde de ifade edelim. Referandum oyunun üzerinde oynandığı zemini pek az değiştirmiştir. Buna karşılık oyuncuların arasındaki ilişkileri ciddi biçimde etkilemiştir.

Aşağıda önce referandumun ana sonuçlarını kısaca özetleyeceğiz. Bu özetten sonra, referandum sonrası Türkiye’sinin yakın geleceğine ilişkin eğilimlere geçmeden, solun “Evet”çi ve “Hayır”cı kesimlerinin yakın geleceğe ilişkin tahlil, öngörü ve yönelişlerine bakacağız. Bunların eleştirisinden hareketle referandum sonrası Türkiye’inde gerçek eğilimlerin ne olduğuna döneceğiz. Bu eğilimler arasında Kürt sorununu ayrı bir başlık altında ele aldıktan sonra, yazının son bölümünde sosyalist hareketin durumu ve karşısındaki görevler konusunda gözlemlerde bulunacağız.

Referandumun sonuçları

Anayasa paketi konusundaki referandumun sonuçlarının değerlendirmesini burada sadece özet biçimde yapacağız. Bu değerlendirme, referandumun ertesinde İşçi Mücadelesi sitesindeki bir yazıda ve Devrimci İşçi Partisi Girişimi’nin yayınladığı bildiride yapılmış olan analizlere yaslanacak. Daha ayrıntılı argümanlar için okuyucu bu metinleri inceleyebilir.¹

- Referandumun en belirgin sonucu, burjuvazinin politik iç savaşında İslamcı burjuvazinin ana siyasi gücü AKP’nin Batıcı-laik burjuvazinin temsilcileri (ordu, yüksek yargı, CHP) ve onların müttefikleri (MHP) karşısında yeni bir muharebeye daha kazanması oldu.

- Referandumla onaylanan paket, yargının iki kalesinde (Anayasa

1 Sırasıyla bkz. “İki zafer, bir hezimet, bir rezalet”, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1110&Itemid=1 ve “Görev: Fırat’ın doğusundaki zaferi Fırat’ın batısına taşımak”, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1116&Itemid=1.

Mahkemesi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) AKP hükümetine yönelen tehditlerin gerilemesine yol açabilecek gedikler açtı. Paket aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) bazı mevzilerinin (darbecilerin sivil mahkemelerde yargılanması, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanamaması vb.) elinden alınması sonucunu doğurdu.

- Siyasi partiler alanında, referandumda AKP (ve Fethullah Gülen) usta manevralarla MHP saflarında ciddi çatlaklar yarattılar. MHP referandumun büyük kaybedeni oldu.

- AKP, CHP'de Kemal Kılıçdaroğlu'nun Baykal'ın yerini almasıyla birlikte başlayacağı umulan rüzgârdan şimdilik fazla etkilenmedi. Her ne kadar CHP'nin % 42'lik "Hayır" oyları içindeki payı dolayısıyla oylarını bir miktar arttırdığı düşünülebilirse de, Kılıçdaroğlu'nun bütün halka yaptığı "Hayır" oyu çağrısına kendisinin icabet edememiş olması, prestijini ciddi biçimde sarstı. Aynı olay, CHP içindeki çatlakları gün yüzüne çıkardı. Seçimlere sekiz-dokuz ay kala partinin iç sorunlarını çözememiş olması, CHP'yi de 2011 seçimleri açısından, MHP ölçeğinde olmasa da, zor duruma sokuyor.

- Referandum vesilesiyle, Tayyip Erdoğan ile Fethullah Gülen yeniden yaklaşmış oldular. Bilindiği gibi, Fethullah Gülen'in Haziran başında Mavi Marmara olayı ertesinde İsrail'in yanında yer almış olması, İslamcı ortamlarda soğuk düş etkisi yapmıştı. Gülen'in "Evet" yönündeki ısrarlı çağrıları ve Erdoğan'ın referandum gecesi konuşmasında "Okyanus ötesi"ne teşekkürü, sarsıntının geçici olarak da olsa aşılması anlamına geliyor.

- Bütün olarak bakıldığında, AKP'nin referandumdan büyük kazanımlarla çıktığı sonucuna ulaşmak mümkün. Bu, AKP yanlısı medyada, hatta AKP karşıtı yayın organlarında bile büyük bir Erdoğan hayranlığının pompalanması sonucunu doğurdu. Erdoğan'ın bugüne kadar girdiği bütün seçim veya halk oylamalarından galip çıktığı ısrarla vurgulandı.

- Oysa, Erdoğan son yıllarda Kürt hareketinden üst üste yenilgiler almıştı. 2007 genel seçiminde DTP'nin % 10 barajına rağmen grup kuracak sayıda milletvekili çıkarmasına, 2009 belediye seçimlerinde ise, başta Erdoğan'ın göz dikmiş olduğu Diyarbakır olmak üzere, Bölge'de birçok belediyeyi kazanmasına, 2010 referandumunda BDP'nin boykot taktiğinin çarpıcı bir başarıya ulaşması eklenmiş oldu.

- BDP, aynı zamanda referandumda 14 sanayici, işadamı, tüccar örgütü aracılığıyla alenen "Evet" çağrısı yapmış olan Kürt burjuvazisine kar-

şı da büyük bir zafer kazandı.

- Boykotun başarıya ulaşması aynı zamanda BDP'nin halkın "Evet" yönündeki basıncına dayanamayarak son günlerde pozisyon değiştireceğini ya da kitlelerin BDP'ye rağmen tercihini "Evet" yönünde kullanacağını bekleyen ve bunun propagandasını yapan liberallere büyük bir tekzip oldu.

Bu söylenenlerden geleceğin eğilimleri bakımından elbette çok belirgin birtakım sonuçlar çıkacaktır. Ama referandumun gelecek açısından yarattığı olasılıklara girmeden önce solun "Evet" ve "Hayır" yanlısı akımlarının referandum sonuçlarını ve referandum sonrası Türkiyesini nasıl kavradıklarını görmek yararlı olacak.

Liberallerin hayal dünyası: "devrimsi" değişim

Gerek burjuvazinin saflarından gelen, gerekse kökeni solda olan liberaller, AKP iktidarını başlangıçtan itibaren Türkiye için büyük bir şans olarak görmüşlerdi. Ama hiçbir seçimde ya da halk oylamasında AKP'ye desteklerini bu kadar açık ve belirgin biçimde ortaya koymamışlardı. Bu referandum ile birlikte, liberallerin en azından bir bölümünün sadece AKP'nin politikalarını desteklediği değil, AKP sempatzanı olduğu ilan edilmiş oldu. Elbette, bu insanların ve akımların önümüzdeki genel seçimde AKP'ye oy çağırıp çağırmayacakları, seçime giren diğer güçlerin salkımlaşmasına ve her birinin aldığı tavra göre belirlenecektir.

Liberaller bu referandumda sadece AKP taraftarlığı yapmadılar. Aynı zamanda, referandumun Türkiye'nin rejiminde yaratacağı siyasi ve hukuki değişiklikleri inanılmaz derecede büyüterek yeni bir dönemin açılmakta olduğunu ileri sürdüler. Referandumdan sonra zafer sarhoşluğu² içinde yazdıkları bazı yazılarında bu konudaki düşüncelerini izlemek mümkün.

Liberallere göre, referandum Türkiye'de devrimci denebilecek bir etki yaratmıştır. Halil Berktaş şöyle yazıyor: "Nabi Yağcı 'devrimsi' bir değişim veya dönüşümden söz etmekte haklı. Aynı his bende de var."³ Etyen Mahçupyan referandumun "bir sistemin sonu" olduğunu söyleyecek kadar ileri bir iddiada bulunuyor.⁴ Ömer Laçiner ise şöyle yazıyor: "12 Eylül

2 "Zafer sarhoşluğu" diye andığımız ruh durumunun bazı belirtileri: "İçte-dışta 'evet'in bereketi" (Cengiz Çandar'ın 25 Eylül 2010 tarihli *Radikal*'deki yazısının başlığı); "Bu iş olacak" (Ahmet Altan'ın 24 Eylül 2010 tarihli *Taraf*'taki yazısının başlığı); "CHP-BDP bir uzlaşma ihtimalinde" (Oral Çalışlar'ın 3 Ekim 2010 tarihli *Radikal*'deki yazısında heyecan içinde dile getirdiği fikir.)

3 "Fırtınadan sonra", *Taraf*, 25 Eylül 2010.

4 "Değişim", *Taraf*, 14 Eylül 2010.

2010'dan itibaren ve bu referandumun sonuçları ışığında Türkiye siyasetinin yeni koordinatları bazında şekillenmesini kaçınılmaz kılan bir döneme girdiğimizi bir biçimde herkesin kabullenmiş olduğunu görüyoruz.”⁵

“Devrimsi” bir biçimde sona eren “sistem”in ne olduğu konusunda iki ayrı zamansallık devreye giriyor. Bir yandan, İttihatçılardan başlayarak, Kemalizmden geçerek günümüz darbecilerine kadar gelen, bir askeri vesayet sistemine yaslanan anti-demokratik eğilimlerin seksen küsur yıl sonra yenilgiye uğradığı söyleniyor. Etyen Mahçupyan bu görüşü şöyle ifade ediyor: “Türkiye İttihatçılıkla Cumhuriyet’i birbirine bağlayarak konsolide eden bir elitist otoriter rejimin, sivil ve asker bürokrasinin siyasete, devletin ise topluma vesayet koyduğu bir sistemin sonunu ilan ediyor. Bu tek seferde ve bir ‘büyük dönüşümle’ gerçekleşecek bir olgu değil. Bu top- raklarda hiçbir değişim öyle olmadı... Zamana yayılacak ve nesiller içinde sindirilecek.”⁶

Öte yandan 12 Eylül’ün sona erdiği ileri sürülüyor. Örneğin Murat Belge’ye göre, oylanan 12 Eylül anayasasıdır.⁷ Yani *Star* ve *Taraf*’ın yazının girişinde aktardığımız manşetleri durumu doğru tasvir etmiştir. Hiç kimse bu kadar açık ilan etmiyor, ama anlaşılan 12 Eylül ya sona ermiştir ya da sona erme sürecinde geri dönülmez noktaya ulaşılmıştır. Bu konuda desteksiz abartma rekoru Halil Berktaş’ın sayılabilir. Bu yazar, 12 Eylül 2010’un 12 Eylül 1980’den daha büyük bir dönüm noktası olduğunu ileri sürmektedir.⁸

Bu geri dönülmez noktaya ulaşma fikrini, liberallerin ikinci bir ana fikrinde buluyoruz: “kaçınılmazlık” fikri. Yukarıda Ömer Laçiner’den yaptığımız alıntıda yepyeni bir dönemin başlıyor olduğu tespitine ek olarak kaçınılmazlık fikri de yer alıyor. Bu fikir yaygın olarak kabul gören bir fikir. (Bazı istisnaların varlığının anlamını birazdan göreceğiz.) Örneğin Ahmet Altan statükocu güçlerin temel kusurunu “bu değişimin kaçınılmazlığını anlayamamalarının” oluşturduğunu ileri sürüyor.⁹

Tabii, bu kaçınılmazlığın bazı gerekçeleri olmalı. Liberallerin yazılarında iki tür gerekçe ile karşılaşılıyor. Bunlardan biri, özellikle soldan gelen liberaller için bir bakıma nostaljik bir psikolojik refleks gibi görün-

5 “Yeni bir dönemin eşliğinde”, *Birikim*, sayı 258, Ekim 2010. <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=396&dyid=5864&yazi=Yeni Bir Dönemin Eşliğinde>

6 A.g.m.

7 “13 Eylül izlenimleri”, *Taraf*, 14 Eylül 2010.

8 “Fırtınadan sonra”, *Taraf*, 25 Eylül 2010.

9 “Doğum”, *Taraf*, 14 Eylül 2010.

yor. Alaylı biçimde söyleyecek olursak, liberaller halkın bilinçli tavrına güveniyorlar, o yüzden değişimi kaçınılmaz buluyorlar. Bu fikri çeşitli liberallerde bulmak mümkün. Örneğin Oral Çalışlar referandumdan hemen sonra halka güven duymayan solculara çatıyor, bunu solun halktan hep kopuk olmasına atfediyor.¹⁰ Ahmet Altan ise halkın büyük çoğunluğunun değişim isteğiyle hareket ettiğinde son derecede ısrarlı.¹¹

Kaçınılmazlığın ikinci kaynağı Türkiye'nin son yıllarda hızla büyümesi ve artık kabına sığamıyor olması. Ahmet Altan, pek çok retorik unsur, ama pek az analitik değer içeren bir pasajda bunu şöyle ifade ediyor: “Yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke, insanların yaşam biçimine, düşüncesine, inancına karışan bir sistemle yönetilemezdi, kendine demokratik bir sistem yaratacaktı.”

Bu ikinci gerekçe ne ölçüde üçüncüsünü içeriyor bilinmez. Ne var ki, liberallerin son dönemde AKP hükümeti ile AB karşılıklı küs olduğu için mi, dünya çapındaki büyük ekonomik kriz “küreselleşme” fikrine biraz gölge düşürdüğü için mi bilinmez, pek dile getirmedikleri, ama çeyrek yüzyıldır liberal teorinin merkezinde olan bir tezi de biz dile getirelim: Değişimin kaçınılmazlığını sağlayan, kendisi de “mevsimler gibi kaçınılmaz” olan “küreselleşme”dir. “Küreselleşme” kapalı ekonomileri ve toplumları dışa açarken aynı zamanda demokrasi de getirir. AB üyeliği gündemde olan Türkiye’de bu haydi haydi geçerlidir.

Görüldüğü gibi, liberallerin referandum sonrası Türkiye’ye ilişkin tespitleri yalnızca referandumla ilgili değil, Türkiye’nin değişim dinamiklerini de kucaklıyor. Burada, liberalizmin ta 1980’li yılların ortalarından beri temcit pilavı gibi tekrar tekrar ısıtılarak önümüze konulan teorilerini buluyoruz. Üstelik, liberaller referandum sonuçları sayesinde teorilerinin doğrulanmış olduğu kanısıyla ya da sanısıyla kendilerinden büyük bir memnuniyet duyduklarını da ele veriyorlar. Şimdi, bu yüzeysel “teori”lerin biraz derinlerine girerek ne ifade ettiklerini anlamaya çalışalım.

Her şeyden önce, liberallerin metodolojisinin ironilerine biraz değinmek gerekir. Son yıllarda yaygın olarak kullanılan bir metodoloji, soldan gelen liberallerin eskiden bildiği (ve bazılarının Marksizme yakinken pek kaba bulduğu) altyapı/üstyapı ayrımını tahlilin merkezine getirip yerleş-

10 “Halka güvenmeyelim peki kime güvenelim?”, *Radikal*, 14 Eylül 2010.

11 “İyi haberler”, *Taraf*, 26 Eylül 2010.

tiriyor. Baksanıza Ahmet Altan’a: Nüfus ve ekonomik olgular (“yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke”) ne kadar belirleyici! “Küreselleşme”nin demokrasi getireceği tezi de neredeyse aynı. Dünya çapında ekonomik bütünleşme, siyasi “üstyapı”ya demokrasi getiriyor. Liberaller, anlaşılan çok küçümsedikleri Marksizmden bazı fikirleri “ödünç” almakta beis görmüyorlar!

Liberallerin bu ilişkiden, yani altyapının değişiminin sonucunda üst-yapının kendini ona göre uyarlayacağı fikrinden çıkardıkları bir sonuç, yu-karıdakinden daha az eğlenceli olmayan bir başka ironi çıkarıyor ortaya. Bugün liberal olanların önemli bir bölümü, geçmişte sadece altyapı/üstyapı ayrımını kaba bulmazdı. Marksizmin bayağı versiyonlarında sık sık dile getirilen “kaçınılmazlık” fikrini de gerçek bir horlama ile elinin tersi ile bir kenara iterdi. Şimdi liberal literatürde mutlakçı bir “kaçınılmazlık” fikrinin kol gezmesi, herhalde tarihin onlara verdiği bir tür ceza olsa gerek!

Geçmişten beri Marksizme “determinist” yaftası takan liberaller arasında bu “kaçınılmazlık” fikri elbette herkesin onayını almıyor. Etyen Mahçupyan tam da referandum sonrası günlerde solun çeşitli eğilimlerini incelerken şu analizi yapıyor:

Birinci kavram değişim... Sol için bu kavram bir ekseni ifade ediyor: Bir uçta değişimin tamamen objektif ve katı tarihsel yasalara bağlı olduğunu düşünenler, diğer uçta ise değişimin ucu açık bir imkânlar listesi sunduğundan hareketle, seçimin insani ve ahlaki değerler üzerinden yapılmasını savunanlar var. Birincisi siyasi iradeyi doğa kanunlarına tabi kıldığı ölçüde, edilgen ve ezberci bir solcu yaratmakla kalmıyor, solu otoriter, yani hiyerarşik ve yeknesak bir cemaatleşmeye sürüklüyor. İkincisi ise, tarihsel yasaların sonuca değil ihtimallere dair olmasından hareketle siyasi iradeyi ve insani sorumluluğu ön plana çıkartıyor. Bu nedenle de sol siyaseti eş düzeyli ve farklılıkları kuşatan bir toplumsal dinamik içinde tanımlıyor.¹²

Bunların ilkinin Marksistleri, ikincisinin ise postmodernleri, post-Marksistleri, liberalleri kapsadığı gün gibi açık. Bu durumda Mahçupyan, daha beş gün önce kendisiyle aynı gazetede başkalarını “bu değişimin kaçınılmazlığını anlayamamaları” dolayısıyla eleştiren Ahmet Altan’ı ne kadar “mahcup” edeceğini pek de düşünememiş! Mahcupyan, eminiz hiç istemeden, bazı yol arkadaşlarına “edilgen”, “ezberci”, “otoriter” sıfatları-

12 “Öteki sol”, *Taraf*, 19 Eylül 2010.

nı atfetmiş oluyor!

Marksizmin felsefi yaklaşımından “ödünç” alınan fikirler onun yaklaşımının dışında, bambaşka bir bütünlüğün içinde bambaşka bir metodolojiye yaslanarak kullanılınca, ortaya çıkan bir ucube oluyor. Marksizm altyapıdaki değişikliklerin üstyapıya belirleyici etkilerde bulunacağını elbette ileri sürer. Ama altyapı değişikliğinin pürüzsüz, sürtünmesiz, “kaçınılmaz” olarak üstyapıya yansıtacağı fikri Marksizmde bulunamaz. Şundan: Marksizmin yöntemi diyalektiktir; bütün tarihsel süreci çelişkiler üstüne kurar. Bu çelişkiler, somut dünyada kimi zaman altyapıdaki değişimin üstyapıyı zorlamasına ve üstyapının sarsıntılarıyla, çalkantılarıyla, devrimlerle altyapıyı değiştirmesiyle sonuçlanır; kimi zaman değişim tıkanır, üstyapı direnir; kimi zaman hatta tersine gidiş olur, örneğin karşı devrimlerde olduğu gibi. Üstyapının altyapıya “kaçınılmaz” biçimde uyarlanacağını söylemek işlevselci (fonksiyonalist) bir metodolojinin ürünüdür ve altyapı/üstyapı tahlilini bir karikatür haline getirir.

Bu teorik ve metodolojik berraklaştırma çabasından sonra, liberal argümanın içeriğine girebiliriz. Önce, “devrimsi” değişikliklerin, bırakalım birkaç anayasa maddesinin değiştirilmesini, koskoca yeni anayasalar tarafından bile gerçekleştirilemeyeceğini, ekonomik, siyasi, ideolojik, askeri bir dizi büyük güç denemesi sonucunda kesin zaferin kazanılmasıyla, yani büyük denge değişiklikleriyle mümkün olacağını hatırlayalım. Birkaç maddelik bir referandumun böyle bir sonuç doğurması mümkün değildir.

Sonra, sözkonusu maddelerin zaten ne bütün cumhuriyet boyunca sürmüş olan “askeri vesayet”i, ne de 12 Eylül tarafından kurulmuş olan hukuki-siyasi rejimi değiştirme kapasitesini taşıdığını belirtelim. Bu anayasa paketi, başkalarının yanı sıra bizim de daha önce defalarca ortaya koyduğumuz gibi, etrafı bir dizi toplumsal ve siyasi kesime ikram edilen “şeker”lerle kaplanmış üç-beş madde üzerinde odaklaşmıştır. Bunların bazıları 12 Eylül Anayasası’nın eğilimlerini yeni koşullara uygulamakta, hatta derinleştirmektedir. Geri kalanlar ise “devrimsi” bir dönüşümün yükünü kaldıramayacak kadar cılızdır.¹³

Liberaller, muhtemelen, “devrimsi” değişim iddialarının sadece anayasa paketinin içeriğine yaslanmadığını, asıl olanın sürecin dinamikleri ve halkın kendisinin tavrı olduğunu ileri sürerek itiraz edeceklerdir. O zaman

13 Bkz. “Referandumda boykot, seçimde Üçüncü Cephe!”, Devrimci İşçi Partisi Girişimi bildirisi, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1060&Itemid=1;

büyük ve “kaçınılmaz” değişimin ardında buldukları dinamiklere de bakalım.

Önce “halkın büyük çoğunluğunun değişim istediği” tezine göz atalım. “Evet” oylarının yoğunlaştığı bölgeleri biraz inceleyen, eğer hayal dünyasında yaşamıyorsa, bu tezin tamamen, kelime mazur görülsün, üfürme olduğunu derhal anlar. Daha önce AKP’nin çeşitli seçimlerde zafer kazandığı bölgelerle az çok aynı olan bu bölgeler, örneğin Orta Anadolu, örneğin İç Ege, örneğin Karadeniz, genel olarak Türkiye’nin en muhafazakâr, en gerici ideolojilerini kucaklayan, hoşgörü ve demokratiklik refleksleri bakımından en geri illerini kapsar. Bu illerin birçoğunda Ramazan’da oruçsuz gezemezsiniz, kadınsanız özgürlükleriniz asgari sınırlardadır, solda olmak büyük bir azap olarak yaşanır vb. vb. Bu illerin Türkiye’nin “devrimsi” bir demokratik dönüşümünden yana olduğunu söyleyebilmek için insanın ya kaygılandırıcı derecede hayalsever, ya aşağılık biçimde mitoman olması gerekir! Bu söylenenler, referandumdan hemen sonra çarpıcı bir örnekte cisimleşmiştir. Referandumda 12 Eylül rejimine karşı oy kullandığı söylenen, demokratik değişim için yanıp tutuşan AKP’liler, aradan bir ay bile geçmeden Manisa Alaşehir’de (ironi bu ya!) referandumda 12 Eylül’ü savunduğu söylenen MHP’lilerin Kenan Evren heykelinin kaldırılması talebine cevaben şöyle diyorlar: “Evren, memleketimizin bir büyüğü. Sevgimiz de saygımız da sonsuzdur.”¹⁴

Şimdi “büyüyen Türkiye’nin kabına sığmaması” olarak nitelediğimiz teze dönelim. Önce, çok karakteristik özellikler taşıdığı için Ahmet Altan’dan yukarıda yaptığımız alıntıyı bir kez daha buraya alalım: “Yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke, insanların yaşam biçimine, düşüncesine, inancına karışan bir sistemle yönetilemezdi, kendine demokratik bir sistem yaratacaktı.”

İnsan sıkılıyor, üzüyor. Bir kere nüfusun demokrasi ile ne alakası var? Yüksek nüfus demokrasi anlamına gelecek olsaydı, Çin dünyanın bir numaralı demokrasisi olurdu. Tarihte Suharto Endonezyası, askeri diktatörlük Brezilyası falan olmazdı! On bin dolar argümanına gelince, bu, insana burjuvaların ister liberal olsunlar ister en koyu diktatörlükten yana, özünde aynı düşündüğünü gösteriyor. Geçmişte bazı burjuva politikacıları ve paşalar Türkiye’nin kişi başına gelirinin düşük olması dolayısıyla de-

14 *BirGün*, 6 Ekim 2010.

mokrazi olamayacağını anlatırlardı. Genellikle telaffuz edilen rakam da on bin dolardı. Şimdi Ahmet Altan Türkiye on bin dolara eriştiği için artık demokrasi gerekli diyor. Ama gördüğünüz gibi argüman aynı! Bir ülkenin zenginliği ile demokrasi arasında kurulan bu ilişki, bu şahsiyetlerin Marksizmde var olduğunu hayal ettikleri “ekonomizm”in en beter ifadesidir! “İhracat artınca demokrasi artar” denklemi ise daha önce burjuva yazarların bile aklına gelmemiş bir derin gözlemdir!

Ama bu tür yüzeyselliklerin ötesinde, Altan’ın argümanı bir başka soru işaretini davet ediyor. En “yapısalcı” Marksiste bile parmak ısırttırmayacaksa, Altan bütün bu maddi temelin demokrasiye yol açması için bazı öznelerin en azından bir dolayım, bir aracı olarak tahlile sokulması gerekeceğini kabul edecektir. Haydi, 70 milyonluk nüfusun öznesini düşünmeyi Altan’a bırakıp kişi başına on bin dolarlık gelirin, yüz milyar dolarlık ihracatın, otuz milyon turiste hizmet vermenin öznelerinin kim olduğunu soralım. Evet, Anadolu’da yükselmekte olan bir sermaye var ama, gerek gelir, gerekse ihracat malları kıyı şeridinde üretilmiyor mu? İstanbul, Kocaeli, İzmir gibi illerle bu konuda aşık atacak bölge var mı Türkiye’de? Yeni sanayi gittikçe Trakya’ya kaymıyor mu? Turizmin ise karşılaştırılmaz derecede kıyı şeridinde yoğunlaştığı tartışılabilir mi? Kıyı şeridi ise, Karadeniz hariç, esas olarak “Hayır”cı değil mi? Bu nasıl analiz? Aşağıda, gerçeğin ne kadar farklı olduğunu analiz ederken, gerçeğin zaman zaman kendisini Ahmet Altan’a bile empoze ettiğini göreceğiz.

Gerçekte ne oldu?

Tabii, bütün bu metodolojik sorunların, çelişkilerin ve yüzeyselliklerin ötesinde, esas ortaya konulması gereken, liberallerin hayal dünyasının dışında, gerçek dünyada ne olup bittiğidir. Başka bir biçimde ifade edecek olursak, “Evet” oylarının bu kadar yüksek olmasının ardındaki dinamikler nelerdir? AKP desteğini nereden almaktadır?

Yukarıda referandumun burjuvazinin politik iç savaşında yıllardır yaşanan bir dizi muharebenin şimdilik sonuncusu olduğunu ve AKP’nin bu muharebeden galip çıktığını belirtmiştik. Öyleyse, analizimize hâkim sınıf içindeki bu çatlaktan başlamamız gerekiyor. AKP, bu sayıda Kurtar Tanyılmaz’ın yazısında **ekonomik** verilerle ortaya koyduğu gibi, burjuvazinin İslamcı ve cemaatçi kanadının siyasi örgütüdür. Levent Dölek’in yazısında ortaya konulduğu gibi, bu savaş **politik** alanda burjuvazinin Batıcı

kanadı ile İslamcı kanadını berrak biçimde karşı karşıya getirmiştir.

İşçi Mücadelesi'nin ve daha sonra DİP Girişimi'nin “politik iç savaş” tezi, solun birçok kesimlerinde çeşitli, bazen anlaşılmaaz nedenlerle tepki uyandırdı, reddedildi. Kimileri, TÜSİAD'ın hükümeti tereddütsüz desteklediğini sandı, başından beri hükümete karşı ikircikli bir tavrı olduğunu anlayamadı. Bu tavrın 2007 dönüm noktasından itibaren hükümete karşı bir mücadele biçimini aldığını hemen hemen kimse kavrayamadı. Oysa referandum öncesinde Erdoğan ile TÜSİAD arasında geçen tartışma (“taraf olmayan bertaraf olur”) iki tarafın barikatın karşıt yanlarında yer aldığını açıkça ortaya koyuyordu.

Erdoğan'ın referandumdan hemen önce bir televizyonda söylediği şu sözler işin ciddiyetinin göstergesiydi:

İstanbul sermayesi bizimle para kazanmada anlaştı ama siyasette anlaşamadı. Çok da önemsemiyorum. (...) **Türkiye’de sermaye ciddi manada el değıştirmeye başladı.** Bu bizim için çok önemli bir güven kaynağı. Türkiye’nin dört bir yanında yatırımlar ve ihracat, 3-5 yıl öncesiyile mukayese edilmeyecek oranda arttı. Bu da İstanbul sermayesini rahatsız ediyor.¹⁵

Bu yetmediyse, referandum sonrasında TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner’in hükümet aleyhinde gazetelere ilan vermekten son anda vazgeçtiğine ilişkin (hem de *Cumhuriyet* gazetesine yaptığı!) açıklamasına bakmak gerek.¹⁵ TÜSİAD'ın hükümete karşı (son dakikada vazgeçtiği) ilanla mücadelesinin 1979’da Ecevit’i düşürmeyi hedefleyen ilan kampanyasını hatırlattığı ve dolayısıyla çok ciddi bir sertlik derecesini ima ettiği açık. Boyner’in bu açıklamasına bu kez Bülent Arınç anında, aşağılayıcı, horlayıcı bir yanıt veriyordu. Büyük bir kibirle Ümit Boyner’in kendisindeki kredisini bütünüyle yitirdiğini söylüyordu. Bunlar iç savaş manzaralarıdır. Referandumun arkasındaki belirleyici gerçeklik de budur. Yükselen İslamcı ve cemaatçi burjuvazi Batıcı-laik burjuvazinin yerine göz dikmiştir, bu yüzden AKP’yi bütün gücüyle desteklemektedir.

Bu o kadar böyledir ki, referandumdan sonra yaşanan Boyner-Arınç düellosunun ardından Ahmet Altan, ne dediğini bilmez biçimde, esas belirleyici dinamiğin bu olduğunu itiraf edecektir:

Zenginleşen Anadolu, iktidarı istiyor. Anadolu zenginlerinin TÜSİAD zenginlerinden çok önemli bir farkları var. TÜSİAD’daki patronların hepsi değil ama

¹⁵ *Cumhuriyet*, 7 Ekim 2010. Gazete Boyner’e bütün bir sayfa ayırmış.

çok büyük çoğunluğu servetini ‘devletle iş yaparak’ kazandı. Eski devlet yapısıyla geçmişten gelen kuvvetli bağları var. TÜSİAD’ın ortak ‘bilinçaltında’ devlet ve devletçilik önemli bir yer tutuyor, Türkiye’nin çok büyük bir adım atacağı referandumda birden tutuculaşıyorlar. Anadolu zenginlerinin çoğunluğu ise muhafazakâr ve ‘eski devlet’ nezdinde çok da muteber değiller, o yüzden bu zenginler servetlerini halktan ve dünyadan kazandılar. Devletle hemen hemen hiçbir bağları bulunmuyor. Tam aksine devlete ve devletle bağlantılı olanlara muhalifler.¹⁶

İslamcı ve cemaatçi sermayenin “Anadolu” teriminin hatırlattığı ölçekten farklı olarak artık tekelci sermaye (finans kapital) statüsüne yükseldiğini hatırlatalım. Altan’ın bu sermaye ile devlet arasında kurduğu bağın (daha doğrusu bağısızlığın) da bütünüyle liberal mitolojinin bir parçası olduğunu belirtelim. Tayyip Erdoğan rafineri izni isteyen Aydın Doğan’a “onu bizim Çalık yapacak” diyorsa, İslamcı finans kapitalin devletle pek güzel bir ilişkisi var demektir! Bu kayıtları koyduktan sonra soralım: Altan’ın daha önceki on bin dolarlık geliri ya da yüz milyar dolarlık ihracatı ile bunun arasında ne ilişki var? Türkiye’nin kişi başına geliri on bin dolar da olsa, beş bin de, yirmi bin de, bu iktidar mücadelesinin olacağı varsa olacaktır. Ve “değişim”in ardındaki dinamik bu iktidar mücadelesidir. Bu o kadar esaslı bir gerçektir ki, Altan’a bile kendini kabul ettirmiştir!

Bu gerçekliğin bir ifadesi de Fethullah Gülen cemaatinin referandumda “Evet”in zaferinde oynadığı tartışılmaz roldür. Özellikle MHP’nin tabanının parti yönetiminden bağımsızlaşmasında, bazı gözlemcilerin hesabına göre MHP seçmeninin yarısının, hatta yarısından fazlasının “Evet” oyu kullanmasında Gülen’in ve cemaatinin muazzam bir rol oynadığı, MHP yönetiminin bile kabul ettiği bir şeydir. Aslında bu referandumda olan şudur. MHP zaten hiçbir zaman Batıcı-laik burjuvazinin ve onun tarihsel gelişme içinde oluşturduğu asli iktidar yapısının merkezi bir unsuru olmamıştır. Sadece belirli dönemlerde kullanılan, sonra bir kenara atılan bir yedek güç olmuştur. Bu defa da MHP Batıcı-laik cephenin ilgisine CHP’nin bir koalisyon ortağı sıfatıyla mazhar olmaktadır. Bunun tabandaki yansıması ise, MHP seçmeninin, CHP seçmeninin karşı kutbunda, kültürel muhafazakârlık bakımından AKP tabanı ile benzerlikler taşımasıdır. Bu, referandumda MHP tabanındaki 12 Eylül antipatisi dolayımıyla seçmenin bir bölümünün parti yönetimine “bizim TÜSİAD’ın yanında ne işimiz var?” diye sorması anlamını taşımıştır. Burada en aktif etkileyici

¹⁶ “Hesaplaşma”, *Taraf*, 9 Ekim 2010.

unsur Gülen cemaatidir. Bu cemaatin aynı zamanda bir çıkar birliği, bir ekonomik ağ olduğunu yadsımak, yani İslamcı burjuvazinin önemli bir kalesi olduğunu reddetmek mümkün değildir.

Bu, bizi şu soruya getiriyor: İslamcı burjuvazinin Batıcı-laik burjuvaziye karşı mücadelesine büyük kitleler neden sekiz yıldır bu kadar geniş bir destek veriyorlar? Bu sorunun cevabı sosyalistlerin politik yönelişini belirlemek bakımından en belirleyici faktörlerden biridir. Kimi bunu hal-kın alıklığına, geriliğine, örümcek kafalılığına verebilir. Kimi biraz daha gerçekçi biçimde dini duyguların sömürüsüne, dini hayırseverlik faaliyetlerine vb. verebilir. Kimi, daha da gerçekçi biçimde, Milli Görüş geleneğindeki partilerin siyasi bakımdan reforme olmuş olsa da örgütsel anlayış bakımından bir devamı olan AKP'nin birer seçim makinesi olan öteki burjuva partilerinden farklı olarak tabanda disiplinli ve militan bir çalışma yapan, aktif bir parti olmasına bağlayabilir bunu. (Bu bakımdan MHP'yi de öteki burjuva partilerinden ayırmak gerekir.) Kimi, en gerçekçi biçimde, İslamcı burjuvazinin partiyi paraya boğmasına atıf yapabilir. Ama en önemlisi bunların dışındadır: Büyük kentlerin varoşlarına sığınan yoksul emekçilerin de, Anadolu'nun kırsal küçük burjuvazisi ile kent yoksullarının da **beyaz Türk düşmanlığıdır**.

Biz bu iddiayı uzun zamandır ileri sürüyoruz. Kimileri “beyaz Türk”ten ne anladığımızı merak edebilir. Olabildiğince yalın biçimde cevap verelim. Bir kere, Türklerin hepsi “beyaz Türk” kategorisine girmez. Türk işçi, emekçi ve yoksullar bu kategori içinde yer almaz. “Beyaz Türk”, terimi icat eden ne murat etmiş olursa olsun, adı üstünde belirli kesimlerden Türklere verilen bir addır. Türkiye burjuvazisinin, cumhuriyetin başından itibaren gelişen, 1950’li yıllardan itibaren yerleşik bir sınıf halini alan, 1980’li yıllardan itibaren tekeldi bir katmanın yönlendiriciliğine giren ilk kanadı, bu kategorinin çekirdeğidir. Bu burjuvazi, emperyalist Batı ile bütünleşmeyi amentü olarak gördüğünden bütün hayat tarzını Batı normlarına göre düzenlerken aynı şeyi topluma da empoze etmiştir. Bu yüzdendir ki, biz bu kanadı başkaları gibi, sadece “laik” olarak anmıyoruz. Çünkü olduğu kadarıyla laiklik (epeyce de sınırlıdır!) Batıcılığın bir türevidir Türkiye’de. Dolayısıyla, Batı normlarını uygulamak ve savunmak burjuvazinin sınıf varlığıyla özdeşleşmiştir. Elbette, “beyaz Türkler” burjuvaziden ibaret değildir, avanesini de kapsar. Bunlar arasında geleneksel devlet bürokrasisi ve yeni yükselen modern küçük burjuvazi (doktorlar, avukatlar, mühendis ve mimarlar, eczacılar, butikçiler, küçük otelciler vb. vb.) de vardır.

İşçi, emekçi ve köylüler, “beyaz Türkler”e **sınıfsal** bir düşmanlık duyarlar. Buna kültürel/ideolojik faktörler eklenir. “Beyaz Türkler” emekçi halk kitlelerine büyük bir kibir ve küstahlıkla yaklaşır ve onları hakir görürler. Bu tipik bir sınıf refleksidir. Emekçi halk da bu muamele karşısında onlara karşı sınıf kını duyar. Ama burjuvazinin ilk dalgası Batıcı olduğu için, bu sınıf kını Batıcı normlarla yaşayanlara karşı bir kin ile sarmalanır. Gelir düzeyi dışında emekçi halka yakın ahlâk ve gelenek normlarıyla, hatta birçok mahallede (şimdilik) onlara coğrafi bakımdan yakın yaşayan yeni yetme burjuvazi, henüz “halktan” gibi görülür. İşte Milli Görüşün, AKP’nin ve Erdoğan’ın büyük avantajı budur.

Peki, emekçi halk kitlelerinin ve Anadolu halkının AKP’ye kulak verdiği kabul etsek bile, denebilir, bu ilgi neden 2009 yerel seçimleriyle karşılaştırıldığında artmıştır? Başka bir biçimde sorulduğunda, 2007 seçimlerinde % 47 olan AKP oyları, 2009 seçimlerinde % 38’e düşmüşken, şimdi AKP’ye destek belirgin biçimde yükselmiştir? Bunun cevabı ekonomik durumun, yani krizin evriminde yatıyor. En başından beri AKP’nin başarısında ekonomik faktör büyük rol oynamıştır. 2001 krizinde canı yanan halk, yeni ve dışarılıklı AKP’ye kitlesel bir destek vermiş, daha önceki koalisyon hükümetinin bütün partilerini sandığa gömmüştür. AKP iktidara geçtikten sonra da dünya ekonomik konjonktürü fevkalade elverişli olduğu için 2007’ye kadar ekonomi hızlı bir büyüme temposuna ulaşmıştır. Canlı bir ekonomiyi daha önceki krizle karşılaştıran halk, 2007’de AKP’ye çok daha büyük oranlarda yönelmiştir.

2009 seçimleri ise, dünya çapında 2007 yazında başlamakla birlikte esas etkisini 2008 sonbaharında Lehman Brothers adlı ABD yatırım bankasının çökmesiyle hissettiren ekonomik kriz sonucunda Türkiye’de üretimin rekor düzeyde düştüğü, resmi işsizliğin bile % 14’ün üstüne fırladığı bir altı ay sonunda yapılmıştır. İşçi ve emekçileri AKP’den uzaklaştıran ana faktörün krizin bu etkileri olduğu kanaatindeyiz.

2010’a gelindiğinde ise durum yeniden değişmiştir. Dünya çapında burjuva devletlerinin kapitalist ekonomiyi uçurumun kenarından çevirmek için yaptığı devasa harcamalar, ekonomiye geçici bir soluk aldırılmıştır. 2009’un ikinci yarısından itibaren, büyüme ve işsizlik gibi göstergelerde bütün dünyada iyileşmeler görülmüştür. Türkiye ekonomisi ise, banka sistemi zaten krizden etkilenmemiş olduğu için daha çabuk toparlanmış, işsizlik % 11’in altına gerilemiş, kitlelerin durumu bir ölçüde düzelmiştir. AKP’nin 2009 yerel seçiminde gösterdiği gerilemeden sonra yeniden yük-

selişini olanaklı kılan budur.

Kısacası, Marksizmin banal versiyonlarından alınmış bir değişim fetişizmi ve halk dalkavukluğu ile açıklanacak bir şey yoktur. Referandumun sonuçları gayet somut ve maddi bir takım faktörlerle yorumlanabilmektedir.

“Hayır”cıların çelişkileri

Solda “Evet”çilerin liberal olduğu biliniyor. “Hayır”cılar ise çok daha heterojen bir grup. Bir uçta kendine “yurtsever” diyenler var (örneğin TKP), öteki uçta ise Kürt partileriyle “çatı partisi” arayışı içinde olmuş siyasi hareketler (örneğin Sosyalist Parti). Dolayısıyla biz burada referandumda “Hayır” çağrısı yapan bütün sol hareketler üzerinde değil, belirli bir özgül yöneliş içinde olan dörtlü blok üzerinde duracağız: Halkevleri, TKP, ÖDP ve EMEP. Bu bloku ötekilerden ayıran, EMEP kısmen bir kenarda tutulursa, Türk milliyetçiliğinden ve burjuva laikliğinden ciddi şekilde etkilenen hareketlerin birlikte bir güç oluşturma çabalarıdır.

Bunların referandumda “Hayır” cephesinde yer almalarını en iyi bizim DİP Girişimi olarak boykot cephesinde yer almamızın merkezi gerekçesi ile paralellik kurarak açıklayabiliriz. DİP Girişimi, Emekçilerin ve Ezilenlerin Boykot Cephesi’nde ne bazı hareketler gibi seçim veya halkoylamalarını ilkesel olarak boykot ettiği için, ne de, daha önemlisi, AKP’nin anayasa paketi yerine “sivil”, demokratik bir anayasa istediği için yer almıştır. DİP Girişimi, yeni bir anayasa tartışmasının bugünün Türkiyesinde ne solun, ne işçi hareketinin, ne de Kürt hareketinin gündeminde yer almaması gerektiği kanaatindedir. Boykot çağrısını, doğrudan doğruya referandumun, burjuvazinin iç savaşında 2011 genel seçiminden önceki son merhale ve bir genel prova olduğu tespitinden hareketle, seçimde bir Üçüncü Cephe, bir Emek ve Özgürlük Bloku kurulması için bir ön adım atılması için yapmıştır.¹⁷

Görüldüğü gibi, burada “genel prova” kavramı çok önemlidir. Dörtlü blokun siyasi güçleri bu kavramı kullanmamış olabilirler, ama bizim kanaatimiz onların da referandumda seçimde izleyecekleri taktiğin ilk basamaklarını oluşturduklarıdır. Biz Üçüncü Cephe’ye yönelirken onlar da CHP’yi desteklemeye hazırlanıyorlardı.

Burada kısaca bir yöntem sorununa değinelim. Yukarıda ulaştığımız

¹⁷ Bkz. 11 no.lu dipnotta verilen kaynak.

yargı, söz konusu hareketlerin açıklamalarına dayanmıyor. Onların son yıllarda izlediği siyasi çizgiden, daha önceki seçimlerde aldıkları tavırdan, genel siyasi anlayışlarından ve Kılıçdaroğlu’nun CHP’nin başına seçilmesine verdikleri tepkiden¹⁸ hareketle geleceğe ilişkin bir öngörüye dayanıyor. Ayrıca bu doğrultuda hepsinin aynı derecede kararlı olduğunu da ileri sürmüyoruz. Kanaatimiz Halkevleri’nin bu doğrultunun esas şampiyonu olduğu, EMEP’in ise en kararsız unsur olduğudur. 2011 seçimlerinde dörtlülükün yeniden oluşup oluşmayacağını ve bu partilerin birlikte ya da teker teker CHP’yi destekleyip desteklemeyeceğini bize zaman gösterecek.

Ancak, referandum sonrası yapılan bazı açıklamalar, en azından Halkevleri içinde bu yönde ciddi bir eğilimin şimdiden var olduğunu ortaya koyuyor. Bunun bir delili, sendika.org sitesinde hareketin genel görüşlerini temsilen yazılan “Aktüel Gündem” yazılarının referandumu izleyen ilki olan 16 Eylül tarihli yazıdır. Bu yazı, şu pek keskin gözlemi yapıyor: “Geleneksel sermaye gruplarının AKP ile yaşadıkları sürtüşme halk oylaması yoluyla ‘çözülmüş’ oldu.” Bu kapalı dille ne söylendiğini okuyucu anlamamış olabilir: Kastedilen, referandumun AKP ile TUSİAD arasındaki çelişkiyi bir çözüme ulaştırdığıdır. Siz nasıl diye sormadan, yazı bunun muazzam öngörülü sonuçlarını çıkarıyor: “Referandumda ‘evet’ galip geldi, yani sermaye AKP ile yola devam edecek.”¹⁹

Bu derin öngörü, aradan bir ay bile geçmeden, Ümit Boyner ile Bülent Arınç arasında yaşanan ve yukarıda değinilen ağız dalaşı ile yalanlanacaktır. Ne beis! Amaç gerçek bir analiz yapmak değildir ki, ardından gerçekler ona uymuyorsa üzülelim. Amaç, Halkevleri tabanını ve kitleleri TUSİAD’ın AKP ile yürüyeceğine inandırmaktır, ki Halkevleri yönetiminin 2011 seçimlerinde CHP’ye vereceği desteğin TUSİAD’a destek olmak anlamına geldiği anlaşılsın! Aksi takdirde, gerçekler bu kadar açıkken, AKP ile TUSİAD referandum öncesinde boğaz boğaza gelmişken, bütün solun yüzüne bakıp “sermaye AKP ile yola devam edecek” denmesi, kaza geçirmiş uçağın enkazının biraz sonra yoluna devam edeceğini anons etmekten daha fazla inandırıcı olamaz!

Bu keskin analizin ardında yatan politik projeyi, en berrak biçimde Halkevleri çizgisinin önemli teorik sözcülerinden Ferda Koç, referandu-

¹⁸ Bu tepkiler için bkz. Levent Dölek, “Sınıf pusulası olmayanlar şaşkın”, 23 Mayıs 2010, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=998&Itemid=1.

¹⁹ “Çuvalarla para boşuna harcanmadı, yalanlar demokrasi için söylenmedi!”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=32788.

mun hemen ardından kaleme aldığı ve *BirGün*'de yayınlanan bir yazısında dile getiriyor. Sosyalist solda Kılıçdaroğlu'nun desteklenmesi niyetleri çok yaygın olduğu halde henüz devlet sırrı gibi gizli tutulduğu için Koç'un olabileceği kadar açık sözlü analizi çok önemli. Bu yüzden de uzun bir alıntı yapmak zorundayız:

Sol oylardaki “yükselişin” önemli bir unsurunun CHP oylarındaki toparlanma olduğu bir başka gerçektir. CHP'nin % 30'lar seviyesindeki nispeten “kalıcı” oy tabanının Baykal yönetiminin simgelediği ırkçı-devletçi-sermaye yanlısı politikalarla “dağıldığı” biliniyor. Bu dağılmanın arkasındaki gerçek, CHP'nin Kürtler, Aleviler, ilerici aydınlar, işçiler ve yoksul halk içindeki desteğinin uğradığı büyük erozyon bulunuyordu [cümle aslında böyle]. Kılıçdaroğlu ile birlikte CHP'nin bu “kayıplarını gidermeyi” hedefleyen bir “söylem”e yönelmesinin, CHP'nin “dağılan” geleneksel tabanında belirgin bir kıpırdanmaya yol açtığı görülüyor. Bu söylem düzenlemesindeki bir dizi tutarsızlığa karşın, Kürt sorunundaki politikalarda giderek öne çıkan özeleştiril ifadeler; toplumsal politikalarda işçi ve yoksul halkın taleplerini gözeten “sol” söylemlere yönelim, CHP'nin dağılan tabanını toparlayan asıl motivatörler gibi görünmektedir. Referandum sonucu, CHP'nin Kürt Özgürlük Hareketi ile işçi sınıfı ve halkın hak mücadeleleri ile olumlu bir ilişki kurduğu ölçüde geleneksel oy tabanını “sol” bir kitle halinde toparlayabilmesinin olanaklı olduğunu göstermiştir. CHP kurmayının bu olanağı değerlendirip değerlendire(meyeceği ayrı bir tartışma konusudur.²⁰

Burada sanki nesnel olguların ortaya konulması kılığında söylenen, CHP'nin bir yandan Kürt hareketi, bir yandan da ilerici sendikalar ve sol ile bir ittifak kurması halinde 2011 seçiminde oylarında bir patlama yaratabileceğidir. Ah, CHP kurmayı bunu bir kavrayabilse! Yazı, aynı zamanda gelecek için bir AKP-MHP koalisyonu senaryosu yazarak, böylece Türkiye'yi 1970'li yıllarda olduğu gibi sağ ile sol arasında keskin bir bölünmeye aday göstererek okuyucusunu, CHP desteğinin sol için hem daha gerekli, hem de daha “temiz” bir iş (MHP ile koalisyonu savunabilecek Perinçek'ten başka biri var mı?) olduğuna ikna etmeye çalışıyor.

Halkevleri bu çizgisini sürdürürse, ÖDP, TKP ve EMEP'in onun peşinden ne kadar gideceği elbette bekleyip görmek gereken bir şeydir. En azından ÖDP'nin Koç ile aynı duyarlılık dalgasını paylaştığı, şuradan belli. Koç, “Hayır” oylarından MHP'nin olduğu varsayılan % 6'yı çıkararak BDP'nin % 6 olarak hesapladığı boykot taraftarı seçmenini buna ekliyor ve % 40'lık bir sol buluyor. Parantez içinde ekleyerek: “CHP'nin ‘sol’ bir

20 “Referandumdan sonra...”, *BirGün*, 16 Eylül 2010.

parti sayılıp sayılmayacağı tartışmasından bağımsız bir biçimde, CHP'ye oy veren seçmenin kendisini 'sol'da saymasını referans alıyorum.”²¹ Böylece, İstanbul'un Nişantaşı, Etiler ve Bağdat Caddesi'nde, Ankara'nın Kavaklıdere ve Gaziosmanpaşa'sında, İzmir'in Alsancak'ında yaşayan zenginlerin (beyaz Türklerin) hepsinin “kendisini ‘sol’da saydığını” da öğrenmiş bulunuyoruz! *BirGün* gazetesinin yazı işlerinde bazıları da anlaşılan Ferda Koç'un bu kanaatini paylaşıyor olmalı ki, referandumun sonucunda sağın oyunun % 60, solun oyunun ise % 40 olduğuna karar vermiş!

Buraya kadar Halkevleri'nin yönelişinde 2011 seçimlerinde Kılıçdaroğlu çevresinde bir “sol” ittifak projesinin ne kadar önemli olduğunu açık biçimde gördük. Ne var ki, solun “Hayır”cıları aslında referandum sürecinde epeyce bir düş kırıklığı da yaşamışlardır. Her ne kadar EMEP'li Aydın Çubukçu % 42'nin kendisini üzmediğini söylese de, Kılıçdaroğlu CHP'sinin Erdoğan ve AKP karşısında ilk sınavdan şöyle ya da böyle yenilgi ile çıkması, Batıcı-laik burjuvazi ve devlet güçlerinde olduğu gibi, CHP'ye meyleden solda da Kılıçdaroğlu'nun CHP'nin genel başkanlığına getirildiği kurultay sonrasındaki umut rüzgârını ciddi şekilde geriletmiştir. Burjuvazi ve bürokrasi açısından bunun ne anlama geldiğine birazdan döneceğiz. Ama yüzünü CHP'ye dönmüş solda bu durum en azından Kılıçdaroğlu'na şimdiden angaje olmaktan kaçınma gibi bir eğilimi ortaya çıkarmış görünmektedir.

Bu yüzdendir ki, “Aktüel Gündem”in ve Ferda Koç'un 16 Eylül tarihinde ifade ettiği fikirlerden sadece iki hafta sonra, 30 Eylül tarihli yeni “Aktüel Gündem” bambaşka bir telden çılmakta, CHP konusunda çok ciddi bir düş kırıklığı ifade etmektedir: “Kılıçdaroğlu'nun hiçbir atraksiyonu bu seçim döneminde sonuç vermez (...) CHP'de barut yok, yani gürültü koparacak lafı bile yok.”²² Burada analizden ziyade sitem tonunu duymamak mümkün değil! Benzer bir eğilimi TKP'de de görmek mümkündür. Orada bu, “başörtüsü meselesini biz çözeriz” söyleminden rahatsızlık ve “laikten laik olmak”, yani Kılıçdaroğlu'nun yavaş yavaş boşaltmaya başladığı ulusalcı/kökten Kemalist konumu doldurarak prim kazanmak biçimini alacak gibi görünüyör.

Solun “Hayır”cı kampı, şimdilik, **güçlü bir CHP**'nin peşine takılma özlemi ile Kılıçdaroğlu CHP'sinin iç bölünmelerinin, yalpalamalarının, tutarsızlıklarının ürünü olan **zayıf bir CHP** gerçeğinin yarattığı çelişki

21 Aynı yerde.

22 “Daha fazla hak mücadelesi”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=32788.

içinde debelenmektedir. Ama ne Halkevleri'nin ne de TKP'nin CHP'ye yönelttiği eleştirilere olduğundan daha büyük önem atfetmemek gerekir. Bunlar, muhtemeldir ki, kendilerini şimdi CHP'den ayırarak seçimden önce tabanın CHP'ye doğru kaymasını engellemeye yönelik taktiklerdir. Seçim kapıya geldiğinde bu odaklar ve/veya başkaları, büyük bir ihtimalle, “AKP'den kurtulma”, “gericilikle mücadele”, “cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkma”, “oyları bölmeme” ve bin bir başka gerekçe ile CHP'nin kuyruğuna takılacaklardır.

Geleceğin eğilimleri

Yukarıda liberallerin referandumun sonuçlarına ilişkin çıkarsamalarının bir hayal dünyasını yansıttığını saptamıştık. Elbette bu tespitlerden yola çıkacaklar için gelecek de toz pembe görünür. Halk değişime sahip çıkıyorsa, Türkiye'nin büyümesi değişimi kaçınılmaz kılıyorsa, geleceğin toz pembe olmaması için hiçbir neden yoktur. Hem cumhuriyet kadar eski baskıcı uygulamalar hem de 12 Eylül sona ermektedir. Gelecek demokrasininidir. Artık AKP'yi durdurmak zordur.²³ Eyüp Can yönetimindeki yeni *Radikal*, daha referandumdan iki gün sonra Tayyip Erdoğan'ı neredeyse cumhurbaşkanı (ya da başkanlık sistemine geçilmişse başkan) ilan ederek bu görüşe karikatürümsü bir basitlik kazandırmıştır.

“Hayır”cı solun gelecek hakkındaki öngörülerini daha az birörnek olabilir. Ancak Ferda Koç'un nesnel bir analiz yapar görünerek ifade ettiği senaryo, en azından bu cenahın düşlerini, CHP etrafında toplanmış olan solun ve Kürt hareketinin AKP'yi sandıkta yenilgiye uğratması olasılığının (her şeye rağmen) süslediğini ortaya koymaktadır.

Biz aynen dünü ve bugünü olduğu gibi, yakın geleceğin olasılıklarını da nesnel olgulardan hareketle soğukkanlı biçimde analiz edelim. Değiniilmesi gereken birinci nokta, “Erdoğan'ın önü bütünüyle açık” korosunun fena halde yanılığında olduğudur. Liberaller burada da çok ciddi bir metod hatası yapmakta, politikayı seçim sandığına indirgemekte, dönemin karakterini de hesap dışı bırakmaktadırlar.

Doğrudur, AKP, referandumda Batıcı-laik burjuvazinin hem bürokrasi içindeki (TSK ve yüksek yargı), hem de siyasi alandaki (CHP ve bugüne

23 Halil Bertay, başka konularda liberal yol arkadaşlarıyla aynı zemini paylaşırken, geleceğe bakışında zorluklara daha çok vurgu yapıyor, direncin kuvvetli olduğunu, değişimin gıdım gıdım ilerleyeceğini ileri sürüyor. (“Fırtınadan sonra”, *Taraf*, 25 Eylül 2010.)

kadar onun müttefiki olmuş olan MHP) temsilcilerini yenilgiye uğratmıştır. (Ayrıca, referandumla bir ara iç içe geçen YAŞ sürecinde TSK karşısında bir başka zafer daha kazanmıştır.) Üstelik, aynı dönemde Fethullah Gülen’le arasındaki yarığı kapatırken, bir yandan da Numan Kurtulmuş yönetimindeki SP’yi ve ayrıca BBP’yi yanına çekmeyi de başarmıştır. BBP henüz belirsizlik yaşıyor, ama SP’nin Necmettin Erbakan ile Numan Kurtulmuş arasında ikiye bölünmesinde, Kurtulmuş’un Erdoğan ile yakınlaşmasının bir rolü olduğuna kuşku yoktur. Kaldı ki Kurtulmuş’un Erdoğan sonrasında AKP’nin başına geçmesi olasılığı zaman zaman üzerinde durulan bir noktadır. Bunun önkoşulu elbette Kurtulmuş’un SP’den kopardığı yeni güçlerle AKP’ye iltihakıdır.

Ne var ki, AKP’nin karşısındaki güçler bu temsilcilerden ibaret değildir. AKP’nin karşısında iki büyük güç vardır ki, bunların kudreti nesnel bir gerçekliktir: ABD (ve müttefiki İsrail) ile TÜSİAD. Sırayla ele alalım.

ABD ile AKP’nin arasındaki gerilim günbegün artıyor. ABD’de sadece “neocon”lar olarak bilinen bağınaz Siyonizm yanlısı, İslam dünyası düşmanı unsurlar değil, gittikçe daha geniş bir güçler yelpazesi AKP hükümetinin İsrail ve İran konusundaki politikalarını ABD’ye ve İsrail’e bir tehdit olarak görmeye yöneliyor. ABD yönetimi içinde ve önde gelen düşünce kuruluşlarında Türkiye politikasının yeniden biçimlendirilmesi için bir tartışma süreci başlatılmış durumda. ABD Kongresi Araştırmalar Merkezi’nin Türkiye raporu, sorunları çıplak olarak dile getiriyor:

AKP’nin bölgesel bazda bazı Müslüman devlet ve gruplar ile çeşitli birliktelikler kurması Washington’da sürekli olarak artan bir kaygıya neden olmakta ve ABD yönetimiyle çelişmektedir. (...) ABD, Türkiye’nin komşularına nükleer gelişmeler, terörist gruplara destek, İsrail’e karşı husumet ve buna benzer diğer konulara Ankara gibi ‘pembe gözlükten’ bakamaz.²⁴

Bu haberlerin *Cumhuriyet* gazetesinde yer almasının, AKP’yi yıpratma amacına bağlanmasını anlayışla karşılamak gerekir. Ama aynı haberler Fethullah Gülen cemaatinin sözcüsü *Zaman*’da da yer alınca biraz daha ciddiye almak gerekir. Bu gazetede Washington’dan yollanan bir haber-yazı şöyle diyor:

Türkiye’nin iç ve dış politikasına ilişkin hummalı istişareler yapılıyor. (...) Obama yönetiminde çokları Ermenistan’la ilişkileri normalleştiremediği, İsrail’le

²⁴ “ABD pembe gözlükle bakamaz”, *Cumhuriyet*, 16 Eylül 2010, s. 5.

anormalleştirdiği ve İran'la anormal derecede yakınlaştığı gibi gerekçelerle Ankara'ya en hafif ifadesiyle kırılgan. (...) [Türkiye ile ilişkilerin kısıtlanması yönünde telkinler] Erdoğan hükümetine çok kızgın olan İsrail lobisinin ve büyük ölçüde onların tesirindeki Amerikan kongresinin tutumuyla örtüşüyor.²⁵

ABD ile AKP hükümeti arasında yaşanan bu sorunların dikkatleri bir alternatif olarak Kılıçdaroğlu üzerine çevirmesi beklenebilecek bir şeydir. Bazı kaynaklar bunun gerçekleştiğini ileri sürüyor:

Bu toplantılarda iç politikaya yönelik en merak edilen konulardan birinin CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu olduğu belirtildi. CHP'nin yeni lideriyle AKP karşısında güçlü bir muhalefet oluşturup oluşturmadığı tartışması yapılıyor. Bu toplantılarda Kılıçdaroğlu'na genel olarak 'sempatiyle' bakıldığını ileten kaynaklar, kimi uzmanların CHP'nin yeni liderinin güçlü bir muhalefet örneği oluşturduğu görüşünü savunduğunu belirtti.²⁶

Yine *Cumhuriyet*'te yayınlanan bu haberin, Kılıçdaroğlu'nu pompalamak amacını taşıdığını düşünenler olabilir. O halde bir de Zaman'a kulak verelim:

"Türkiye daha Kemalist olsun bizim olsun" özlemi duyanlar hiç de az değil. Bu çizginin temsilcileri, mesela bazı neoconlar, Obama yönetiminden şaşkıncı derecede itibar görebiliyor ve en yüksek mahfillerde görüşlerine başvurulabiliyor. Sözkonusu çevreler, **ABD'nin Türkiye'de sivil ve siyasi muhalefetle bağlarını artırması, Erdoğan hükümetinin zayıflatılarak demokrasi içi alternatifler çıkarılması** görüşünü savunuyorlar.²⁷

AKP hükümeti aleyhtarı yaklaşım, ABD Senatosunda bir ilk (ve şimdilik geçici) başarı kazanmış durumda. Dışişleri Bakanlığı'nın teklifiyle Türkiye'ye atanması gündeme gelen Frank Ricciardone'nin büyükelçi olarak yollanması, **İslamcılara hoşgörülü davranacağı gerekçesiyle**, ilgili Senato komitesinde reddedilmiş durumda.

Kısacası, **ABD yönetiminin AKP hükümeti ile çelişkileri sertleştiriyor**. Bunun sonucu olarak ABD'nin Kılıçdaroğlu CHP'sine teveccühü geliyor. Biz ABD'nin Türkiye'ye hükümet atadığını ileri süren mekanik görüşün tamamen karşındayız. ABD de belirli tahditler altında, ülke içi

25 Ali H. Aslan, "Obama yönetimi Türk yağurdunu nasıl yiyecek?", *Zaman*, 13 Eylül 2010, s. 17.

26 "ABD'de AKP için beyin fırtınası", *Cumhuriyet*, 15 Eylül 2010, s. 11.

27 Ali H. Aslan, *Zaman*, a.g.m. Vurgu bizim.

güç dengelerini veri alarak politikasını yürütmeye çalışan bir büyük güçtür sadece. Ama bu uyarı, ABD'nin (ve AB'nin) Türkiye'deki siyasi kuvvetlerin karşılıklı güç dengesini ciddi biçimde etkilemediği anlamına gelmiyor.

Bu arada, CHP'ye meyleden solcuların emperyalizmle aynı doğrultuda çalışmakta olduklarını saptaması da kendi lehlerine olacaktır. Bizden şimdilik uyarması. Bu çizgiye devam edildiği takdirde, sıra teşhire gelecektir.

AKP hükümetinin karşısındaki, gücü tartışılmayacak ikinci büyük kuvvet TÜSİAD'dır. Bu yazının başından beri çeşitli aşamalarda TÜSİAD'ın AKP ile çelişkilerine ısrarla işaret ediyoruz, çünkü Türkiye sorununun saati hâlâ 2007 öncesini gösteriyor. Birçokları TÜSİAD ile AKP'nin anlaşma içinde bir blok oluşturduklarını sanıyor. TÜSİAD belki yükselen İslamcı sermayenin yönelişinden ve AKP hükümetine yaslanarak kendi gücünü kemirmesinden rahatsızdır. Ama bugün hâlâ ondan ekonomik bakımdan karşılaştırılmaz derecede daha kudretli olduğu tartışılmaz. İşte AKP bir yandan kendi önünü açar görünürken bir yandan da başa çıkılması zor bir gücün her geçen gün daha fazla düşmanlığını kazanıyor.

Demek ki, "AKP'nin önü açık" korusu, somut ve elle tutulur olguları görmezlikten geliyor. Amaç propaganda olunca olguları görmezlikten gelme pratiği AKP destekçilerine özgü değil.

Referandum sonrası Türkiye'sinin yakın gelecek bakımından altı çizilmesi gereken ikinci büyük eğilimi, Erdoğan ve AKP'nin 2011 seçimlerini kazanması halinde **çelişkilerin sertleşmesi ve kontrgerilla yöntemlerinin, hatta askeri girişimlerin yeniden yükselişe geçmesi** olasılığıdır. Referandum bu bakımdan bir uyarı sinyali olmuştur. Eğer iddia ettiğimiz gibi, referandum genel seçimin bir genel provası ise, bu genel prova AKP'nin 2011 seçimini kazanacağını düşündürmektedir. Bu, Kılıçdaroğlu'nun CHP başkanı seçilmesinden sonra baskıcı ve darbeci teknikleri bir kenara bırakan, bu yüzden Anayasa Mahkemesi'nin anayasa paketine ciddi hiçbir müdahale yapmaması sonucunu doğuran, Erdoğan'dan kurtulmak için gözünü genel seçime diken yaklaşımın ciddi bir tereddüde düşmesi ile sonuçlanmıştır.

Oysa 2011 seçimi büyük bir önem taşıyor. Bir yandan, Batıcı-laik burjuvazi ile onun askeri ve sivil bürokrasideki temsilcilerinin AKP'nin üçüncü bir dönemine razı olacağını hayal etmek kolay değildir. Üstelik, şimdi ortaya ABD ile ilişkileri sarsmaya başlayan bir hükümet çıkmıştır ki ne TSK ne de TÜSİAD ABD ile ilişkilerin yıpranmasına kayıtsız ka-

labilir. Ama belki her şeyden daha önemlisi, 2011’de ciddi bir AKP zafe-rinin Tayyip Erdoğan’a cumhurbaşkanlığı ya da duruma göre başkanlık sistemini benimsemiş bir Türkiye’de başkanlık yolunu açması ihtimalidir. Bu gerçekleş-tiği ve beş yıl sonra tekrarlandığı takdirde, **Erdoğan bir he-saba göre 2022, bir hesaba göre 2024 yılına kadar iktidarda kalacak** demektir.²⁸ Dolayısıyla, eğer genel prova oyunun kendisinin sadık bir tem-sili ise, 2011 seçiminden sonra Türkiye’de siyasi atmosferin son derecede sertleşmesi beklenebilir. **Bu, liberallerin öngörülerini ile taban tabana zıt bir öngörüdür.**

Yukarıda Erdoğan’ın Çankaya’ya çıkma olasılığından söz ettik. Bu tür planlar AKP’de bölünme dinamikleri yaratacak özellikler taşır. Bunlar-dan en önemlisi, henüz bir dönem cumhurbaşkanlığı yapmış olan Ab-dullah Gül’ün ikinci bir dönem seçilme çabasına girişmesi dolayısıyla bir Erdoğan-Gül rekabetinin doğması ihtimalidir. Gül’ün, ileri sürüldüğü gibi, Fethullah Gülen’e daha yakın olduğu doğru ise, bu çatlak Gülen’in tavrına bağlı olarak derinleşebilir. Kılıçdaroğlu yönetimi de Erdoğan ile Gül’ün arasını açmaya çaba göstermektedir. Meclisin yeni faaliyet dö-ne-mi için açılışında Baykal ve yakın izleyicileri dışında bütün CHP’lilerin Gül’ü, meclise girişinde, ayakta alkışlayarak karşılaması, genel bir yu-muşamadan ziyade Gül’ü yakına çekme çabasıdır. Benzer bir biçimde, Kılıçdaroğlu’nun başbakanın kullandığı dilin Abdullah Gül’ü bile rahatsız ettiğine dair söyledikleri, AKP’nin iki önde gelen liderini karşı karşıya getirme çabası kokuyor.

Erdoğan’ın Çankaya’ya çıkma planının yaratacağı ikinci bir bölünme dinamiği de, Erdoğan sonrasında partinin başına kimin oturacağı sorusun-dan kaynaklanacaktır.

Yakın geleceğin liberallerin hayal dünyası ile uyuşmamasına yol aç-a-bilecek bir başka etken ekonomik durumdur. Yukarıda, AKP’nin referan-dumdaki başarısında belirleyici olmuş faktörlerden söz ederken dünya ça-pındaki kısmi ve ürkek toparlanmanın Türkiye’nin de soluk almasına ve büyüme, işsizlik gibi göstergelerde son dönemde ciddi bir iyileşmenin or-taya çıkmasına yol açtığını belirtmiştik. Ne var ki, dünya çapında yaşanan bir depresyonsa, ki öyledir, kriz er geç yeniden alevlenecek ve büyüme

28 Hesaplar arasındaki farkın Abdullah Gül’ün Çankaya’da beş yıl mı yedi yıl mı kalacağı sorusundan kaynaklandığını okuyucu anlamıştır.

düşecek, işsizlik yükselecektir.²⁹ Bunun zamanlamasını dakik biçimde bilmek mümkün değildir elbette; ama 2011’de dünya ekonomisinin bir daha sendelemesi de uzak bir ihtimal değildir. AKP seçimi öne çekmemekle büyük bir risk almaktadır.

Üstelik Türkiye şayet yeni bir krize girerse, bu sefer, krizin en sert ayları geçtikten sonra başlayan Tekel eyleminin ardından girmiş olacaktır bu krize. Bunun anlamı açıktır: Derin bir kriz sınıf mücadelelerini kışkırtacak olursa, işçilerin bakarak izleyebileceği, yöntemlerini yeni koşullara adapte edebileceği bir büyük mücadele örnek olarak durmaktadır ortada.

Geleceğin olasılıkları arasında sözü edilmesi gereken bir başka nokta, MHP’nin radikalleşmesidir. AKP, Fethullah Gülen’in yardımı ile MHP’yi yakalamıştır ve sıkıştırmaktadır. “Eski ülkücüler” diye bilinen ekip(ler) AKP ve taraftarı medya tarafından parlatılmaktadır. Ama MHP’ye saldırı AKP yanlılarıyla sınırlı değildir. Doğan medyası da referandum sonrasında MHP’ye karşı en azından hayırhah olmayan bir yaklaşım içine girmiştir. Bu durumda MHP’nin “iki partili sistem isteniyor”, yani “MHP’yi tasfiye etmek istiyorlar” açıklamaları gerçeğe bir ölçüde tekabül eder gibi görünüyor. AKP’nin amacı MHP’nin tabanını kendi yanına çekmek. Buna karşılık, Doğan medyasında ifadesini bulan şey, bir ölçüde, MHP’nin TÜSİAD burjuvazisinin çıkarlarına tam olarak uymayacağının bilince çıkarılması gibi görünüyor.

Bu durumla karşı karşıya kalan MHP, Kürt sorununda “açılım” politikasının yeniden başlamasını da fırsat bilerek “açılım”ın ilk döneminde benimsediği sert politikaya yeniden geri dönecek gibi görünüyor. Bahçeli’nin kalabalık bir partili grubuyla birlikte Kars Ani’de aslında katedral olan bir mekânda namaz kılması tam da Anadolu topraklarında yaşamış ya da yaşayan Türkler dışındaki öteki milliyetlerle barışa cepheden karşı duran bir tavrın ifadesidir. Bunun yarattığı bir olasılık, MHP’nin şimdi kaybettiği gücü bir süre sonra belki de fazlasıyla kazanmasıdır. Şayet Kılıçdaroğlu CHP’nin Kürt politikasında ciddi bir değişiklik yaratabilirse, bu, MHP’yi Kürt sorununda siyasi çözüm karşısındaki tek hatırı sayılır güç konumuna yerleştirebilir. Türkler arasında doğacak tepkiler bu durumda MHP’ye akabilir. Dolayısıyla, referandumda uğradığı hezimete rağmen MHP’yi yarışın dışında saymak için henüz çok erkendir.

29 Dünya çapında yaşanan depresyon konusunda şu yazımıza bakılabilir: “Kapitalist kriz mi, kapitalizmin krizi mi?”, Sermin Sarıca (der.), *Tülay Arın’a Armağan*, Belge Yayınları, İstanbul, 2010.

Kürt sorununda “ikinci açılım” mı?

Türkiye’de konjonktürü en belirsiz kılan faktör elbette Kürt sorunudur. 1990’lı yıllarda bütün koalisyon hükümetleri Kürt savaşının sarsıcı etkileri altında kısa süre içinde güçlerinden çok şey yitirmişlerdi. 2000’li yıllar elbette farklı geçti, çünkü Öcalan’ın 1999’da ABD tarafından Türkiye’ye teslim edilmesi PKK için gerçek bir travma yaratmış ve savaşta ciddi bir kesintiye yol açmıştı. Ancak son yıllarda savaş zaman zaman yine alevleniyor. Son birkaç yılda, sadece devletin Kuzey Irak’a yaptığı operasyonlar değil, PKK’nin çok ses getiren bazı karakol baskınları vb. de savaşı yeniden gündemin merkezine oturtmuş bulunuyor. 2009 yılının “Kürt açılımı”, DİP Girişimi’nin nitelemesiyle “Musul-Kerkük açılımı” sona erdiğinden bu yana, savaş, özellikle PKK Haziran başında “dördüncü stratejik dönem”e girildiğini ilan edeli beri, AKP hükümetinin kaderi üzerinde önemli bir etki oynayacak bir düzeye tırmanma istidadı göstermişti. Ne var ki, referandumdan önce PKK’nin 20 Eylül’e kadar ilan ettiği, sonra da bir ay daha uzattığı ateşkes bu durumu yine belirsizleştirmiş bulunuyor.

Türkiye solunun “açılım”ı bütünüyle yanlış kavramış olduğu Onur Koyunlu’nun bu sayıdaki (referandumdan önce yazılmış olan) yazısında ısrarla altını çizdiği bir nokta. Aynı sol, açılımı belirli bir zaman aralığıyla izleyen bu “dördüncü dönem ilanı”nı da yanlış anladı. Birçok sol parti ve hareket, PKK’nin bu yeni yönelişinin büyük provokasyonlara ve halk içinde çatışmalara bile yol açabilecek kanlı bir dönemi ima ettiğine dair yorumlar yaptı. Koyunlu ise “dördüncü dönem” ilanına ilişkin soğukkanlı bir gözlemle şöyle diyor:

Kürt hareketinin bütün bir AKP iktidarı dönemi boyunca izlediği politikayla birlikte değerlendirildiğinde, PKK’nin bu son yönelişinin, Türkiye burjuvazisiyle ipleri tamamen koparmaktan ziyade, AKP hükümetine karşı uygulanan bir tür şantaj yöntemi olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu yorum, referandum öncesinde ilan edilen ateşkes ile bütünüyle doğrulanmış bulunmaktadır. Daha genel olarak, Koyunlu’nun “açılım” konusunda söyledikleri de, referandum sonrasında ortaya çıkan belirsiz duruma bütünüyle ışık tutmaktadır.

Kimilerinin “ikinci açılım” olarak nitelediği bu dönemin ana özelliği,

AKP hükümetinin Kürt hareketini muhatap olarak kabul etme konusunda daha istekli görünmesidir. Referandumdan hemen sonra Erdoğan'ın kendisi değil ama Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek ile İçişleri Bakanı Beşir Atalay BDP Eşbaşkanları ile bir görüşme yaparken, daha da önemlisi devletin Öcalan ile artık bilgi alma temelli değil pazarlık temelli görüşmelere girmeye başladığı, tam açıkça ifade edilmese bile, “herkesin bildiği sır” halini almıştır.

Buna rağmen, gerek Kürt hareketinde, gerekse solda, Kürt sorununda barış ve çözümün yaklaştığına dair “Musul-Kerkük açılımı”nın ilk aşamalarını hatırlatan safdil bir iyimserliğin hakim olması şaşırtıcıdır. Çünkü tablo hükümetin bu seferki yönelişinin “Musul-Kerkük açılımı”ndan bile daha fazla Kürt sorununun çözümünü değil Kürt hareketinin çözülmesini amaçladığına ilişkin işaretler içeriyor. Bunlar iki yönlüdür. Biri, PKK'yi askeri olarak sıkıştırmaya yöneliktir. Öteki ise PKK'ye alternatif bir gücün temellerinin atılmasına. Sırasıyla görelim.

Referandum sonrası esmekte olan ve liberallerin referandumun çok olumlu sonuçlarının ürünü olan bir “bahar havası” olarak sundukları atmosferin çok ön plana çıkan bir boyutu, Türkiye devletinin PKK'nin etrafındaki çemberi daraltacak projeleridir. Ayrıca, Kuzey Irak'a operasyon yetkisinin mecliste bir yıl için yenilenmesidir. Referandum sonrasında kimileri “bahar havası”ndan söz ederken, İçişleri Bakanı Atalay'ın Barzani ile PKK'nin dağıtılması konusunda üç aşamalı bir tasfiye planı olarak anılan bir yol haritası üzerinde anlaşmaya ulaştığı basına sızdırılmıştır. Tam aynı günlerde, MİT Başkanı Hakan Fidan aynı konularda ABD'de görüşmeler yürütmüştür. Bunların hemen ardından Atalay'ın Suriye ziyareti gelmiş, İçişleri Bakanı bu ziyaret sonrasında basına Suriye ile PKK'ye karşı güvenlik işbirliğinde anlaşmaya varıldığını, artık ortak operasyonun mümkün olduğunu açıklamıştır. Bütün bunlardan da önemli olabilecek bir nokta, *Radikal* gazetesi Ankara büro sorumlusu Murat Yetkin'in, Türkiye'nin yıllardır talebi olan güvenlik koridorunun ABD'nin de onayıyla artık gerçekleştirilebilir bir proje haline geldiğine, hatta Kuzey Irak'ta bir üssün bile mümkün olduğuna ilişkin haberinin tekdiz edilmemiş oluşudur.

Bütün bunların anlamı, askeri çözümün yine masada olduğundan başka bir şey değildir. Denebilir ki, hükümet bütün bunları PKK'nin ateşkes ile savaş arasındaki seçimi fazlasıyla taviz elde etmek için kullanması karşısında bir tehdit unsuru olarak kullanmak üzere pişirmektedir. Bu mümkündür elbette. Ama basına sızan bazı haberler meselenin bundan da öteye

gittiğini düşündürmektedir. Bunlardan biri, *Sabah* gazetesinde (7 Ekim 2010) manşetten PKK'ye saldırının gündemde olduğuna dair bir haber verilmesidir. Bu da tehdit taktiğinin bir parçası olabilir. Ama işin bir başka boyutu özellikle dikkat çekiyor: Hakkâri üzerinde yoğunlaşan saldırı planları.

Örneğin, aynen *Sabah* gibi AKP hükümeti yanlısı yayın yapan *Bugün* gazetesi, birinci sayfa manşetten, referandumda boykot oranının % 90'ın üzerine çıkmasıyla dikkati çeken bu il için bir devlet taarruzuna temel hazırlayacak iki günlük bir yayın yaptı.³⁰ Başka bir gazetede yayınlanan aşağıdaki satırlar da işin çok ciddi olduğunu gösteriyor:

...güvenlik çevreleri bölgedeki PKK baskısının giderek arttığını ancak **halkın da PKK baskısı altında inlemeye başladığını** ifade ediyorlar. (...) Bu çerçevede **halkın PKK zulmünden kurtarılması** gerektiğini düşünenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çok. (...) Kaynaklarım Hakkâri ve çevresinin “kurtarılmış bir bölge”ye doğru gittiğini, örgütün toplumu topyekûn teslim almak üzere olduğunu; bunu zorla, şiddetle yaptığını düşünüyor. (...) Bu çerçevede özellikle Hakkâri çevresinde kurulmuş kampların fazla zayıt vermeyecek şekilde operasyonlarla temizlenmesi gerektiğini ifade ediyorlar.

Bu dil kimin dili olabilir? *Sözcü* gazetesinin mi, Emin Çölaşan'ın mı, Yılmaz Özdil'in mi? Hayır, bu haber-makale *Taraf* gazetesinde, Emre Uslu imzasıyla yayınlanmıştır. Yazar, kendisi bu kamplara operasyonu, “referanduma cevap” gibi algılanacağı ve “açılım” politikasına aykırı düşeceğine inandığı için uygun görmüyor. Gerisini kendi kaleminden dinleyelim:

Ancak güvenlik birimlerinin kaygıları da haklıdır. Kimse hikâye anlatmasın. PKK bölgede bir baskı kurmuştur. (...) Bu noktada ben PKK'nın baskıcı varlığına karşı bir operasyonun da hiç müdahale etmemenin de yanlış olacağını düşünüyorum. (...) Bu durumda üçüncü yol olarak PKK'nın yurt dışına çıkarılması için toplumsal baskı araçlarının kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bir yıl önce de yazdığım gibi Ankara'da ve Diyarbakır'da toplanacak yüzbinlerce kişi PKK ülke dışına çıksın çağrısı yaparsa PKK bunu dikkate almak zorunda kalır.³¹

Böylece, liberallerin “PKK silahlı güçlerini Türkiye dışına çekme kararı aldı” rivayetini yaymasının da hangi ortamdan kaynaklandığı ortaya çıkıyor. *Devrimci Marksizm*'in elinizde tuttuğunuz sayısı yayınlanana kadar bu konuda muhtemelen çok ciddi gelişmeler zaten yaşanmış olacaktır.

³⁰ *Bugün*, 5 ve 6 Ekim 2010.

³¹ Emre Uslu, “Devlet PKK'ya karşı sertleşebilir...”, *Taraf*, 9 Ekim 2010, s. 13. Vurgular benim.

Ama şimdiden şu sonuca ulaşabiliriz: “İkinci açılım” olarak görülen evre aslında ciddi askeri çatışma dinamikleri barındırmaktadır.

Bu durumda, Kürt hareketinin ve temsilcilerinin nasıl olup da yanlış izlenimler peşinde koştuğunu anlamak zordur. En iyi örnek Aysel Tuğluk’un İmralı ziyaretinden çıkışta gazetecilere “barış daha yakın” demesi. Oysa, kısa süre sonra *Radikal İki*’ye verdiği mülakatta şunları kendisi söylüyor:

Hükümetin siyaset tarzı, uluslararası ilişkileri, meseleye halen ağırlıklı olarak terör, güvenlik sorunu olarak bakması, bu yönlü uluslararası ittifak arayışları vs. bizi olduğu kadar Öcalan’ı da kaygılandırıyor tabii. Hatta son görüşmede hem Beşir Atalay’ın, hem MİT müsteşarının Irak ve Avrupa temasları, yine Suriye ziyaretini kastederek “bu kadar gezi neyin nesi?” diye kuşkuyla sordu.³²

Yukarıda bir *Taraf* yazarından yaptığımız alıntı, bizi ikinci noktamıza getiriyor. PKK’ye alternatif bir gücün yaratılması Türkiye devletinin ve burjuvazisinin her zaman gündeminde olmuştur, ama son dönemde bu konuda medyanın ve liberallerin de katkısıyla büyük bir çaba sürdürülmektedir. Bu operasyonun sivri ucu Diyarbakır ve diğer bölge illerinde burjuvazinin örgütlerinin BDP’nin karşısına alternatif bir güç olarak çıkarılması ve Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Galip Ensarioğlu’nun bu gücün lideri olarak parlatılmasıdır.³³ Bu alternatif güç, referandum öncesinde 14 sanayi, ticaret odası ve işveren örgütü adına “Evet” oyu çağrısı yapmış, anadilinde eğitim için okul boykotu sırasında da boykota karşı sesini yükseltmiştir.³⁴ Bu güç şimdi bir de bir *think-tank* biçiminde örgütlenme sürecinde: Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA) bundan sonra sık sık duyacağımız bir ad olacak.

Alternatif bir muhatap yaratma çabası, hükümetin referandum sonrası attığı bir adımda çıplak biçimde ortaya çıkmıştır. Bölgenin “sivil toplum kuruluşları” hükümete bir görüşme amacıyla başvurduklarında, hükümet tarafının yanıtı Demokratik Toplum Kongresi’nin görüşülecek kurumların arasından çıkarılması olmuştur! Hükümetin bu tavrı dolayısıyla, söz konusu görüşme hâlâ gerçekleşmiş değildir. Medya, bütün referandum kampanyası boyunca tartışma programlarına BDP ve Kürt hareketinin öteki kurumları dışından Kürt konuşmacılar davet ederek bu operasyona büyük

32 “Devlet Öcalan’ı anlamaya başladı”, Mete Çubukçu ile görüşme, *Radikal İki*, 3 Ekim 2010.

33 *Sabah* gazetesi Ensarioğlu ile referandum sonrasında iki günlük bir mülakat yayınlamış, bunu birinci sayfasında manşetten vermiştir. Bkz. *Sabah*, 3 ve 4 Ekim 2010.

34 Bu konuya daha önce değinmiştik: “Çocuksu istismarlar”, *Radikal İki*, 26 Eylül 2010.

bir destek vermiştir. Liberaller ise, ta 2005 yazında Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır ziyareti öncesinde yaptıkları girişimlerden bu yana bu operasyonun bilinçli olarak parçasıdır. Bakın Ahmet Altan, referandumun olumlu yanları arasında hangi noktaya değiniyor: “Kürt kesiminde ise PKK'nın dışında yeni ve demokratik bir inisiyatif ortaya çıktı.”³⁵

Bu iki nokta göz önüne alındığında yeni gelişmenin de Kürt hareketini tasfiye ederek Türkiye’de Barzani hegemonyasında evcilleşmiş bir Kürt liderliği oluşturmak ve kitleleri ona bağlamaya çalışmak amacını güttüğü sonucuna varmak pek de şaşırtıcı olmasa gerek. Buna Urfa, Diyarbakır ve başka bazı kentlerde yapılan KCK operasyonları da ekleyelim. Eski “açılım”ın hâlâ kafa karıştıran bir yönü bu KCK operasyonlarıdır. Birçok insan, KCK operasyonlarının “açılım”ın sona ermesiyle başladığı izlenimine sahiptir. Oysa ikisi eşzamanlı olarak başlamıştı. Çünkü amaç, savaş sona erdirilebilirse, Kürt hareketinin tek faaliyet alanı olacak olan siyasi alanda en çok sonuç alma kapasitesine sahip kadrolarını tasfiye etmek ve böylece alternatif akımlara yol açmaktır. Ruşen Çakır'ın bir tanıklığı, bu alternatif güç çabalarından Gülen cemaatinden Kürtlerin de nemalanmaya çalıştığını, hatta bütün planın onların kafalarından çıktığını düşündürüyor:

Mesela KCK operasyonu fikrinin nereden çıktığını hepimiz biliyoruz. Bu fikrin çıktığı yer büyük ölçüde Gülen cemaatine yakın birtakım düşünce grupları, birtakım kuruluşların “strateji uzmanları” vs. Ve ilginçtir, gördüğüm kadarıyla, AKP içindeki Kürtlerin büyük bir kısmı, bu KCK operasyonunun kendileri için hayırlı olacağına inandılar. Kendileriyle bunu tartıştığım için biliyorum.

İkinci “açılım”ın amacının da ilkiyle aynı olduğu, ama bu sefer daha da kanlı operasyonlara gebe olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu demektir ki, savaşın durdurulması, barışa doğru adımlarının atılması ve Kürt sorununda adil bir siyasi çözüme ulaşılması hâlâ çok uzaktır. Türkiye'nin yakın geleceğinde Kürt sorununda hayli çalkantı yaşanacaktır.

İşçi sınıfının ve Kürt halkının önündeki yol

Referandum ortaya çok tuhaf bir Türkiye gerçeği çıkarmıştır. AKP'nin siyasi rakipleri gerçekten zor durumdadırlar. MHP bir hezimet yaşamıştır. Ufukta onu ayağa kaldıracak tek bir politika görünmektedir: AKP'yi, hat-

35 “Bu iş olacak”, *Taraf*, 24 Eylül 2010.

ta Kılıçdaroğlu’nu Kürt halkının dostu gibi göstererek Türk şovenizmine sarılmak. Ama eğer yukarıda AKP’nin “ikinci açılım”ına ilişkin yapılan analiz doğru ise, MHP seçime kadar bu yönde kullanacağı bir fırsat bulamayabilir.

CHP’ye gelince, Kılıçdaroğlu’nu “gizli boykotçu” durumuna düşüren oy kullanamaması gerçeği, yeni liderin halk nezdindeki prestijini önemli bir ölçüde sarsmıştır. Bunun zamanla unutulacağı düşünülebilir, ama akıllı rakipler unutulmasına izin vermeyebilir. Bundan çok daha önemlisi, aslında muhtemelen Kılıçdaroğlu’nun oy kullanamamasının da nedeni olan, parti içindeki çatlaklardır. Bir kenarda referandum sonrasında kurultay isteyen ve tüzük üzerinde çeşitlemeler yapan Baykal vardır. Onun karşısında eski işbirlikçisi, şimdiki düşmanı Önder Sav. Bu dizilişte öteki uçta da Sav’ın tasfiye etmeye çalıştığı ama başkan yardımcılığına seçilmesini engelleyemediği, Kılıçdaroğlu’nun İstanbul belediye başkanlığı seçiminden ortağı Gürsel Tekin.

Bir bölünme eksenidir budur. Ama asıl çatlak Kılıçdaroğlu’nun CHP’yi AKP’nin ciddi bir rakibi haline getirmek için benimsediği stratejinin, yani Erdoğan’ın kozlarını elinden alma stratejisinin, CHP’nin kaya gibi örgütüne çarpmasından kaynaklanıyor. Yeni başkanın “genel af” ve “başörtüsü” gibi konulardaki açılımları, parti içinde çok ciddi sürüşmeler yaratıyor. CHP’nin Abant toplantısı bu bakımdan çok anlamlı olmuştur. Partinin en tutucu unsurlarından, bir ara Baykal’ın önemli bir yardımcısı olan Onur Öymen, Abant’ta Kılıçdaroğlu’na açıkça meydan okunduğunu, “eksen kayması”nın kabul edilemeyeceğini açıklamıştır.³⁶ Bunun kısa bir süre sonrasında ise, Cumhuriyet Bayramı resepsiyonu dolayısıyla, bu kez partinin meclis grup başkanvekili Muharrem İnce ile Kılıçdaroğlu arasında gidip gitmemeye ilişkin gerilim doğmuştur. Bu tür çatlakların üzerini sıvamak için Kılıçdaroğlu’nun seçimlere kadar ne vakti vardır, ne de prestiji buna yeterlidir.

Demek ki, AKP’nin karşısında muazzam bir boşluk doğmaktadır. İşte bu boşlukta burjuvazinin iki kampından bağımsız, ikisine karşı da tavır alan ve mücadele eden Kürt halkı ile işçi sınıfının mücadele eden kesimlerini bir araya getirecek bir Üçüncü Cephe’nin inşası büyük bir olanakla karşı karşıyadır. Bu cephe seçimlerde bir Emek ve Özgürlük Bloku olarak örgütlenebilir. Batı’da gerek adaylar, gerek propaganda aracılığıyla işçi sınıfına hitap sağlanabilirse, referandum sonrası Türkiye’si yepyeni dinamiklerin boy verdiği bir toprak haline gelecektir.

³⁶ *Hürriyet*, 11 Ekim 2010.

Burjuvazinin iç savaşı üzerine

Levent Dölek

Türkiye'nin hakim sınıflarının bağrında bir politik iç savaş yaşanıyor. Bu politik iç savaşın bir tarafında Batıcı-laik burjuvazi diğer kanadında ise İslamcı burjuvazi var. Bu iç savaş Türkiye'nin politik gündeminde sürekli baş sıraları işgal ediyor. Sadece iki kliğin çekişmesi değil, askeri darbe planlarının yapıldığı, muhtıraların verildiği, partilerin kapatıldığı, kapatma tehditlerinin yapıldığı, muvazzaf askerlerin tutuklandığı, devletin silahlı adamlarının birbirleriyle silahlı çatışma noktasına geldiği bir iç savaş bu. En önemlisi bu savaş henüz sonuçlanmadı. Görünen o ki burjuvazinin iç savaşı Türkiye'deki sınıf mücadelelerinin seyrinde belirleyici rolünü oynamayı sürdürecektir. Üstelik toplumun hiçbir kesiminin kendisini dışarıda tutamayacağı sarsıntılar ve altüst oluşlar yaratmaya devam ederek.

Bu yazıda burjuvazinin iç savaşı üzerine analizimizi ortaya koyarken bunu işçi sınıfının penceresinden bakarak yapacağız. Başka türlü de düşünülemez. Burjuvazinin bağrında oluşan yarık başka her şey bir yana burjuvaziye karşı savaşan esas sınıf olan işçi sınıfının önünde mutlaka olanaklar yaratacaktır. Ancak her olanak aynı zamanda birer tehdit anlamına gelebilir. Türkiye işçi sınıfının tarihi burjuvazinin içindeki çatlaklardan yararlanacağını diye o çatlakların içinde kaybolmanın tarihidir. Genellikle burjuvazinin kanatlarının karşılıklı konumlanışı tarihsel ve güncel olarak

yanlış değerlendirilmektedir. Aşamacı teorilerin şablonlarından yola çıkarak taraflardan birine ilericilik atfetmek Türkiye solunun en kötü alışkanlıklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kötü alışkanlık Türkiye sol ve sosyalist hareketini defalarca felaketlere sürüklemiştir. Dolayısıyla bugün burjuvazinin iç savaşı ve bu savaşın tarafları hakkında materyalist yönetime dayandırılmış berrak bir anlayışa sahip olmak işçi sınıfı mücadelesini yürütmek isteyenlerin ihtiyaç duyduğu en önemli donanımlardan biridir.

İşçi Mücadelesi dergisi, gazetesi ve internet sitesinde burjuvazinin iç savaşı üzerine yapılan onlarca analiz ve değerlendirme bu yazının dayandığı temel görüşleri oluşturuyor. Bununla birlikte bugün Devrimci İşçi Partisi Girişimi'nin politikalarına yön veren analizin köklerini daha eskiye 90'lı yılların başına Patronsuz Generalsız Bürokratsız Sosyalizm ve Sınıf Bilinci dergilerine kadar götürmek gerekiyor. Bu yazının amacı bu geleneğin analizini (bizce tarihin sınavından oldukça başarılı bir notla geçmiş olan) bir bütünlük içinde ortaya koymak ve güncel gelişmeler ışığında mümkün olduğunca geliştirerek önümüzdeki keskin süreçte benimsenecek devrimci sınıf politikasının temellerini kuvvetlendirmektir.

Elbette ki bu çaba soldaki başka açıklamalarla ve analizimize yöneltilmiş olan eleştirilerle bir tartışmayı içinde barındıracaktır. Bunun için yazının başında son derece özet olarak sunduğumuz burjuvazinin iç savaşı analizine yöneltilen eleştirileri belli başlıklar altında toplamak ve bunlarla teker teker polemik yapmak yerine genel bir tartışmayla analizin ayrıntıları üzerinde yoğunlaşmayı tercih edeceğiz.

Burjuvazinin iç savaşının kökenleri

Güncel gelişmelere damgasını vuran AKP ve TSK arasındaki çekişme Türkiye tarihini sivil toplumla bürokratik despotizm arasında bir kavga olarak okuyan sol liberal tezi sürekli gündemde tutuyor. Sol liberal tez, içindeki sınıfsal çatışmalardan soyutlanmış bir "sivil toplum"u bürokratik despotizmin karşısına yerleştirerek bürokratik devlet aygıtıyla çelişki içine giren her akımı ve siyasal gücü otomatik olarak demokrasi cephesine yerleştiriyor. Karşı kamptaki ulusalcı ve Kemalist görüş ise yöntem olarak aynı kapıya çıkan bir biçimde Türkiye'nin ilerlemesi ve çağdaşlaşmasında, sınıflardan bağımsız bir asker-sivil bürokrat zümreye kendi içinde bir ilericilik payesi veriyor. Biz ise Türkiye kapitalizminin gelişimini bir sınıf-

lar mücadelesi temelinde açıklamayı yeğliyoruz. Burjuvazinin iç savaşının kökenlerini Türkiye’de kapitalizminin gelişmesinin içsel çelişkilerinde buluyoruz.¹

Elbette ki bu yazının sınırları içinde Türkiye’de kapitalizmin gelişmesini ayrıntılı bir analizle ortaya koymak olanaklı değil. Dolayısıyla bu bölümde konumuzu ilgilendiren boyutlarıyla Türkiye’de kapitalizminin gelişimine genel hatlarıyla bakmak zorundayız.

Türkiye’de kapitalizmin gelişimi ve bir burjuva toplumuna geçiş süreci 1908 ve 1919-1923 devrimleriyle başlar. 1908 Hürriyet Devrimi’nin yarattığı toplumsal alt-üst oluş kapitalizm öncesi Osmanlı devlet yapısının yıkılmasıyla sonuçlanmamış ancak bu dönüşümün er ya da geç gerçekleşeceği bir devrimci süreci başlatmıştır. Kapitalist gelişmenin önünün açılmasını sağlayacak üst yapı dönüşümleri Kemalizm’in kitlesiz tepeden devrimiyle gerçekleşmiştir. Kemalizm’in “muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak” şiarı baştan itibaren Batı’yla bütünleşmeyi öngörüyordu. Ancak Cumhuriyet’in ilk yıllarının curcunası geçmeden dünya kapitalizmi 1929 buhranına düşünce ister istemez 1930’lu yıllar devlet kapitalizmine dayalı planlı bir sanayileşmeye sahne olmuştur. Bu dönem Türkiye’de ticaret sermayesinin damgasını vurduğu bir birikim sürecinden sanayi sermayesinin hakim olduğu birikim sürecine geçişin başlangıcıdır. Bu dönemde devletin koruyucu kanatları altında adım adım bir modern sanayi burjuvazisi yükselmiştir. Bu süreç harf devriminden, ölçülerin Batı standartlarına uydurulmasına, hilafetin kaldırılmasından şapka devrimine kadar toplum yaşamını Batı’ya göre yukarıdan aşağıya düzenlemeye yönelik reformlarla beraber yürümüştür. Bu dönüşüm doğal olarak esas etkisini şehirlerde gösterirken İslam’ın etkisinin daha güçlü olduğu kırsal alanda ciddi bir tepkinin birikmesinin de zeminini oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı koşullarında aşırı-kâr elde etme olanağına kavuşan ticaret ve tarım sermayesi ile büyük toprak sahipleri kırsal alanda biriken tepkiyi de kucaklayarak Kemalizm’den bir kopuş gerçekleştirmiştir. Bu kopuş 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidarının zeminini oluşturacaktır.

Bu süreç Türkiye’de kapitalizmin gelişiminin önemli bir çelişkisine işaret eder. Kemalist devrim kitlesiz ve tepeden bir devrimdir. Bu haliyle önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak burjuvazi geniş kitleler üzerinde

1 Burada Türkiye kapitalizminin gelişimi ile ilgili fikirler esas olarak bugün DİP Girişimi üyesi ve PGBS-Sınıf Bilinci’nden bugüne kesintisiz biçimde hareketimizin militanlarından olan Sungur Savran’ın son baskısı Yordam yayınları tarafından 2010 yılında yapılan Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri (*Cilt 1: 1908-1980*) adlı eserine dayanmaktadır.

hegemonyasını kurmadıkça yani kitleler zor yoluyla değil de ideolojik olarak ikna edilerek düzene destek vermedikçe burjuva demokrasisine geçiş olanaksızdır. Nitekim çok partili sisteme geçilirken nüfusun çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde hegemonyayı sağlayan, Kemalizmin sanayi kapitalizmine karşı yükselen ticaret sermayesi ve toprak sahipleri idi.

50’li yıllara işte bu çelişki damgasını vurdu. Toplumu kazanan DP iktidarı almıştı. Yükselen güç sanayi burjuvazisi kitle desteğinden yoksun olduğu için siyaseten iktidardan uzak kalmıştı. DP iktidarının icraatı ticaret ve müteahhit sermayesine öncelik tanıyor, toprak sahiplerini destekliyordu. 1960 darbesi sanayi burjuvazisinin bu gidişata cevabıydı. Sanayi burjuvazisi kendine kitle desteğini şehirlerde okumuş kesimde ve öğrenicilerde aradı ancak bu toplumu kazanmak değildi. İktidar silahın gücüyle ele geçirildi.

Darbe kitlelerin siyasal eğilimlerinde ciddi ve köklü bir değişikliğe yol açmadı. Buna karşılık kırsal sermaye ve toprak sahiplerinin aracılığıyla kitleler üzerinde burjuva hegemonyasını sağlama görevi artık Demirel’deydi. Demirel, Türkiye burjuvazisinin hakim dilimiyle tam bir anlaşma içindeydi ve CHP’nin kırsal kesimde gösteremediği etkiyi “Çoban Süleyman” ve “Baba” imgesiyle gösteriyordu. Böylece burjuvazinin 60 öncesi iç savaşı sanayi burjuvazisinin zaferi ve ticaret burjuvazisiyle, toprak sahiplerinin sermayenin Batıcı-laik merkez dilimine tâbiyetiyle sonuçlandı.

60’lı yıllarda Anadolu’da gelişmeye başlayan burjuvazi hızla İslamcı ideolojinin etkisi altına giriyor ve bu 1969’da Erbakan’ın Demirel’e rağmen TOBB başkanlığına gelmesinde ifadesini buluyordu. Demirel Erbakan’ı mahkeme zoruyla geldiği koltuktan indirecekti. Ancak yine de Batıcı-laik burjuvazinin karşısında bir İslamcı sermaye ilk defa kendisini duyurmuştu. Bugün AKP iktidarının destekçileri ve muhalifleri hep birlikte AKP’yi Demokrat Parti geleneğinin bir devamcısı gibi göstermek istemektedir. Oysa ne AKP Demokrat Parti’nin ne de bugünün yükselen İslamcı burjuvazisi 50’lerin ticaret burjuvazisinin yapısal ve siyasal anlamda bir uzantısıdır. Burjuvazinin bağrında yaşanan ilk mücadele 50’li yıllarda yaşanmış ve 27 Mayıs ile ticaret burjuvazisi ve toprak sahipleri sanayi burjuvazisinin politik hegemonyası altına girmiştir. Tabii ki geniş köylü kitleleriyle beraber. Dolayısıyla ilk çatışma belirli bir sonuca bağlanmıştır. Bugün burjuvazinin iç savaşı olarak adlandırdığımız çatışmanın bir yanında yer alan İslamcı burjuvazi ise 60’lı yıllarda serpilmiş ve Erbakan’ın Milli Görüş hareketinde siyasal yansımasını bulmuştur. Do-

layısıyla “Anadolu kaplanları” olarak adlandırılan İslamcı burjuvazinin partisi AKP her ne kadar merkez sağdaki boşluğu tek başına kaplamaya soyunmuşsa da onu Demokrat Parti’nin süreklilik içindeki devamı olarak görmek mümkün değildir.

60’lı yıllar aynı zamanda işçi sınıfının sahneye çıktığı yıllardı ve şehirdeki aktif kitleyi oluşturan öğrenciler ve işçilerle kente göç eden Alevi ve Kürt yoksulları Kemalizm ile bir yere kadar hegemonya altında tutulabiliyor, sosyalizmin etkileri sürekli artıyordu. 1971 ve 1980 darbeleri hiçbir şekilde bürokratik elitin sivil topluma karşı giriştiği operasyonlar değildi. Burjuvazinin işçi sınıfını ezmek için ardı ardına vurduğu iki darbeydi. İşçi sınıfı ilkinden daha da güçlenerek çıkmış ikincisinde ise askeri diktatörlük tarafından atomize edilmişti. O yıllarda burjuvazi içinde CHP işçiler ve öğrenciler üzerinde hegemonya kurma işlevini üstlenmiş ancak bu zorlu görevi yaparken tabanın basınçlarına sürekli açık olmuştur. TÜSİAD’ın 1979’da Ecevit’i indirmek üzere gazete ilanlarıyla sembolleşen operasyonunun başlıca sebebi budur. CHP kitleleri aşırı soldan uzak tutmalıdır ama hükümet etme işi için AP-MHP-MSP üçlüsü daha güvenilir ve istikrarlı görülmüştür. Henüz İslamcı sermaye TÜSİAD karşısında bağımsız bir tehdit değildir.

24 Ocak kararları 12 Eylül askeri darbesinin düzlediği ortamda Türkiye’nin neo-liberal dönüşümü Batı emperyalizmiyle bütünleşmek için dışa açılmasını sağlamıştır. Her ne kadar 12 Eylül kitle hareketini ezmişse de bu dönüşüm için silah gücünün ötesinde ikna gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç Cuntayı başından dine yönlendirmiştir. Bu yöneliş ABD’nin SSCB’ye karşı Yeşil Kuşak yönelişiyle de uyumludur. Miting kürsülerinde Kuran’dan ayetler okuyan Kenan Evren, Yozgat’taki bira fabrikasını teftiş ederken ikram edilen birayı kibarca geri çevirmek gibi ince taktikleri de ihmal etmiyordu. 12 Eylül’ün ardından Nakşibendi kökenini hiçbir zaman gizlemeyen Özal’lı yıllar İslamcılığın atak yaptığı yıllar olmuştur. İmam Hatip Liseleri patlama yapmıştır. Bu patlama daha sonra Demirel’li yıllarda da sürecektir.

Özal’ın liberalizmi 1989 yılından başlayarak büyük bir işçi kalkışmasını tetiklemiştir. İşçi sınıfının yeniden sahneye büyük bir gürültüyle çıkışı ANAP’ı silmiş Sosyal-Demokrat destekli Demirel popülizmi iktidara gelmiştir. Mücadelenin karşısında verilen ödünler olan erken emeklilik ve yüksek toplu sözleşmelerin faturası yüksek enflasyonla yine işçilere ve kamu emekçilerine kesilmiştir. 1994 ekonomik krizi Batıcı-laik burjuva-

zinin dayandığı merkez siyasete yeni bir darbe indirmiştir. 90'lı yıllarda yükselen kirli savaş ve Kürt halkının mücadelesi de yıpratıcı etkiyi güçlendirmiştir. PKK'ye karşı Hizbullah'ın desteklenmesi yine İslamcı hareketin hanesine yazmıştır. Burjuvazinin Batıcı-laik kanadıyla uyum içinde varlığını sürdüren “taklitçi zihniyet” ve “adil düzen” sloganlarıyla muhalefet eden buna karşılık ideolojik olarak kendi faaliyetinden çok daha ötede bir destek bulan İslamcı burjuvazi siyasi iktidara ağırlığını koyma fırsatını işte bu dönemde bulmuştur. Nihayet 1995 seçimlerinde Erbakan'ın Refah Partisi %21'le birinci parti olmuş ve Çiller'in DYP'si ile koalisyon (Refahyol Koalisyonu) oluşturmuştur.

İslamcı burjuvazinin birinci parti olması Batıcı-laik burjuvazide büyük tedirginlik yaratmıştır. Hemen muhalefet sertleştirilmiştir. “Türkiye İran olmayacak” sloganı büyük şehirlerde kitleselleştirilmeye çalışılmıştır. Susurluk kazası sonrasında devlet çetelerine ve kontrgerillaya karşı yükselen tepki laiklik savunusu propagandasıyla Refah Partisi'ne yöneltilmiştir. Nihayet Erbakan'ın G-8 karşısında İslam ülkelerinin D-8'ini önermesi, Libya ve İran gezileri sonucunda, birçok kaset ve şeriat geliyor propagandasının eşliğinde önce Sincan'da tanklar yürümüş ardından da ABD destekli 28 Şubat muhtırasıyla Erbakan'ın defteri dürülmüştür.

Siyasal İslam'ın bu yükselişinin altındaki temel etken yine burjuvazinin toplumu kazanmak yani hegemonyasını kurmaktaki yetersizlikleri olmuştur. Özal'la başlayan liberal sınıf saldırısının ve krizlerin yarattığı tepki burjuvazinin has partilerinin oluşturduğu merkezi çökertmiştir. 28 Şubat'ın ardından MHP ile tahkim edilen merkez Öcalan'ın yakalanması en azından Kürt sorunu bağlamında toparlanırlar gibi olsa da 2001 krizi merkeze öldürücü darbeyi vurmuş ve kitleleri düzenin çatısı altında tutabilen tek siyasi güç olarak siyasal İslam kalmıştır.

İşte bundan sonra Batıcı-laik burjuvazi Refah'ı bölmek için desteklediği AKP'yi bu sefer kerhen desteklemek zorunda kalmıştır. AKP'nin İslamcı geçmişi ve tabanı çok erken bir aşamada Batıcı-laik burjuvazinin korkularını haklı çıkarmıştır. Ancak bu sefer Refahyol'dan farklı olarak AKP çok daha büyük bir parlamento çoğunluğu ve kitle desteğine sahip olarak iktidar olduğundan hemen bertaraf edilmesi mümkün olmamıştır. Bu yüzden iki dönemlik AKP iktidarı Batıcı-laik burjuvaziyle zaman sertleşen zaman zaman yumuşayan ama sürekli AKP iktidarının hizada tutulma çabasıyla geçen bir dönem olmuştur.

Neden iç savaş?

Burjuvazinin bağrındaki yaşanan kavga için iç savaş terimini kullanmamız eleştirilere konu olmaktadır. Lenin'in de atıf yaptığı Clausewitz'in, politikanın şiddet araçlarıyla devamı olarak nitelediği savaş kavramının kullanılması, burjuvazi içindeki kansız hesaplaşma için biraz abartmalı olarak değerlendirilip eleştiriliyor. Bu eleştiri gerçekten de "savaş" kavramı Clausewitz'in söylediği anlamda düşünüldüğünde haklı görülebilir. Ancak biz tam da bu yüzden **politik** iç savaş terimini askeri boyutlar almamış bir çatışmayı anlatmak için kullanıyoruz. Dolayısıyla savaş kavramını, en başta da belirttiğimiz darbeleri, tutuklamaları, muhtıraları, parti kapatmaları vb. içeren son derece keskin olan ve sadece bir çekişme ya da mücadele olarak görülemeyecek sert bir kavgayı anlatan bir mecaz olarak kullanıyoruz.

2003-2004 yıllarında en az birkaç darbe hazırlığının olduğu şu anda ortaya çıkmış vaziyette. Sarıkız, Ayışığı, Yakamoz, Eldiven isimli darbe planları yargıya taşındı. Uzun süren ıslak imza tartışmalarından sonra emir komuta zinciri içinde "İrtica ile mücadele eylem planı" adı altında hükümeti düşürme planları yapıldığı öğrenildi. Balyoz planı olarak kamuoyunda ses getiren darbe planı ise hükümeti devirirken uygulanması planlanan provokasyonları gündeme taşıdı. Camilerin bombalanmasını, Yunanistan'la bir savaşın kışkırtılmasını içeren bu planın rutin bir askeri toplantıda sunulmuş olması bu tür girişimlerin ne kadar olağanlaşmış olduğunun da bir kanıtı gibiydi.

Kavgadaki sertliğin 2009 Aralığı'nda MİT Erzincan bölge binasında polis ve MİT arasında, hemen sonrasında Seferberlik Tetkik Kurulu'ndaki meşhur Kozmik Oda aramasında polis ve asker arasında silahlı çatışma riski doğuracak kadar keskinleştiği düşünülürse mecazın yerinde olmadığını söylemek pek mümkün gözüküyor.

Son olarak Balyoz operasyonu ile 102 asker hakkında yakalama emri çıkartıldı. Bu kişiler arasında 11 General ve Amiral Yüksek Askeri Şura'dan terfi bekliyordu. Yıllarca irtica ile ilişkileri dolayısıyla askerlerin ihracına sahne olan YAŞ'ta ilk defa irticaya karşı darbe planlarına karıştıkları iddia edilenlerin önü tıkandı.

Burjuvazinin iç savaşında henüz kan dökülmemiş olsa da, bir başka açıdan bakıldığında Danıştay saldırısı, Güngören patlaması gibi olaylarda dökülen kanı burjuvazinin iç savaşının hanesine yazmak da düşünülebilir.

Sonuçta önemli olan tek başına kan dökülüp dökülmemesi ya da tarafların silahlı biçimde birbirinin karşısına çıkıp çıkmamasından ziyade yaşanan çatışmanın keskinliğinin görülmesidir. Dolayısıyla da burjuvazinin iç savaş tezine karşı çıkışın püf noktası Clausewitz'in tanımında yatmıyor. İç savaş tezini reddetmenin ya da bu tezi abartmalı görmenin nedeni yaşanan çatışmanın sınıfsal özünün ve karşılıklı safların tamamen farklı biçimde tanımlanması.

Kimler savaşıyor?

Burjuvazinin iç savaşının sınıfsal temeline baktığımızda bir tarafta TÜSİAD'ın temsil ettiği ve Türkiye kapitalizminin başat ekonomik gücü olan Batıcı-laik burjuvaziye karşı tarafta ise MÜSİAD'ın (Fethullahçı sermaye örgütü TUSKON da buna eklenebilir) temsil ettiği İslamcı burjuvaziye görüyoruz. Analizimizi burjuvazinin bu iki diliminin karşılıklı iktidar mücadelesine dayandırıyoruz. Tarihsel olarak ve ekonomik güç olarak önde olan Batıcı-laik burjuvazi, Anadolu'dan gelerek arayı kapatmaya çalışan, iktidarda yer isteyen, toplumun kültürel dokusunda kapladığı yere dayanarak hegemonya kurmaya çalışan İslamcı sermayeyi çok yönlü bir tehdit olarak görüyor.

Bugün hala TÜSİAD kamu dışı katma değer %50'sini, sanayi üretiminin %65'ini, Dış Ticaret Hacmi'nin (enerji hariç) %80'ini, kayıtlı istihdamın %50'sini ve Kurumlar vergisinin %85'ini ödeyen Türkiye burjuvazisinin merkezi gücüdür. AKP iktidarında geçen 8 yıl MÜSİAD ve TUSKON'un atak yaptığı yıllar olmuştur. İSO'nun belirlediği ilk 500 şirkete TUSKON'un 45, MÜSİAD'ın 31 şirketi girmiştir. İslamcı burjuvazi kitle desteğinin yanına adım adım ekonomik gücünü de koymaktadır. (Bu rakamlar toplanırken her iki İslamcı organizasyona da üye olan gruplar bulunduğuna dikkat edilmelidir) Üstelik bu ekonomik güç merkezi ve yerel yönetimlerin desteği ve kayırması ile sağlandığı ölçüde tabana da yayılmaktadır. İslamcı burjuvazi "onlar yıllarca devletten beslendi sıra bizde" diyor ama İslamcı burjuvazi TÜSİAD'ın büyük patronlarının aksine başta tarikatlar aracılığıyla kitleyle doğrudan bağlar kurabiliyor. Dolayısıyla İslamcı burjuvazinin artan ekonomik gücü iş bulma, sosyal yardımlaşma, hayır vb. yollarla kitleye damlalar halinde de olsa akmakta ve İslamcı burjuvazinin ideolojik hegemonyasına sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Batıcı-laik burjuvazi ekonomik gücüne ve devletin yerleşik yapısıyla

kurduğu tarihsel ilişkilere, TSK'ya, Yargıya, merkez siyasi partilere güveniyor, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla benimsenen Batı'yla bütünleşme stratejisinin temsilcisi olarak AB ve ABD emperyalizmine dayanıyor. İslamcı burjuvazi ise ülkenin nüfusunun çoğunluğu üzerindeki kültürel ve siyasal etkisine, bu etkinin ürünü olarak iktidara gelen AKP'ye, AKP'li belediyelere, polisteki etkisine, tarikatların kitle ağlarına güveniyor. İktidardaki yerini sürekli genişletmeye çalışıyor. İslamcı sermaye Batı emperyalizmi ile ilişkisi stratejik değil taktiksel. Yüzü doğuya dönük olan bu siyasi hareket “eksen kayması” tartışmalarında cisimleşen biçimde Batı'yı kible edinmiş burjuvazinin uykularını kaçırıyor. Batıcı-laik burjuvazinin vurucu gücünü TSK, İslami burjuvazinininkini ise AKP oluşturuyor. Dolayısıyla da iki sınıf dilimi arasındaki kavga TSK ve AKP arasındaki gerilimler biçiminde sahneye çıkıyor. Kimi zaman yedek güçler olarak bir tarafta yargı diğer yanda tarikatlar devreye giriyor.

Tabii ki karşılıklı konumlanan cepheleer kendi içlerinde de çelişkiler taşıyor. Batıcı-laik burjuvazinin vurucu gücü TSK ile TÜSİAD özellikle Kıbrıs, Kuzey Irak gibi bir yönüyle doğrudan güvenliği ilgilendiren sorunlarda önemli çelişkiler yaşamıştır. Yine İslamcı cephelede MÜSİAD ve TUSKON arasındaki rekabet görmezden gelinemez. Aynı şekilde AKP içindeki “Fethullahçılar”ın ayrı bir odak oluşturduğu da bilinen bir gerçek.

Sermaye tek bir cephe mi?

Çizdiğimiz bu tabloya soldan hemen itirazlar yükseliyor. Bu itirazları birkaç başlık altında toplamak mümkün. Bir tanesi dogmatik diyebileceğimiz bir itiraz. Şöyle özetleyebiliriz: “Evet burjuva klikleri çekiliyor ama son tahlilde bu klikler tek bir burjuva cephesini oluşturur. Karşısında da işçiler, emekçiler halk güçleri vardır.” Genel olarak doğru olan bu itiraz ancak ve sadece “genel” olarak doğru kabul edilebilir. Bununla birlikte yaşadığımız sürecin özgünlüklerinin kavranmasının önüne geçtiği ölçüde yanlış ve tehlikelidir. Bu yaklaşım geniş emekçi kesimlerin nasıl iki tarafın arkasına dizilmiş olduğunu görmezden gelmektedir. Bu kolaycılık burjuvazinin iç savaşı yüzünden karman çorman hale gelmiş politik mücadele arenasında bir anda burjuva saflardan birine yedeklenme tehlikesi doğurur.

Bir noktaya daha değinmek gerekiyor, bu eleştiri Marksist Ortodoksluk görünümünü altında gündeme getirilse de Marksizmin yöntemine son derece yabancıdır. Marx'ın yazılarında burjuvazi içi saflaşmaların tahlilinin önemi

açıktır. Fransa’da Sınıf Savaşları, Luis Bonapart’ın 18 Brumaire’i başlıklı kitaplarında Marx, burjuvazinin bağrındaki mücadeleleri, çelişik süreçleri dikkatli biçimde tahlil etmiştir. Benzer bir çaba Lenin’in Rusya’da ki siyasal saflaşmaları analizinde sürekli görülür. Trotskiy’in Almanya’da Nazizm’in yükselişi sırasında yazdığı makaleler (bu makalalar Faşizme Karşı Mücadele kitabında toplanmıştır) benzer analizler üzerine yerleşir. Hepsi sınıfları karşı karşıya konumlandırırken bu sınıfların kendi içlerindeki çelişki ve çatışmalara özel bir önem vermişlerdir. Bu eleştirilerin çokça geldiği Maoizm açısından bakıldığında Mao’nun bu tür bir toptancılıkla ortak en ufak bir yanının olmayışı ise ayrı bir ironi oluşturmaktadır.

İslamcı burjuvazi de Batıcı mı?

Diğer bir itiraz iki kanadın çatıştığını kabul etse de AKP’nin temsil ettiği kampın da Batıcı olduğunu öne sürmektedir. Bu görüşe göre AKP, ABD’nin ılımlı İslam projesinin ürünüdür ve emperyalizme kölece bir bağlılık içindedir. Zaman içinde orta ölçekli Anadolu sermayesi görünümünden İslami holdinglere dönüşen MÜSİAD ve TUSKON’un çoktan AB projesini benimsediği doğrudur. TUSKON’un ABD emperyalizmi ile Fethullah Gülen dolayısıyla ilişki içinde olduğu, MÜSİAD’ın da ABD emperyalizmine karşı dostane bir tavır geliştirdiği de doğrudur. AKP yöneticilerinin AB konusundaki tavrı ve ABD emperyalizmine bağlılıkları ortadadır. Ancak tüm bu görüntünün altı kazındığında İslamcı sermayenin Batı emperyalizmine yönelişinin Batıcı-laik burjuvaziden farklı olarak stratejik değil taktik içerikli olduğu görülür. TUSİAD’ın, TSK’nın Batıcılığı organikidir. Yaşam tarzından, politik reflekslere kadar tüm hücrelerine sinmiştir Batıcılık. Oysa İslamcı cenahın Batıcılığı sakil durmaktadır. İslamcıların yaşam tarzı ve başta İslam dünyası olmak üzere verdiği politik refleksler Batı emperyalizmi ile çelişki içindedir. İslamcı kanadın taktik Batıcılığı, 1 Mart 2003’teki Irak tezkeresinde, Gazze’ye gönderilen Mavi Marmara’da, İran’la yapılan anlaşmalarda olduğu gibi derhal sıyrılabilen alttaki İslamcı öz öne çıkmaktadır. Bu yüzden ne AKP ne de genel olarak İslamcı kamp tüm çabalarına rağmen başta ABD emperyalizmi olmak üzere Batı’nın güvenine mazhar olamamıştır. Aynı şekilde ılımlı İslam denen şey ABD’nin stratejik değil taktik bir yönelişidir. Irak’ta, Afganistan’da işgalci olan, Siyonizmi beslemeye devam eden ve nihayet hedef tahtasına İran’ı yerleştiren bir ABD’nin İslami bir tabana sahip bir partiye ve İslam-

cı reflekslerden sıyrılmamış bir siyasi önderliğe güvenmesi için bir neden yoktur. İslamcı burjuvaziyi rezerv koymadan emperyalizmin yanına yerleştirenler kendilerini hızla ulusalcı kampın saflarına sürükleyecek vahim bir hata yapıyorlar. Bu konuya aşağıda ayrıntısıyla tekrar döneceğiz.

TÜSİAD da mı AKP'ci?

Yaygın olan bir başka itiraz bir öncekinin akrabası hatta kardeşidir. Bu itiraza göre burjuvazi bir bütün olarak AKP'yi desteklemektedir. Bizim İslamcı burjuvazi karşısında konumlandığımız TÜSİAD, küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda ekonomiyi düzenleyen, en fazla özelleştirmeyi yapan, işçileri bastıran AKP hükümetinin arkasındadır. Dolayısıyla bu görüşe göre son dönemin en azgın neo-liberal programlarından birini uygulayan AKP hükümeti bir bütün olarak burjuvazinin temsilcisidir.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu yaklaşım son derece yaygındır. Bu yaklaşım ne yazık ki AKP'nin ABD'nin ılımlı İslam projesi olduğu söyleminin yanında solun geniş kesimlerini ulusalcıların yanına taşıyan ikinci köprüyü oluşturmaktadır. Bu yaklaşım öncelikle -sadece yüzeysel olmayan bir basın taramasıyla görülebilecek- olgulara aykırıdır. Dahası ulusalcılığın ve Kemalizmin sol üzerindeki siyasal hegemonyasının tezahürüdür.

Türkiye'de 28 Şubat askeri müdahalesini tetikleyen iktidardaki Refah Partisi'nin Batı'dan yüz çevirerek G-8 karşısında bir Müslüman D-8'i kurma çabası, Libya ve İran ziyaretlerinde beliren Batı karşıtı manzardır. Batıcı-laik burjuvazi tartışmasız biçimde ABD'nin desteği ve TSK'nın eliyle deyim yerindeyse Erbakan'ın ipini çekmiştir. Kapatılan Refah Partisi daha sonra bölünmüş ve Türkiye içindeki hakim güçlerle ve Batı emperyalizmi ile barışık bir siyasal grup Milli Görüş'ten kopmuştur. Bu grubun başını Recep Tayyip Erdoğan çekmiştir. Bu kopuş doğal olarak hem TÜSİAD hem de ABD ve AB emperyalizmi tarafından desteklenmiştir. Ancak bu destek Milli Görüş'ün zayıflatılması ve İslamcı kampın düzenle barıştırılması anlamındadır ve bununla sınırlıdır. Bu süreç kendi içinde çelişkilidir. Çünkü her ne kadar AKP'yi oluşturan kadrolar "değişim" söylemiyle güven vermeye çalışsalar da söylemden ve liderden bağımsız bir toplumsal temeli olan bu çelişkiyi ortadan kaldırmamışlardır.

2002 Kasım seçimleri AKP'yi birinci parti olarak çıkarmıştır. Batıcı-laik burjuvazinin dayandığı merkezdeki siyasal partilerin çöküşü AKP'yi burjuvazinin programını uygulamak için alternatifsiz bırakmıştır. TÜSİ-

AD kazanan ata oynama düşüncesiyle AKP'yle arasını iyi tutmuş kendi programını ona dayatmıştır. Sonuçta 2001 krizinden, kitleleri sefaletle sürükleyen bir İMF programıyla çıkılmış olduğu unutulmamalıdır. Geniş kitle desteğine sahip bir parti olan ve dini de kitleleri uyuşturmada kullanabilen bir partiyi Batıcı-laik burjuvazinin de kullanmak istemesi anlaşılır bir şeydir. Ama bu taktik destek hiçbir zaman TÜSİAD'ı AKP'ci yapmamıştır.

TÜSİAD, AKP'ye karşı bayrak açıyor

TÜSİAD, AKP'ci olmak bir yana AKP'ye ilk muhalefet bayrağını yükseltmiş olan odaktır. TÜSİAD'ın hükümete karşı ilk sert çıkışının konusu son derece anlamlıdır. 26 Mart 2003'te TÜSİAD Başkanı Tuncay Özilhan 1 Mart tezkeresinin reddedilmesinden AKP'yi sorumlu tutmuş ve AKP'nin Irak politikasını yerden yere vurmuştur. TÜSİAD'ın istediği çekingen olmadan aktif biçimde Irak Savaşı'nda ABD'nin yanında yer alınmasıdır. Bir başka gerginlik 6 Mart 2005'te Beyazıt'taki Kadın yürüyüşünün polis tarafından şiddetle dağıtılması ardından yaşanmıştır. Dönemin TÜSİAD Başkanı Ömer Sabancı'dır. Hükümetin tavrı yine sert biçimde eleştirilmiş karşılık da aynı ölçüde sert olmuştur. Erdoğan, "Amcasını vuran katillerin istediği gibi konuşuyor" demiştir. Kadın konusu en az Irak kadar tipiktir. Ne Sabancı'nın ne diğer patronların eylem özgürlüğünü ya da eylemi yapanları savunmak gibi bir derdi yoktur. Kadın sorunu Batıcı-laik burjuvazi için AKP'nin İslamcılığının zayıf karnı olarak görülmüştür. AKP'nin eleştirilmesinin sebebi AKP'nin Türkiye'nin Batı'ya dönük çağdaş yüzünü kirletmesine yönelik tepkidir. Bu olayın hemen ertesinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın'ın yolsuzluk iddiasıyla tutuklanması ulusalcılar ve YÖK'le birlikte TÜSİAD'ı da ayağa kaldırmıştır. Yüksek İstişare Kurulu Başkanı Mustafa Koç'la Erdoğan arasında sert bir polemik yaşanır. Erdoğan işi yargıya müdahale iddiasıyla savcılarını göreve çağırmaya kadar vardırır.

2007'de AKP'nin yeniden tek başına iktidar olması çelişkileri yatıştırmak bir yana TÜSİAD'ın kaygılarını arttırmıştır. Seçimlerin hemen ardından İskenderun'da yapılan bir "iş alemi" toplantısında dönemin "kadın" TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, gündeme getirilen Anayasa değişiklikleri bağlamında, AKP'ye "geçmiş dönemle hesaplaşmama", "Cumhuriyetin temel ilkelerine ve kuruluş felsefesine sadakat, tarafsızlık,

devletin kurumları arasındaki uyumu gözetme ve laikliğin korunması” ve bu konuda TÛSİAD tarafından paylaşılan “hassasiyetleri” kaşımama konularında adeta muhtıra vermiştir. Bu konuşma karşısında TÛSİAD içinden bazı çatlak sesler çıksa da takip eden Kasım ayında Yüksek İstişare Konseyi (YİK) Başkanı Mustafa Koç Türkiye’nin Batı’dan kopartılmasına yönelik her türlü çabaya açıkça cephe almış ve bu tutumu adeta resmi bir tavır haline getirmiştir.

Benzer çıkışların sürekliliği ve Batıcı-laik burjuvazinin muhalefetine Doğan grubunu kullanarak kendini göstermesi karşı tarafta AKP’yi harekete geçirmiş ve Aydın Doğan’a meşhur 4,8 milyarlık vergi cezası kesilmiştir. Bu karşı atak patronları can evinden cüzdanlarından (daha doğrusu kasalarından) yakalamıştır. TÛSİAD cenahından gelen muhalefetin dozu kısmen azalırken 2 Ekim 2009’daki TÛSİAD YİK toplantısı adeta bir patlamaya sahne olmuştur. Arzuhan Doğan Yalçındağ, TÛSİAD üyelerini vergi cezasına sessiz kalmakla ve korkmakla eleştirmiştir. Yalçındağ’ın sözlerinin ardından kürsüye gelen Ali Koç durumu tüm netliğiyle ortaya sermiştir. “Daha çok sesimizi çıkartmalıyız, masaya yumruğumuzu vurmamız lazım” diyen Koç, MÛSİAD’ın TÛSİAD’dan daha güçlü algılanmaya başlamasından yakınmıştır.

TÛSİAD’ın Türkiye’nin yüzünün Batı’dan çevrilmesine karşı sürekli bir müdahale ve mücadele içinde olmasının karşısında ekonomik konularda da durumun süt liman olduğu söylenemez. TÛSİAD’ı dikkatsizce AKP’nin arkasına yerleştirenlerin temel argümanının AKP’nin neo-liberalizmi ve piyasacılığı olduğunu biliyoruz. Bununla birlikte 2007 seçimlerinin hemen ardından TÛSİAD’ın ekonomi programı alanında somut önerilerinin hükümet programında yer almamasını sert biçimde eleştirdiğini unutmamak gerek.

Nihayet TÛSİAD ve AKP arasındaki çelişki referandum sürecinde adeta bir hesaplaşmaya dönüşmüştür. TÛSİAD’ın referandumun ülkeyi germemesi gerektiğine yönelik çıkışları ve AKP’ye karşı oldukça yumuşak tonlarda yaptığı eleştiriler bile Erdoğan’ı kızdırmaya yetmiştir. Erdoğan doğrudan TÛSİAD’ı hedef alarak uzun süre polemiklere konu olan “bitaraf olan bertaraf olur” sözlerini sarf etmiştir. Burada artık Erdoğan TÛSİAD’a isyan bayrağını çekmiştir. Çünkü TÛSİAD baştan beri hem AKP’ye karşı olmuş hem de AKP’ye karşı başta ekonomi olmak üzere dayatmalarda bulunmuştur. Her ne kadar TÛSİAD’ın ekonomik programı AKP’ninki ile neredeyse birebir örtüşse de sorun önceliklendirmede çıkmaktadır. Erdo-

ğan iktidardaki yerini korumak adına hep bir denge politikası izlemiş ve burjuvaziye bir bütün olarak güven vermek adına bu dayatmaları sineye çekmiştir. Bunun karşılığında TÜSİAD Batıcı-laik muhalefet çizgisini ise hiçbir zaman terk etmemiş ve referandumda da bu temelde tutum almıştır. Erdoğan'ı sinirlendiren de budur. Sonuçta burjuvazinin iki kanadı birbirini bertaraf etmek üzere savaşa tutuşmuştur. Bu savaşta TÜSİAD'ın yeri MÜSİAD'ın, TUSKON'un ve AKP'nin tam karşısındadır.

Tüm bu tablo ortadayken TÜSİAD'ı, MÜSİAD ve TUSKON'la birlikte torba halinde AKP'nin arkasına yerleştirmenin tehlikesi de ortaya çıkıyor. Bugün AKP'nin gitmesi üzerine politikasını inşa edenler ve sadece bunun tek başına burjuvaziye karşı bir politika olduğunu anlatanlar bilinçli olarak (ulusalcılar, CHP, İP, DİSK vb.) ya da fark etmeden (TKP, ÖDP, Halkevleri vb.) TÜSİAD'la aynı safa düşüyorlar.²

Kavga ulusalcılarla liberaller arasında mı?

Solda etkili olan bir yaklaşım da çatışan güçlerin siyasal söylemlerinden hareketle safları tanzim ve tarif etmek şeklinde ortaya çıkıyor. Bunun tipik örneği yaşanan çatışmayı ulusalcı ve liberaller arasındaki bir saflaşma olarak tanımlamak. Bunun daha özgül bir biçimi Avrasyacılar atf yapmak biçiminde beliriyor. Bu konuya ABD'nin rolü bağlamında tekrar döneceğiz. Bu aşamada söyleyeceğimiz, bu tür bir tasnifin sınıfsal bir zemine dayanmamasının yanlışlığının yanında olgularla da kesinlikle örtüşmemesidir.

AKP'nin iktidardan indirilmesini bir askeri müdahaleye bağlayan ulusalcı cenahın propagandasının epey etkili olduğunu ve bu ceniahta başta İşçi Partisi olmak üzere liberalizm karşıtı bir eğilimin güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki bu cenahın AKP'yi devirme rolü biçtiği TSK'ya bakmak daha doğru olacaktır. 28 Şubat askeri müdahalesine zemin oluşturan ve gizli anayasa olarak bilinen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'ne bakmak yeterlidir. Bu belge Avrupa Birliği'ni Türkiye'nin vazgeçilemez stratejik hedefi olarak benimsemiştir. Yine özelleştirme bu belgede en üst sırada yerini almıştır. Bu nasıl liberalizm karşıtlığıdır? Elbette ki böyle bir şey yok. Bu, ulusalcı bazı çevrelerin uydurması ve solun geniş kesimlerinin

2 Bu konuda DİSK'in TÜSİAD'ı ziyaretiyle ortaya çıkan tablo ibretliktir. Bu konuda bkz. Sungur Savran, "Süleyman Peygamber ve Saba Melikesi", *Birgün Gazetesi*, 11 Temmuz 2010 ve *Gerçek Gazetesi*, "TÜSİAD-DİSK Mutabakatı: İşbirlikçi Bürokrasi sınıfın bağrından kovulmalıdır!", sayı 10, Temmuz 2010

de buna kanmasından ibarettir. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Batıcı-laik burjuvazinin gizli anayasasıdır ve yeniden ortaya çıkıyor ki bu cephenin siyasetine yön veren çıkarlar TÜSİAD'ın bağrında cisimleşen Batıcı-laik burjuvazinin çıkarlarıdır.

Ulusalçılık savına gelince bu konudaki savlar daha inandırıcı görünmektedir. Ancak gerçeği tümüyle yansıtmamaktadır. TSK'nın ülkenin güvenliğinden sorumlu olan silahlı kuvvetler sıfatıyla siyasi ve toplumsal gelişmelere öncelikle güvenlik gözlüğüyle bakması kaçınılmazdır. TSK'nın Avrupa Birliği ve onun uzantısı olarak Kıbrıs sorunundaki muhalefетinin sebebi budur. TSK AB'ye tam üyeliğe karşı değildir sadece tam üye olmadan güvenlik zafiyeti oluşturacak tavizler verilmemesini istemektedir. Yine Kürt sorunu ve Kuzey Irak bağlamında TSK'nın ABD ile ters düşmesi de aynı temelde ele alınmalıdır. Türkiye burjuvazisinin Irak'ın kuzeyine doğru güttüğü yayılmacı politikayı TSK'nın benimsemeyeceğini düşünmek (hele ki bu proje ABD'nin ve NATO'nun projesi olduğunda) safdillik olur. Ne var ki askeri yöntemlerle o bölgede hakimiyet sağlanması mümkün olmadığında, sürekli Barzani ile kucaklaşmayı ve içeride bazı tavizleri öngören siyasi açılımlar gündeme gelmekte ve bunlar da TSK'nın güvenlik filtresinden her zaman geçememektedir. TSK içinde alt kademelerde ideolojik beyin yıkamadan etkilenerек Batı'ya kuşkuyla yaklaşan ulusalıcı bir eğilime yatkın olan kadrolar mevcut olabilir; ama bir kurum olarak TSK ulusal bağımsızlıkçı, Batı karşıtı falan değil NATO'cudur. Nitekim aynı saftaki TÜSİAD'ın ulusalıcı önceliklerle hareket ettiği söylenemez. Ancak bir kez TÜSİAD'ı AKP'nin arkasına yerleştirirseniz ve sınıf perspektifinden yoksun kalırsanız anti-emperyalist retorığın sizi önce ulusalcıların sonra da TSK'nın safına düşürmesi kaçınılmaz olur.

Burjuvazinin iç savaşında Kürt sorunu

Kürt sorunu Türkiye'nin içinde debelendiği derin bir kriz başlığını oluşturuyor. 80'li yılların ortasından itibaren yükselen ve 90'lı yılların başında doruğa ulaşan Kürt hareketi düzen tarafından ne tamamen yenilgiye uğratılabilmiş ne de tamamen söğürülabilmişti. 30 yıldır iktidardan düşen hükümetlerin gidişinde Kürt sorununun etkisi son derece önemli olmuştur. Kürt sorunu iki düzeyde burjuvazinin iç savaşında konumlanmaktadır. Bunlardan ilki yine hegemonya sorunu bağlamında ele alınabilir. Kürt hareketinin yükselişi ile Kürt kitleleri burjuvazinin hegemonyasından ko-

partılmış ve yükselen ulusal bilinçle beraber siyaseten başka bir mecraya akmıştır. Bu dönemde PKK'ye karşı Hizbullah'a verilen destek Kürt ille-rinde tek alternatif odak olarak Siyasal İslamın kalmasıyla sonuçlanmış; geçmişte bölgede kısmen etkinliği olan CHP Dersim'e sıkışıp kalarak, hatta orada bile gerilere düşerek marjinalize olmuştur.

Diğer yandan özellikle SSCB'nin çöküşünün ardından ve 1. Körfez Savaşı ile birlikte Türkiye burjuvazisi için Misak-ı Milli sınırlarını aşan yayılmacı bir yöneliş giderek daha somut biçimde cisimleşmeye başla-mıştır. Özal'ın bir koyup üç alacağız diyerek sembolleştirdiği bu yöneliş 2. Cumhuriyet olarak adlandırılmıştır. 2. Cumhuriyet başkanlık sistemi-ni, eyalet sistemine dayalı bir federalizmi ve Türkiye'nin Kuzey Irak'a bu yolla genişlemesini öngörüyordu. Burjuvazinin tarihsel gelişimi çok-tan Misak-ı Milli'yi zorlar hale gelmiştir. Emperyalizmle bütünleşmenin vardığı nokta ve burjuvazinin çıkarları Türkiye'nin 1. Körfez Savaşı'ndan itibaren ve özellikle bugünkü sürekli savaş süreçlerinin pasif bir izleyicisi olmasını olanaksız kılmaktadır.

Burjuvazinin bu ihtiyaçları ile Kürt halkının isyanı üst üste geldiğin-de ortaya çözüm yerine bir düğüm çıkmıştır. Türkiye'de 80'lerin sonunda yükselen işçi sınıfı karşısında ırkçı milliyetçilik bilinçli olarak pompalan-mış ve bu ırkçı milliyetçilik burjuvazinin kitleleri kontrol etmesinde vaz-geçilmez bir araç halini almıştır. Milliyetçi hegemonya kirli savaştan bes-lenen ve semiren kontrgerillanın devlet içindeki gücüyle birleşince Kürt sorununda verili statükoyu aşmaya yönelen her girişim büyük bir dirençle karşılaşmıştır. Özal'ın ölümü bu konuda adım atmaya niyetlenenler ve ni-yetlenecek olanlar için ciddi bir gözdağıdır. Bugün AKP tarafından ABD desteğiyle başlatılan açılım aynı dinamikler dolayısıyla iktidarın ayağına dolanarak sonuçlanmıştır. Burada ne Özal'ın ne de Erdoğan'ın ciddi bi-çimde Kürt sorununun çözümüne yöneldiği söylenemez. Burada bahsedilen burjuvazinin çıkarları doğrultusunda inkâr ve imhadan farklı yöntem-lerle Kürt hareketinin tasfiyesine yönelen ve Barzani ile kucaklaşmak için aradaki engelleri temizlemeye çalışan bir açılımdır.

Burjuvazinin iç savaşında ABD'nin yeri

Türkiye solunda burjuvazinin iç savaşı etrafında kopan fırtınayı bir ABD operasyonuna indirgeme eğilimi oldukça yaygın olarak karşımıza çıkıyor. Bu eğilim en başta ABD'yi kadiri mutlak bir güç olarak değer-

lendirerek kitlelerin belirleyici rolünü göz ardı etme hatasına düşmektedir. Bu hatanın politik sonucu kitlelere güvensizlik ve sınıfın dışında ABD'ye karşı durduğu düşünülen güçlere –bu durumda TSK'ya- yaslanmaktır.

Biz bu yanlışa düşülmesini engellemek adına sürekli uyarılarda bulunmaya gayret ettik. Burjuvazinin iç savaşını kendi iç dinamikleriyle kavramaya yöneldik. Sonuçta da kitleleri burjuvazinin farklı kanatlarının hegemonyasından kurtararak bağımsız sınıf çıkarları temelinde bir üçüncü cephe buluşmaya çağırdık. Üçüncü cephe çağrısı dolaysız olarak emperyalizme karşı da bir çağrıdır. Çünkü ABD emperyalizmi burjuvazinin iç savaşına kendi çıkarları doğrultunda müdahil olmakta ve sonuçta Türkiye'yi kendi ekseninde tutacak sonuçlar elde etmeye çalışmaktadır. ABD'yi istikrarlı ve toptan biçimde kanatlardan birinin yanına yerleştirenler ciddi bir hataya sürüklenmektedir. ABD'nin Batıcı-laik ve İslamcı burjuva kampları arasındaki tarihsel ve stratejik tercihi Batıcı-laik kanattan yanadır. Ancak bunun ABD'yi emperyalizme hizmet edecek ılımlı İslamcı bir partiden yararlanmaktan geri tutacağını düşünmek safdillik olur. Aynısı tersi durum için de geçerlidir. Yani ABD ılımlı İslam projesi adı altında tarihsel müttefiki Batıcı-laik burjuvaziyle köprülerini atmaz. ABD'nin yaptığı sürece bir şekilde müdahil olarak kavgayı hangi taraf kazanırsa kazansın kazanan tarafta olabilmeyi sağlamaktır. Bunun için her iki kampta kendine pürüz çıkaran unsurların temizlenmesine çalışmaktadır.

Ergenekoncular: ABD karşıtı mı pazarlıkçı mı?

Ergenekon davası salt ABD'nin ordudaki Avrasyacıları temizleme operasyonu olarak adlandırıldığında yanlışa düşülmektedir. Öncelikle temizlenenler toptan Avrasyacı değildir. Eğer öyle olsaydı bugünkü manzarayla TSK'nın çoktan NATO'dan çıkmış olması gerekirdi. Oysa TSK içinde oluşan merkezkaç eğilimler TSK'nın güvenlik öncelikli bakış açısıyla ABD'nin bölge politikalarının çelişik olmasından ileri gelmektedir. Bu merkezkaç eğilimler Şener Eruygur ve Levent Ersöz gibi birkaç örnekte Rusya yanlısı bir Avrasyacılık boyutuna ulaşmış olabilir ancak bu eğilim hiçbir zaman TSK'da egemen olmamıştır. Bununla birlikte ABD'nin 1 Mart tezkeresinin ardından Süleymaniye'deki çuval olayı ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile Türkiye'nin burnunu sürtmesi ciddi bir tepki doğurmuştur. Bu tepki ABD'nin kadiri mutlak olmak bir yana Irak ve Afganistan cephelerindeki başarısızlıkları ve Rusya karşısında yer yer

atılan geri adımlarla (Ukrayna ve Belarus'taki batı yanlısı güçlerin zayıflaması, Gürcistan Savaşı, Polonya'da füze kalkanı sorunu vb.) birleşince ABD'nin görece zayıf görüntüsü karşısında TSK içinde ABD'yle Rusya kozunu oynayarak pazarlık yapma eğilimi güçlenmiştir. Bu tavır Tuncer Kılınç'ın meşhur Avrasya çıkışında kendini göstermektedir. Avrasyacılığa delalet olarak gösterilen o konuşmada üç defa ABD'ye referans yapılmış ve "ABD göz ardı edilmeden" cümlesinin altı özellikle çizilmiştir. Nitekim bugün Ergenekon tutuklusu Generallerden İbrahim Fırtına'nın kuvvet komutanı olduğu dönemde Hava Kuvvetleri dergisinde NATO'nun ve ABD'nin Karadeniz politikası eleştirilmiş ve Türkiye'nin Rus doktrinini destekleyebileceğini savunan makalelere yer verilmişti. Tabii bu makalelerde NATO üyeliği sorgulanmıyor "alternatifsiz değiliz" vurgusuyla pazarlık gücü oluşturulmaya çalışılıyordu.

ABD'nin bu tür pazarlıkçı yaklaşımlara sessiz kalması beklenemez. Bu temelde AKP'nin yürüttüğü Ergenekon davasından ABD'nin bir biçimde memnun olduğu söylenebilir. Aynı zamanda ABD'nin Ergenekon davası bağlamında gündeme gelen 2003-2004 dönemindeki darbe girişimlerine destek vermediği de anlaşılmaktadır. Gayet akla uygun. ABD her ne kadar Rusya safına geçmemiş olsa da "alternatifsiz değiliz" diyerek Rusya, İran, Çin kozunu pazarlıkta kullanmaya kalkan komutanların dolaysız iktidarına göz yumması beklenemezdi.

Belki de süreç başka türlü işledi. Darbeciler ABD'den yüz bulamayınca rotayı doğuya çevirerek ABD'yi pazarlıkla ikna etmeyi denediler. Her iki durumda da ABD'nin bu unsurların taleplerini önce geri çevirdiği şimdi de tasfiyelerini desteklediği açıktır. Ancak ABD bunu yaparken tüm gücüyle AKP'nin arkasında durmuyor. Tam tersine "pazarlıkçı" paşaların başına gelen akıbetin bir benzeri ABD'ye rağmen İran'la nükleer takas anlaşması yapan, Hamas'la ilişki kuran ve Siyonizmle sürtüşme yaratan, Rusya ve Çin'le anlaşmalar imzalayan, Pakistan'da konuşma yaparak ABD'nin terörizmi desteklediğini ima eden Tayyip Erdoğan'ı yani AKP'yi bekliyor.

ABD'nin yukarıda bahsettiğimiz görece zayıf konumu, içinde debelendiği ekonomik krizle de birleşince AKP ya da Brezilya'da Lula gibi unsurlar daha geniş bir hareket alanı bulabiliyorlar. Ancak bu hareket alanının sonsuza kadar süreceğini düşünmek yine safdillik olur. Kaldı ki ABD'nin TSK ile NATO aracılığıyla kurduğu ilişkinin bir benzerinden AKP için söz edilemez. AKP daha 28 Şubat'ta Batı'dan koptuğu için ipi çekilen Milli

Görüş içinden kadroların ağırlığını taşıyor. Tabanında anti-Amerikan ve anti-Siyonist eğilimler kuvvetli. Üstelik Erdoğan'ın karizmasına ve kitle desteğine dayanarak sürekli özerk hareket etme eğiliminde.

Pazarlığın yeni aktörü: AKP'nin doğu seferi

Bu noktada Erdoğan ve AKP'nin Batı ile çelişkisinin İslami çerçeveyi ve Ortadoğu sınırlarını aşma eğilimi gösterdiğinin altını çizmek gerekli. 2010 Mayıs'ında Rusya ile yapılan Akkuyu'da Nükleer Tesis yapımı ile Mavi Akım projesinin geliştirilmesini içeren anlaşmalar sonucunda Rusya Devlet Başkanı Medvedev Rusya ve Türkiye'nin "sözde değil gerçekte stratejik ortak" olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmiştir. Böyle bir "stratejik ortaklık"tan gerçek anlamda söz etmek mümkün olmasa da gelişmelerin ABD'yi tedirgin ettiği açıktır. AKP tarafından daha önemli bir açılım ise Çin'e yönelik yapılmıştır. Çeşitli sektörlerde işbirliği anlaşmalarına giden Çin ve Türkiye en önemli adımı ikili ticarete ABD doları yerine ulusal paraların kullanılmasını kabul ederek attı. ABD'nin uluslararası hegemonyasının temel direklerinden birinin ABD dolarının dünya parası olma niteliği olduğunu düşünürsek bu anlaşmayı daha da ciddiye almamız gerektiğini söyleyebiliriz.

ABD bu gidişata sessiz kalır mı? Hiç sanmayız. Nitekim ABD Ağustos ayında biraz da kamuoyu üzerinden mesaj vermek amacıyla Dışişleri'nde Türkiye konulu özel bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda Türkiye'nin AKP önderliğinde yüzünü Batı'dan çevirmesi olasılığı masaya yatırılmıştır. Hemen ardından ABD'nin Türkiye Büyükelçisi olmaya aday gösterilen Francis J. Ricciardone ABD senatosunda Cumhuriyetçiler tarafından veto edildi. Gerekçe Ricciardone'nin AKP'nin politikalarına fazlasıyla ılımlı yaklaşması... Sonuçta ABD cephesinde AKP'ye karşı homurdanmalar gittikçe açıkça karşı çıkışlara dönüşmektedir.

İran savaşı burjuvazinin iç savaşının kaderini belirleyecek

Olası bir İran savaşının yaklaşmasıyla ABD'nin AKP'den kurtulma ihtiyacı artacaktır. ABD, Irak'ta ve Afganistan'da başarısızlığa uğramışken İran seferinde yeni bir 1 Mart vakasına tahammül edemez. Dolayısıyla olası İran savaşı yaklaştıkça AKP üzerindeki basınç da artacaktır.

Son dönemde AKP'nin ABD'ye rağmen İran'la geliştirdiği ikili ilişki-

lere ABD'nin cevabı "Türkiye'de füze kalkanı" projesini gündeme getirmek olmuştur. Bu proje çok kritik bir yerde durmaktadır. ABD, AKP'nin politikasının en büyük çelişkisinin üzerine oynamıştır. AKP esas olarak Batı emperyalizmi ile bütünleşme stratejisini sürdürmüş ancak bunu yaparken kendine özerk bir alan yaratarak sürekli savaş ganimeti için pazarlık gücünü arttırmaya çalışmıştır. Ancak AKP'nin bu denge politikası ilânihaye süremez. ABD ve İran'ın mücadelesi keskinleştikçe ve sular ısındıkça Türkiye'nin de safını belirlemesi zorunlu olacaktır. Füze kalkanı erkenden Türkiye'nin emperyalist safta konsolide edilmesini amaçlamaktadır. AKP bu projeyi kabul ettiği anda İslami dünyada prestij kazanma ve liderlik yapma yönelişi çökecektir. Tersı durumunda ise Türkiye'nin emperyalist Batı ile bütünleşme stratejisi büyük yara alacak ve bunun faturası da AKP hükümetine çıkacaktır. ABD füze kalkanının NATO kapsamında Türkiye yerleştirilmesini kabul ettirdiğinde Türkiye'nin karşısında çok alternatif olmayacaktır. Erdoğan, yarım asırlık NATO üyesi olan, topraklarında ABD üslerine ev sahipliği yapan, ekonomisi Batı emperyalizmine bağlı bir Türkiye'nin başbakanı olarak ya bu baskıya boyun eğecek ve bugüne kadar edindiği prestiji büyük oranda yitirecek ya da "ya hep ya hiç" diyerek her türlü olasılığı göze alarak yoluna devam edecektir. AKP adeta buz tutmuş bir nehrin ortasındadır.

Türkiye'deki Kemalistlerin de bu AKP karşıtı kıpırtıdan medet ummaya başladıklarını görüyoruz. AKP ilk iktidara geldiğinden bu yana yaptığımız uyarılar bir bir hayat tarafından doğrulanıyor.

Her kim ki ABD'yi her koşulda AKP'nin yanına yerleştirir, AKP'yi bir ABD projesinden ibaret gösterir yarın AKP'nin alaşağı edilmesinde kendini bir anda ABD emperyalizminin yanında buluverir.

Burjuvazinin iç savaşı nereye gidiyor?

2002'den 2010'a kadar AKP iktidarı altında burjuvazinin iç savaşı sürmüştür. İlk yıllar Batıcı-laik burjuvazi cephesinde AKP henüz kendini tahkim etmeden hızlı ve kesin bir müdahale ile önünün kesilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu dönemde özellikle 2003-2004 yıllarında darbe planlarının yoğunlaştığını görüyoruz. Üstelik Powerpoint programı kullanılarak hazırlanan darbe planları, emir komuta zinciri içinde hazırlanan imzalı İrtica ile mücadele eylem planları TSK'nın bir bütün olarak bu olasılığı gündemde tuttuğunu gösteriyor.

Tabii ki darbenin o dönemde yapılamamasını iki etkene bağlamak gerekiyor. Asıl etken Refahiyol'dan farklı olarak AKP'nin ciddi bir parlamento çoğunluğuna, kitle desteğine ve polis içinde önemli bir etkiye sahip olmasıdır. Bu olası bir darbe girişimini TSK için son derece riskli kılmıştır. Başarısız bir darbe demek bir anda AKP'nin takkiye yapmasını gerektirecek karşıt güçlerin yenilmesi ve İslamcı programını tüm netliğiyle hayat geçirmesi demektir. TSK bunu göze alamamıştır. Bu konuda ABD'den tam destek görse belki harekete geçmeye cesaret edebilirdi. Ancak ABD'nin de aynı riski almaktan imtina ettiğini görüyoruz. Gerçekten de ABD destekli bir darbenin yenilgiye uğraması bir anda ABD'nin İsrail'le birlikte bölgedeki en yakın müttefiki olan Türkiye'nin ciddi ve köklü bir eksen kayması yaşaması demekti. ABD bu riski almak yerine bölgedeki işlerini Erdoğan'ın İslamcı karakterini kendi çıkarları için kullanarak yürütmeyi seçti. Şu anda bu yöneliş devam ediyor ancak ciddi çelişkiler içinde ve sürekli ABD'ye yeni sürprizler yaratarak. Dolayısıyla ABD'nin özellikle İran'la anlaşma ve Mavi Marmara olayından sonra AKP'siz bir yürüyüş seçeneğini hızla gündemine aldığını söylersek yanlış olmayız.

AKP öncülüğündeki İslamcı burjuvazi karşı kanatta tereddüt ve zaaf görmüştür. 2007'de tekrar tek başına iktidar olunca da taarruza geçmiştir. Ardı ardına İslamcı burjuvazi önce 27 Nisan e-muhtırası sonra Cumhurbaşkanlığı ardından da Ergenekon muharebelerinden başarıyla çıkmıştır. Milli Görüşçü Abdullah Gül artık Cumhurbaşkanı'dır. AKP kadrolaşması bu gücü arkasına alarak son sürat ilerlemektedir. Ergenekon davasıyla orduda ciddi bir tasfiyeye girişmiş nihayet son YAŞ toplantısından tarihi bir zaferle çıkmıştır ve tüm bunları Anayasa mahkemesinin kapatma davasında suçlu bulunmak ama kapatılmamak dışında ciddi bir yara almadan gerçekleştirmiştir. Batıcı-laik burjuvazi ve onun vurucu gücü TSK bir ricat içindedir. 2003-2004'te darbe yapmalarını engelleyen mülahazalar şimdi çok daha fazla geçerlidir.

Ancak tüm bunlar Batıcı-laik burjuvazinin yenilgiyi kabul ettiği ya da edeceği anlamına gelmez. Tam tersi yaşanan sadece bir taktik değişikliğidir. Batıcı-laik burjuvazi bir süredir AKP'ye karşı parlamenter bir hazırlık içinde. Ancak bu hazırlığın tamamen yasal ve meşru zeminde kaldığı da söylenemez. Çünkü Baykal'ın kasetli saray darbesiyle koltuğundan edilmesi bu hazırlığın ilk adımı olarak görülmelidir. Baykal'lı CHP'nin AKP'yi devirecek bir güç toplayamayacağı herkesin malumu idi. Başarısız her müdahale girişimi de sonuçta AKP'yi güçlendiriyordu. Geriye

tek seçenek kalmıştı. AKP'nin karşısına siyasal alanda çıkacak yeni bir güç yaratılmalıydı. Baykal'a yapılan saray darbesinin amacı budur. Bu operasyonun ABD tarafından da destekleneceği öngörülmelidir. ABD için Kılıçdaroğlu AKP'yi devireme bile onu dizginleyici ve Batı'dan uzaklaşmasını engelleyici bir rol oynayabilir.

Anayasa Mahkemesi'nin referandumu iptal etmemesi Batıcı-laik burjuvazinin AKP'yi daha da güçlendirecek yeni bir müdahale yerine referandum muharebesine siyasi bir hazırlık yapmayı tercih ettiğini gösteriyor. Kılıçdaroğlu'nun devleti kazanmak için toplumu kazanmaya yöneldiği de bir gerçek. Hedefinde yine kentli sınıflar var. Özellikle de işçi sınıfına seslenmek istiyor.

Özellikle referandumda oy kullanamama rezaletinden sonra Kılıçdaroğlu tek başına AKP'yi devirecek bir güç toplayacak gibi görünmese de yine de mevcut tablo AKP safında yaşanacak gelişmelerle bir anda değişebilir. Anayasa maddeleri parlamentoya geldiğinde parti kapatmalar konusunda ortaya çıkan çatlak Batıcı-laik burjuvazi tarafından mutlaka değerlendirilmek istenecektir. Bugün Erdoğan'ın karizmasına dayanan bir lider partisi olan AKP ayrıca Fethullah Gülen cemaatinden de büyük destek görmektedir. Gülen Cemaati daha önce ANAP ve DSP'yi destekleyerek onların iktidara gelişlerine de destek olmuştu. Erdoğan'dan farklı olarak Gülen Cemaati ABD ile daha doğrudan ekonomik ve siyasi bağlara sahip. Mavi Marmara olayında Gülen'in Siyonizm karşısında aldığı uzlaşmacı tutum ve eyleme getirdiği eleştiri bu farklılığın bir yansıması.

AKP ve Erdoğan her şeyi göze alarak, kitle desteğine güvenerek Batıcı laik burjuvazi ve ABD ile ipleri tamamen germek pahasına ileri gitmeyi seçerse şu ana dek AKP'de oluşmuş tüm fay hatları bir deprem için tetiklenecektir. Bu tetikleme pekala Fethullah Gülen kendine yakın şahsiyetler aracılığıyla yapılabilir. Gülen cemaatine yakın Zaman gazetesinin Kılıçdaroğlu'na sempatik yaklaşımı (Erdoğan yanlısı Yeni Şafak'tan farklı olarak) bu açıdan dikkate değerdir. Tabii AKP'deki olası bir bölünmenin durduk yerde olmayacağı da açıktır. Olası bir ekonomik kriz fırsat olarak değerlendirilebilir ya da ülke siyasetinin artık alıştığı yeni bir kaset ya da başka tür bir skandal gündeme gelebilir.

Hanefi Avcı olayının anlamı

Nitekim Hanefi Avcı olayı bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bu ki-

tapta medya tarafından öne çıkarılan Fethullahçı kadrolaşmanın ötesinde çok önemli bazı ayrıntılar yer almaktadır. Avcı'nın kitabında cemaatçi polislerin İmamı olan Ömer kod adlı Osman Hilmi Özdiil'in yine cemaatçi polisler tarafından bizzat Fethullah Gülen'e şikayet edildiğini gösteren bir belgeye yer veriliyor. Bu belgede birçok başka şikayetin yanı sıra polisler "Ömer Bey" in ABD gezilerinde FBI tarafından izlendiğini bildiği halde dikkatsiz davranarak ilişkileri ele verdiği ve kendisiyle birlikte başka cemaat yöneticilerinin vizelerinin iptal edilmesine neden olduğunu söylüyorlar. 2007 yılında yazıldığı anlaşılan bu belgeden cemaat için ABD'de her şeyin öyle sanıldığı gibi güllük gülistanlık olmadığı anlaşılıyor. Bu bağlamda Gülen'in Mavi Marmara olayından sonraki tavrı başka bir anlam daha kazanmaktadır. Belli ki ABD tarafından etrafındaki çember git-tikçe daraltılan Gülen, İslami cenahta çok ciddi biçimde prestij yitirmek pahasına emperyalizm ve Siyonizm destekçisi açıklamalar yapmak zorunda kalmıştır. Hanefi Avcı'nın ABD ve İsrail'e yönelik eleştirel tek bir ifade olmayan 597 sayfalık kitabında, cemaate yönelik görüşlerini ifade ettiği bölüm de adeta ABD'nin Gülen Cemaati'ne yaklaşımının bir tercümesidir. Hanefi Avcı şöyle diyor: "Ben cemaatin kendi mecrasında faaliyet yürütmesine karşı değilim. Hatta bir yandan akla ve bilime, diğer yandan da inanç ve manevi değerlere bağlı yeni nesil yetiştirmek adına yurtiçi ve **yurtdışında yapılan** eğitim faaliyetlerini çok değerli buluyorum... **kültürler ve dinler arası diyalog için yaptıklarınızı destekliyorum...** Erge-nekon, Balyoz vb adlarla açıklanan soruşturmalara karşı değilim... **İleride cemaat fikir değiştirir ve askerlik peygamber ocağıdır, ordu kutsaldır derse bile ben ülkedeki demokratik ortamın muhafazası için ordunun kendi sınırları içinde kalması gerektiğini savunurum...** Ancak casus polislik iftira, hukuka müdahale, hakimleri etkileme ve şantaj faaliyetlerine karışmanız kabul edilemez; **bu yöntemler devleti yok eder**, nizam intizam ve kural namına her şeyi alt üst eder." (vurgular bize ait)

ABD'nin de bu görüşlere paralel biçimde cemaati çizgi dışına çık-maması için sıkıştırdığı açıktır. Yine ABD'nin Türkiye devletinin İslami bir güç tarafından tamamen ele geçirilmesini son tahlilde NATO bağlamında hiyerarşik ilişkide olduğu TSK'nın yapısının kökten değişmesini tehlikeli bulduğu açıktır. ABD, cemaati uyarmaktadır. Bu kitap bir uyarıdır. Erge-nekon davası ile ordu içindeki pazarlıkçı unsurları temizlenirken ABD'nin Fethullahçı polisin karşısına çıkmadığı açıktır. Bununla birlikte bu sefer aynı pazarlıkların hükümet düzeyinde karşısına çıkmasını sineye çekece-

ğini düşünmek, cemaatin elinde ABD'nin açık çekinin bulunduğuna inanmak safdillik olur. Henüz Avcı'nın somut ihbarları üzerine kimse gide-memiştir. Kimse kendinde bu gücü görmemiştir. Ancak ileride ABD gibi bir gücün TSK ile birlikte bazı savcılara, emniyetçilere, askerlere, siyasetçilere vb. güvence vermesi halinde cemaati çökertecek derecede önemli operasyonlar söz konusu olabilir. Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığından, İstanbul İstihbarat Şubesi'ne kadar açık kurum adları verilmektedir. Cemaatin imamlarının açık adları verilmektedir. Bu bilgiler Gülen cemaatine karşı rehin olarak tutulmaktadır. Henüz üzerine gidilmemiş olsa da birilerinin elinde bu kozlar oldukça Türkiye'nin ABD ekseninden kayması olasılığı karşısında cemaatin yapacağı tek bir şey kalmaktadır. Emperyalizme ve Siyonizme kölece hizmet etmek. Olaya bu temelde bakıldığında Erdoğan'ın ABD'ye rağmen gireceği bir olası maceraya karşı AKP içindeki cemaat fayının her an tetiklenebileceğini beklemek mümkündür.

Böyle bir durumda Batıcı-laik burjuvazi ve ABD'yi, AKP'den darbe dışı yollarla kurtaracak en muhtemel gelişme AKP'deki bir bölünme olacaktır. Tabii ki tek ya da en güçlü olasılık bu değil. Hâlâ AKP'nin yeniden ABD ekseninde sürekli savaştaki rolüne itaatkâr biçimde dönmesi mümkündür. Ancak AKP dışarıda ABD'yi, içeride TUSİAD'ı tatmin edecek geri adımlar atsa bile kalıcı bir siyasal ittifakın kurulması bütün yazıda açıkladığımız yapısal sorunlar nedeniyle çok zordur. Bu yüzden Türkiye bir süre daha çalkantılar içinde yaşamaya devam edecektir. 2011 yılındaki seçimler çok önemli bir yerde durmaktadır. Bu seçimlerden AKP'nin tek başına iktidar olarak çıkması çelişkileri ciddi biçimde keskinleştirebilir. Bu yüzden 2011 seçimlerine kadar siyasal alanda tabloyu değiştirecek sürpriz gelişmelere hazır olunmalıdır.

Burjuvazinin iç savaşı karşısında işçi sınıfının görevleri

Burjuvazinin iç savaşının muhtemel seyri düşünüldüğünde işçi sınıfı açısından önemli görevler belirlemektedir. Acil görev burjuvazinin her iki gerici kampına karşı bağımsız sınıf çıkarları temelinde bir üçüncü cephe örgütlemektir. Emekçilerle yoksul Kürt halkının bu cephede buluşması burjuvazinin hegemonyasına karşı kitlesel bir ağırlık oluşturmak için elzemdir.

Önümüzdeki dönem AKP'nin ulaştığı zirveden geri düşüşüne sahne olabilir. Bu durumda anti-AKP bir çizgiye hapsolmuş politikalar ne ka-

dar sol retorikle sunulursa sunulsun derhal gericileşecektir. Burjuvazinin konumlanışlarını ve çelişkilerini doğru kavrayan bir anti-kapitalist hat ve ABD'nin yerini ve hamlelerini doğru biçimde gören bir anti-emperyalist mücadele şarttır. Biri olmadan diğeri topal kalacaktır.

Tüm bunların ötesinde işçi sınıfı burjuvaziden bağımsızlaşma yolunda üçüncü bir cephenin politik mücadelesinde ilerlerken toplumun içinde de belendiği çelişkilere kendi bağımsız çözümünü getirecek bir programatik hazırlığa başlamalıdır.

Türkiye burjuvazisinde derin çatlak

Burjuvazinin iç çatışmasının sınıfsal temelleri

Kurtar Tanyılmaz

1- Giriş

ABD'nin en çok satan gazetesi *The Wall Street Journal*, Türkiye'de yaşanan tutuklamaları ve ülkenin içinde bulunduğu durumu savcı İlhan Cihaner'in hapisshanedenden gönderdiği mektuplarla birlikte geçenlerde okuyucularıyla paylaştı. "Avrupa'nın dibindeki Müslüman ülke" olarak tanımlanan Türkiye'de laik kesim ile İslami eksenli hükümet arasındaki mücadele için "kansız bir iç savaş" tabiri kullanıldığı yazıda İslam eksenli AKP ile laik kesim arasındaki savaşın acilen barış içinde çözülmesinin gerekliliği üzerinde durularak "Polis, jandarma ve hatta istihbarat bile birbiriyle mücadele ediyor" ifadeleri yer aldı.¹

Yakın zamanda yaşanan bir diğer gelişme de İstanbul Sanayi Odası'nın bu yıl yayınladığı Türkiye'nin en büyük 500 sanayi şirketi içinde MÜ-

¹ Gülin Yıldırımkaaya, "Türkiye 'kansız bir iç savaş'ın içinde mi?", *Habertürk*, 6 Mayıs 2010.

SİAD ve TUSKON'un 70'in üzerinde şirketle yer almasını gazetelerin "muhafazakâr yükseliş" başlıklarıyla duyurmasıydı. Bu gelişmelere uzunca bir süredir gündemden inmeyen "eksen kayması", Anayasa referandumu, vb. tartışma ve çatışmaları da ekleyecek olursak, ortada bir kutuplaşma yaşandığı açık. *Devrimci Marksizm* dergisinin düzenli okuyucuları içinse bu gelişmeler hiç de yabancı olmasa gerek. Uzunca bir süredir burjuvazinin bir "iç savaş" yaşadığını belirtiyoruz. Anayasa referandumu sürecinde Erdoğan-TÜSİAD gerilimi bu mücadelenin yeni bir merhalesi olarak gösterilebilir. Başbakan Erdoğan'ın referandum öncesi TÜSİAD'ın referandum karşısındaki onaylamayan tutumuna karşı "bitaraf olan bertaraf olur"² tehdidi ve daha sonrasında da "İstanbul sermayesi"ni hedef alan şu sözleri Türkiye burjuvazisi içindeki çatlağı hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ortaya koyuyor: "İstanbul sermayesi nedense işin başından itibaren bizimle para kazanmada anlaştı ama siyasette anlaşamadı. Anadolu sermayesini aralarına almadılar... Fakat isteseler de istemeseler de Türkiye'de artık ciddi manada sermaye el değiştirmeye başladı. Bu bizim için çok önemli bir güven kaynağı..."³

Bu meselenin yalnızca Cumhuriyet rejimine ya da Cumhuriyet'in kültürel değerlerine ilişkin "üstyapısal" bir mesele olmadığını, AKP-ordu mücadelesinin arkasında temelde sınıfsal güçlerin iktisadi çıkarları için verilen bir mücadele yattığını ortaya koyabilmek, bu kutuplaşmada işçi sınıfının bağımsız politikasını geliştirmek bakımından nerede durması, nasıl mücadele etmesi gerektiğinin açıklığa kavuşabilmesi bakımından da stratejik önem sahip.

Bu yazının amacı işte Türkiye kapitalizminde yaşanan çelişki ve gerilimlerin önemli bir boyutu olan ve "biz ve onlar" şeklinde belirginleşen burjuvazinin kendi içinde yaşadığı kutuplaşmanın maddi, sınıfsal temellerini ortaya koymak. Anadolu'daki küçük ve orta ölçekli sermayelerin bir bölümünün özellikle 80'li yıllardan itibaren iyice serpilerek günümüzde tekelci sermaye niteliği kazanmış bir İslamcı sermayeye evrilmeleri ve hâkim tekelci sermaye fraksiyonu olan Batıcı-laik sermayenin karşısında maddi bir güç haline gelip gelmedikleri meselesi Türkiye egemen sınıfları arasında yaşanan "iç savaş"ın taraflarını tanımlayabilmek bakımından işlevsel. Öyle ya, eğer iddia edildiği gibi "Anadolu Kaplanları" "tekelci" ve "devletçi" bir burjuvazinin karşısında küçüklükleri itibarıyla "yerel" ve

2 *Milliyet*, 19 Ağustos 2010.

3 *Cumhuriyet*, 11 Eylül 2010.

“demokratik” güçleri temsil ediyorlarsa, o takdirde bu yeni yükselen sermaye kanadı pekâlâ egemen burjuva fraksiyonunun bazen çatışan, bazen uzlaşan bir parçası olacak, dolayısıyla da AKP hükümeti ile devlet bürokrasisi ve ordu arasında yaşanan gerilimler iktisadi düzeyden çok siyasi farklılıklardan kaynaklanacaktır.

Yok, karşımızda artık kendisi de tekelci sermaye niteliğini kazanmış bir İslamcı sermaye fraksiyonu söz konusu ise ve AKP yükselişi itibarıyla bu kesimin temsilcisi olarak siyaset sahnesine çıkmışsa, o takdirde yaşanan gerilimlerde AKP hükümeti, bir bütün olarak Türk burjuvazisinin değil, belli bir fraksiyonun temsilcisi olarak siyasi mücadele verecektir. Bu yazı burjuvazi içinde derinleşen bir kutuplaşmanın yaşandığını ve bunun nesnel zemininin salt üstyapısal olmadığını, Türkiye kapitalizminde sermaye sınıfının yapısında yaşanan niteliksel bir dönüşümle ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlıyor.

Bu doğrultuda öncelikle her iki sermaye fraksiyonu arasında yaşanan gerilimin çeşitli boyutlarını sergileyip, bu gelişme ve çatışma hakkında ileri sürülen görüşleri özetlemeye çalışacağım. Üçüncü bölümde bu farklılaşmanın sınıfsal temelinin iktisadi ve siyasi çıkarlardaki (pazarlar, teşvikler, teknoloji edinimi vb. alanlar ve bunların hangi siyasi oluşumlarla gerçekleştirilmesi istendiği gibi) farklılaşmada yattığını ortaya koyduktan sonra, nihayet son olarak TUSİAD etrafında temsil edilen Batıcı-laik burjuvazi ile MÜSİAD (ve TUSKON) etrafında temsil edilen İslamcı burjuvaziyi ekonomi içindeki büyüklükleri ve etkileri itibarıyla karşılaştırarak İslamcı sermayenin AKP hükümetinin arkasında yer alan bir maddi güç, güçlenen bir tekelci sermaye kanadı olup olmadığını araştırmak istiyorum.

Yeri gelmişken en başta bir meseleyi kavramsal açıklığa kavuşturmak faydalı olacaktır. Günümüzde sermaye sınıfı içindeki bu çatışmanın tarafları birbirlerini farklı nitelemelerle adlandırıyorlar. Liberal ve liberal sol kesimlerde “Anadolu Kaplanları”, “girişimci orta sınıf”, “otantik burjuvazi” ve bunun karşısındaki sermaye fraksiyonu için de “Kemalist burjuvazi”, “İstanbul sermayesi”, “Boğaz burjuvazisi” gibi nitelemelere yer verilirken, ulusalcı sol kesimlerde “cemaat sermayesi”, “yeşil sermaye”, “tarikat burjuvazisi”, “yandaş sermaye” ve bunun karşısında da “laik sermaye”, “milli burjuvazi” gibi nitelemeler yaygın olarak kullanıma sokulmaktadır. Bizce bu nitelemeler doğru değildir. Bu tür nitelemeler meselelerin elbette ideolojik, kültürel ve politik ayrışmaya yol açacak boyutları olmakla birlikte, ileride kanıtlanmaya çalışılacağı üzere esasen iktisadi

çıkarları, sermaye birikiminin hangi (politik) koşullarda gerçekleşeceğine dair perspektifleri farklılaşan egemen sınıftaki iki hizip arasındaki çatlağın üzerini örtmeye hizmet etmektedir. Bu bakımdan biz yazı boyunca, söz konusu maddi ayrışmayı daha iyi ifade edeceği düşüncesiyle Batıcı-laik burjuvazi ile İslamcı burjuvazi nitelemelerine yer veriyoruz.

2- Türkiye burjuvazisinin bağrındaki derin çatlağın somut görünümü: “Biz ve Onlar” ayrımı

Sadece politika düzeyinde değil, ekonomide de, sermaye kesimleri arasında son bir kaç yıldır oldukça belirginleşen bir çatışma olduğunu belirtmiştik. Kısaca bu çatışmanın nasıl yaşandığını somut bir kaç örnek üzerinden özetlemeye çalışalım.

Birinci örnek ihracata dönük kurumlaşmalarda yaşanan çatışma. Son dönemde TÜSİAD hükümetten Türkiye İhracatçılar Meclisi’nin (TİM) tasfiye edilmesini talep ediyor, çünkü TİM esas olarak TÜSİAD dışı rakip kesimlerin daha etkin olduğu bir yapılanmadır. Bu mücadelenin arkaplanını bir gazetecinin ağzından dinleyelim:

Daha önce yakınlar, dost sohbetlerinde yaşadıklarını anlatanlar vardı ama ilk defa Rusya lideri Medvedev’in katıldığı toplantıyla ‘sermaye savaşı’ somutlaştı. Türkiye ve Rusya masaya oturdu, beş yılda ticaret hacmini 100 milyar dolara çıkarma hedefi koydu, Türkiye için çok tarihi bir süreç nükleer santral projesi ele alındı. Perde gerisinde de örgütlerin savaşı yaşanıyordu. Yabancı ekonomi heyetlerine, Türkiye’deki toplantılarda düne kadar DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) ev sahipliği yapardı. Adı açık DEİK, ‘ekonomi’ başlığı altında ikili ilişkilerde iş âleminin örgütü. Rus lider Medvedev’in de katılacağı toplantıda, konuşmacıların hemen ardındaki duvarda üç örgütün adı yazılıydı. TOBB, TİM ve TUSKON. TOBB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tüm iş âleminin üye olmak zorunda olduğu örgüt. DEİK de zaten TOBB’un bir nevi ‘iştiraki.’ TİM, malum ihracatçıların meclisi. TUSKON ise bu aralar moda tabiriyle ‘Pensilvanya’dakinin kurdurduğu örgüt. TUSKON, TÜSİAD gibi, MÜSİAD gibi üyeliği ‘gönüllülük’ esasına dayanan üyelerinin çıkarını gözetken bir yapılanma. Ne oluyor da, Rus lider Medvedev’in de katıldığı toplantıda Dış Ticaret Müsteşarlığı talimatıyla TUSKON organizatör örgütlere ortak ediliyor? Dahası DEİK’in ambleminin toplantı salonunda konulmasını engelleyebiliyor? Liderler salona girmeden hemen önce, yaşanan yoğun telefon trafiği sayesinde DEİK’in amblemi duvara yapıştırılmış. Deniliyor ki, Dış Ticaret Müsteşarlığı da tek başına karar vermiyor. Sonuçta Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan’ın politikası bu. Eski Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan, DEİK’e ve TOBB’a soğuk davranıyor. Deniyor ki bu soğukluğun ardın-

dan asıl, Zafer Çağlayan'ın TOBB Başkanı Rifat Hisarcıkloğlu'na soğukluğu yatıyor. Bir de elbette hükümet nezdinde, yüksek mertebelerde TUSKON'un rahat hareket edebileceği elverişli ortam yaratıldı. Hükümet yetkilileri de diyorlarmış ki, "Bugüne kadar DEİK tek tabancaydı, artık yetkisini paylaşsın." TUSKON'cular da özellikle 'güçlü oldukları', aktif oldukları ülkelerde 'söz hakkı' istiyorlarmış. Daha önce 'AKP'ye yakın olmadığım için belediyelerden iş alamıyorum' ya da 'İhalelerde yandaşlar kayırlıyor' gibi ifadeleri çok duyduk.⁴

İkinci örnek uzun dönem basın gündemini işgal etmiş olan ve aslında her iki tarafın da ipliğini pazara çıkaran Erdoğan-Doğan Grubu kavgası. Bu kavganın arkaplanındaki çıkar çatışmasını Fatih Altaylı köşesinde şöyle anlatıyor:

Biliyorsunuz, Aydın Doğan'ın Petrol Ofisi'nde yabancı bir ortağı var. OMV adlı Avusturyalı bir petrol şirketi. Aydın Doğan, İş Bankası'ndan yüzde 50'sini 500 milyon dolar civarında bir paraya aldığı Petrol Ofisi'nin yüzde 34'ünü neredeyse 1 milyar euroya sattığı Avusturya şirketi. OMV ile Aydın Doğan yaklaşık 3 yıldır ortaklar ve Türkiye'de birlikte yeni yatırımlar yapmak istiyorlar. Bu yatırımların başında da Ceyhan'a kurulacak bir petrol rafinerisi var. Ancak Petrol Ofisi bu rafineri için gerekli ruhsatı yıllardır alamıyor. Çalık Grubu'na rafineri ruhsatı verilirken, Aydın Doğan'ın Petrol Ofisi'ne verilmiyor. Aydın Doğan medyasıyla iktidara yalakalık da yapsa, ölçülü bir muhalefet de yapsa bu ruhsatı almaktan umudu kesti. Bu nedenle de Hükümet'in yabancı sermayeye olan zaafını bildiği için devreye OMV girdi. OMV'nin CEO'su Wolfgang Ruttenstorfer Türkiye'ye gelerek Başbakan Erdoğan'la görüşti. OMV'nin CEO'su Başbakan'a "Türkiye'ye bir kaç milyar dolarlık yatırım planladıklarını ancak rafineri izni çıkmaması nedeniyle bu yatırımı gerçekleştiremediklerini ve bürokrasiye takıldıklarını, Türkiye'nin bu işten büyük kaybı olduğunu" söyledi. Avusturyalı CEO'nun bu sözlerine Başbakan Erdoğan çok kısa bir yanıt verdi. Başbakan Erdoğan Avusturyalı yöneticiye: "Siz Türkiye'de yanlış adamla ortaklık yaptınız. Siz Doğan'la ortak olduğunuz müddetçe herhangi bir yatırım için bizden izin alamazsınız. Rafineri izni almayı hayal bile etmeyin" dedi. Hatta OMV'nin CEO'suna rafineri için, izni olan Çalık'la ortaklık yapmasını önerdi. Duydukları karşısında şoke olan Ruttenstorfer Başbakan'ın yanından ayrıldı ve İstanbul'a geldi. Başbakan'la yaptığı görüşmeyle ilgili olarak Aydın Doğan'a bilgi verirken, "Aydın Bey, bu Hükümet işbaşındayken siz Türkiye'de yeni işler yapmayı, hatta iş yapmayı unutun. Sizden söz ederken Başbakan'ın gözlerindeki ifadeyi gördüm. Hatta size bu Hükümet işbaşındayken Türkiye'de yaşamamanızı bile tavsiye ederim" diyip görüşmenin detaylarını aktardı.⁵

Üçüncü örnek Türkiye ekonomisine yön veren iki büyük sermaye ör-

4 "Kamplaşma sermayede de başladı", *Radikal*, 14 Mayıs 2010.

5 <http://haber.suonline.com/haber/2008/06/18/2696.html>.

gütlenmesinin seçimlerinde yaşanan kapışma. Her iki örgütte de yapılan seçimlerin sonuçlarına bakacak olursak: 2009 yılında yapılan İSO ve İTO seçimlerinde başkanlar aynı kalırken yönetim kurulu üyelerinin büyük çoğunluğu değişti. İTO’da MÜSİAD’ın ağırlığı artarken, İSO’da TÜSİAD’a üye holdingler ağırlığını koydu⁶. İTO Yönetimi’nde 6 MÜSİAD, 1’er Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) ile Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜMSİAD) ve 3 Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) üyesi yer aldı. İSO seçimleri öncesi “İSO’da yönetime karşı üçlü ittifak” adı verilen haberde MÜSİAD, TUSKON ve ASKON’a üye olan işadamlarının mevcut oda yönetimine karşı MÜSİAD üyesi Hasan Büyükdede’yi destekleyeceği belirtiliyordu.

Bütün bu çekişmelerin geleneksel büyük burjuvazi içinde yarattığı tedirginliğin boyutlarını ise kısa bir kaç örnekle hatırlamakta fayda var. TÜSİAD’ın yönetim kurulunda 5 yıl yer alan Akkök Holding Yönetim Kurulu üyesi Ayça Dinçkök, ekonomi dergisi *Capital*’e verdiği söyleşide son yıllarda hükümetin TÜSİAD’a olan yaklaşımından rahatsız olduğunu söylüyor ve rahatsızlığını şu sözlerle dile getiriyordu: “Bazen TÜSİAD’ın davet edilmediği toplantılar görüyorum. Diğer dernek ve sivil toplum kuruluşları davet edilmesine rağmen TÜSİAD neden davet edilmiyor? Böyle bir ayırım yapılabilir mi? Bir iş insanı olarak bu rahatsızlığı hissediyorum. Siz-biz diye bir ayırım yaptılar. Sizle biz nasıl ayrışıyor?”⁷

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi (YİK) toplantısının basına kapalı oturumunda yaşanan gerilimi ise Milliyet gazetesindeki köşesinde Serpil Yılmaz şöyle aktarıyor

İlk sözü TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ aldı. Doğan grubunun hissedarı ve yöneticisi de olan Yalçındağ, “Biliyorsunuz TÜSİAD Başkanı olarak konuşmalarında Doğan grubuna yönelik haksız vergi cezaları üzerinde durmuyorum. Çünkü grubumla ilgili bir konu. Ama bu konuda siz de gereğinden fazla dikkatlisiniz. Oysa bu Türkiye’nin de meselesi” diyerek “Hep beraber susuyoruz” imasında bulundu... Ardından kürsüye Koç Holding Yönetim Kurulu üyesi Ali Koç geldi. Koç’un sözleri tartışmanın sertleşeceğini gösteriyordu: “Arzuhan haklı. Bu konuda (vergi) fazla sessiz kaldık. Destek vermemiz, sahip çıkmamız gerekirdi. TÜSİAD olarak etkimizi kaybediyoruz. Gerektiğinde yumruğumuzu masaya vurmamız lazım. TÜSİAD’ın yönetim tarzını doğru bulmuyorum. MÜSİAD’dan bile daha güçsüz algılanmaya başladık. Onlar daha çok dikkate alınıyor.”⁸

6 *Milliyet*, 1 Mart 2009.

7 *Milliyet*, 2 Mart 2010.

8 *Milliyet*, 2 Ekim 2009.

Yaşanan mücadelenin boyutlarını sergilemesi bakımından çarpıcı olan bu örnekleri daha uzatmaya gerek yok. Cevaplanması geren asıl soru, yaşanan bu gerilimlerin AKP hükümeti ile TÜSİAD'da temsil edilen büyük burjuvazi arasında salt politik farklılaşmalar, taktik konumlanışlarla mı açıklanması gerektiği yoksa arka plânda somut maddi, iktisadi çıkarların kıran kırana mücadelesinde AKP'nin bir tarafın temsilciliğini mi yürüttüğü sorusudur. Soruyu daha açık olarak şöyle de ifade edebiliriz: Türkiye burjuvazisinin tarihsel olarak birbirlerine karşı kıyasıya mücadeleye girmiş iki ayrı kampa bölünmüş olmasının maddi temeli nedir? Bu soruya cevap vermek üzere olgulara başvurmadan evvel, bu “muhafazakar yükseliş”le ilgili çeşitli yaklaşımları ele alalım.

3- İslamcıların burjuvalaşması karşısında burjuvaların İslamcılaştırılması: Bir yaşam tarzı tartışması

Liberal ve liberal sol kanatta bu gelişmeler (farklı bir sermaye kesiminin yükselişi ve büyük sermaye fraksiyonu ile çatışması) tekelci olmayan, girişimci bir orta sınıfın yükselişi olarak değerlendiriliyor. Tekelci olmayan, daha rekabetçi, devletin kolları altında büyümemiş, kendiliğinden ihracata açılmış, daha demokratik, “yeni orta sınıf”ın girişimci olarak sahneye çıktığı ve bu sürecin çevreden merkeze dışlanmışların yürüyüşü olduğu savunuluyor. Bu yükselişin siyasi temsilcisi olarak AKP'nin politik yönelişinin demokratikleşmeyi artırıcı yönde etkide bulunduğu fikri yaygın kabul görüyor.

Erol Katırcıoğlu AKP'nin ilk defa hükümete geldiği 3 Kasım seçimleri sonrasında değerlendirirken şöyle diyor:

3 Kasım seçimleri ‘yerli milli burjuvazi’ yaratmak düşüncesinden çıkarak oluşmuş devletle özel kesim arasındaki tarihi ‘konsensüs’ün sona erdiğini söyleyen bir değişime mi işaret ediyor acaba?... Başbakanların yurtdışı gezilerine alınmayan, aralarında bazıları için ‘yeşil sermaye’ diye kovuşturmalar açılan, üç kuruşluk bir kredi için büyük şehirlerin büyük bankaları önünde kuyruk beklemeye itilen, TÜSAD’a önerdikleri işbirliği dilekleri defalarca reddedilen bir KOBİ dünyasıyla, bir dediği iki edilmeyen, bütün devlet koridorları kendilerine açık, başbakanların uçaklarında dolaşan, istedikleri yasanın ya da kararnamenin hemen çıkarılabildiği, hatta tamamen onların adına yasa düzenlendiği TEKELCİ VE DEVLETÇİ bir işdünyasının çelişen hikayesinden söz ediyorum

asında. Ve bu çelişkinin de KOBİ’ler lehine çözülmekte olduğundan..⁹

Ahmet İnsel de benzer görüşleri yakın zamanda dile getiriyor:

Türkiye’nin gelişmesi, sermayenin güçlenmesi, yenilerin ortaya çıkması bu toplumsal değişme içinde çok doğal. Tabii ki son 20-30 yıldır Anadolu sermayesinin yükseldiğini görüyoruz. Bu Türkiye’de sermayenin yaygınlaşması, sadece büyük kentlerdeki klasik burjuvazinin elindeki sermaye yoğunluğunun yaygınlaşması açısından bakıldığında olması gereken şey. Yoksa tekelci bir sermayeyi özlüyoruz demektir. Anadolu sermayesinin muhafazakar bir kültür dünyasına ait olduğu da çok açık. Sermaye el değiştiriyor lafını edenler aynı zamanda kapitalizmin, piyasa ekonomisinin en iyi ekonomik yöntem olduğunu kabul ederler ve bilmeliler ki piyasa düzeninde sermaye hep aynı çevrenin elinde kalmaz. Rekabeti kabul ediyorlarsa bunu da kabul etmeleri lazım.¹⁰

Oral Çalışlar ise hem “Anadolu burjuvazisi”nin o kadar büyük olmadığını hem de çatışmanın aslında AKP’nin uygulamalarıyla büyük burjuvazi arasında olduğu görüşünü şöyle ifade ediyor:

Bu çatışmanın temelini, ‘geleneksel hükümet-büyük burjuvazi ilişkisinin bozulması’ şeklinde tanımlayabiliriz... İstanbul burjuvazisi devlet ihalelerinin, teşviklerin arslan payını alırdı. Bu konuda rakipsizdi, iktidarlar da kendilerini onlara bu imtiyazları vermekle yükümlü görürlerdi. AK Parti’nin bu konuda farklı bir tutum sergilemiş olmasının, İstanbul burjuvazisi içinde bir tatminsizlik ve huzursuzluğa yol açtığı da bir gerçek. AK Parti’nin uygulamaları hakkında ne söylenirse söylensin, Türkiye burjuvazisinin ana ağırlığının da (ve hatta devlet imkanlarının dağılımının da) çok büyük bir değişim geçirmemiş olduğunu tespit etmek çok zor değil. İstanbul burjuvazisinin son sekiz yıl içinde katlanarak büyümeye devam etmiş olması da, işin ayrı bir boyutu.¹¹

Ulusal solda ise söz konusu gelişmeler daha ziyade “otoriter” AKP hükümetinin izlediği ve rejimi hedef alan, aynı zamanda ABD emperyalizminin “İlımlı İslam” projesiyle de örtüşen “İslamcılaştırma” politikalarının bir sonucu olarak ele alınıyor. Başka bir ifadeyle çatışmanın Anadolu ile İstanbul burjuvazisi arasında değil, “dinci gericilikle” laiklik arasında olduğu, kapışmanın daha ziyade laiklik, kadrolaşma gibi rejimle ilgili siyasal sorunlardan kaynaklandığı ve bu yönelişin ülkeyi daha otoriter bir rejime sürüklediği ileri sürülüyor. Emre Kongar’ın ifadesi bu görüşleri

⁹ *Radikal*, 16 Kasım 2002.

¹⁰ *Sabah*, 28 Şubat 2010.

¹¹ “Türkiye burjuvazisi ve AK Parti”, *Radikal*, 28 Şubat 2010.

özetler nitelikte:

Bu arada üç aşağı beş yukarı çağdaş sınıflaşmasını tamamlayan Türkiye’de çok partili düzene geçişten beri yaşanan dinci eğitim ve kentsel yağma düzeni de etkisini gösterdi ve ‘referansı din olan bir parti’ iktidara geldi. Bu parti şimdi Cumhuriyet döneminde devlet eliyle ve desteğiyle geliştirilen sermaye sınıfını yine devlet eliyle (daha doğru bir deyişle hükümet ve yerel yönetimler eliyle) ‘İslamcılaştırmaya’ soyundu. Bir yandan ‘serbest rekabet’ şarkıları okunurken, öte yandan ‘haksız rekabetin’ dik alası uygulanıyor, özelleştirmeler, ihaleler, krediler, bağışıklıklar ve benzeri her türlü devlet desteği ‘İslamcı’ özellikleri ağır basanlara veriliyor. Bu gidiş hem ‘İslamcı’ kesimlerin burjuvalaşmasını sağlıyor, hem de burjuvazinin “İslamcılaştırılmasına” yol açıyor. ‘İslamcıların’ burjuvalaşmaları hiç kuşkusuz kötü bir şey değil, ama burjuvazi ‘İslamcılaştırılıyorrsa’, bunun doğrudan doğruya bir ‘rejim tehdidi’ oluşturduğu açık.¹²

Ulusal sol kanatta bu gelişmelere dair uzun süredir yazıp çizen Mustafa Sönmez’in görüşlerine kapsamlı olmaları nedeniyle geniş bir yer ayırmak faydalı olacaktır:

AKP’nin, kendi organik sermayedarını yaratmaya çalışmakla beraber, ‘İslami toplum projesi’ne biat etmiş bu fraksiyonun, ekonomik olarak hızla güçlendiği ve başta TUSİAD olmak üzere ‘diğerlerine’ karşı teçhizatlandırarak ağırlıklı bir güç haline geldiği savı abartılıdır, ‘AKP burjuvazisi’ni olduğundan çok büyük göstermektir. Güç, hâlâ büyük sermayede, TUSİAD’dadır. AKP, TUSİAD’a rağmen iktidar olmamıştır, 2003’te, 2001 krizinden canı yananların ‘denenmemişi deneme’ saikiyle iktidara gelirken 2007’de-çok olumlu seyreden dünya ekonomik konjonktürünün de etkisiyle- bu kez TUSİAD’cılarının rüzgârını da arkasına alarak iktidar olmuştur. Ancak, AKP, ‘milli görüşçü’ yüzünü gösterip gerilimi artırdıkça ve ekonomide de tökezlemeye başlayınca ‘kutsal ittifak’ çatırdamıştır, kriz derinleştikçe hızla çözülecektir. TUSİAD, kendi gönlüne göre bir alternatifin ortaya çıkması halinde, AKP’nin defterini dürme gücünü hâlâ elinde tutmaktadır. Mesele, TUSİAD’ın alternatif yaratma konusunda uzun zamandır içine düştüğü atalet, ya da AKP’ye mahkûm kalmasına yol açan muhalefet partisi kısırlığıdır. (...) AKP’nin merkez ve yereldeki rantları kendine yakın sermayedarlara aktararak bunların palazlanmasını güçlendirdiği tezi ise kısmen doğrudur. AKP, özellikle TOKİ, yerel yönetim vb. projeleriyle yandaşlarına bazı avantajlar sağlamaktadır, ama bu diğer kesimlerin bundan mahrum bırakıldıkları anlamına gelmiyor. Önceden de örnek verdim; Özelleştirmelerin yüzde 80’inin 13 projeye dayandığını ve bunun da Koç, Oyak, Doğuş, Zorlu gibi büyük holdinglere gittiğini yeniden hatırlatayım. AKP’nin iktidar olduğu 2003’den bugüne büyük sermaye büyümesini hızla sürdürmüş ve pek de kayırmacılık şikayetinde bulunmamıştır. Tek bir örnek; Koç’un AKP’nin birinci

12 “Burjuvazi İslamcılaştırılırken, Aydınlanma”, *Cumhuriyet*, 5 Eylül 2005.

iktidar yılı olan 2003 sonunda 11 milyar dolar olan cirosu, 2007 sonunda 40 milyar dolara çıkmıştır. Bu , olağanüstü bir büyümedir. Koç'taki büyüme, birçok büyük holding için de geçerlidir".¹³

Özetle, Türkiye’de Anadolu burjuvazisi diye adlandırılan ve AKP’nin gücünü aldığı varsayılan güçlü bir fraksiyon abartıdır, efsanedir. Bu kesimle TUSİAD arasında bir karşıtlık abartıdır, arada müthiş sıklet farkları vardır.¹⁴

Burada iki yaklaşımın (liberal/liberal sol ile ulusal sol) farklılaştığı nokta, İslamcı burjuvazinin rekabeti ve demokratikleşmeyi artıran mı azaltan mı etkilerinin olması iken, ortak paydaları AKP ile büyük sermaye arasındaki gerilimlerin ve çatışmanın kaynağının politik ve/veya kültürel-ideolojik temelde, bir “yaşam tarzı” meselesi olarak açıklanmasıdır. Sorun, taşradan kente yönelen “girişimci orta sınıflar”ın Cumhuriyet’in modernleşme projesi ile ne kadar uyumlu olacağı sorunu olarak ele alınmaktadır. Şimdi burjuvazi içi çatışmayı ele alan söz konusu yaklaşımları da değerlendirebilmek bakımından İslamcı sermayenin yükselişinin ve ortaya çıkan kutuplaşmanın maddi temellerini ortaya koyabiliriz.

4- Türk burjuvazisinin “bölgesel güç” olma hayalleri kendi ayağına dolanınca

Şimdi birbirine bağlı olması gerekmeyen şu iki soruyu ele alalım:

1- Söz konusu iki sermaye fraksiyonu, hizbi arasında sermaye birikiminin ve sömürünün hangi koşullar altında, hangi politikalar altında gerçekleşmesi gerektiği konusunda bir perspektif farkı, bir ayrışma söz konusu mudur?

2- Bütün bu gelişmeler sonucunda İslami burjuvazi, yüzünü Batı kapitalizmine çevirerek dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi savunan Batıcı-laik burjuvazinin yanısıra, onun karşısında, “finans kapital” nitelemesini hake-decek bir büyüklüğe erişmiş midir?

Her iki soru da günümüzde “AKP büyük sermaye yanlısı politikalar izlerken neden Türkiye sermayesinin büyük kanadı ile gerilim yaşıyor?” sorusuna cevap verebilmek bakımından da can alıcı öneme sahip. Her iki soruya da “hayır” cevabı veriliyorsa, bu AKP hükümetiyle TUSİAD, TSK

13 M. Sönmez, “Kahraman’a Cevap: Emek, Sermaye ve AKP Üzerine..”, bianet.org., 27 Eylül 2008.

14 M. Sönmez, “Anadolu Kaplanları Efsane, AKP İstanbul’u ve TUSİAD’ı istiyor”, 19 Eylül 2008.

ya da bürokrasi arasında yaşanan gerilimlerin büyük ölçüde politik ve ideolojik temelli olduğu anlamına gelecektir. Biz her iki soruya da somut tarihi gelişmeler ve olgular itibarıyla “evet” cevabının verilebileceği kanaatindeyiz. Sırayla bu tespitlerimizi kanıtlamaya çalışalım

4.1- Şengen mi Şamgen mi?

“Turgut Özal bilinçli şekilde ‘Organize Sanayi Bölgeleri’ni teşvik etmeseydi, konvertibilite ve daha sonra Gümrük Birliği olmasaydı, Calvin’in kendisi gelse acaba ‘Anadolu Kaplanları’ni ortaya çıkartabilir miydi?” Mehmet Barlas¹⁵

Birinci soru her iki sermaye fraksiyonu arasında sermaye birikiminin hangi koşullarda gerçekleşmesi ve dünya kapitalizmiyle nasıl bir bütünleşme biçiminin olması gerektiği konusunda köklü ayrımlar olup olmadığına ilişkindir. Bu soruya ancak Türkiye’de burjuvazinin tarihsel gelişim dinamikleri göz önünde bulundurularak cevap verilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren, ‘muasır medeniyet seviyesine ulaşma’ sloganında cisimleşen stratejik bir yönelişle kaderini batı emperyalizmiyle bütünleşme yönünde çizmiştir. Kemalizm devletçilik politikasıyla burjuvazinin oluşumu ve gelişimi için korunaklı bir sosyal ve ekonomik ortam oluştururken, Türkiye’de yeşeren büyük burjuvazi de Kemalist devletin stratejik yönelişini içselleştirerek bugünlere taşımıştır. Bugün Türkiye büyük burjuvazisinin hâkim kanadını oluşturan ve TÜSİAD çevresinde kendini ifade eden kesimin batıcılığı, uluslararası sermaye ve batı emperyalizmi ile eklemlenme ihtiyacından ve bu tarihsel projeden ileri gelmektedir.

1950’li yıllarla birlikte özellikle Anadolu’da ve kısmen İstanbul’da yeni bir sermaye dilimi palazlanmaya başlamıştır. Bu sermaye kanadı dönemin ithal ikameci politikalarının da etkisiyle ulusal pazarın sunduğu çerçevede büyümüş ve TÜSİAD burjuvazisinin aksine devletle köklü ve sistematik bir bağ içinde olmadan gelişmiştir. Bu sermaye kesimi, ideolojik olarak İslami bir yönelimde olmuş, batıyla ilişkilere mesafeli durmuş ve kendi hinterlandını oluşturan küçük burjuvaziyle birlikte siyasal İslam’ın arkasındaki temel ekonomik ve sosyal gücü meydana getirmiştir. Bir tür burjuva manifesto niteliğindeki 24 Ocak kararları ve 12 Eylül askeri darbesi ile başlayan süreçte ise holdingleşme ve finans-kapitalin bir parçası olmaya evrilmeye fırsat bulmuş, askeri cunta ve devamı hükümetlerce desteklenmiştir. Geç palazlanmış Anadolu burjuvazisi ile

¹⁵ *Milliyet*, 28 Ocak 2006.

TÜSİAD’la simgeleşmiş büyük burjuvazinin ekonomik-politik çelişkilerinin adımı adım çatışmaya ve ardından da politik iç-savaş boyutlarına varması 12 Eylül’den bu yana hızlı bir gelişme göstermiştir.¹⁶

12 Eylül 1980 sonrasında yaşanan bu hızlı gelişmede ve İslami sermayenin güçlenmesinde rol oynayan unsurlar şöyle özetlenebilir:

1- 80 sonrasında, “Yeşil Kuşak” stratejisi adı altında emperyalistlerin sola ve işçi sınıfının güçlenmesine karşı karşı-devrimci örgütlenmeleri güçlendiren politikalar izlemeleri,

2- 1990’dan itibaren bürokratik işçi devletlerinin çöküşüyle birlikte, Ortadoğu ve Orta Asya’ya uzanan coğrafyanın emperyalistlerin nüfuz alanı bakımından artan öneme sahip olması (“Büyük Ortadoğu Projesi”),

3- 80 darbesi ile birlikte “Türk-İslam sentezi” adı altında Türkiye egemen sınıfının işçi hareketinin canlanma dinamiklerine karşı, dinsel akımlara yol veren, göz yuman ya da onları himaye eden politikalara yönelmesi,

4- Türk sermayesinin izlediği dış pazara dayalı sermaye birikimi stratejisi ile Türkiye egemen sınıfının yeni yöneliş olarak Avrasya ve Ortadoğu’daki stratejik çıkarlarını geliştirmek bakımından bir “bölge gücü” olmaya soyunması, bu bölgelere sermaye ihracına yönelmesi,

5- Özal dönemi başlayan bu politik yönelişle birlikte hem yurtdışındaki muhafazakar Türk vatandaşların parasının hem de Arap/Körfez sermayesinin ülkeye çekilmesi (Özellikle İslami finans kuruluşlarının faizsiz bankacılık faaliyetleri adı altında söz konusu finans kapital fraksiyonunun oluşumunda adeta kuluçka işlevi görmeleri, Arap sermayeli özel finans kuruluşlarının gelmelerinin tarikat ve cemaat şirketlerinin gelişmesinde kilit rol oynamaları),

6- Özellikle işçi sınıfını dize getirmeye dönük neo-liberal politikaların uygulanması (Konya, Kayseri gibi büyük Anadolu kentlerinde dini ve kültürel değerlerin ya da bağların sermaye birikimi ve emek sömürsünde kullanılmasıyla Organize Sanayi Bölgeleri’nde yer alan KOBİ’lerde “esnek üretim” uygulamalarının altyapısının oluşturulması)

7- Yerel yönetimlerin de piyasaya açılması sürecinde özellikle belediyeçilik faaliyetlerinin İslamcı sermaye kesimlerine açılması.

Bu süreçten elbette sadece İslamcı sermaye değil, Türkiye büyük burjuvazisi de nasiplendi. Gelgelelim Özal-ANAP döneminde Batıcı-laik

16 “Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Durum ve Devrimci Görevlerimiz”, Devrimci İşçi Partisi Girişimi Bildirisi, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=528&Itemid=69.

burjuvaziyle Anadolu’da yaygın olan İslamcı sermayeyi birincisinin kontrolünde ve hakimiyetinde birleştirme girişimi yukarıda özetlenen dinamiklerin doğurduğu çelişkilerle birlikte egemen sermaye fraksiyonu olan TÜSİAD burjuvazisi için bir tehdit unsuru haline gelmeye başladı. İslamcı sermayenin yükselişinin Batıcı-laik burjuvazi açısından birtakım tehditler doğurmasında rol oynayan belli başlı etkenler şunlardı:¹⁷

1- Dini cemaatlere bağlı vakıf ve derneklerin odağında yer aldığı İslamcı çevrelerin cami, okul, özel üniversite, dersane, öğrenci yurdu yaptırmak, yoksullara yardım gibi geleneksel sayılabilecek sosyo-kültürel faaliyetlerinin artan dinamizminin maddi olanaklarını yaratmış olmaları,

2- İslamcı sermayenin başta MÜSİAD olmak üzere TUSKON, İŞHAD, ASKON vb. örgütlenmelerde hem üye sayılarını hızla artırmış olması hem de İslami alt-ekonominin beslendiği sosyo-kültürel ilişki ağları ve iş yapma biçimlerinin de - sadece ulusal değil, Fethullah Gülen cemaatinin Ortadoğu’dan Afrika’ya hatta Avustralya’ya uluslararası ölçekte yayılması ile- bir çekim merkezi haline gelerek,¹⁸ klasik para piyasalarının kredi-borç sistemi dışında faaliyet gösteren söz konusu İslami alt-ekonominin büyüyerek büyük çaplı şirket, grup ve holdingler ortaya çıkarması,¹⁹

3- İslamcı sermayenin zaman zaman Güney Kore, Malezya gibi Uzak Doğu ülkelerinde benimsendiği iddia edilen kalkınma modelini öne çıkarmaları, Türkiye büyük sermayesinin öteden beri iç içe geçtiği ABD

17 A. Ekber Doğan, “Siyasal Yansımalarıyla İslamcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat Süreci”, *Mülkiye Dergisi*, cilt: 30, sayı: 252, s. 60-63.

18 Türkiye’nin en büyük bitkisel yağ üreticilerinden ve aynı zamanda TUSKON üyesi Küçükbay Yağ ve Deterjan Sanayii AŞ’nin Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Küçükbay, Türk okulları sayesinde ihracat yaptıkları ülke sayısını 80’e çıkardıklarını söylüyor (*Zaman*, 29 Haziran 2010). Küçükbay şöyle diyor: “Dünyada 120 ülkede Türk okulu var. Oraya gidenler, o okulları kuranlar halkla iç içe olmuş, itibar gören insanlar. İhracatımızda da bu okullardan istifade ediyoruz.” Bu eğitim kurumlarının Türk işadamları için çok iyi bir referans olduğunu belirten Küçükbay, “Bu ülkelerden tedarikçiler de artık Türkiye’yi tercih ediyor. Örneğin benden yağ alan bir şirket makarna, salça da istiyor, ben de bu konuda onları başka bir Türk şirketiyle tanıştırıyorum.” açıklamasını yapıyor.

19 28 Şubat sürecinde Genelkurmay Başkanlığı’na bağlı olarak oluşturulan Batı Çalışma Grubu’nun 1997 yılında hazırladığı raporda 500 trilyon liralık sermayeyi kontrol eden 385 şirketin cemaatlere göre dağılımı şöyledir: Fettullahçılar 208 şirket, Nakşibendiler 56 şirket, Milli Görüş 47 şirket, Süleymancılar 29 şirket, Radikal İslamcılar 31 şirket, Yeni Asya Grubu 6 şirket, Yeni Nesil Grubu 6 şirket, Kadiriler 7 şirket. Aynı raporda verilen şirket sayısının 20 tarikata ve cemaat çevresine ait olduğu, MÜSİAD ve Fethullah Gülen’e ait İŞHAD bünyesindeki şirketlerin buna dahil olmadığı, irili ufaklı şirketlerin katılımıyla gerçek rakamın 4000 civarında olduğu belirtilmektedir (<http://kacmazmetin.blogcu.com/1924-cemaat-tarikat-ekonomisi-2006-holdinglesen-islam-ekonomisi/2206523>, 21 Ağustos 2007).

ve AB sermayesiyle ilişkilerin çerçevesini zorlayan bir tavır sergilemesi, Türkiye'nin gelişmesi için yüzünü dönmesi gereken yerin Batı'dan ziyade Doğu olması gerektiği yönünde verilen beyanlar ve atılan somut adımlar,²⁰

4- İslamcı sermayenin bazı unsurlarının (Kombassan, Yimpaş, İttifak gibi holdingler) birikim sağlama yöntemlerinin de egemen sermaye çevrelerinde rahatsızlık yaratması, söz konusu İslamcı holdinglerin ihalelere girip özelleştirme pastasından pay alabilecek kadar büyümeleri (örneğin Kombassan Holdingin Petlas ihalesini kazanması)²¹

Özetle Türkiye egemen sınıfının 70'lerde yaşadığı krize tepki olarak sermayenin yeniden yapılanmasında izlediği strateji bağrında taşıdığı çelişkiler dolayısıyla bir yandan sermaye sınıfının iç yapısında niteliksel bir dönüşüme yol açmıştır, öte yandan kendi gelişimi, ilerlemesi önünde ayakbağı olmaktadır. AKP hükümeti “ahbap-çavuş kapitalizmi” ile bu sürecin yaratıcısı değil, bu sürecin çelişkilerinden yararlanarak büyüyen bir sermaye fraksiyonunun temsilcisi konumundadır.

Gerek İslamcı sermayenin yükselişinde gerekse de Batıcı-laik burjuvazi için bir tehdit haline gelmesinde rol oynayan tarihsel etkenlerden hareketle Türkiye burjuvazisinin Batıcı-laik kanadıyla İslamcı kanadı arasındaki ayrışmanın üç boyutu olduğunu saptayabiliriz:

1- yaratılan toplam artı-değere el koymak ve daha fazla pay almak bakımından ekonomik çıkar mücadelesi,

2- Yeni Dünya Düzeni'nde tutulacak yer ve dış dünya ile ekonomik bütünleşme sürecinde emperyalist Batı ve İslam dünyası ile ilişkilerdeki **öncelikler** bakımından politik mücadele,

3- laiklik, Batı ya da islami değerler gibi yaşam tarzı konularında ideolojik mücadele.

Bu etkenlerin dikkate alınması bize çatışmanın salt kültürel ya da ideolojik temellerde açıklanamayacağını göstermektedir. Ayrışma esas olarak ekonomik çıkarlar ve politik tercihlerdedir. Bu noktayı biraz açalım: Günümüz kapitalizminde sermaye birikiminin ihtiyaçları doğrultusunda

20 Hatırlanacak olursa 28 Şubat sonrası TSK bünyesinde oluşturulan Batı Çalışma Grubu üyeleri, neden “Batı” dediklerinin gerekçesi olarak “tehdit Doğu’dan geliyor, yüzümüz Batı’ya dönük” diye açıklama yapmışlardı (İ. Berkan, *Radikal*, 13 Haziran 1997).

21 İslami holdinglerle ilgili olarak kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu 21 Haziran 2005 tarihli toplantısında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Başkanı Doğan Cansızlar’ı dinlemişti. SPK Başkanı, komisyona 400 sayfalık bir rapor sunarak ‘halktan izinsiz para topladığı’ belirtilen ve içinde İttifak, Jetpa, Kombassan, Yimpaş gibi holdinglerin de bulunduğu 78 şirketin adını vermişti. TBMM Komisyonu üyesi Bihlun Tamaylıgil ve Nezir Büyükcengiz’in ifadelerine göre bu şirketler yaklaşık 300 bin kişiden 4 milyar avro toplamışlardı.

devletin ekonomideki rolü azalmak bir yana artmış durumdadır. Devletin yerel/ulusal sermayeleri dünya pazarıyla bütünleştirmek ve kârlı yatırım imkânlarının koşullarını oluşturmak bakımından üstlenilen kaynak aktarma ya da mevcut kamu kaynaklarını özel sektöre devretme işlevinin en temel unsurları şunlardır: 1- ulusal düzeyde açılan büyük çaplı kamu ihaleleri, 2- yerel yönetimler düzeyinde yapılan (belediye hizmetleri, altyapı yatırımları, TOKİ vb.) ihaleler, 3- kamu bankaları aracılığıyla açılan krediler, 4- özelleştirmeler, 5- özel sektör tarafından işletilmek üzere devredilen kamu tesisleri. Bunlara uluslararası rekabet gücü açısından kritik önemde olan pazar olanakları bulma, ucuz girdi tedariki, iş ortaklıkları gibi unsurları da eklediğimizde, devletin dağıtım kanalları dolayısıyla el koyulan artı-değeri denetleme ve bundan daha fazla pay alabilme imkânlarını kullanmak üzere her iki sermaye fraksiyonu arasında neden kıyasıya bir mücadele olduğunu anlamak mümkün hale gelmektedir.

Dünya pazarına açılma ve Batı ile ilişkiler bağlamında, kısaca emperyalist dünya ile bütünleşmede İslami sermayenin atılım yapmasının önünde çeşitli engeller mevcuttur. Özellikle Batıcı-laik büyük burjuvazinin tarihsel gelişimi itibarıyla Batı ile ilişkilerde stratejik üstünlüğe ve önceliğe sahip olduğu göz önüne alındığında geriden gelen sermaye fraksiyonu için devletin kaynaklarına hükmedebilmek ve iktisadi ve politik tercihlerini kendi sermaye birikimi ihtiyaçlarına göre şekillendirmek kritik önem kazanmaktadır.

Eski MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat kendisi ile yapılan bir röportajda “TÜSİAD ile sizin ekonomi görüşleriniz neden farklı?” sorusuna şöyle cevap vermişti: “Uygulanan IMF destekli programda ortaya konan reçete ve küreselleşme rüzgârları daha çok finans kesiminin işine yarıyor. TÜSİAD ile aramızda orada bir ayrışma var. TÜSİAD üyeleri arasında finans kesimi ciddi ağırlık oluşturuyor. Ayrıca teknolojik gelişmesini sağlamış sermayesi güçlü firmalar bu programla avantajlı duruma geçiyor.”²²

Çoğunlukla MÜSİAD tarafından temsil edilen sermaye fraksiyonunun stratejik perspektifi Doğu Asya’nın yanı sıra İslam Dünyası ve Türkiye Cumhuriyetler ağırlıklı bir bloklaşmadır. “Adil Düzen” yerine günümüzde “Medine Pazarı”, Pamuk Birliği, D-8, Ortadoğu Ticaret Birliği gibi özel sektör öncülüğünde, “Gebze’den Gazze”ye bir ticaret birliği gerçekleştirilmesi öncelikli hedeftir. Eski MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat’ın “D-8

²² www.spothaber.com, 25 Ağustos 2005.

geliştirilmeli ve derinleştirilmeli” görüşün²³ de dikkate alarak, İslamcı sermaye fraksiyonunun dünya kapitalizmiyle bütünleşmeyi öncelikle bu tür bölgesel oluşumlarla gerçekleştirmek istediğini söyleyebiliriz. Bu perspektifin bir uzantısı da D-8’in hinterlandı olan Asya, Afrika, Ortadoğu ve Uzakdoğu’nun çok kutuplu yeni dünya düzeninin öne çıkan bölgeleri olarak görülmesinden hareketle, örgütü kuran Türkiye dahil sekiz ülkenin yeni bir atılım, açılım ve genişleme politikası belirleyerek, ilk etapta örgüte 10 yeni üye kazandırması, D-18’i küresel bir örgüt olarak “dizayn etmesi” önerisidir.²⁴

Elbette İslamcı sermaye fraksiyonunun bir bütün olarak Türk sermayesinin “Osmanlı” bölgesindeki nüfuz arayışının önemli bir uzantısı olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Kaldı ki olgusal düzeyde bu yönde gelişme eğilimleri henüz belirleyici büyüklüklerde olmaktan çok uzaktır. Temel ayrım noktası ya da stratejik farklılık, “bölgesel liderlik” rolüne doğru bu yönelişin ABD’nin denetimi ve gözetimi altında olup olmayacağı, bu gidişin denetimden çıkıp çıkmaması meselesidir.

İhracatın Bölgelere Göre Dağılımı (Kaynak TÜİK verileri) (%)

	2006	2008
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-27):	56.0	48.0
Türkiye Serbest Bölgeleri	3.5	2.3
Diğer Ülkeler	40.5	49.7
Avrupa Ülkeleri	9.3	11.9
Afrika Ülkeleri	5.3	6.9
Amerika Ülkeleri	7.4	4.9
Asya ve Ortadoğu Ülkeleri	17.8	24.6

2009 yılı dünya kriz konjonktürünün etkilerini de bir kenara koyarak 2006-2008 döneminde ihracatın bölgelere göre dağılımına baktığımızda AB’nin belirgin ağırlığı devam etmekle birlikte özellikle Asya ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracatta bariz, Afrika ülkelerine yapılan ihracatta ise kısmi bir artış söz konusudur. Başbakan Erdoğan’ın 2010 yılında yaptığı bir konuşmasında da belirttiği gibi, komşu ülkelerle yapılan ticaret son

23 *Dünya Bülteni*, 2 Temmuz 2007. Bu tespitlere Batı tarafından ambargo yaptırımı altında bulunan İran’a ilişkin olarak son günlerde Başbakan Erdoğan’ın “İran’la Gümrük Birliği kurabiliriz” ifadesini de eklemekte fayda var (*Milliyet*, 17 Eylül 2010).

24 A. Özkan, *Milli Gazete*, 23 Haziran 2009.

9 yılda 3 katına çıkmış 53 ülkeden oluşan Afrika kıtasıyla ihracat 7 yılda yüzde 500, Yakın ve Orta Doğu ülkeleriyle yüzde 458 ve Türk cumhuriyetlerine yüzde 448 oranında artmıştır.²⁵

Türklerin yurt dışı yatırımlarının ülke gruplarına göre dağılımı (Milyon dolar)

	OCAK-MAYIS		
	2009	2010	2002-2010*
Avrupa	636	573	7.390
-EFTA Ülkeleri	13	11	439
-Diğer Avrupa Ülkeleri	9	91	697
Afrika	12	20	377
-Kuzey Afrika Ülkeleri	11	20	339
-Diğer Afrika Ülkeleri	1	0	38
Amerika	13	27	936
-Kuzey Amerika Ülkeleri	10	26	913
-Orta Amerika Ülkeleri	2	1	19
-Güney Amerika Ülkeleri	1	0	4
Asya	105	253	3.341
-Yakın ve Ortadoğu Ülk.	94	225	3.017
- Körfez Ülkeleri	10	124	282
- Diğer Yakın ve Orta Doğu Ülk.	84	101	2.590
-Diğer Asya Ülkeleri	11	28	324
Okyanusya	0	0	30
Sınıflandırılmayan ülke	0	0	13
Toplam	766	873	12.087

Türk sermayedarların yurtdışına yaptıkları yatırımların bölgesel dağılımına baktığımızda da benzer bir tablo ile karşılaşyoruz. Yakın ve Ortadoğu ülkelerine yapılan sermaye ihracı 2002-2010 yılları arasında bariz bir şekilde artmış görünüyor. Bu veriler ışığında yukarda da belirttiğimiz gibi eski Osmanlı nüfuz bölgesine yapılan sermaye ihracında Batıcı-laik burjuvazinin payının hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğunu akıldan çıkarmadan, başta Ülker, Çalık, Sanko, Boydak gibi holdingler olmak üzere İslamcı burjuvazinin de (en azından stratejik yönelişleriyle örtüşen boyutta) önemli yatırımlarının söz konusu olduğunu da hesaba katmak gerekir. Bütün bu tespitlerin yukarda sordüğümüz birinci soruya neden evet dediğimizi yeteri kadar açıkladığını umuyoruz.

²⁵ *Yeni Şafak*, 4 Nisan 2010.

4.2- İslamcı burjuvazi: “Efsane”den gerçeğe

İkinci soruya gelecek olursak. Bir an için Erol Katırcıoğlu, Ahmet İnsel ve bir dizi başka sol liberalin –bunlara Taha Akyol, Cengiz Çandar gibi liberalleri de eklemek gerekir – yıllardır temcit pılavı gibi tekrarlamaktan bıkmadıkları “girişimci orta sınıf” edebiyatını (“Anadolu Kaplanları”nın devletten bağımsız olarak geliştikleri, tekelci olmadıkları, serbest rekabete savundukları, daha demokratik bir ekonomik düzen istedikleri gibi görüşleri) bir kenara bırakalım ve daha ciddiye alınabilecek olan görüşlere bakalım.

Bunlardan biri Oral Çalışlar ve Mustafa Sönmez’in benzer şekilde savundukları yükselen İslami sermayenin o kadar da büyük olmadığı, yaptıkları atılımın abartılmaması gerektiği iddiası. Oral Çalışlar bu görüşlerini *Forbes* dergisinin 2010 yılında yayınlanan “En zengin 100 Türk” listesinde “AK Parti’ye yakın sayılabilecek olanların sayısının 10’u bulmadığı”nı belirterek gerekçelendiriyor: “Görünen o ki, AK Parti’ye destek çıktığı düşünülen (ve zaman zaman Anadolu burjuvazisi olarak tanımlanan) burjuvazi grubu, İstanbul ile boy ölçüşebilecek çapta değil. (...) AK Parti etrafında ‘orta ölçekli’ sermaye birikimlerinin gerçekleşmekte ve yeni bir ‘orta sınıf’ın oluşmakta olduğundan söz etmek daha gerçekçi görünüyor.”²⁶

Mustafa Sönmez de yukarda ortaya konduğu gibi benzer görüşü savunmaktadır: “AKP’nin, kendi organik sermayedarını yaratmaya çalışmakla beraber, ‘İslami toplum projesi’ne biat etmiş bu fraksiyonun, ekonomik olarak hızla güçlendiği ve başta TÜSİAD olmak üzere ‘diğerlerine’ karşı teçhizatlandırarak ağırlıklı bir güç haline geldiği savı abartılıdır.”

Kimilerinin “muhafazakar yükseliş” diye nitelediği İslamcı burjuvazinin güçlenmesi olgusu acaba bir abartı yada efsane midir? Bu görüşü sınamak için olgulara bakalım: Aşağıdaki tablo TÜSİAD ve TÜRKONFED bünyesinde temsil edilen Batıcı büyük burjuvazi ile MÜSİAD, TUSKON ve ASKON örgütlerinde temsil edilen İslamcı büyük burjuvazinin Türkiye kapitalizmi içindeki ağırlıklarını yıllar itibarıyla ortaya koyuyor.

²⁶ *Radikal*, 28 Şubat 2010.

	TÜSİAD	TÜRKONFED	MÜSİAD	TUSKON	ASKON
Üye işadamları sayısı:	600	10000	5112	15000	2300
Şirket sayısı:	2500		15000	50000	
İstihdam :	600 bin	1 milyon	1,2 milyon		125 bin
Milli Gel.payı (%):	38		15		
Topl. ihr. payı (%):	45 (2010)		15-20		
	47 (2000)				
İhracat hacmi (milyar dolar) ²⁷ :	45	65	17		
İş hacmi (milyar dolar):	62.7	200			
Toplam Katma Değer içindeki payı (%):	50 (2010)				

MÜSİAD 20 yıl önce kurulduğunda (1990) üye sayısı 12 idi. MÜSİAD'ın üye sayısı 2000'de 1387 ve 2004'de 2136 iken 2010'da 5000'i geçmiş ve kontrol edilen şirket sayısı 15 bini bulmuştur. MÜSİAD'a üye olan firmaların 1998'deki istihdam kapasitesi 600 bin, ihracat hacmi 6 milyar dolar ve milli gelirdeki payı yüzde 10 idi. TUSKON'un üye sayısının ise 2007'de 9600'den 2010'da 15 bine yaklaştığı belirtilmektedir. Bu durum İslamcı sermayenin son 20 yılda oldukça hızlı bir büyüme gerçekleştirdiğine işaret etmektedir.

Nesnel zeminde kaçınılmaz biçimde TÜSİAD sermaye fraksiyonuna rakip olarak şekillenen bu sermaye kesimleri ve örgütlenmeleri yukardaki veriler ışığında sermaye gücü olarak (milli gelirden aldıkları pay, ihracat ve iş hacimleri itibarıyla) kabaca üçte bir büyüklüğe sahiptirler. Ayrıca AKP hükümetiyle çok daha doğrudan ve organik ilişkileri nedeniyle sağladıkları olağanüstü büyüme TÜSİAD'ın temsil ettiği Batıcı-laik burjuvazinin endişelerinin artmasının önemli bir kaynağını oluşturmaktadır. Ancak sadece bu verilere bakarak İslamcı sermayenin büyük burjuvazinin bir kanadı niteliğine büründüğünü söylemek için erkendir. Bu yazıda vurgulanan, başta MÜSİAD üyeleri olmak üzere çeşitli örgütlerde temsil edilen İslamcı sermayenin “Anadolu kaplanı”, yerel KOBİ olma niteliği-

27 TÜSİAD üyelerinin 1997'de ihracat hacmi 9.7 milyar dolarken, 2005 yılında 28.1 milyar dolara çıkmış, 2009'da da 45 milyar doları bulmuştur.

nin ötesine geçerek holding biçiminde örgütlenen büyük sermaye eşğine geldikleri tespitiydi. O takdirde gözümüzü diğer olgusal gelişmelere de çevirmemiz gerekiyor. Bu bakımdan söz konusu sermaye fraksiyonunun yönetim merkezlerinin nerede olduğuna, şirketlerindeki kurucu sermayedarların servetlerine, Türkiye'nin en büyük 500 büyük sanayi şirketi içindeki ağırlıklarına, finansal kurumlarla olan bağlantılarına, holdingleşme eğilimlerine vb. bakmak gerekir.

TÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 68'inin merkezi İstanbul'da, MÜSİAD'a üye şirketlerin ise yüzde 28'inin merkezi İstanbul'dadır.²⁸TÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 23'ü 1980-89 arasında kurulmuşken, MÜSİAD'a üye şirketlerin yüzde 75'i 1989-1995 arasında kurulmuştur. İstanbul ve İstanbul'un uzantısı olarak düşünülebilecek Kocaeli ve Gebze gibi sanayi merkezlerindeki şirketlerin, MÜSİAD ve ASKON üyeleri arasında çok önemli bir sayısal ağırlığa sahip oldukları görülmektedir.²⁹ Bu veriler bize İslamcı sermayenin özellikle 80 sonrası kurulduğunu ve 90'lı yıllardan itibaren büyüdüğünü, öte yandan basit bir İstanbul sermayesi-Anadolu sermayesi ayrımının ötesine geçecek şekilde yönetim merkezlerini Batı'ya yoğunlaştırdığını göstermektedir.

2006-2010 yılları arasındaki dönemde yayınlanan “En zengin 100 Türk ailesi” içinde devamlı yer alan ya da listeye yeni giren ve İslamcı burjuvaziye mensup (AKP ile ya “organik bağı” ya da “gönül bağı” olan) bizim tespit edebildiğimiz 20-25 aile vardır³⁰:

“En zengin 100 Türk ailesi” içinde İslamcı sermaye ile ilişkili aileler

Ülker Ailesi (Yıldız Holding)	Konukoğlu Ailesi (Sanko Holding)
Boydak Ailesi (Boydak Holding)	Çalık Ailesi (Çalık Holding)
Altınbaş Ailesi (Altınbaş Holding)	Nuri Özaltın (Özaltın Holding)
Ahmet Keleşoğlu (Selçuk Ecza Grubu)	Aziz Torun (Torunlar Holding)
Cevahir Ailesi (Cevahir Holding)	Cihan Kamer (Altınsay Kuyumculuk)
Topbaş Ailesi (BİM)	Zapsu Ailesi (Azizler Holding)
Yahya Kığılı (Hayat Holding)	İhsan Kalkavan (Kalkavan Denizcilik)
İbrahim Çeçen (İ. Ç Holding)	Kiler Ailesi (Kiler Holding)
Ahmet Cengiz (Cengiz Holding)	KazımTürker (Türkerler Holding)
Ethem Sancak (Saya Holding)	

28 Yüksel Taşkın, “Türkiye’de Sınıfsal Yeniden Yapılanma, AKP ve Muhafazakar Popülizm”, Ü.Kurt (haz.): *AKP Yeni Merkez Sağ mı?*, Dipnot yay., 2009, s.172.

29 Buğra, Savaşkan, Yerel Sanayi ve Bugünün Türkiye’si’nde İş Dünyası, *Toplum ve Bilim*, 118, 2010, s. 105.

30 *Ekonomist Dergisi* 2005-2010 “En Zengin 100 Türk” sayıları

TUSKON yetkilileri, 2008 İSO Türkiye'nin ilk 500 Sanayi Kuruluşu'nda TUSKON'a üye 130 firmanın olduğunu - firma isimlerini belirtmeden – bildirmişlerdir.³¹ Bu verilerin ne kadar doğru olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Öte yandan MÜSİAD'ın 2008 yılı İSO 500 listesinde 26, ikinci sıradaki en büyük 500 şirket listesinde ise 30 üyesi vardır.³² En son 2009 yılı İSO ilk 500 Sanayi Kuruluşu listesinde MÜSİAD'ın 31, TUSKON'un 45 üyesi olduğu görülmektedir.³³

İSO 500 listesinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı

	2003	2004	2006	2007	2008	2009
MÜSİAD	4	8	20	23	26	31
TUSKON						45
ASKON						2

Ancak hem MÜSİAD hem de TUSKON üyesi olduğu belirtilen firmaları ayırttığımızda, sadece MÜSİAD'a üye olan firma sayısı 12, sadece TUSKON'a üye olan firma sayısı 29, hem MÜSİAD hem de TUSKON'a üye olan firma sayısı ise 16'dır. Bu da bize İSO 500 büyük sanayi kuruluşu içinde İslami sermaye bağlantılı firmaların gerçek sayısının (gazete kaynağındaki veriler ışığında) 57 olduğunu göstermektedir. Bizim kendi hesaplamalarımıza göre ise diğer bağlantılı firmalarla birlikte bu sayı 80'i geçmektedir.

	İSO 500	MÜSİAD	TUSKON
Şirket Sayısı	500	31	45
Üretimden Satışlar (milyar TL)	210.6	7.6	12.4
Toplamdaki payı (%)	100	3.6	5.9
İhracat (milyon dolar)	46.224	1.004	2.522
Toplamdaki Payı (%)	100	2.1	5.5
Kâr (milyon TL)	15.555	671	986

31 *Infomag Dergisi*, Sayı 10, 2009, s.94.

32 Buğra, Savaşkan, age., s. 106.

33 *Milliyet*, "Muhafazakâr Yükseliş", 28 Temmuz 2010.

Toplamdaki payı (%)	100	4.3	6.3
Çalışan sayısı	516.305	19.981	33.469
Toplamdaki payı (%)	100	4.3	6.3

Keza bizim kendi tespit edebildiğimiz kadarıyla *Capital 500* (Ağustos 2010) içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı 85-95, *Fortune 500* (Temmuz 2010) içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı ise 90-95 arasındadır. TİM tarafından belirlenen 2009 yılı Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firması içinde yer alan İslamcı sermaye bağlantılı firma sayısı ise yaklaşık 60-70 arasındadır.

İslamcı sermayenin gelişmesinde önemli rol oynayan ve halen finansman kaynağı olarak işlev gören İslam bankacılığı 80 sonrası bankacılık sektöründe, Özel Finans Kurumlarının (ÖFK) mali sisteme girmesi ile bunların topladıkları fonlar, iş hacimleri, şube sayıları ve proje kapasiteleri yönünden hızlı bir gelişme göstermişlerdir.³⁴ Sırayla Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Family Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Faisal Finans Kurumu A.Ş. 1985'te, Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1989'da, Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1991'de, İhlas Finans Kurumu A.Ş. 1995'de, Asya Finans Kurumu A.Ş. 1996'da kurulmuşlardır. Bunlardan 3 tanesi yabancı sermaye ağırlıklı iken diğerleri tamamen yerli sermaye ile kurularak piyasaya girmişlerdir.

Arap-Türk Bankası (1977, Arap sermayesi ile birlikte Türkiye İş Bankası iştiraki olarak kuruldu)

Türk-Suudi Yatırım Holding (1988, Sümer Holding ve Türkiye Kalkınma Bankası'nın da ortaklığıyla)

Al Baraka Türk (1985, Topbaş/BİM ve Yıldız Holding/Ülker ortaklığı ile kuruldu; Nakşibendi cemaati bağlantılı)

Faisal Finans (1985, önce Kombassan sonra Yıldız Holding ortaklığı) → Family Finans (2001) olarak Anadolu Finans (1991, HES Grubu ve MÜSİAD üyelerinin kurdukları sonra Boydak Holding tarafından alınan) ile birleşerek Anadolu Family Finans (Yıldız ve Boydak Holding ortaklığı) oldu.

Kuveyt Türk Katılım (1989, BİM ortaklığı ile kuruldu; Nakşibendi cemaati bağlantılı)

³⁴ N. Ergüneş, *Praksis*, Sayı:12, s. 139.

İhlas Finans (1995,İhlas Holding, 2001’de faaliyet izni kaldırıldı)

Asya Finans → **Bank Asya** (1996, Faruk Berksan/Kar Grubu, Abdülkadir Konukoğlu/Sanko, Ahmet Çalık, Aydın Grubu, İhsan Kalkavan ortaklığı; Nurcu F. Gülen cemaati bağlantılı)

Merkez Bankası Başkanı Yılmaz Türkiye’de İslami finans uygulamalarının, bankacılık sisteminin özel olarak tanımlanmış bir kısmı olan katılım bankaları içinde yürütüldüğünü belirterek, 2009 yılı eylül ayı itibariyle Türkiye’de 45 geleneksel bankaya karşılık 4 katılım bankası bulunduğunu belirtmiştir.

ÖFK’nın 1997-2004 yılları arasında kurulan şube sayısı

Al Baraka Türk	37
Faisal Finans	38
Anadolu Finans Kurumu	42
İhlas Finans Kurumu(*)	35
Asya Finans	43

(*) İhlas Finans 2001 krizi sonrasında faaliyet izni kaldırıldı

Katılım bankalarının halihazırda Türkiye’deki bankacılık sektörünün küçük bir kısmını oluşturduğunu, ancak paylarının hızla arttığını söyleyen Yılmaz, bu bankaların 2008 yılı sonu itibariyle toplam bankacılık sisteminin aktiflerinin yüzde 3,7’sini, mevduatlarının yüzde 4,2’sini, kredilerinin yüzde 5,2’sini oluşturduğunu belirtmiştir.³⁵ Kabaca faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sisteminden aldığı payın yüzde 4 civarında olduğu görülmektedir. Sektörün 10 yıl içerisindeki hedefinin ise bu payı yüzde 10’a çıkarmak olduğu söylenmektedir.

İslamcı sermayenin büyük burjuvazinin önemli bir kanadı haline geldiğinin diğer bir göstergesi de bu kesimde holdinglerin azımsanmayacak büyüklüğüdür.

TUSKON üyesi Holdingler	İSO 500 içindeki şirket sayısı (2009)	MÜSİAD üyesi Holdingler	İSO 500 içindeki şirket sayısı (2009)
Hayat Holding	2	Tosyalı Holding	2

35 “İslami finans kuruluşlarında büyüme bekleniyor ” 5 Ekim 2009.

Taha Holding	1	İpek-Koza Holding	2
Eroğlu Holding	1	Yıldız Holding	13
Naksan Holding	2	Boydak Holding	7
İhlas Holding	1	Çalık Holding	1
Kipaş Holding	4	Ekinciler Holding	1
Sanko Holding	3	Yimpaş Holding	1
Aydınlı Holding	1		

Yukardaki veriler bize İSO 500 içinde yer alan İslami sermaye bağlantılı firmaların kaçının hangi holding bünyesinde/iştirak olarak yer aldığını göstermektedir. Bir diğer gelişme de Anadolu’da holdingleşme eğiliminin giderek artmasıdır³⁶. *Capital* dergisinde verilen habere göre 2002 yılında Anadolu’daki holding sayısı 144 iken 2009’da bu sayı 204’e çıkmış, holding sayısında yüzde 40’ın üzerinde artış yaşanmıştır. Fakat en büyük yükselişin 1990’lardaki “girişim rüzgârı” ve şirketleşme atağı ile birlikte görülmeye başlandığı, bunun da 1995’te 477’ye ulaşan holding sayısından görmenin mümkün olduğu belirtilmektedir. 2000’lerde devreye “Anadolu girişimcileri” de girmiş ve holding sayısı 500’ü aşmış, 2002’de 628’e, 2009’da ise 993’e ulaşmıştır. Yeni holdinglerin çekim merkezinin ise Gaziantep, Denizli, Kayseri, Konya, Bursa ve İzmir illeri olduğu bilinmektedir. İzmir’de 44, diğerlerinde ise en az 3’er tane yeni holding kurulmuştur. Anadolu’daki büyük atağın devam edeceği, önümüzdeki yıllarda holding sayısının 250’ye doğru gideceği tahmin edilmektedir. Aynı dergide Konya’da Anadolu Birlik, Gaziantep’te Naksan ve Gülsan firmalarının (ki bunlar da İslamcı sermaye ile ilişkilidirler) son dönemde Anadolu’nun yükselen holdingleri arasında yer aldıkları da belirtilmektedir.

Bir de son yıllarda en hızlı büyüyen şirketlere bakalım. Türkiye’nin “En büyük 500 Özel Şirketi”ni ortaya koyan *Capital 500* araştırmasında 2003-2007 yılları arasında cirosunu en hızlı artıran 30 şirkete (ki bunlar ülke büyüme hızının onlarca kat üzerinde büyüme kaydetmişlerdir) baktığımızda MÜSİAD ve/veya TUSKON üyesi olan bir dizi firmanın olağanüstü büyüme oranları yakaladıkları görülmektedir. Hes Kablo yüzde 360 oranındaki büyümesiyle (yıllık reel büyümelerinin yüzde 15-20 civarında olduğu belirtiliyor) en hızlı büyüyen 12’nci firma olmuştur. Hasan Basri Bozkurt’un iş makinesi üreten 30 yıllık şirketi Hidromek son 5 yılda yüzde 318 oranında büyümüş, yıllık ortalama büyüme hızında da yüzde 43 rakamını yakalamıştır. Şirket, sadece 10 yıl önce ihracata başlamasına rağmen,

36 *Capital*, Şubat 2010.

bugün 5 kıtada, 50 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Kastamonu Entegre, Hayat Kimya ile birlikte Hayat Holding'in en önemli 2 şirketinden biri olarak son 5 yılda yüzde 330'luk ve yıllık ortalama yüzde 44'lük büyüme hızına ulaşmış, Sarkuysan, bugün sektöründe lider konumda ve 5 kıtada 50'ye yakın ülkeye ihracat yapan bir firma olarak yine son 5 yılda yüzde 449 oranında büyümüş ve sektörünün en hızlı, Türkiye'nin ise 11'inci en hızlı büyüyen firması olarak Nursan Çelik 2003-2007 yılları arasında yüzde 368 oranında büyümüştür.

Yeni dönemin en hızlı grupları içinde büyüme hızıyla dikkat çeken bazı İslamcı sermaye bağlantılı gruplar ³⁷:

	Cirosundaki değişim (milyon dolar)	
Albayraklar Grubu	150 (2001)	750 (2007)
Çalık Holding		2500 (2008)
Rixos Grup		500 (2008)
Kiler Holding		750 (2007)
KC Grup	50 (2004)	600 (2007)
Kopuz Şirketler Grubu	115 (2000)	275 (2007)
Taşıyapı		250 (2008)
Torunlar Gıda	100 (2004)	250 (2008)

Capital 500 içinde 1997-2003 arasında en hızlı büyüyen 50 şirket arasında (bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla) 6 şirketin, 2009 yılında açıklanan *Fortune 500* En Büyük Türk Şirketleri arasında yaklaşık 70 şirketin, yine 2009 yılında açıklanan *Capital 500* içinde yaklaşık 60 şirketin İslamcı sermaye ile doğrudan ya da dolaylı bağlantısı olduğu görülmektedir. *CNBC-e Business* dergisi tarafından gerçekleştirilen, 3 bin 500 şirketin son 10 yıllık performansının (1998-2008) incelendiği ve 100 milyon dolar ve üstü ciroya sahip 547 şirket arasından Türkiye'nin büyüme rekortmeni 100 şirketin tespit edildiği çalışma,³⁸ 100 şirketten en az 20 tanesinin İslamcı sermaye ile doğrudan ya da dolaylı bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Yine aynı araştırmada en hızlı büyüyen sektörlerin sırasıyla metal ve döküm işleme (31), gıda (15) bilgi teknolojileri (11), otomotiv (8), kimya (5) ve petrol (5) sektörleri olduğu ortaya çıkmıştır. İslamcı burjuvazinin önde gelen sermaye gruplarının daha çok tekstil, gıda, metal ve döküm, demir-çelik, inşaat, son yıllarda ise gayrimenkul ve enerjiye yatırım yaptıkları görülmektedir. Söz konusu sektörlerin aynı zamanda Batıcı-laik

³⁷ Capital, Şubat 2008.

³⁸ *CNBC-E Business* Ekim 2009.

burjuvazinin sermaye gruplarının da en çok yatırım yaptıkları sektörler olması bir tamamlayıcılık ilişkisinden çok yoğun rekabet ilişkisini akla getirmektedir. Batıcı-laik sermaye ile islamcı sermayenin iç pazarda yoğun rekabet içinde oldukları sektörlerin başında giyim-tekstil (Tema-Taha, Aydınlı, Kiğılı, Eroğlu, Çalık), perakende (Adese, BİM, Kiler), medya (ATV, Sabah, Bugün, Kanaltürk, Star, Kanal 24, TGRT), enerji (Çalık, Aksa, Sanko) ve gıda (Marsan, Ülker) gelmektedir.

Bütün bu olgular ışığında İslamcı burjuvazinin Türkiye burjuvazisi içinde ve burjuvazinin kendi iç çelişkilerinin bir ürünü olarak niteliksel bir dönüşüm geçirerek, finans kapital olarak nitelenmeyi hak edecek bir büyüklüğe ulaştığını söylemek mümkündür.

Yukarda daha önceleri “abartı ve efsane” tezini savunduğunu gördüğümüz Mustafa Sönmez de daha sonra fikir değiştirmiş midir bilinmez, bizim bu tespitlerimizi doğrulayan sonuçlara varmıştır. Anlaşılan Mustafa Sönmez de olgular karşısında kayıtsız kalamamıştır:

Bugün Türkiye’de bir “sınıf savaşı” var. Sınıf savaşı falan deyince insanın aklına güzel şeyler geliyor. Fakat, işçi sınıfı yaşanan savaşın aktörü değil, sınıfa karşı kıyım var. Anadolu/muhafazakâr sermaye, İstanbul sermayesi ile çatışıyor, alanını genişletmeye çalışıyor. Liberaller de tutturmuşlar; ‘bu işte bir devrim var’ diye. Olanı biteni, küçük burjuvazinin, orta sınıfın demokratik devrimi sanıyorlar. Palazlanan, güçlenen kesim feodalizm artıklarına karşı kavga vermiyor ki, gerici bir kitle suyun başına geçmeye çalışıyor. İslami sermaye, daha büyük pay istiyor. Ama bu sermaye grubu da yekpare değildir. İçinde Ülker, Sinpaş vesaire gibi büyük kapitalisler ve küçük-orta ölçekli sermaye grupları var. Bunların çıkarları da, son kertede, çatışmalıdır. Şunu da ifade edelim; ‘büyük sermaye’ tasfiye edilmiyor, aktörler yer değiştiriyor. Son yıllarda Forbes’un, vesairenin ‘en büyük Türk şirketleri listelerinde’ daha fazla sayıda İslami sermayenin şirketi görünüyor. Anadolu sermayesi/orta-küçük sermaye ise zenginlikten aldığı payı artırmaya çalışıyor. Bütün bu kavga, AKP üzerinden yapılıyor. Unutmamamız gereken; bu iktidar mücadelesinden kim galip çıkarsa çıksın, kapitalizm baki kalacaktır.³⁹

Mustafa Sönmez şöyle devam ediyor:

Bu tarihi kırılma, aslında, Türkiye toplumsal formasyonuna yön veren egemen sınıf blokları arası güç değişimi için derinleşen bir iktidar savaşıdır. Bilek güreştiren taraflardan biri, İslami-muhafazakâr sermaye fraksiyonlarının siyasi temsilcisi AKP-Fethullah Gülen koalisyonudur. Bu kesimin dayandığı sermaye fraksiyonu, resmi olarak TOBB bünyesindeki çoğu odada; “sivil” olarak

³⁹ *Birgün*, 28 Temmuz 2009.

da MÜSİAD ve TUSKON'da örgütlü, bir kısmı KOBİ, bir kısmı da irikıyım sermayedarlardır. Bunlara “Anadolu kapları” denmesi eksiktir. İstanbul'daki sanayi, ticaret ve hizmet varlıkları ağırlık taşıır.”

Bilek gıreşinin diğır tarafında, yine TOBB çatısı altındaki laik sermayedarlar, ‘sivil’” örgütlenmede de TÜSİAD ve eteğinde topladığı orta büyüklükteki laik TÜRKONFED üyesi sermayedarlar vardır. Geleneksel (laik) Türkiye burjuvazisinin başat olduğı blok içinde, diğır müttefikler, laik sivil-asker üst bürokrasidir. Kazanılan bu muharebelerle, AKP, 2007 sonrası, toplumu muhafazakârlaştırma projeleri için daha atak oynama cüreti de buldu. Karşı blokun bileşenlerinden sivil-asker bürokrasiyi geriletmek üzere Ergenekon davası, çeşitli itibarsızlaştırma operasyon ve hamleleri birbirini izledi. TSK'yi itibarsızlaştırma, yargıyı, yürütmeye tabi kılma çabaları yoğunlaşırken sermaye ayağında da TÜSİAD'ı etkinsizleştirme, buna karşılık MÜSİAD ve TUSKON'u öne çıkarma çabaları arttı. TÜSİAD'ın lider gruplarından Doğan'a hem medyasını hem ekonomik gücünü kırmak üzere yapılan vergi operasyonları, diğır TÜSİAD'cılarını sindirmeye yetti. Doğan'a sahip çıkamayan, dayanışamayan TÜSİAD üyeleri, benzer baskılara maruz kalabileceklerinden endişe ettiler; enerji, gayrimenkul vb. sektörlerdeki özelleştirme, ihale süreçlerinde kara listeye alınmaktan çekinip sindiler.⁴⁰

Aynı Mustafa Sönmez daha sonraki bir yazısında ise şöyle diyordu:

1990'da kurulan MÜSİAD üyelerinin sayısı RP genel başkanı Necmettin Erbakan'ın başbakanlığındaki RP-DYP hükümetinin etkisiyle 28 Şubat 1997'ye doğru 3000'e yaklaşmıştı. MÜSİAD, 1990'da kurulduğunda yaklaşık 1100 üyesi vardı. Bu tabloya Fettullah Gülen cemaatinin derneğı İŞHAD'ın üyeleri de eklenirse İslamcı sermayenin yaptığı tırmanış daha iyi anlaşılacaktır. Bu tırmanış, ekonominin egemeni büyük İstanbul sermaye ve laik çevreler tarafından laik düzen ve sermaye içi dengeler açısından endişe vericiydi⁴¹.

Hani TÜSİAD AKP sermayesinin defterini kolaylıkla düzerrdi? Hani İslamcı sermaye bir efsaneydi? Bu veriler bize yeni bir finans kapital fraksiyonunun güçlü bir şekilde Türkiye'de kapitalizmin sahnesinde yerini aldığını gösteriyor. Herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek bakımından şöyle ifade edelim: Kastedilen İslamcı sermayenin Batıcı-laik sermayeden daha fazla büyüdüğü, daha güçlendiğı, ekonomideki ağırlığının daha fazla olduğı değil, ancak sermaye birikimi ve sömürü sürecinin hangi politik koşullarda sürdürölmesi konusunda farklı perpektifi olan, bu doğrultuda da siyasi iktidarda söz sahibi olmaya başlayan bir tekelci kapitalist sınıfın da ortaya çıkmış olduğudur.

40 “AKP-İMF ve cemaat kapitalizmi”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 2010.

41 “Sermaye içi rövansizm”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 2010.

5- Sonuçlar

“Bu kadar vergiyi ödemiş. Bu kolay iş değil arkadaş. Üç kişi çalıştır da göreyim. Sen ‘yarın çeki nasıl ödeyeceğim?’ diye gece yarısı hiç terledin mi? Yok, maaş alıyor çünkü. Meselelere Ankara’dan bakış başka, İstanbul’dan başka. Biz İstanbul adamıyız” (Eski Maliye Bakanı Kemal Unakıtan’ın başarılı vergi mükelleflerinin ödüllendirildiği törende yaptığı konuşma)⁴².

*“İşçilerin hayırlısı, işverenine itaat edendir”
(MÜSİAD eski Başkanı Erol Yazar)*

Yukarda yaptığımız analiz ve tespitler bizi şu sonuçlara ulaştırıyor: İslamcı sermaye grupları güçlü finans kaynakları ve edinmiş oldukları sermaye birikimi ile Türkiye ekonomisi üzerinde azımsanamayacak bir ağırlığa ulaşmış durumdadırlar. Karşımızda artık kendi tekelcilerine, mali sermayesine, dış ticaret perspektifine sahip yeni bir finans kapital fraksiyonu vardır. AKP her şeyden önce bu sermaye fraksiyonunu temsil etmektedir.

Günümüzde yaşanan egemen sınıf içindeki çatışma ne salt politik ne de kültürel-ideolojik temellerde açıklanabilir. Bu olgunun arkaplanında maddi çıkarların kavgası, Türkiye’de sermaye birikiminden aslan payını kim alacak kavgası vardır. Burjuvazinin iç savaşının sınıfsal, maddi temeli budur. 1980 sonrasında 12 Eylül ve Özal’ın himayesinde güç kazanan, Körfez sermayesi ve özellikle İslami bankacılığın desteğiyle palazlanan ve kadrolarını yaratan, nihayetinde kendisi “Anadolu sermayesi” olmaktan çıkarak bir tekelci sermaye fraksiyonu haline gelen bu yeni burjuvazi ile geleneksel Batıcı büyük burjuvazi arasındaki bu nesnel zemin ve çelişkiler üzerinde sürekli bir egemenlik mücadelesi, farklı stratejik ve taktiksel öncelikler söz konusudur.

Ancak bu tespitlerimizden elbette bu iki kamp arasında **uzlaşmaz** bir çelişki olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Nihayetinde emperyalist sermayelerin basıncı, dünya ekonomisinin krizi ve içerde sınıf mücadelesinin değişen dengeleri bu çelişkinin çözülmesinde de, çatışmanın sınırlarının çizilmesinde de belirleyici olacaktır. Zira bunun “kansız iç savaşa” devam anlamına mı geldiği yoksa “tarihsel uzlaş” ile mi sonuçlanacağı sorunu, hem işçi sınıfının sömürsünün artırılıp artırılamayacağına, bu anlamda Türkiye’de sermaye ile işçi sınıfı arasındaki sınıf mücadelesinin seyrine hem de dünya

⁴² *Milliyet*, 10 Mayıs 2008.

kapitalizminin krizinin derinleşmesi karşısında emperyalistlerin izleyecekleri stratejilere ve yapacakları dış baskıların şiddetine bağlı olacaktır.

Bu savaşın belirlediği Türkiye siyasal konjonktüründe işçi sınıfı bağımsız politik bir özne olarak mücadele arenasına çıkmadıkça ve etrafında bir üçüncü odak oluşturmamak, egemenlerin bağrındaki iç savaşın tüm emekçileri felaketlere sürüklemesi kaçınılmazdır. Bizim için Türkiye burjuvazisinin yapısındaki dönüşümün işçi sınıfı açısından politik anlamı önem taşır. Türkiye solu ve işçi hareketi kendi konumunu güçlendirmek için burjuvazinin o ya da bu kanadında yer alma, “demokratikleşme” adına AKP etrafındaki İslamcı burjuvazi veya “Cumhuriyet’in kazanımları” adına CHP ya da diğer sermaye partileri etrafındaki Batıcı-laik burjuvaziyle güçleri birleştirme hatasından vazgeçmelidir. Sosyalistlerin, devrimci Marksistlerin görevi, burjuva güçlere bel bağlamayan işçi sınıfının bağımsız mücadelesi için çaba sarfetmek olmalıdır.

Halbuki söz konusu süreç bürokrasi ile sivil toplum; liberalizm ile ulusalcılık, egemenler arasında bürokratik zümre ile burjuvazi arasındaki bir kavga olarak tarıflendikçe emekçilerin pusulası şaşacak ve tüm yollar burjuvazinin bir kanadının peşine çıkacaktır. Burjuvazinin iki kanadının karşısına, üçüncü bir cephe ile çıkılmalıdır. Üçüncü cephe, emekçi yığınlarla, Kürt ezilenlerini buluşturacak bir emek ve özgürlük cephesidir.

EKLER

İSO 500 (2009) En büyük şirketler listesinde yer alan MÜSİAD ve TUSKON üyesi firmalar

MÜSİAD üyelerinin şirketleri

AGT Ağaç, AB Gıda, Küçükbay Yağ, Çınar Boru, Naksan Plastik, Tosçelik Profil, Tosyalı Demir, Ülker Çikolata, Ülker Bisküvi, Datateknik, Gübre Fabrikaları, Viko Elektrik, Aydınli Hazır Giyim, Ertas Metal, Boyçelik Metal, Helvacızade Gıda, Hekimoğlu Un, Yeşilyurt Demir, Boytaş Mobilya, İstikbal Mobilya, Aytaç Gıda, Teverpan Mobilya, HES Kablo, Merkez Çelik, Boyteks, Form Yatak, Akova Süt, Pamukkale Kablo

TUSKON üyelerinin şirketleri

Sarkuysan, Tosçelik Profil, Kastamonu Ent. Ağaç, Kayseri Şeker Fab., Ekinciler Dem. Çel., Boytaş Mobilya, Abaloğlu Yem, HES Hacılar Elek., Erciyas Çelik Boru, Kent Gıda, Merkez Çelik, Naksan Plastik, Koza Altın İşl., Tosyalı Demir Çel., Küçükbay Yağ, İstikbal Mobilya, Oltan Fındık, Tiryaki Agro Gıda, Keskinkılıç Gıda, Feza Gazetecilik, Küçükçalık Tekstil, Boyteks Tekstil, Aydınli Giyim, Boyçelik Metal, Beşler Makarna, Mem Tekstil, Helvacızade Gıda, Kumtel Day. Tük., Vatan Kablo, Viko Elektrik, Biofar-

ma ilaç, Arbel Bakliyat, Selçuk İplik, Gürteks İplik, Akteks İplik, Aynes, Gıda, Köksan Plastik, Pamukkale Kablo, Aytaç Gıda, Hidromek, Royal Halı, Hekimoğlu Un, Form Yatak, Aymar Yağ

İSO 500 Büyük şirketin iller itibariyle dağılımı⁴³

	1980	1990	2000	2008	2009
İstanbul-Kocaeli	259	244	243	255	
Ankara	27	23	31	27	
İzmir	59	49	51	36	
Bursa	21	19	27	31	
Adana	19	18	12	11	11
Denizli	5	4	11	9	8
Kayseri	9	8	15	13	14
Gaziantep	0	4	8	10	14
Konya	0	3	5	7	9
Kahramanmaraş	0	1	3	3	6

TİM 2009 yılı Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının iller itibariyle dağılımı:

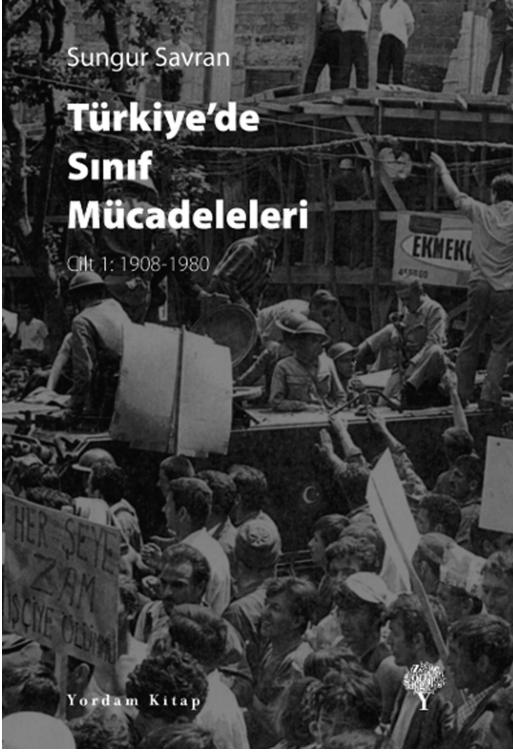
	2003	2009
İstanbul	523	492
İzmir	89	67
Bursa	68	52
Ankara	39	52
Kocaeli	31	41
Adana	16	15

Manisa	18	20
İçel	15	17
Kayseri	14	11
Gaziantep	24	49
Denizli	31	22
Konya	2	6
Kahramanmaraş	6	8

İSO İlk 500'ü izleyen İkinci 500 içinde öne çıkan Anadolu illeri itibariyle dağılım

	1990	2000	2008	2009
Denizli	4	15	13	11
Kayseri	2	5	14	16
Gaziantep	6	8	21	16
Konya	3	5	13	13
Kahramanmaraş	1	3	8	11

43 Buğra, Savaşkan, age., s. 111; *CNBC-e Business*, Ağustos 2009, İSO 500 verilerinden kendi derlememiz.

Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri
Cilt 1: 1908-1980
Sungur SAVRAN
Yordam Kitap

Kemalizmin günümüz Türkiye'sine devrettiği resmî tarih, bugün hem burjuva dünyasında hem de solda yaygın biçimde sorgulanıyor. Türkiye tarihinin, resmî ideolojinin taşlaşmış kalıplarının kırılması temelinde yeniden ve özgürce değerlendirilmesi tartışma gündeminin yakıcı maddelerinden birini oluşturuyor. Sorun, bu yeniden değerlendirmenin hangi temellerde yapılacağı. Resmî ideolojinin bugün solda yaygın kabul gören eleştirisi liberal burjuva teorisinin kategorilerini temel alıyor. Sungur Savran, bu eleştirinin 20. yüzyıl boyunca yaşanan toplumsal ve politik mücadelelerin gerçek doğasının kavranması bakımından, resmî ideoloji kadar yanıltıcı olduğunu ileri sürüyor. Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri, gerek Kemalizmin ve onun bugünkü mirasçısı ulusalcılığın, gerekse sol liberalizmin 20. yüzyıl Türkiye tarihinin bütün dönüm noktalarını (Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluşu, çok partili yapıya geçiş, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül vb.) yanlış yorumladığını ileri sürüyor. Doğru bir kavrayışa ancak Türkiye tarihinin bir sınıf mücadeleleri tarihi olarak yeniden okunması yoluyla varılabileceğini ortaya koymaya çalışıyor. Kitabın 1980'e kadar uzanan ilk cildi, daha önce 1992 yılında basılmıştı. Bu yeni basım, Savran'ın kitaptaki tezlere yöneltilmiş eleştirilere cevabını da içeren uzun bir Önsöz ile başlıyor. 1908 Jön Türk devrimi konusunda yeni bir bölümü de içeriyor. İkinci cilt ise 1980'den günümüze Türkiye'nin gelişimini sınıf mücadeleleri temelinde inceleyecek.

Musul-Kerkük açılımı karşısında Kürt hareketi ve Türkiye solu

Onur Koyunlu

Kürt sorunu, Filistin sorunu ile birlikte, dünyada 21. yüzyıla taşınan en önemli ulusal sorunlardan birisi olma özelliğini taşıyor. Yalnızca Kürdistan'ı aralarında paylaşmış olan dört devlet -Türkiye, İran, Irak ve Suriye- için iç politikada şu ya da bu şiddette, ama devamlı kanayan bir yara olmakla kalmıyor. Aynı zamanda emperyalizmin, özellikle de ABD emperyalizminin bu dört devletin her biriyle ilişkileri farklı ve birbirleriyle çatışan özlere sahip olduğu için, kilit öneme sahip bir uluslararası sorun özelliğini taşıyor. Sorunun çözilememesinde, Kürdistan'ı esaret altında tutan bu devletlerin bu durumu sona erdirmekteki isteksizlikleri kadar, ABD emperyalizminin Ortadoğu politikasının çıkmazları da rol oynuyor. Dolayısıyla, Kürt sorunu ile ilgili gelişmelerin tahlilinde emperyalizm boyutunu işin içinde katmadan veya emperyalizmin rolünü doğru bir biçimde tespit etmeden, makul sonuçlara ulaşmak olanaklı değil.

AKP hükümeti 2009'un yaz aylarında Kürt sorunu ile ilgili olarak, en çok benimsenen adıyla “demokratik açılım” politikasını ortaya attığında, Türkiye solunun önemli bir bölümü ve Kürt hareketinin kendisi, bu boyutu ihmal ettikleri, görmezden gelmeyi tercih ettikleri veya yanlış bir biçimde değerlendirdikleri, ama aynı zamanda AKP'nin demokratik bazı eğilimler

taşıyor olabileceği yönünde yayılan yanılsamanın etkisinde kaldıkları için, bugün söyledikleriyle taban tabana zıt politik tutumlar açıkladılar. Yaygın eğilim, bugün referandum tartışmaları dolayısıyla kullanılan bir sloganla ifade edecek olursak, “yetmez ama evet” şeklinde özetlenebilecek, boş bir beklenti içine girmek ve dolayısıyla bu beklentiyi solun ve Kürt hareketinin hitap ettiği kitlelere yaymak yönünde oldu. Bu durum, bu hataya düşen sol grupları bir kez daha politik olarak etkisiz ve önemsiz bir konuma sürükledi. Öte yandan Kürt hareketi, “açılım” politikası özünde doğrudan kendi varlığını hedef aldığı için bir aşamada tutumunu revize etmek zorunda kaldı.

Savaşın bugünkü gidişatını anlamak ve nereye evrilebileceğini kestirmek için, önce bu duruma nasıl gelindi sorusunu sormak, dolayısıyla da AKP’nin ya da aşağıda açıklayacağımız nedenler dolayısıyla daha doğru bir ifadeyle Türkiye devletinin “demokratik açılım” girişimini arı bir biçimde tahlil etmek gerekiyor. Bu yazıda, ana hatlarıyla bunu gerçekleştirmeye çalışacağız.

AKP hükümetinin Kürt politikası

Türkiye solunun daha doğumundan itibaren başına bela olan en büyük rahatsızlığı, Türkiye burjuvazisi içerisinde görece daha ilerici, demokrat vs. odaklar arama alışkanlığı oldu. Burjuvazinin son döneme damgasını vuran ve bu sayıda iki ayrı yazıda derinlemesine incelenen iç savaşı söz konusu olduğunda bu alışkanlığın bir dışavurumu, Batıcı-laik kanadın sivri ucu TSK ile olan çelişkisi dolayısıyla AKP hükümetinin demokratlık rolü oynamasına kanmak, bu konuda kafa karışıklığı yaşamak oluyor. Hükümetin Kürt politikasını anlamak için evvela bu yanılsamadan tamamen kurtulmak gerekiyor.

AKP Türkiye burjuvazisinin İslamcı kanadının baş politik temsilcisidir. Dolayısıyla burjuvazinin bir temsilcisidir. Türkiye burjuvazisinin Kürt sorunu karşısındaki tarihsel politikası ise hiçbir zaman asimilasyon ve imhadan daha ileri bir hal almadı. Çeşitli hükümetler, çeşitli konjonktürlerde bu politikayı farklı taktikler izleyerek hayata geçirmeye çalıştılar. Özellikle Kürt emekçilerinin ve yoksullarının ulusal mücadelenin başlıca öznesi konumuna yükseldiği son 30 yıllık savaş döneminde istisnasız bütün hükümetler son taktik olarak Kürt hareketi karşısında şiddetin dozunu daha da artırma yoluna başvurdular ve buna rağmen sorunu çözmemeleri,

bazılarının iktidara veda etmesinde doğrudan rol oynadı.

AKP'nin de izlediği yol temelde bir farklılık taşımıyor. 2002'de iktidara geldikten sonra burjuvazinin tamamının güvenini kazanmak zorunda olduğu ilk aşamada AKP Kürt sorunu karşısında tipik inkâr politikasını sürdürdü. Recep Tayyip Erdoğan Kürt sorunu diye bir sorun olmadığını ilan etti. 2005 yılından itibaren Kürt halkı serhildan eğilimi içine girerek özgüvenini tekrar kazanmaya başladığında, AKP de iktidardaki konumunu sağlamlaştırarak özgüven kazanmaya başlıyordu. Bu dönemde muhafazakâr ve yoksul Kürt kitlelerini İslamcılık kozunu oynayarak ve sadaka dağıtarak kendi yanına çekebileceğini düşündü ve Kürt illerinde DTP ile oy yarışına girdi. 2007 genel seçimlerinde Kürt hareketi, Bin Umud kampanyası adı altında liberallerle ittifak yaptığı ve ekonomik sorunları önemsemediği için, Kürt yoksullarından yeterince rağbet görmeyerek oy kaybı yaşadı. Fakat buna rağmen tarihinde ilk defa grup kurmaya yetecek sayıda temsilcisini Meclis'e sokmayı başararak AKP karşısında seçimden zaferle çıktı. Kürt halkının mücadelesi de yükselme eğilimini sürdürüyordu.

Irak savaşı bağlamında 2003'teki 1 Mart tezkeresinden beri ABD ile soğuk giden ilişkileri 2007'de düzeltmeyi başaran AKP, 2007 5 Kasım'ındaki Erdoğan-Bush görüşmesi ile PKK'yi Kandil'de ezme konusunda ABD'nin onayını alıyordu. PKK'ye karşı Türkiye-ABD-Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi arasındaki üçlü işbirliği bu görüşmeden doğdu. “Demokratik açılım” politikasının temel dayanağının da bu üçlü işbirliği olduğu bugün artık çok daha net bir biçimde görülebilir durumda. Dolayısıyla “demokratik açılım” önce “imha açılımı” olarak başlamıştı. Ne var ki evdeki hesap çarşıya uymadı. Kuzey Irak'taki ya da daha doğru bir ifadeyle Güney Kürdistan'daki PKK üslerine TSK defalarca hava operasyonu düzenlemesine rağmen istediği sonucu alamadı. 2008 Şubatı'nda gerçekleştirdiği kara operasyonu ise fiyaskoyla sonuçlandı ve geri çekilmek zorunda kaldı. Türk askerinin resmi olarak Barzani ve Talabani'nin kontrolü altındaki topraklara defalarca girmesine rağmen sonuç alamaması, Kürt Yönetimi ile ilişkilerin tekrar gerilmesine, ABD'nin de AKP'yi askeri yönetime alternatif arayışlara zorlamasına yol açtı.

5 Kasım görüşmesinin ayrıntılarını bilmiyoruz fakat, “demokratik açılım” planının daha o zamandan, PKK'nin askeri olarak ezilememesi durumunda uygulanacak B planı olarak ABD tarafından gündeme getirilmiş olabileceğini de düşünmek gerekiyor. 5 Kasım anlaşmasını onaylayan ve

o zamandan beri özellikle Kürt sorunu konusunda AKP'ye sesini çıkarmayan TSK'nın, daha sonra bildik tarzına aykırı özellikler barındıran “demokratik açılım” gündeme geldiğinde dahi bu onayı sürdürmesi ve burjuvazinin iç savaşının diğer başlıklarında dahi ricat politikası izleyerek, savaşın sivri ucu olma rolünü Batıcı-laik kanadın kontrolü altındaki yargı organlarına devretmesi de bununla açıklanabilir. Özetle TSK, bir aşamada solda bazılarının sandığı gibi AKP'ye değil, ABD'ye sadakati dolayısıyla birçok konuda sessiz kalmayı seçmek zorunda kalmıştır.

Buraya kadar özetlediğimiz gelişmelerin, AKP'nin burjuvazinin Kürt sorunu karşısındaki klasik imha ve inkâr politikasının imha boyutunu sadakatle sürdürmeye çalıştığını kanıtladığı ortada. Fakat bu çabanın başarısızlıkla sonuçlandığı da ortada. Bu durumda yeni bir taktik denemek zorunda olan hükümetin “demokratik açılımı” gündeme getirmesinin demokratlığından ziyade açılımcılığından kaynaklandığını anlamak gerekiyor. AKP'nin açılımcılığını esas sergilediği alan başından beri dış politika oldu. Kendisini Batıcı-laik burjuvazinin hışmından koruyabilmek için onu memnun edecek şeyler de yapmak zorundaydı. Ayrıca esas temsil ettiği İslamcı burjuvazinin de bu alandaki beklentileri özünde farklı değildi. Bu yüzden AKP Avrupa Birliği'ne giriş çabasını proaktif bir şekilde hayata geçirmeye çalıştı. İslamcı niteliği pek çok defa ayağına dolanmasına rağmen ABD emperyalizmi ile stratejik müttefiklik ilişkisinin bozulmasını engellemek için büyük bir çaba harcadı. Fakat Türkiye burjuvazisinin bu ilişkiyi korumaya olan hayati ihtiyacını basitçe emperyalizm uşaklığıyla açıklamak yanlış olur. Bu, AKP'nin dış politika uzmanlarının çok sevdiği deyimle *win-win*, yani “kazan-kazan” politikasıdır. Yani Türkiye'nin ABD'nin Avrasya'daki hegemonya mücadelesine aktif bir biçimde müdahil olarak bölgesel güç haline gelme isteği. AKP'nin başından beri bütün dış politikası, bu çabanın önündeki engelleri temizleyecek adımları atmak, dolayısıyla da daha önceki hükümetlerin başaramadıklarını başarmak üzerine kurulu oldu.

Kürt sorunu bu engellerin başında geliyor. Bu konuda AKP, Turgut Özal'ın Körfez Savaşı sonrasında gündeme getirdiği İkinci Cumhuriyet yönelişini benimsedi. Bu yöneliş özetle, Türkiye devletinin, kendi başına ayakta durması olanaklı görünmeyen Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin hamisi olma rolünü içeriyor. Orijinal Misak-ı Milli haritasının bir parçası olması dolayısıyla bir zamanların Osmanlı eyaleti Musul ve Kerkük'ü elde etme arzusunu hiçbir zaman bilinçaltından silmemiş olan burjuvazi için

bu tür bir plan son derece mantıklı. Çünkü bu bölgenin petrol ve doğalgaz kaynakları ağızlarını sulandırıyor. Irak savaşı sona erdiğinden beri Türk şirketleri bölgenin altyapısına yatırımlarda birbirleriyle yarışıyor ve büyük kârlar elde ediyorlar. TSK'nın holdingi OYAK'a da bu yağmadan büyük bir pay düşüyor.

Böyle tatlı bir ekonomik membaı güvenceye almayı elbette istiyorlar. Fakat bu yönelişin başarıya ulaşmasının getirileri ekonomik alanla da sınırlı olmayacak. Kürdistan'ın kuzeyindeki, yani Türkiye'deki Kürtler üzerinde de etki sahibi olduğu bilinen Barzani gibi bir önder Türkiye devletinin sadık müttefiki haline getirilirse, belki de kendisinden, PKK'nin devreden çıkarılmasıyla Kürtlere uslu durmayı öğretmesi istenecek.

Bu politikayı gerçekçi kılan gelişmelerin başında, ABD'nin Irak'tan muharip birliklerini çekmek zorunda olması geliyor. Taliban yenilmek bir yana daha da güçlendiği için Obama yönetimi işbaşına geldiği günden bu yana savaşı Afganistan ve Pakistan'a çekme politikası izliyor. Aynı anda Irak'ta da çok sayıda muharip asker bulundurmak ve kayıp vermek, hem ekonomik hem de siyasi yönden büyük bir yük oluşturuyor. Fakat Irak'ta siyasi istikrar hiçbir biçimde sağlanabilmiş değil. İran'ın Şiiler üzerindeki etkisi biliniyor. Sünni Araplar zaten bugün için ABD ile en büyük çelişkiyi yaşayan grubu oluşturuyorlar. Bütün Araplar da Kuzey Irak üzerinde tekrar hâkimiyet sağlamak için fırsat kolluyorlar.

Kökleri eskiye dayanan bu çelişkiler dolayısıyla ABD Kuzey Irak Kürtlerinin hamisi rolüne soyunmasını Türkiye'den 1991'deki Körfez Savaşı'ndan bu yana istiyor. Bugün hayata geçirilmesi için şartlar çok daha elverişliyken en büyük engeli Kürt hareketi, en başta da PKK oluşturuyor.

Dolayısıyla açılım politikası AKP'nin birden bire Kürt sorununu demokratik yöntemlerle çözmekten başka bir seçenek olmadığının farkına varmasından kaynaklanmadı. Türkiye'yi ABD'nin sürekli savaşına adapte ederken bunun önünde ciddi bir engel oluşturan Kürt hareketini devreden çıkarmak üzerine kurgulandı. Amaç, Türkiye'nin bir yandan Kuzey Irak Kürtlerini himayesi altına alması, diğer yandan da Türkiye'deki Kürt isyanının söndürülmesiydi. Bu yüzden DİP Girişimi ortaya atıldığı andan itibaren bu girişime "Musul-Kerkük açılımı" adını taktı.

Böyle kapsamlı bir planı hayata geçirmenin kolay olmayacağı ortadaydı. O yüzden AKP daha baştan itibaren açılımın bir anda yapılıp bitirilecek bir iş olmadığını vurguluyor, yıllara yayılacak bir değişim sürecinden söz ediyordu. Değişimden kastının, bugünkü anayasa değişiklikleri

için de söz konusu olduğu gibi bir dizi göstermelik yasal düzenlemeden, Kürtlere kısıntı düzeyinde bir takım haklar bahşetmekten ibaret olacağı o zaman da anlaşılıyordu. Fakat Kürt hareketini bitirmeye dönük operasyonlar da bununla el ele devam edecekti. Açılışın ortaya atıldığı günlerde çeşitli şehirlerde DTP’lilere yönelik operasyonlar yapılıyordu, KESK yöneticileri yardım ve yataklık suçlamasıyla tutuklanıyordu. Ayrıca üç PKK yöneticisi Murat Karayılan, Zübeyir Aydar ve Rıza Altun’un ABD tarafından “uyuşturucu kaçakçısı” ilan edilmesi, Avrupa ülkelerinde yapılan baskınlar ve tutuklamalar, uluslararası bir operasyonun söz konusu olduğunu gösteriyordu.

Açılışın Kürt hareketini bitirmeye yönelik bir operasyon olduğuna işaret eden bu gelişmeler yaşanırken, Öcalan’ın PKK’li barış gruplarının Türkiye’ye gelmesi için çağrıda bulunması üzerine Habur olayı yaşandı. 19 Ekim’de Kandil ve Mahmur’dan gelen gruplar Habur sınır kapısından giriş yaparak Türkiye’ye girdiler. 34 kişilik grup, sınırda savcı karşısına çıkarıldıklarında “aktif pişmanlık” yasasından faydalanmayı reddettileri halde, 29’u mahkemeye dahi çıkarılmaksızın, kalanlar ise tutuksuz yargılanmak üzere derhal serbest bırakıldı. Kürt hareketi bu gelişmeyi, Türkiye’nin Öcalan’ın çağrısına kulak vermek zorunda kalması olarak yorumladı. Kürt halkı gelenleri büyük bir coşkuyla karşıladı. Geçtikleri Kürt illerinde kitlesel gösteriler yapıldı.

Oysa hükümetin tavrı (ve TSK’nın tepkisizliği), Kürt hareketinin ve solun bir bölümünün yaydığı kanının aksine Habur’dan girişin, basitçe Öcalan’ın çağrısı üzerine gerçekleşmediğini, devletin planlı bir operasyonunun söz konusu olduğunu gösteriyordu. Grup Habur’dan giriş yaptıktan sonra savcı önündeki sorgularının ayaküstü, göstermelik bir şekilde yapılması, hükümetin bütün bunlar olurken hiçbir telaş belirtisi göstermemesi ilk işaretler oldu. Daha sonra, hükümetin, Başbakan’ın ağzından çıkan birkaç sözcükle Avrupa’dan gelmesi söz konusu olan kolun gelişini durdurabilmesi bu yargıyı doğruladı. Üstelik Kürt hareketi de hem Ahmet Türk’ün hem de Zübeyir Aydar’ın ağzından, devletin bu kararına uyulacağını açıkladı. Böylece, hükümetin bu operasyonu Kürt hareketinin temsilcileriyle el altından görüşerek planladığını gösteren güçlü kanıtlar ortaya çıktı. Operasyonun amacı, PKK kadrolarını dağdan indirmek, önder kadroları ise örneğin İskandinav ülkelerine sürgüne gönderilmeleri gibi bir yöntemle devreden çıkarmaktı. Yani devletin bu cüretkâr “jesti” sonuçta hareketin tasfiyesine hizmet ediyordu. Yine de Kürt hareketi bu adıma olumlu bir

karşılık vermeyi tercih etti.

Fakat hükümet bu girişimin de arkasını getiremedi. PKK'lilerin Kürt halkı tarafından kahramanlar gibi karşılanması devlet ve burjuvazide büyük rahatsızlık yarattı. CHP ve MHP'nin şovenist propagandasının yarattığı basıncın da etkisiyle AKP çark etti ve DTP 2009 Aralık ayında AKP'nin de işin içinde olduğu bir devlet operasyonu ile kapatıldı. Bunun üzerine DTP milletvekillerinin sine-i millete dönebilecekleri, yani Meclis'ten çekilebilecekleri açıklaması geldi. Fakat Öcalan'ın müdahalesi ve Kürt burjuvazisinin basıncıyla bu adımdan vazgeçildi. Devletin baskısı yine devam etti. DTP'nin yerini alan BDP'ye yönelik operasyonlar da hız kesmedi. Aralarında belediye başkanlarının da bulunduğu, tanınmış Kürt simalar tutuklandıkları gibi bir de elleri kelepçeli fotoğraflanarak aşağılandılar. Böylece devletin açılım politikası da iflas etmiş oldu.

Hükümet açılımın iflas ettiğini açıkça kabul etmese de, bu taktiği şu an için geri çektiği ortada. Kılıçdaroğlu'nun CHP'nin başına geçmesiyle seçimlerden bir CHP-MHP koalisyonunun çıkması ihtimali dolayısıyla, milliyetçiliğin etkisi altındaki seçmenin desteğini önemseydiği için özellikle dikkatli davranıyor. Yine de Kürt sorunu seçimlere kadar AKP'yi köşeye sıkıştırabilecek faktörler arasında yer alıyor.

Kürt hareketinin AKP karşısındaki tavrı

Bugün kullandığımız anlamıyla Kürt hareketi, PKK'yle birlikte ortaya çıktı. Türkiye solunun içinden çıkarak Kürt mücadelesini başlatan PKK, ilk başlarda, Kürtlerin ayrılmasıyla dört parçayı birleştirerek bağımsız Kürdistan'ı kurmayı hedeflemekle kalmıyor, Stalinist etkiyle çarpıtılmış olsa da, bayrağına devrim ve sosyalizmi de yazıyordu. Örgüt, adının da yansıttığı üzere, Kürt işçilerine ve yoksul köylülüğüne dayanıyordu. Bugün bu toplumsal taban PKK'ye desteğini sürdürse de örgüt 90'lı yıllardan başlayarak adım adım, hem bağımsızlık hem de devrim hedefini terk etti. Sovyetler'in çözülüşünden sonra solun pek çok kesimine giderek daha fazla nüfuz eden liberalizm PKK'yi de etkisi altına aldı. Daha spesifik olarak ise, Özal'ın 90'ların başında İkinci Cumhuriyet açılımına niyetlenmesi, sivil toplumcu ideolojinin de etkisiyle, Kürt hareketinde ve özellikle Abdullah Öcalan'ın kendisinde, Türkiye burjuvazisinin liberal unsurları ile uzlaşma yoluyla Kürt sorunun çözülebileceği beklentisinin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu beklenti Kürt burjuvazisi ve aşiretlerinin de Kürt hare-

ketine nüfuz etmesini ve hareket üzerinde belirleyici bir etki kazanmasını olanaklı hale getirdi.

2000’li yıllara gelindiğinde Kürt hareketi anti-emperyalizmi de bir kenara bırakıyordu. 11 Eylül saldırılarından sonra Öcalan, Lenin’in emperyalizm tahlillerinin yanlış olduğunu, emperyalizmin medenileştirici bir misyonunun olduğunu ve ABD’nin Ortadoğu’ya demokrasi getirebileceğinin kabul edilmesi gerektiğini savunmaya başlayacaktı. Bu çerçevede PKK, ABD’nin 2003’teki Irak saldırısına da ilk başta büyük umutlar bağlayarak, savaşın Kürt sorununun çözümüne dair olanaklar yaratacağı yönünde büyük bir yanılsama içine girdi.

Benzer şekilde Kürt hareketi Avrupa Birliği karşısında da tümüyle hatalı bir perspektifi benimseyerek TÜSİAD’la neredeyse aynı programı savunur hale gelecekti.

Öcalan emperyalizmin de desteğiyle yakalandıktan sonra Kürt hareketi 2000’li yıllarda, Türkiye burjuvazisinin çeşitli unsurlarına el uzatma politikasını sistemli bir biçimde uygulamaya çalıştı. 2002 genel seçimleri öncesi DEHAP ve bir dizi sosyalist örgütün oluşturduğu Emek Barış ve Demokrasi Bloku, örgütsel olarak ve üzerinde ortaklaşılan program bakımından burjuvaziden bağımsız olsa da, Kürt hareketinin sivil toplumcu yönelişi dolayısıyla, Türkiye işçi sınıfı ve Kürt ezilenlerinin beklentilerine tercüman olacak bir seçim kampanyası yürütemedi, Kürt hareketinin, Türk ve Kürt burjuvazisinin neo-liberal, AB’ci çizgisinin renklerini taşıyan yaklaşımı, Blok’ta yer alan sosyalist gruplarının önemli bir bölümünün de sessiz onayıyla, Blok’un baskın rengi durumuna geldi. 2001 ekonomik krizi sonrasına denk gelen bu seçimlerde Blok Türkiye işçi sınıfından en ufak bir rağbet görmediği gibi Kürt kitlelerinden dahi yeterli desteği alamadı. AKP lehine ciddi bir oy kaybı yaşandı. Kürt hareketi bu seçim başarısızlığı ile ilgili daha sonra özeleştiril açıklamalar yapsa da, başarısızlığın altında yatan asıl nedenin burjuva bir programı benimsemesi olduğunu hiçbir zaman açıkça kabul etmedi.

Sivil toplumcu yöneliş AKP iktidara geldikten sonra da Kürt hareketinin politikalarını belirlemeye devam etti. 2002 seçim sonuçları, hem Kürt kitlelerinin hem de Türkiye işçi sınıfının karşısına ayırıcı bir programla çıkılmadığı takdirde AKP’ye oy kaybının kaçınılmaz olduğunu gösterdiği halde, özellikle Avrupa Birliği’ne girmenin Kürt sorununu da çözeceği beklentisi dolayısıyla Kürt hareketi AKP’ye umut bağladı. AKP’ye ulaşmanın bir basamağı olarak, 2004 yerel seçimlerinde, ’93 Konsepti’nin

uygulayıcısı Murat Karayalçın'ın SHP'si ile yapılan Demokratik Güç Birliği ittifakı, Kürt hareketinin 2002'deki hatasının faciaya dönüşmesine yol açtı ve AKP iktidarı altında kapatılan ikinci Kürt partisi DEHAP'ın yerine kurulan DTP, yine ciddi bir oy kaybı yaşadı. Kürt hareketi bu sonuç karşısında yine özeleştiri yaptı fakat, bu özeleştiri de esas sorunun yönelişten kaynaklandığı gerçeğini içermiyordu.

2005'te ise Newroz'da Mersin'de yaşanan bayrak provokasyonu ve Kasım ayında Şemdinli'deki Umut Kitabevi'nin bombalanmasıyla devlet, şovenizmi ve kirli savaşı tırmandırma yönelişine girdiğini gösteriyordu. Buna karşılık aynı yıl, Kürt kitlelerinin mücadeleciliğinde de ciddi bir yükselişin baş göstermesine sahne olacaktı. Bugün yaygın olarak “taş atan çocuklar” adıyla anılan, 14-15 yaşlarındaki Kürt gençleri, bu yeni serhildan dalgasının baş aktörleri konumuna yükseliyordu.

2007 Ekimi'nde PKK'nin gerçekleştirdiği Dağlıca baskını ve 8 askeri kaçırması, Türkiye burjuvazisinde infiale yol açtı ve 5 Kasım Bush-Erdoğan görüşmesinin ardından devlet yeni bir tasfiye planını uygulamaya koymaya çalıştı. Bu plan, AKP ile TSK'nın üzerinde uzlaştıkları ve işbirliği yaptıkları tek konunun Kürt hareketini imha etmek olduğunu ortaya çıkardığı halde Kürt hareketi, Taraf gazetesi etrafında toplanan liberallerin de etkisi altında, burjuvazinin iç savaşının esas dinamiklerini yanlış anlayarak, AKP'den olumlu adımlar bekleme politikasını sürdürdü. 2008'deki sınır ötesi operasyonların başarısızlığı sonrası gündeme gelen “demokratik açılıma” da bu doğrultuda tamamen kucak açtı. Kürt hareketinin bu yanlıştan vazgeçmesi için, yüzlerce Kürt gencinin ya da “taş atan çocukların” sokaklardan toplanarak mahkemelere ve cezaevlerine doldurulması, onlarca Kürt siyasetçisinin esir kamplarına götürülür gibi fotoğraflanarak hapse atılması ve ardı arkası kesilmeyen askeri operasyonların yaşanması gerekecekti.

Sonuçta PKK, bu yaz başında yeni bir taktik manevraya girerek ateşkese son verdi, daha doğrusu kendi deyimiyle “pasif savunma konumundan aktif savunma konumuna” geçti. Haziran ve Temmuz ayları boyunca yalnızca askeri karakollara veya uzaktan kumandalı mayınlarla hareketli askeri hedeflere saldırmakla kalmadı. Asker ve polis lojmanlarına, İstanbul'da bir askeri yolcu servisine, polis karakollarına ve polis noktalarına saldırılar düzenledi. Mardin'de Botaş boru hattına saldırdı. Askeri mühimmat taşıyan bir treni vurdu. Ayrıca, Tokat, Gümüşhane gibi Karadeniz bölgesindeki illerde ve son olarak İskenderun'daki deniz üssü-

ne gerçekleştirdiği saldırılarla Kürt illerinin dışında da savaş gücüne sahip olduğunu göstererek gözdağı verdi.

Kürt hareketinin bütün bir AKP iktidarı dönemi boyunca izlediği politikayla birlikte değerlendirildiğinde, PKK'nin bu son yönelişinin, Türkiye burjuvazisiyle ipleri tamamen koparmaktan ziyade, AKP hükümetine karşı uygulanan bir tür şantaj yöntemi olduğu sonucu çıkarılabilir. 2000'li yıllar boyunca PKK'nin sürekli barış vurgusu yapmasının bir diğer anlamı, Kürt sorununun çözümünde gerilla savaşını sonuç alıcı bir strateji olarak görmediğini itiraf etmesidir. Dolayısıyla saldırılarını arttırdığı dönemlerde dahi esas amacı, silahlı gücünü bir baskı unsuru, devletten taviz koparma aracı olarak kullanmaktır. Referandum dolayısıyla PKK'nin 20 Eylül tarihine kadar yeniden geçici bir ateşkes ilan ederek saldırılarını durdurması ve buna paralel olarak BDP'lilerin, AKP'nin belirli şartları yerine getirmesi halinde, referandumda "evet" oyu çağrısı yapabilecekleri yönündeki açıklamaları bunun son kanıtı oldu.

Kürt sorunu karşısında solun ikilemi: Şovenizm veya politikasızlık

Türkiye solunun ulusalcı, yurtsever veya enternasyonalizmden yeterince nasibini almamış unsurları (örneğin TKP, Halk Cephesi, bugünkü ÖDP, Halkevleri, vs.) Kürt sorunu konusunda tutarlı bir biçimde şovenizmin değirmenine su taşıyorlar. Türkiye işçi sınıfının bilincinden şovenizm zehrini temizlemeye çalışmak yerine, bu zehirden beslenerek ayakta durmaya çaba gösteriyorlar. Bu tür unsurların, tavırlarına gerekçe olarak Kürt hareketinin burjuvaziyle uzlaşma çabalarını, AKP'yi destekler tutumlar almasını bahane olarak öne sürmeleri hiçbir anlam ifade etmiyor. Eğer Kürt hareketinin bu yaklaşımı bir sorunsal, bu sorunun ortadan kalkması için çaba harcamak gerekiyor. Bunun birinci şartının ise Kürt kitlelerinin mücadelesini ve taleplerini sözde değil pratikte sahiplenmek, devletin saldırıları karşısında Kürt hareketini ve Kürt halkını ikirciksiz bir biçimde savunmak olduğu ortada. Bunu yapmadıkları için bu unsurlar şovenizmin etkisinin sürmesine dolaylı katkıda bulunmakla kalmıyor, Kürt halkı ile Türkiye işçi ve emekçileri arasında gerçek bir ittifakın doğması önünde de bir engel olarak yükseliyorlar.

Öte yanda ise solun liberalizmin etkisi altında olan kanadı var. 2005'ten itibaren çeşitli bildiriler aracılığıyla sistemli bir biçimde PKK'ye tek taraflı olarak silah bırakma çağrısı yapan bu kanadın barış demagoji-

si şovenizmlerini gizlemeye yetmiyor. Devlet her saldırdığında en fazla cılız bir ses çıkarabilen, PKK her saldırdığında ise başlarına taş düşmüş-çesine barışı hatırlayan bu unsurların (örneğin Kürt kitlelerinin oylarıyla Meclis'te oturan Ufuk Uras ve destekçileri, Ali Bayramoğlu, Murat Belge, Oral Çalışlar, Ahmet İnsel, Adalet Ağaoğlu, vs.) esas işlevinin PKK'yi devlete teslim olmaya ve ne verilirse ona razı olmaya ikna etmek olduğu ortada. Gerçekte solla da alakası olmayan bu yaklaşım zaman içinde kendisini gerçek özüyle, yani arı liberal kimliğiyle Taraf gazetesi etrafında ifade etmeye başladı. Sonunda PKK'yi Ahmet Altan'ın ağzından "iki halkın da düşmanı" ilan etme noktasına vardılar. Bu konu bu sayıda Şiar Rişvanoğlu'nun yazısında ayrıntılı olarak ele alınıyor.

Şovenizmin bu iki türüne alet olmamak ise solun geri kalan unsurlarını Kürt sorunu karşısında hatalı tutum almaktan korumuyor. Kürt hareketiyle ittifaka her daim (SHP ile ittifak yaptığından dahi) olumlu yaklaşan bu unsurların (örneğin SDP, SP, son dönemde geçirdiği değişime kadar EMEP) temel hatası, Kürt halkının mücadelesini ve devletin saldırıları karşısında Kürt hareketini savunmakla, Kürt hareketinin taktik yönelişlerini savunmak arasında bir ayrım yapamamalarından kaynaklanıyor. Gerçekten Marksist bir işçi örgütü, ulusal hareketin her bir taktik yönelişini, neye, kime hizmet ettiğine bakmadan desteklemenin, ezilen ulusu savunmak demek olmadığını, bazı durumlarda aksine o ulusun zararına sonuçlar doğmasına hizmet edebileceğini bilir. Sonuçta Kürt hareketi de siyasi bir harekettir. Dolayısıyla hata yapabilir. Bu hataları destekleme zorunluluğu gibi bir şey asla söz konusu olamaz. Ama daha önemlisi Kürt hareketi, sivil toplumculuğun etkisi altına girdiğinden beri stratejik olarak hatalı bir yöneliş devam ettiriyor. Bu hatalı yöneliş henüz tam bir felaket üretmediyse bu, birincisi Kürt halkının devam eden mücadeleciliğinden, ikincisi ciddi bir askeri gücü elinde tutan PKK'nin, kendisine imhadan başka bir seçenek önermeyen güçlerle uzlaşma aramasının içerdiği çelişkilerden kaynaklanıyor. Burada sorun Kürt hareketinin Kürt sorununun çözümü konusunda devletle uzlaşma zemini aramasından kaynaklanmıyor. Kürt halkının talebi olan adil ve onurlu bir barış söz konusu olacaksa, bunun bir karşılıklı uzlaşmayı da içermesi gerektiği ortada. Fakat sorun, Kürt hareketinin, karşı tarafın yani devletin gerçekte uzlaşma değil tasfiye amacını taşıyan girişimlerine kredi vererek ve bu girişimlerin esas özünü yeterince teşhir etmeyerek Kürt halkının boş beklentilerin etkisinde kalmasına yol açmasından kaynaklanıyor. Son olarak referandum meselesinde yaşanan

bocalama da bunun bir örneğini oluşturuyor.

Dolayısıyla solun, Kürt halkının mücadelesine destek olma konusunda gerçekten samimi olan kesimlerinin, Kürt hareketinin Türkiye solu içerisindeki bir uzantısı gibi değil, Türkiye işçi sınıfının bir temsilcisi gibi davranması gerekiyor. Bu ise ancak, Türkiye burjuvazisinin her iki kanadından da bağımsız, Türkiye işçi sınıfının acil beklentilerine karşılık veren bir programı Kürt halkının talepleriyle birleştirerek, Kürt hareketini bu tür bir program temelinde ittifak yapmaya çağırarak mümkün olabilir. Bu yapılmadığı takdirde Kürt hareketi solun politikasızlıkla malûl bu unsurlarını fazla bir faydası olmayan iyi dostlar olarak görmeye devam ederken, Türkiye burjuvazisinin kendisine bir el uzatmasını beklemeyi sürdürecektir. Kürt sorununda yaşanan açmazın ve kısır döngünün esas açıklaması burada yatıyor.

Taraf gazetesi Kürt sorununda kimin tarafında?

Şiar Rişvanoğlu

*“ ... Namîne xweş/ Namîne geş/ Here roj
Were şev/ Bîbe tarî/ Bî rûsarî
Hûnê tev/ Bêgûman
Bîbne deynê wan deman...”¹*

Yayın hayatına başladığı 15 Kasım 2007’den beri, başyazar romantik (aslında düpedüz “kitsch”) anti-komünist Ahmet Altan öncülüğündeki, TKP ve TBKP’nin son genel sekreteri (“likidatör”ü) Nabi Yağcı’dan, devrimci Marksist olduğunu iddia eden Yapı ve Kredi Bankası Yayınları şairi Roni Margulies’e, polis akademisinde ders veren emniyetçi akademisyen Önder Aytaç’tan, eski Aydınlikçi şimdinin postmodern aydını, kendi deyişiyle “sol demokrat” Halil Berktaş’a, akademik ve akademik/sivil top-

¹ “... Dertsiz olmayacak/ Şenlikli olmayacak/ Gün geçer/ Gelir gece/ Karanlık olur/ **Mahcubiyette/ Hepiniz/ Şüphesiz/ Bu günlerin borcu olarak kalacaksınız...**” - Reşîdî Kûrd, “Bersîv”(“Cevap”) adlı şiirinden. (Çev. Selim Temo) (Vurgu bana ait-Ş.R.) Şiirin tamamı için bakınız: Selim Temo, Kürt Şiiri Antolojisi, Cilt II, Agora Kitaplığı, İst. 2007, sf. 791.

lumcu Marksizmin Türkiye şubesi direktörü Murat Belge'den, eski sosyalist yeni ABD (ve elbette AB) propagandisti, eski Milliyet Washington muhabiri Yasemin Çongar'a, "genç sivil" Yıldırım Oğur'dan, Ermeni cemaatinin önde gelenlerinden Etyen Mahçupyan'a, siyasi cehalet abidesi Rasim Ozan Kütahyalı'dan, İslamcı yazar Cihan Aktaş'a, siyasi yasaklı DTP'li Orhan Miroğlu'na uzanan bir yelpazedeki ilginç yazar bileşimi ile epeyce tartışma yaratan *Taraf* bir dizi nedenle daha genel ve çok boyutlu/kapsamlı bir değerlendirmeyi hak ediyor. Ama biz bu yazıda, sözünü ettiğimiz genel değerlendirmeyi ileri bir tarihe bırakıp, şimdilik, Kürt sorununa nasıl bir perspektifle baktığını ortaya koymaya çalışacağız. Kuşkusuz Orhan Miroğlu ve yakın zamanda kaybettiğimiz Evrim Alataş gibi bu ana çizginin dışında kalan, hatta zaman zaman karşısında duran bazı yazarları bu yazının dışında tutacağız.

Taraf'ı seçmemizin birkaç nedeni var. Birincisi, dönem itibarıyla **sağ ve sosyalist kökenli ya da kendini halihazırda sosyalist olarak ifade eden sol liberallerin (sivil toplumcuların) ciddi bir bölümünün kümelendiği**, kiminin sürekli, kiminin ise zaman zaman yazdığı bir yayın olması. Geçerken, *Taraf*'ın hakkını da teslim edelim: gazete, Radikal gazetesini hem kadro anlamında, hem de etki alanı ve tiraj anlamında kısa sürede geçmiştir. "Bunu belirtmemizin nedeni, bu iki yayının (Radikal sözü konusu olduğunda özellikle Radikal 2'nin yazarlarının çoğunluğu) teorik "baba"larının (özellikle "baba" diyoruz, zira *Taraf* zaman zaman ciddi anlamda erkekegemen düşünceye sapıyor²) ortak olmasıdır: Birikim dergisi çevresi.

İkincisi, bir dizi sosyalistin, Kürt halkının ve siyasi kadrolarının önemli bir kısmının **güncel politik, hatta ne yazık ki ideolojik gıdasını bu yayından alıyor olması**.

Üçüncüsü ise, bunu tam olarak ispatlamak mümkün olmasa bile; (ki kendileri de zaman zaman bir biçimde bunu en azından ima ediyor) Türk istihbarat servisi ile ABD ve uluslar arası istihbarat kanallarıyla ciddi bağlarının olması. Bu bağın en somut ifadeleri ise, emniyetin ve ordunun içinden bir kanat (ya da kanatlarla) işbirliği içinde olduğunu gizleme gereği duymayan Önder Aytaç ve uzun bir dönem ABD'de yaşamış olan ve yine zaman zaman oradaki diplomatik-bürokratik kademelerdeki çevrelerle ilişkilerine referans yapmaktan çekinmeyen Yasemin Çongar.

2 Bkz. yazarları Sevan Nişanyan'ın, o dönem eşi olan Müjde Nişanyan'a yönelik "dışkı atma" vakasında, bizzat kendisi, Etyen Mahçupyan ve diğer bazı *Taraf* yazarlarının bu olaya ilişkin aldığı tavır ve kullandığı dil. (30 Mayıs 2008 ve devam eden günlerdeki gazeteler ve internet haber siteleri.)

Bunun bu döneme ilişkin önemi ise, ***Taraf*'ın bazı haber ve yorumlarının burjuvazinin iç savaşında sistem içi bilgilerin minyatür bir aynası vasfı taşımasında.** Yakın tarih hatırlanırsa bu denli içeriden bilgileri, bu kadar düzenli olarak en son Uğur Mumcu “ters kutup”tan, Cumhuriyet gazetesinden yansıttırdı. *Taraf*'ın “Aktütün’ü itiraf edin demiştik... Biz açıklıyoruz”³ manşetli haberi bu ilişkiyi şöyle faş ediyor:

(...) Gazetemizin bugün yayımladığı anlık istihbarat belgeleriyle istihbarat raporları Genelkurmay’ın 17 askerin şehit olduğu Aktütün baskını, tıpkı Dağlıca gibi, ayrıntılarıyla bildiğini gösterdi.(...)

Taraf'ın yayın politikası Kürt Sorunu’nda hem (sosyalist) sol cenahın bir kısmında, hem de özellikle yakın döneme kadar Kürt cephesinde çok ciddi **yanılsamalar** yarattı. Bu satırların yazarının ve bağlı olduğu politik akımın, Kürt halkının özgürlük ve kurtuluş mücadelesine, proleter enternasyonalizminin bir gereği olarak destek olmakla birlikte, Kürt Hareketi’ne, liberalizmle temas etmeye başladığı 1990’ların başından beri ama özellikle 1999 sonrası süreçte devrimci Marksist temelde eleştiriler yönelttiğini okuyucuya hatırlatalım.⁴ Hareketin politik çizgisine “dayanışma” adına koşulsuz, eleştirel olmayan bir destek bizim açımızdan hiçbir zaman sözkonusu olmadı, olamaz. Zira bizim bakış açımız her zaman devrimci Marksizmin ve elbette Leninizmin ulusal soruna ilişkin Marx’tan, Engels’ten başlayıp Lenin’e, Trotskiy’e uzanan çizgide zengin, pratikte defalarca doğrulanmış ve bu nedenle aşılamamış teorik mirasın sunduğu çerçeve olmuştur.⁵ Bu çerçeveyi (özellikle sol liberallerin lûgatında yer almayan boyutuyla) en çarpıcı biçimde Lenin şöyle ifade ediyor:

(...)Ulusların ve dillerin hak eşitliğinin Marksistler açısından değeri, yalnızca onların en tutarlı demokratlar olmalarından ileri gelmez. Proletarya dayanışmasının, işçilerin sınıf mücadelesinin kardeşçe birliğinin çıkarları, ulusal en ufak bir güvensizliğe, en ufak bir “özellikçilik”e, en ufak bir kuşkuya, en ufak

3 Gazetenin 14 Ekim 2008 tarihli nüshası.

4 Bu konudaki eleştirel tavrı değerlendirmek açısından bkz. “Quderê Heval”, *İşçi Mücadelesi*, Eylül-Ekim 2004 ve “25. yıl: ‘Sömürgecilğe’ Karşı Mücadeleden “Toplumsal Lozan”a, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=617&Itemid=40

5 Bu çerçevenin somut çizgilerini kavramak açısından bkz.Burak Gürel, “Marksizm ve Ulusal Sorun”, Devrimci Marksizm, Sayı 3 (Mart 2007)., S.72-110. , “Çar Hawar: Kürt Halkının Çığılığı”, *Devrimci Marksizm*, sayı 3, Mart 2007, s. 27.ve <http://www.iscimucadelesi.net> sitesinde ulusal soruna ilişkin yazılar.

bir gareze yer bırakmamak için ulusların en yetkin/tam (complete) hak eşitliğini gerektirmektedir. **Tam bir hak eşitliği, aynı zamanda herhangi bir dil lehine her türlü ayrıcalığın ortadan kaldırılmasını da içermektedir, bütün ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasını da içermektedir.** ⁶ (Vurgu bana ait-Ş.R.)

Trotskiy ise bu saptamayı tamamlayıcı anlamda bolşevizmin ayırdedici özelliğini “Ezilen ulusları (en geri olanları dahil) siyasetin sadece nesnesi olarak değil, aynı zamanda öznesi olarak görüyor olması” diye tanımlamakta ve eklemektedir: “Proletarya gerçek ulusal özgürlüğü ve birliği ancak devrimci mücadele yoluyla ve burjuvaziyi bütünüyle ortadan kaldırdıktan sonra kazanacaktır.” ⁷

Bizler Kürt ulusal mücadelesinin yürütücülerine karşı yaklaşımımızda, halk kültürünün o çok veciz ana/atasözü ile söylersek “dost acı söyler” sözüne hep uyduk, acı söyledik, ama hep dost kaldık. Bu yazının özgül amacı tam da bu bağlamda bazı gerçekliklerin altını çizerek onun etrafında şekillenen “dost” görünen ama özünde “düşman” olan bir akımı ve anlayışı berraklaştırmak. Yani bir tür “yanılsamalardan kurtulma çağrısı”.⁸

***Taraf*’ın aldatan çıkışı ve kısa sürede beliren gerçek yüzü**

En son söyleyeceğimizi en baştan yazmakta yarar var: ***Taraf* her konuda olduğu gibi Kürt Sorunu konusunda da tartışmasız bir biçimde Türk burjuvazisinin, Türk burjuvazisinin kendi iç savaşında ise şimdilik (!) AKP’nin temsil ettiği kanadın yanındadır.** Ancak bu duruşu, ana varoluş zemini Batı merkezci burjuva politikası ve felsefesi olduğu için ve Türkiye’nin kendine özgü çelişkileri nedeniyle zaman zaman politik şizofreni nöbetleri geçirmesine neden olmaktadır.⁹ AKP’nin %46.58’lik oyla büyük başarı kazandığı 22 Temmuz 2007 seçimlerinden sadece birkaç ay sonra yayın hayatına adım atan *Taraf*, koşulsuz bir biçimde AKP’nin açık

6 V.I.Lenin, *İşçileri Zehirleyen İnce Nasyonalizm*, *Ulusal Sorun ve Kültürel Özerklik*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2000, S.89

7 Trotskiy, *Sürekli Devrim*, Köz Yayınları, İstanbul 1975.

8 “Yanılsamalardan kurtulma çağrısı, yanılsamaları yaratan koşullardan kurtulma çağrısıdır.”-Karl Marx, *Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s.11.

9 ABD ve AB emperyalizminin 2002’den beri kendi amaçları yönünde kullanmaya çalıştığı AKP’yi, Kılıçdaroğlu’nun CHP’si ile değiştirme eğilimini sezen amiral gemisindeki Ahmet Altan ve Yasemin Çongar bazı yazılarında şimdiden yeni iktidar senaryolarına ve kendi pozisyonlarına yer yapmaya başlamıştır.

ve kesintisiz sözcüsü/militanı, ekonomiden, uluslararası diplomasiye, insan haklarından emek sorununa kadar AKP politikalarını, net ve berrak bir biçimde liberal ve sol liberal sosla kamuoyuna sunmanın çok “renkli” bir aparatı, Chomsky’nin güzel kavramını kullanırsak, “rıza imâlat” kurumu olarak işlevini çok iyi yerine getiren bir organı olmuştur.¹⁰ *Taraf*, aynı zamanda AKP ile yaşadığı çelişkileriyle birlikte ABD ve AB emperyalizmi başta olmak üzere uluslararası burjuvazinin güncel taleplerinin ve eğilimlerinin Türkiye kamuoyunda kabul görmesi için yürütülen halkla ilişkiler operasyonunun medya ayağının “ciddi” ve entelektüel bir parçasıdır.

Marx ve Engels, hiç kuşkusuz tarihin en öngörülü ve en berrak politik metni olan Komünist Manifesto’da, sol liberallerin tarihsel öncülleri olarak görebileceğimiz burjuva sosyalistlerini şöyle tanımlıyor:

Burjuvazinin bir kesimi, burjuva toplumunun varlığının devamının sağlamak için, toplumsal hoşnutsuzlukları gidermek ister... Sosyalist burjuvalar, modern toplumsal koşulların bütün avantajlarından yararlanmak isterler, ama bunların kaçınılmaz olarak doğurduğu mücadeleler ve tehlikeler olmaksızın. **Toplumun bugün varolan durumunu arzu ederler, iş ki bu durumun doğurduğu devrimci ve yıkıcı unsurlar var olmasın.** ¹¹ (Vurgu bana ait.-Ş.R.-)

Taraf, çizgisi sosyalist olmasa da, içindeki sosyalist ya da sosyalist eğilimli yazarları sayesinde Kürt sorunu’nda tam da yukarıda tarif edilen noktada durmaktadır. İlk çıktığı günlerde sürekli “barış”tan söz eden, aslında AKP’nin çıkarları adına TSK’ya cepheden saldıran, ama bu mücadelesi özellikle Kürtlerin ciddi bir kısmı tarafından yanlış anlaşılan (“düşmanımın düşmanı dostumdur” felsefesi) *Taraf*, barıştan ne anladığını ve nasıl bir TSK istediğini kısa sürede açık edecektir. *Taraf*, Kürtlere demokratik haklarının verilmesini savunmaktadır; ama son kertede tamamen bireysel olan “kültür ve kimlik hakları”ndan ibaret, AB hukuku çerçevesinde bir “yurttaşlık” çizgisinde ve her koşulda PKK’nin tasfiye/bertaraf edilmesi şartıyla. “Dost” görünen *Taraf*’ın gerçek yüzünün açığa çıkışı, en berrak biçimde yakın tarihteki iki sürmanşetinde kristalize oluyor. Birincisi 8 Aralık 2009 tarihli olanı: “*Barışa Taş Ve Kurşun*” Başlığın altındaki haberde Diyarbakır’da 5 bin kişinin polis müdahalesine karşı direnişi “taş ve havai fişeklerle polise saldırdılar” ifadesiyle veriliyor. Hemen devamında

10 Bu konuda ABD medyasının sefaletini ayrıntıları ile görmek için bkz. Edward S.Herman-Noan Chomsky, *Rızanın İmâlatı*, Aram Yay., İst., 2006.

11 Karl Marx/Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Sol Yay., Ankara, 1991, s.141.

da göstericilerden Aydın Erdem'in polis kurşunuyla sırtından vurularak öldürüldüğü aktarılıyor ama sonuç olarak iki ana mesajdan birinde Kürt göstericilerin “barış”a karşı olduğu ilan ediliyor! İkincisi ve çok daha çarpıcı ve açıklayıcı olanı ise Reşadiye Baskını'ndan üç gün sonra yayınlanan 11 Aralık 2009 tarihli sürmanşeti: “PKK İki Halkın Da Düşmanı”.

Walter Benjamin “Parıltılar” kitabındaki denemelerinden birinde **tarihsel bir olguya ya da bir sanat yapıtına nasıl bakıldığını kavramak için öncelikle nereden bakıldığını anlamakla başlamak gerektiğini** anlatır. *Taraf*'ın liberal, burjuva odaklı bakışı insanı öyle trajik yerlere sürükleyebiliyor ki, Kürt halkının önder olarak sahiplendiği bir kişiliğe (bunu artık burjuvazinin militarist aygıtı ordunun şefleri dahi zımnen kabul etmiş durumdadır) yönelik bir saldırıya tepki vermesini, polisin müdahalesine karşı direnişini “barışa taş” olarak değerlendirebilecek kadar körleşiyor. Aynı körlük, **bugün Kürt halkı adına bütün bu kazanımların elde edilmesinde on binlerce insanının canıyla, kaniyla, dişiyle, tırnağıyla en büyük pay sahibi olan Kürt Hareketi'ni, hem de savaş bütün şiddetle devam ederken yapmış olduğu bir eylemden yola çıkarak, hem de kendi halkının düşmanı olarak değerlendirecek kadar vahim boyutlara ulaşıyor.** Sanırsınız ki, karşılıklı barış görüşmeleri sonuçlanmış, Türk devleti operasyonları durdurmuş, çok önemli adımlar atmış ve fakat “hain” “Pe-Ka-Ka” buna rağmen, hadi Türk halkı neyse(!), kendi halkına karşı da o “düşmanca” hareketi yapmış!

Taraf'ın sırça köşkte oturan az sayıdaki “hanım”larına ve beylerine herhalde hatırlatmak gerekiyor: evet savaş bütün acımasızlığıyla devam ediyor! Hem de, iş “sivil toplum” tartışmasına geldiğinde, Ergenekon olayı örneğinde de görüldüğü üzere, karşılarına almaktan çekinmedikleri paşaların emir ve komutaları altında! Savaşan tarafların “kirli” olanlarının kuralları, “oyun”ları Kürt halkının ve bizim yıllardır söylemeye çalıştığımız gibi zalimdir, insanlık dışıdır. Bunun son örneğini, savaşı başlatan tarafın, canlı yakaladığı gerillaları daha sonra infaz ettiğini, (kimbilir kaçınıc vakadan sonra), daha yakın zamanda Ağustos ayında (aşağıda “kimyasal silah kullanımı” ile ilgili bölüm) ve bir süre önce de 2009 Kasım ayında tekrar gündeme gelince yaşadık.¹² Savaş felakettir, sıcak çatışma korkunçtur! Bazı sahnelerde vurmazı vurur, öldürmeyi öldürürler! Hatta savaşın bir tarafındakiler (yine onlarca kez ortaya çıktığı gibi) “sahipsiz” ve burjuva medyasının gözünde insan bile değil, sadece sayıdan ibaret olan diğerlerini öldürmekle kalmayıp kafasını, kulağını kesip fotoğraf çektirir-

12 Bkz.17 Kasım 2010 www.gundemonline.net/haber.asp?haberid=82005

ler!

İşte tam da bu yüzden milyonlarca Kürt meydanlarda, sokaklarda “Aşiti!”(Barış) diye çırpınıyor. İşte bu yüzden enternasyonalistler, devrimci Marksistler, onurlu aydınlar yazıyor, çiziyor, aynı sokaklarda, meydanlarda, seçimlerde onların barış arzularına ve kendi kaderlerini bir biçimde belirleme anlamına gelen her tür taleplerine destek olmaya çalışıyor.¹³ *Taraf* ve şûrekasına sormak lazım: biraz hayâl güçlerini çalıştırıp, o (ne acı ki her zaman olduğu gibi hepsi de emekçi çocuğu olan) 7 asker birkaç saat, ya da bir kaç gün sonra bir operasyonla, 7 (ya da kaç kişi ise o kadar) gerillayı öldürseydi (ki sık sık olmasa da, belirli aralıklarla sistematik olarak benzeri operasyon ve PKK’lilerin “ölü ele geçirilme” haberleri gelmektedir) “*Türk Ordusu, İki Halkın Da Düşmanı*” gibi bir manşet atabilecekler miydi? Mesela 6 Eylül 2010’da tek taraflı “ateşkes” devam ederken sığınaklarında öldürülen 9 PKK gerillası için bırakın manşeti, en azından soru işareti yaratacak eleştirel bir haber yaptılar mı? Kuşkusuz ki hayır! O başlıkları atarken sadece basit bir sorunun cevabını düşünmeleri bile yeter: Türk devleti PKK’nin değişik tarihlerde ilan ettiği onlarca ateşkesin ve çatışmasızlık ortamı uygulamasının bir tekine bile karşılık verdi mi? Operasyonlara son verme eylemini bırakın, lafını bile telaffuz etti mi? Yine hayır! Peki PKK’ye bu kadar yüklenen *Taraf* ve Ahmet Altan, bırakın koruculuk sisteminin lağvedilmesi, kontrgerillanın dağıtılması taleplerini, devlete bir kez bile operasyonları durdurma çağrısı yaptı mı? Yanıtı Ahmet Altan’ın iki yazısından okuyalım:

Ordu ‘operasyonları’ durdurup barışa bir şans tanısı iyi olur ama dağlarda silahlı insanlar dolaşırken kimse orduya “operasyonları” **durdurması için çok fazla baskı yapamaz...** Uluslararası hukuka göre yeryüzündeki **her devletin, dağlardaki silahlı insanlara karşı operasyon yapma hakkı** var...”¹⁴

“Peki, silahlar nasıl susacak? Geçen gün İsmet Berkan da yazdı, “dağda silahlı adamlar gezerken” kalkıp da o devlete “silahları susturalım” dersen, inandırıcı olamazsın. **Dünyadaki her devlet, toprakları içinde silahlı gruplara silahlı tepki verir.** (Vurgular bana ait-Ş.R.-)”¹⁵

“Ordu ‘operasyonları’ durdurup barışa şans tanısı iyi olur”muş! Dik-

13 Geçerken bu süreçte, “Yurtsever Cephe” komünisti TKP’nin ve sosyal şovenizmin bataklığına kimi kolunu bacağına kaptırmış, kimi boğazına kadar batmış stalinist solun utanç verici sessizliğini sadece dillendirmiş olalım.

14 30 Mayıs 2009 tarihli:

15 8 Mayıs 2009 tarihli köşe yazısı.

kat ederseniz operasyon kelimesi tırnak içinde. Ardından da “ama” geliyor. “Uluslararası hukuka göre yeryüzündeki her devletin, dağlardaki silahlı insanlara karşı operasyon yapma hakkı var...” mış.

“Kalkıp da o devlete ‘silahları susturalım’ dersen, inandırıcı olamazsın. Dünyadaki her devlet, toprakları içinde silahlı gruplara silahlı tepki verir”miş! “Paşalar Tıpiş Tıpiş” “Asker İfade Verecek” “Hesap Ver” başlıkları ile TSK’ya efelenen Tarafçılar gurur duysun. Altan’ın kibarca ve “entelektüel” sosla söylediklerini, Kenan Evren’den, Hilmi Özkök’e, Yaşar Büyükanıt’a ve nihayet Işık Koşaner’e kadar her genelkurmay başkanı bazen kendi gibi kibarca, bazen de açıkça söylüyor zaten.¹⁶ İşte Ahmet Altan’ın *Taraf*’ının acizliği, zavallılığı! Bir yandan devrimcilere ders verirken “sistemin silahlı bekçilerine kafa tutmak”tan bahset, “asker postallarının arasında dolaşmayın” diye telkinde bulun¹⁷, **“öbür yandan o ‘silahlı bekçilerin’, ‘postallıların’ bir halkın kendisine karşı yürüttüğü topyekün savaşı ‘operasyon’ ve ‘tepki’ diyerek meşrulaştır ve ‘karşı konulamaz’ olarak tanımlayarak konformizmin batağına saplan!** İşte size burjuva ahlâkının en âlâ ikiyüzlülüğü!

Liberallerin devletle ve burjuvazi ile ortak Kürt ve PKK algısı: Burjuva entellektüelizminin hayâl gücü sosyal gerçekliği karşı!

Öncelikle son süreçteki tabloyu netleştirelim. Burjuvazinin özellikle 2009 yerel seçimlerinden sonra yapmaya çalıştığı şey, bir yanda yasal parti ve temsilcilerini şahinler-güvercinler, yani onların dünyasındaki tam karşılığı ile söylemek gerekirse; “İyi Kürt-Kötü Kürt”, hatta “Beyaz Kürt-Kara Kürt” olarak parçalayıp ayrıştırmak, “iyi”leri, yani “beyaz”ları muhatap almak, sistem içine çekmek, mümkünse(maş) olarak kullanmak. “Kötü”leri ve “kara”ları ve elbette PKK’yi ise bütünüyle Kürt halkından koparıp tasfiye etmek, PKK’ye, hatta BDP’ye karşı liberal ve işbirlikçi Kürtleri pazarlamak! Ahmet Altan bakın bu ucuz ve kirli oyuna nasıl eşlik ediyor:

Kürt siyasetçiler arasında Ahmet Türk, hem Kürtlere hem Türklere güven veren saygıdeğer ve samimi duruşuyla “barış” için çok uğraştı ama PKK’ya ve

16 Bkz. Fikret Bilâ’nın *Milliyet* gazetesinde tefrika halinde de yayınlanan röportaj-yazılardan oluşan *Komutanlar Cephesi* kitabı, Detay Yay. Kasım 2007, İstanbul.

17 2 Mayıs 2009 tarihli köşe yazısı.

savaşçı Kürt siyasetçilere doğru yolu göstermeye gücü yetmedi.¹⁸

Ahmet Türk'ün dilinde her fırsatta sorunun muhatabının hareketin kendisi ve bizzat Öcalan olduğunu defalarca belirtmekten tüy bitmiş, ne gam! Şimdinin hızlı liberali Yasemin Çongar da ekliyor:

(...) Bunun karşılığında, Reşadiye’de yedi askeri şehit ederken, sadece devleti değil milyonlarca insanı da yaraladığını ve **kendi halkının umutlarına ihanet ettiğini anlamaktan aciz Kürt gerilla zihniyetini** ve onun destekçilerini de, açılımıdan “zıkkım” diye söz edip “bitti bitti” diye sevinç nidalarıyla ortalıkta gezinen Kürt siyasetçilerini de tanıyoruz.(...)¹⁹ (Vurgular bana ait-Ş.R.-)

Devletin ve liberallerin korosuna Etyen Mahcupyan şöyle katılıyor:

Görünen o ki PKK’nın derdi çözüm veya barış değil, bu sürecin iktidar alanını tahakküm altında tutmak. Ve yine görünen o ki, aynen geçmişte olduğu gibi, **DTP de ‘kritik an’ geldiğinde kişiliksizleşmekte ve PKK’nın uzantısı haline gelmekte.(...)** Kürt siyasetinin bizzat Kürtlerin özgürleşmesi ve huzuru önünde engel olduğunu vurgulamak gerekiyor. Kısaca söylersek, Kürtler adalet ve barışa sonuna kadar layıklar... **Ama bu Kürt siyaseti ne adalete ne de barışa layık. Gücün ağırlığı altında bugün DTP’nin yıldızları dökülüyor.** Yıldızlar döküldüğünde de alttan çıkarıcılık, pazarlıkcılık, tehdit ve belki de en kötüsü, yüzysellik ve eziklik çıkıyor.²⁰ (Vurgular bana ait-Ş.R.-)

Siz beğenin ya da beğenmeyin, ister “halk düşmanı” ve “ahmak” deyin, ister “kalles ve çılgın”²¹ **sosyal gerçeklik bambaşka bir şey söylüyor.** Kürt Halkının çok önemli bir bölümü, şu veya bu nedenle PKK’yi ve onun yasal uzantılarını seviyor, destekliyor, kendini ifade ettiğini düşünüyor. Kurulduğu günden başlayarak yoksul köylülüğün, bölgede sınırlı da olsa işçi sınıfının, göçle, sürgünle köylerinden koparılıp metropollere (Diyarbakır, Van, Batman gibi) getirilmiş kent yoksullarının içinde örgütlenen PKK’nın bölgede mazhar olduğu çok ciddi bir destek ve yoğun bir sempati vardır.

Özellikle bölgedeki feodal yapının kırılmasına ilişkin (önce Bucak aşireti ile başlayan) ağa ve feodal beylerle savaşması (ilk silahlı eylemleri bunların “cezalandırılması” biçimindedir) yoksul ve topraksız halk kitlele-

¹⁸ 2 Mayıs 2009 tarihli köşe yazısı.

¹⁹ 12 Ocak 2010 tarihli köşe yazısı.

²⁰ 9 Aralık 2009 köşe yazısı.

²¹ Bütün bu ifadeler Ahmet Altan’ın 11 Aralık 2010 tarihli köşe yazısında geçmektedir.

ri nezdindeki prestijini sağlamlaştırmış olan PKK'ye yönelik halk desteğine ilişkin yakın zamanlardaki en çarpıcı örnek 8-15 Eylül 2009 tarihlerinde yaşandı. Bu dönemde Hakkâri Çukurca'da, devletin Ahmet Altan'ın desteklediği "operasyon" "hak"larından birini kullanması sonucu 8 gerillanın öldürülmesi üzerine örgütün yapmış olduğu çağrı ile bölgede halkın çok yüksek oranda katılımıyla bütün kutlamalar iptal edildi.²² Yine gerillaların sığınaklarında vurulduğu 6 Eylül 2010 saldırısından hemen sonra, tıpkı bir sene önce olduğu gibi bayrama (Ramazan/şeker) denk gelen günlerde Kürdistan'ın hemen her yerinde siyah bayraklar asılmış ve bütün bayram kutlamaları iptal edilmiştir.

Başka bir zaman diliminde olmuş olsa halkın dinsel duygularını bastırmak olarak tanımlanıp tutuklama dahil her türlü cezalandırmaya maruz kalabilecek bu tutumun bizim için önemli kısmı, gerçekten de dinsel eğilimleri önemli oranda güçlü olan Kürt halkının böylesine farklı bir eylem çağrısına ezici çoğunlukla icabet etmesinin altındaki neden: şu veya bu düşünce ve kaygıyla örgüte karşı taşıdığı destek ve sempati duygusu ! Bu duygunun en güncel örneği ise son aylarda, PKK'nin ateşkes ilanına kadar çok yoğun geçen çatışma sonrasında düzenlenen gerilla cenazelerinde halkın her fırsatta Öcalan'a ve PKK'ye bağlılığını bir biçimde -ama slogan, ama poster ve resim- ile dile getirmiş olması. Yine benzer şekilde BDP'nin "demokratik özerklik" ilan ettiği andan itibaren yapılan bütün miting, gösteri ve benzeri eylemlerin PKK damgası taşıyor olması.

Taraf'ın (ve sol liberallerin) onulmaz hastalığı: Mağdurla mütecavizi eşitlemek!

Her fırsatta aydın olmanın sorumluluklarından bahseden *Taraf* ve temsil ettiği liberal, kısmen sol liberal ve sivil toplumcu çevrelere bazı gerçeklikleri anlatmak için herhalde işin alfabesinden başlamak gerekiyor. Örneğin kapitalizmin kendisinin, özellikle emperyalizm ve onun bugün "küreselleşme" adıyla anılan yeni dönemi ile birlikte daha da yoğunlaşan ve ekonomik anlamda sömürü ile birlikte yoğun ve örgütlü bir şiddet sistemi olduğundan. Örneğin yerel, ulusal, bölgesel, gerekirse dünya çapında savaş/savaşlar olmadan var olamayacağından. Örneğin bütün burjuva devletlerinin, polisiyle, askeriyle, özel kuvvetleriyle doğası gereği en sistemli ve gelişmiş şiddet örgütü olduğundan. Örneğin Türkiye burjuva

²² Bu katılım konusunda ayrıntılı bir değerlendirme için Bkz. İrfan Aktan "Bölgede ve Kandil'de Hava Durumu" *Express Dergisi*, Sayı 99, Ekim 2009

devletinin kuruluşundan bu yana önce Ermeni, Rum ve diğer “azınlıklar”, sonra Kürtler, işçi sınıfı ve emekçiler, kadınlar, eşcinseller ve bütün farklı ve muhalif unsurlar için bir şiddet rejimi olduğundan ve olmaya devam ettiğinden. Örneğin artık genellekürmayın bile kabul etmek zorunda kaldığı, onların ifadesiyle “düşük yoğunluklu savaş”ı başlatan ve ısrarla sürdüren taraf Türk ordusunun dünyanın kimi kriterlere göre 5. kimine göre 6. sıradaki gelişmiş ordusu olduğundan. Kürtlere yönelik imha ve inkâr politikalarının kökünün Osmanlı döneminde başlamakla birlikte, T.C. ile bambaşka ve tarihe geçecek bir pratiğe imza attığını, görece (zira dünya çapında yükselen faşizm dalgası ile birlikte olgunlaştırılmıştır) özgül bir teorisinin bulunduğundan. Devletin Kürtlere yönelik savaş mantığını kavramak açısından, çok çarpıcı olması anlamında, sadece Jandarma Genel Komutanlığı’nın Büyük Erkânı Harbiye’ye sunduğu 1930 tarihli raporun sonuç kısmını okuyalım:

(...) Hulâsa, Dersim evvelâ koloni gibi nazarı itibara alınmalı, Türk camiası içinde **Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve tedricen öz Türk hukukuna mazhar kılınmalıdır.**²³

Yani yalnızca savaşın bir tarafı olan Kürt Hareketi’nin değil, bütün Kürt halkının karşısında pozisyon alan devlet ve onun silahlı gücü sadece Dersim’i değil, bütün Kürdistan’ı yukarıdaki çerçevede “koloni” yani “sömürge”, Kürtlüğü de “eritilmesi” gereken bir unsur olarak değerlendirmiş ve korkunç/insanlık dışı yöntemleri daha o günlerden uygulamaya başlamıştır ve halen de uygulamaya devam etmektedir. Bu anlayış yakın tarihte, 2009’un Kasım ayında Onur Öymen şahsında, CHP ve küçük ve yüzeysel karşı çıkışlar dışında bütün burjuva cephesi tarafından açıkça ya da üstü kapalı olarak sahiplenilmiştir.

İşin ilginç yanı yukarıdaki alıntı ve onun gibi onlarca örnek değişik tarihlerde *Taraf* gazetesinin titiz yazarı Ayşe Hür tarafından yayınlanmıştır. *Taraf* yönetimine yazarları Ayşe Hür’ü dikkatlice okumalarını şiddetle öneririz! Kürt Sorunu’nda mağdur olan taraf Kürt halkı ve onun her düzeydeki temsilcileridir ve onların hiç biri bugün “kısır döngü” gibi gösterilmeye çalışılan bu kirli savaşın başlatıcısı değildir! Burjuvazinin ısrarla iddia ettiği “savaşın PKK tarafından başlatılmış olduğu” koca bir yalandır. Artık hemen herkesin kabul ettiği gibi PKK tarihsel seyir içinde burjuvazi tarafından çoktan başlatılmış bir savaşa karşı ortaya çıkan

23 Dersim-Jandarma Genel Komutanlığı’nın Raporu, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000, S. 183

29. Kürt İsyanı'dır. Sadece dar anlamda sosyoloji literatürüne başvursanız bile isyan kavramı bir tür baskı, şiddet, engellemeye karşı çıkışı temsil eder. Yani bugün kasıtlı olarak ters çevrilmeye çalışılan savaşın tarihsel kökenini oluşturan “imha, tedip ve tenkil” uygulamaları henüz Osmanlı döneminin egemenleri tarafından başlatılmış, T.C. tarafından da bir gelecek haline getirilmiştir. **Kapitalizm koşullarında her tür şiddete, hele hele mağdur tarafın uygulamak zorunda kaldığı şiddete karşı olmak özünde insanın doğasına, eşit ve özgür bir toplum tasavvurunun temel ilkelerine aykırıdır.** Zira her ikisinde de belirleyici unsurlardan en temeli adalet duygusudur ve bu duygu ezilenin, horlananın, küçük düşürülenin kendini koruması yaşamın bazı anlarında kendini “şiddet” olarak dayattığında bize bu korumanın haklı ve meşru olduğunu söyler. Nitekim egemenlerin hukuku olan burjuva hukukunda bile, kişi bir saldırı anında “meşru müdafaa” durumunda “şiddet” kullanmaktan men edilemez, kullanırsa da ceza dahi verilemez. Liberal, sivil toplumcu, postmodern anlayışın en esaslı yanlışı “barış”ı tarihsel, toplumsal gelişmelerden bağımsız, salt soyut anlamda ahlâki bir mesele gibi algılaması ve bu algının mantıksal sonucu olarak savaşın taraflarını eşitlemesi, yani eşitsizliği bir anlamda tescil etmesidir. Aynı vicdansız eşitleme mantığıyla yazılmış şu satırların sığılığına ve “şımarıklığı”na bakar mısınız?

PKK'lılar eleştirilmekten nefret ediyorlar, bunu biliyorum. Bizim generaller de nefret eder eleştirilmekten. Aralarında pek bir fark yok. Silah tutmanın bu-yurgan şımarıklığı bu herhalde.²⁴

Halkın içinden çıkan ve bu denli yoğun destek bulan Kürt Hareketi'nin ve onun yasal düzeydeki temsilcisinin sosyal ve politik alandaki pozisyonunu böylesine cahilce değerlendirmek ancak tahsille mümkün olur herhalde! Bir başka tahsilli Halil Berktaş ne diyor peki:

(...) Başladığım noktaya dönüyorum : “ara zemin” meselesine. Bilinen deyiştir : tek el şaklamaz (it takes two to make a fight). Bir yandan devlet, diğer yandan PKK, “ara zemin” (middle ground) bırakmamak istiyor. Bunun da en garantili yolu savaşın sürmesi, silâhların hiç susmaması. Tersini, yani barışçı çözüme giden bir “ara zemin”in genişlemesini isteyenler ise, hem devletin, hem PKK'nın çizgisine alternatif sunmak zorunda.(...).²⁵

24 Ahmet Altan, 30 Mayıs 2009 tarihli köşe yazısı.

25 10 Temmuz 2010 tarihli köşe yazısı.

Taraf'ın halen kendini Marksist olarak tanımlayan iki yazarından biri (diğeri Roni Marguiles) Murat Belge eksik kalır mı hiç?

(...) Yani sözün kısası, “demokratik Açılım” denir denmez, bu sanki bir savaş borusuymuş gibi, herkes kendi, “barışçı – olmayan” programını yürürlüğe koydu. Oysa varını yoğunlu bu kirli savaşın devamına adanmış kadrolar, iki tarafta da, zaten vardı ²⁶

Dikkat edilirse Belge bu kısa pasajda cehaletten de öte muazzam bir pot kırarak “kirli savaş”a tepki olarak tarih sahnesine çıkan bir hareketi kirli savaşın başlatıcısı ve sürdürücüsü devlet ile aynı kefeye açıkça koyuyor. Bir “Marksist” için ne büyük trajedi!

Taraf'ın en “cüretkâr” yazarlarından Melih Altıok da, ***Taraf*'ın pek meşhur ve fakat bütün istihbarat bağlantılarına rağmen ispatlanmasına ilişkin bugüne kadar bir tek somut kanıt sunamadığı PKK-derin devlet bağlantısını** da işin içine katarak bu sosyal körler kervanına ekleniyor:

(...) Bakın, bilinen derin devlet söylemi gibi ‘derin PKK’ olgusundan bahsetmenin yanlış olmayacağını ve PKK’nin Kürtlere yönelik açılım politikasını tıkadığını söyleyen AB-Türkiye Parlamentosu Eşbaşkanı Helene Flautre de ‘Türkiye’de demokratikleşme süreci derinleştikçe, **PKK’nın çözümün değil sorunun bir parçası olduğu kendi tabanında bile hissedilmektedir**’ diyor.”²⁷
(Vurgular bana ait-Ş.R.)

Kendi yalanına inanan yalancılar ordusunun en saldırgan ve iktidar yağdanlığı unsuru²⁸ Rasim Ozan Kütahyalı da bu ispatsız, temelsiz çizgiden giderek burjuvazinin kirli savaş yalanlarının tetikçiliğini sürdürüyor:

“(…) Çoğu Batı Avrupa şehirlerinde yaşayan Öcalan muhalifi bu Kürt milliyetçisi aydınların hemen hepsi Öcalan’ın ilk çıkışından beri “derin devletin adamı” olduğunu sürekli tekrarlıyorlar. Son derece inandırıcı kanıtları arka arkaya sıralıyorlar ve **şu anki Ergenekon-PKK ittifakının** son derece doğal olduğuna sözü getiriyorlar.(...)”²⁹

26 14 Ağustos 2010 tarihli köşe yazısı.

27 20 Temmuz 2010 tarihli köşe yazısı.

28 İbret verici iktidar yağdanlığı tablosu için özellikle Kütahyalı’nın 3 Şubat, 31 Mayıs ve 23 Haziran 2010 tarihli köşe yazılarını şiddetle tavsiye ederim.

29 30 Haziran 2010 tarihli köşe yazısı.

“Genç sivil” hareketinin liderlerinden, Yıldırım Oğur ise her fırsatta saldırmaktan çekinmediği (hayatın ironisi!) TSK’nın en kokuşmuş, en bayat tezini, TSK’nın en cesur sözcüsü gibi tekrarlıyor:

(...)Ve artık o silahın sizin de kafanıza dayalı olduğunu hissediyor musunuz ey Kürtler. Yok, sizi yıllardır öldüren silah değil bu kez. Yıllardır güya sizi koruyan silah. Başınıza dayanmış, sizin iradenizi de ele geçirmiş. Bir adada yalnız başına yaşayan bir adam ve onun dağdaki adamları sizin iradenizi de teslim almış. (...) ³⁰

Ve nihayet *Taraf*’ın en “radikal” yazarı, emniyetin basındaki en organik bağlantısı, istihbaratın açık sözcüsü, yazılarında Kürtçe alıntılar yapacak kadar Kürtleri seven, fakat bu “sevgi”sinin, sevdiği halkın uğruna her şeyini feda ettiği önderi Öcalan’ın asılmasını önerecek düzeyde belli ettiği için şimdilik kadrodan ayrılan ³¹ Önder Aytac’ın cüretkâr satırlarını okuyalım:

(...) ‘Derin Devlet’in ihale ettiği Kürt-Türk savaşına, sizin oradan katkı sunanlar kimler? Bu şirket tam bir organize suç holdingi olmalı ama biz daha derin anlamıyla **Adi Ortaklık** diyoruz.(...) ³² (Vurgular yazarın kendisine, Önder A.’ya ait)

Oysa kısa ve hızlı bir tarih incelemesi dahi göstermektedir ki, **ortada zaman zaman faşizan yöntemleri bile uygulamaktan çekinmeyen bir devlet ve karşısında onyıllardır ezilen, inkâr, imha ve asimilasyona tabi tutulmuş, fiziki, sosyal, kültürel, hukuksal, her anlamda sistematik olarak tecavüze uğramış bir halk, onun isyan etmiş evlatları ve onların örgütleri var.** Söyler misiniz eşitlik nerede?

Bu gerçekliği bütün liberalliğine rağmen Kürt Sorunu’nda kayda değer şeyler söyleyen nadir *Taraf* yazarlarından Nabi Yağcı bakın nasıl ifade ediyor:

30 4 Mayıs 2010 tarihli köşe yazısı.

31 18 Haziran 2010’da Küre TV’de katıldığı Haber Aktüel programında şu korkunç sözleri söylemişti: “Öcalan madem elinizde, alacaksınız karşınıza, dersiniz ki, ‘eğer Türkiye’de bir ay içerisinde bir yaprak kılmıdarsa, bu terörü bitirmezsen, seni idam ederim, seni asarım’. Bakın bakalım bu olayların hepsi bitmiyor mu! Bitmiyor mu! O zaman alır asarsınız, öldürürsünüz. O zaman geleceği kurtarabilirsiniz.” Aytac, gelen tepkiler üzerine de *Taraf*’tan ayrılmıştı.

32 9 Kasım 2009 tarihli köşe yazısı.

(...) **PKK** onlarca yıldır T.C. devleti tarafından ne asimile edilebilen ne de yok edilebilen direngen **Kürt halkının kendisinin yarattığı bir örgüttür, örgütlerden biridir**. Dün farklıydı ama bugün **PKK gerçeği** deyince akla yalnız silah gelmemeli, **ondan önce kendi halkından aldığı destek görülmeli. Bu desteğin sosyolojisi var**. Güneydoğu’da her aileden (aileyi akraba genişliğinde anlamak kaydıyla) en az bir kişi bu savaşta ya da faili meğhul cinayetlerle öldürülmüştür ve her aileden en az bir kişi isyan etmiş ve dağa çıkmıştır. Yalnız bu da değil sayısız köy ve mezra boşaltılmış, binlerce Kürt zoraki iskâna tâbi tutularak batıya göç ettirilmiştir. İşsiz, eğitimsiz, aç bırakılmıştır. Bir de tarih var, Dersim Katliamı tek örnek değil.(...) ³³ (Vurgular bana ait-Ş.R.)

Ortaya çıktığı ve esasen toplumsal arenada bir güç olarak belirdeğı dönemden başlayarak sosyalist hareketin ve Kürt hareketinin bir kısmını kanserli bir hücre gibi kemiren sivil toplumcu/postmodern hastalıktan muzdarip olanların pek sevdiği bu “her türlü şiddete karşı” olma durumunun yanında, yine sevdikleri bir durum daha var ki anmadan geçmeyelim. O da “yeni bir dil”, “yeni bir tarz” kavramlarıyla ifade edilen sürekli bir “yenilik” arama durumu.

Her ikisi de tarihselci/bilimsel bakış açısından uzak, aslında sınıfların, sınıf mücadelesinin reddedildiğı, tarihi otoriteye karşı verilen “sivil” mücadelelerin toplamı olarak gören ve tarih sayfasının orta yerinde durmaya devam eden “işçi sınıfı”nı yok saymaya odaklanan anlayış.

Tarihi işçi, emekçi, Ermeni, Kürt, Alevi, velhâsılı insan hakları ihlalleri tarihi olan bir devletin egemenleri ile mazlumlarını bir saymak için insanın gerçekten yeni(!) bir bakışı olmalı. Ama unutmayalım ki her “yeni” doğru değildir. Hatta en temel doğrular bazen en “eski” olanlardır; özgürlük gibi, eşitlik gibi, kardeşlik gibi. Barışa yeni bir dil arayanlar çok uzun yıllardır kızlarını, oğullarını, kardeşlerini, sevgililerini, eşlerini, yoldaşlarını bu kirli savaşta yitirdiğı halde, acısını bastırıp “Biji Bıratiye Gêlan”(“Yaşasın Halkların Kardeşliği”) diye haykıran, “kendi devrimini yapmış” annesiyle, kızkardeşiyle, eşiyle Kürt kadınlarının diline kulak vermelidir!

Taraf’ın bu imkânsız aşkını, “açılım”ın koordinatörü içişleri bakanı Atalay “Esas ve birinci amaçlarının PKK’nın ortadan kaldırılması olduğunu” söyleyerek, başbakan da “PKK ile toplu mücadele edeceğiz” sözleriyle ifade etmiştir. Bugün geline nokta devlet bir taraftan Öcalan’la görüşmeler yaptığını itiraf etmekte, diğer taraftan ise yeni genelkurmay başkanı Koşaner görevi devralırken: “Terörle pazarlık olmaz, demokratik

33 23 Ağustos 2010 tarihli köşe yazısı.

özerkliğe karşı önlem almak gerekir. Terör sorunu ancak ordunun gücüyle çözülür.” diyebilmektedir.³⁴ Burjuvazinin bütün kompartımanlarının sözbirliği etmişçesine anlaşılmış olduğu bu boş ve imkânsız ayrıştırma/tasfiye emeline Kürt halkının bizzat kendisi, Türkiye’nin her yerinde hemen her gün yaptığı eylemlerde, panzerlerin, silahların karşısında, her türlü baskıya, tehdide rağmen açıkça ve korkusuzca attığı şu sloganla cevap veriyor: “PKK Halktır, Halk Burada” Bundan daha açık ve veciz ifade edilebilir mi? Tam da burada özellikle PKK ya da Kürt hareketinin değişik düzlemlerdeki temsilcilerini politik eleştiriye tabi tutma özgürlüğü ile bir halkın temsil iradesini yok sayma aymazlığı arasındaki farktan söz etmeye çalışıyoruz.

Kürt Sorunu’nda ve savaşta geline son nokta

Devrimci Marksistler olarak 2009’un “açılım”ın ilk günlerinden, bunun Kürt hareketinin Barzani lehine tasfiye operasyonu olduğu teşhisini açıklamıştık.³⁵ Bir yandan PKK’nin tasfiyesi, öte yandan Kürt hareketinin Türkiye’de legal planda mücadelesinin burjuva demokrasisinin politik aktörleri (gerçekten erkekegemen anlamıyla da aktör!) arasında ehlileştirilmesi. Bu politika aynı zamanda Türkiye’nin ABD’nin Balkanlarda, Ortadoğu’da ve Avrasya’daki stratejik yönelişi olan sürekli savaşında sağlam bir müttefik olarak oynayacağı rol içinde Kürt sorununun bir engel olmasını önlemeye, hatta mümkünse Türkiyeli Kürtlerin de, tıpkı güneydeki Barzani gibi bu stratejinin bir parçası haline getirilmesine yönelik bütünsel planın bölümleri idi. İlerleyen süreçte “Kürt açılımı”, sırayla demokratik açılıma, oradan milli birlik projesine ve nihayet PKK’nin tasfiyesi sürecine gelmiştir. Ne var ki, Kürt halkı ve onun temsilcileri (Barzani ve Güney Kürdistan’daki “Kürdistan” adını taşıyan yönetime duydukları sempatiye rağmen) tasfiyeyi, Barzanileşmeyi reddetmiş, buna cevap olarak mücadeleyi yükseltmiştir. Savaşın yeniden alevlenmesinin nedeni açılımın “iyi yürütülememesi” değil, açılımın bizzat kendisidir.

Taraf ve sol liberaller tam bu noktada AKP’nin elinin kolunun bağlandığını, gücünün yetmediğini, engellendiğini iddia etmiş, etmektedir. Bunun koca bir yalan olduğunu anlamak için sadece açılımın başladığı günlerden itibaren ardı ardına yapılan KCK operasyonlarında aralarında 12 belediye başkanının, önde gelen Kürt aydın ve politikacılarının

34 29 Ağustos 2010 tarihli gazete haberleri.

35 Bkz. “Siyasi Çözüm Doğru Yolda İlerlemiyor”, İşçi Mücadelesi sitesi, 27 Ekim 2009.

da bulunduğu 1500'ü aşkın BDP'linin, kimi elde kelepçe toplama kampı manzaralarıyla ibret-i alem olsun diye fotoğraflarının çekilerek tutuklandığını ve “taş atan” yüzlerce çocuğun cezaevlerine tıklandığını hatırlamak yeterli. Bu operasyonları da “AKP düşmanı” ordu değil, bizzat AKP'nin “emniyet güçleri” yapmıştır!

Uluslararası dengeler anlamında da yeni bir süreç söz konusudur. 2009 Ocak sonunda Davos'taki sözlü düello ile başlayarak 2010 Haziranında askeri çatışmanın eşiğine gelen Türkiye-İsrail gerilimi olsun, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde İran'a yaptırımlar aleyhinde oy kullanması olsun, ABD sisteminde İsrail yandaşlarının Türkiye aleyhtarı propagandasını güçlendirmiştir. ABD'nin AKP'den kurtulmak için harekete geçmesi her an olasıdır, hatta belki de bu tercihin pratik ilk adımları önceden atılmış bile olabilir. Bu koşullarda, en azından seçimlere kadar, hükümet açısından ABD'den PKK'ye karşı ciddi bir adım beklemek mümkün değildir. Aynı şey, her iki anlaşmazlık konusunda da ABD ile hemfikir olan AB için de söz konusudur.³⁶ Irak'ta ise seçimlerin yapılmasının üzerinden aylar geçtiği halde hükümet kurulamamaktadır. Ülkedeki kaotik ortam ve gerilimin her an bir iç savaşa evrilmesi gündemdedir. Böylesi bir anda da merkezi Irak hükümetinin PKK ile ilgili olarak Türkiye'ye yardım etmesi pratik olarak mümkün değildir. Barzani yönetimi ise Türkiye'nin himayesi altına girdiğinden beri, 2003-2007 arasında çok sık tekrarladığı Kürtler arası dayanışma ve birlik söylemini terk etmiş durumdadır. (Böylece, o dönemdeki söylemin Türk devletiyle gerilimde Türkiye Kürtlerini bir koz olarak kullanmaktan ibaret olduğu açıklığa kavuşmuştur!) Buna rağmen, Türkiye ile buzlar eridikten sonra bile ne Barzani, ne de Talabani PKK'ye karşı silah kullanmaya açık olmuştur. Türk ordusunun kısıtlı özellikte sınırötesi operasyonları bile Kürdistan Bölgesi'nde çok ciddi rahatsızlık yaratmaktadır. Dolayısıyla, ABD'nin bastırmadığı bir dönemde Barzani ve şurekâsından Türkiye'nin fazla bir destek beklemesi mümkün değildir. Öyle görünüyor ki, bu dönemde Türkiye'nin destek alabileceği ülkeler, sadece yeni bölgesel hegemonya politikasının yarattığı yeni dostları (İran ve Suriye) olacaktır. İran'ın ve Suriye'nin son dönemde PKK'ye yakın bir dizi militanı idam ettiği ya da operasyonlarda öldürdüğü biliniyor, ancak her iki ülkenin de, esas savaş alanı olan Kuzey Irak'ta yapabileceği hemen hiçbir şey yoktur. Yani aslında, Güney Kürdistan'a (Kuzey Irak'a) bütünüyle sıkışmış gibi görünen PKK, bugün Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu durum ve Irak'ın çelişkileri dolayısıyla bir nefes alma alanına

³⁶ “Kürt Sorunu'nda Yeni Bir Dönem”, İşçi Mücadelesi sitesi, 23 Haziran 2010

sahip görünmektedir. İç dengeler açısından ise savaş, Türkiye devlet sisteminin son derecede hassas bir anında, nesnel gelişmeler açısından burjuvazinin politik iç savaşının müthiş bir hesaplaşmanın eşiğinde olduğu süreçte devam etmektedir. Yaklaşan referandum nedeniyle burjuvazinin Batıcı-laik kampı ile İslamcı kampı arasındaki gerilim doruktaadır. Bunu 2010'da ya da 2011'de yani en geç bir yıl içinde genel seçimler izleyecektir. Batıcı-laik kamp, üçüncü bir kez AKP'nin seçilmesine ve böylece Erdoğan'a cumhurbaşkanlığının yolunun açılmasına tahammül edebilecek bir ruh durumunda değildir, dolayısıyla burjuvazinin iç savaşında neredeyse nihai muharebeye doğru ilerlenmektedir. **Bu koşulların yarattığı ortamda burjuvazinin her iki kanadı da Kürt sorununu birbirine karşı kullanmaktan çekinmemektedir.** *Taraf* gazetesi aylardır, hatta yıllardır her büyük PKK baskınından sonra, son derece spesifik ve doğru/gerçek olduğu yalanlanmamış belgeler eşliğinde TSK'nin, elinde baskın hakkında istihbarat olduğu halde, engellemek için hiçbir şey yapmadığını ileri sürmektedir. Bu, en son İskenderun ve Gediktepe (Mayıs-Haziran) baskınlarında da tekrarlanmıştır. *Taraf*'ın yayınladığı belgelerin gerçek olması halinde Genelkurmay'ın bu davranışının nedenlerini tespit ederken her ikisi de aynı yönde etki yapacak iki faktörden söz edilebilir: birincisi, savaşın yükselmesinin TSK'ye güç kazandıracak olması, ikincisi, ise savaşın, 1990'lı yıllardaki bütün hükümetleri yıprattığı gibi, AKP'yi de yıpratacağı hesabıdır. Bütün bu göstergeler, PKK savaşına karşı dış destekten büyük ölçüde yoksun kalması ihtimali yüksek olan Türkiye burjuvazisinin, aynı zamanda bu konuda kendi içinde de bölünmüş olduğunu göstermektedir. Yani başka bir ifadeyle; burjuvazinin iç savaşının yarattığı çatlaklar, savaşta PKK'nin olanaklarını arttırmaktadır. Bütün bunlarla birlikte İnegöl ve Dörtöyol'da yaşananlar, Payas'ta son anda engellenenler de sivil faşizmin (devletin ve kontrgerillanın da yönlendirmesiyle) her an teyakkuz halinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. 26. yılını dolduran Kürt savaşının “dördüncü stratejik aşaması”nın ilan edilmesinin üzerinden henüz kısa bir süre geçmişken, PKK yönetimi 13 Ağustos'tan 20 Eylül'e kadar “aktif savunma”dan “pasif savunma”ya geçtiğini açıklamış bulunuyor. Bu, **pratikte tek taraflı olarak ilan edilmiş bir ateşkes demek. Fakat TSK sadece bu tarihten beri yaptığı sınır içi ve sınır dışı operasyonlarına ara vermediği gibi, yaptığı saldırılarda bu güne kadar (19 Eylül 2010) 17 gerilla ve 9 sivil Kürt yaşamını yitirdi. Dersim ve çevresindeki ormanlar kasıtlı ve sistematik olarak yakılmaya devam ediyor. O kadar ki bu durum bugüne kadar son derece “liberal” görünen çevre örgütlerini**

dahi isyan ettirmiş durumdadır.³⁷ Son olarak 6 Eylül’de Hakkari kırsalında dokuz PKK gerillası “zaman ayarlı” bir “nokta” baskını ile sığınaklarında öldürüldü.³⁸ 16 Eylül’de ise Hakkâri’ Geçitlide mayınlı saldırıda dokuz sivil hayatını yitirdi. 15 Ocak 1996 tarihinde Şırnak’ın Güçlükönak ilçesinde 11 köylünün bir minibüs içersinde kurşunlanıp, yakılmasıyla sonuçlanan katliamla fena halde benzerlik taşıyan bu saldırıda olay yerine ilk olarak gelen köylülerin, arazide TSK’ya ait askerî mühimmat, MKE yazısı bulunan havan mermisi ve çok sayıda G3 mermisi bulmaları şüpheleri “iyi çocuklar” üzerine yöneltmiş durumda.³⁹ Üstelik PKK, daha ilk saatlerde saldırıdan sorumlu olmadığını açıkça ilân etti.

PKK “dördüncü stratejik dönem”in başladığını ilan ettiğinde, Kürt toplumunda birçok örgüt silahların susması yönünde açıklamalar yaparken, Diyarbakır’da toplanan 649 kuruluş bu doğrultuda irade belirtirken, yine başta *Taraf* olmak üzere “yaşasın sivil toplum” diye bu çıkışa alkış tutan sol liberaller, bu örgütlerin sadece PKK’yi değil Türk Silahlı Kuvvetleri’ni (TSK) de ateşi kesmeye çağırdığını duymamazlıktan gelmiştir. PKK yetkilisi Karayılan’ın ateşkes kararının devletin talebi üzerine alındığı yolundaki açıklaması önce bizzat Erdoğan’ın sert çıkışıyla hükümet tarafından yalanlanmış olsa da, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün devletin yöntemlerinin “çeşitliliği” konusundaki sözleri ve genel atmosfer, ortada Öcalan ile görüşme dahil olmak üzere, daha derinden yürüyen bir takım çalışmaların olduğunu göstermiştir. Nitekim bu aşamadan sonra Erdoğan da Öcalan ile çeşitli düzeyde temasların yapıldığını açıkça deklare etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında, BDP ve genel olarak Kürt hareketi büyük bir basınç altındadır. Bir yandan, *Taraf* ve sağlı sollu Türk liberalleri, BDP’ye sürekli olarak AKP hükümetini (referandum sürecinde anayasa değişikliği paketini) destekleme yönünde baskı yapmakta, öte yandan, Kürt burjuvazisi, her büyük dönemeç noktasında olduğu gibi, Kürt hareketini sistem içine ve iktidar yanlısı bir konuma doğru sürüklemeye çalışmaktadır. Liberaller, mecliste anayasa oylamaları yapılırken başlattıkları basıncı, BDP’nin referandumda boykot kararını açıklamasından bu yana hareketi “evet” oyuna yöneltme yönünde sürdürüyorlar. Ama bundan daha önemlisi, Kürt burjuvazisinin 14 örgütünün referandumda “evet” oyu çağrısı yapması oldu. Çeşitli ticaret ve sanayi odaları ile adları SİAD (sanayici ve işadamları dernekleri) ekini taşıyan bölge dernekleri,

37 Bkz. 4 Eylül 2010 tarihli *Radikal*, *Evrensel*, *Birgün* ve *Günlük* gazeteleri ve internet siteleri haberleri.

38 7,8,9,10 Eylül 2010 tarihli gazeteler ve internet siteleri haberleri.

39 17 ve 18 Eylül tarihli gazeteler ve internet siteleri haberleri.

böylece, AKP hükümeti bir yandan çok demokratik bir anayasa değişikliği yaptığını iddia ederken bir yandan da Kürtlere hiçbir şey, ama hiçbir şey vermediği halde, onun peşine düşmeye hazır olduklarını kanıtladılar. **Bu, BDP’yi ve Kürtlerin mücadelesine daha önce böylesine cesur yapılamamış düzeyde açık bir ihanettir.**⁴⁰ Bu durum, Kürt kurtuluşunun Kürt egemelerinin sınıflarının öncülüğünde yürütülebilecek bir mücadele olmadığını bir kez daha göstermiştir. Ulusal mücadele içinde atbaşı giden sınıf mücadelesi örneği! Ancak Kürt burjuvazisine bu cesareti veren BDP’nin bizzat kendisidir. Zira BDP, referandumda “evet” diyebileceğini erkenden açıklamasaydı, bu örgütler bu cesareti kendilerinde asla bulamazdı.

Öte yandan AKP iktidarı da tıpkı diğerleri gibi, bir taraftan da T.C. devletinin geleneksel imha (ve bazı durumlarda inkâr) politikalarını sürdürmeye devam ediyor. Bu noktada iki güncel gelişmeye vurgu yapmak gerek. Birincisi; TSK’nın artık ayyuka çıkan, savaşta kimyasal silah kullanma alışkanlığı. Son olarak, Mart ayında Türkiye’den Almanya’ya giden insan hakları delegasyonunun Alman milletvekillerine yaptığı sunum üzerine, “kimyasal silahlar yoluyla katliam yapıldığı” iddiasını araştıran bir komisyonun talebi üzerine “Atom Silahlarına Karşı Doktorlar Birliği” kendilerine iletilen 31 adet fotoğraf üzerinden incelemede bulundu ve sonuç olarak “Türk ordusunun PKK gerillalarına karşı yürüttüğü savaşta kimyasal silah kullandığına dair güçlü bulguların olduğu”nu görüş olarak bildirdi.⁴¹

Bunun son örneği ise 5 Temmuz 2010 tarihli *Günlük* gazetesinin “*Bu Vahşet Neden*” baş haberi ve büyük boy fotoğrafıdır. Fotoğrafın üstündeki yazı ise aynen şöyle; “Gümüşhane’de yaşamını yitiren HPG’li Özgür Dağhan’ın ailesi, çocuklarını teşhis etmek için morga gittiğinde şoke oldu. Özgür Dağhan’ın kafa kısmı tamamen erimiş, sadece dişler ve bir tutam saç kalmıştı. Morgdaki diğer iki cenazeye de işkence yapılmıştı”. Hamburg-Eppendorf Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü’ne inceletilen fotoğraflardaki bulgular üzerinden, “Olay sırasında kimyasal silah kullanma olasılığının çok yüksek olduğu” ifade edildi. Hamburg-Eppendorf Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü yetkilisi Jan Sperhake hazırladığı raporda “Bazı resimlerde cesetlerin çok fazla tahrip edildiğini, iç organların dışarıya çıktığını, sanki üzerinden tren geçtiğini. Görüntülerin çatışma sahnesini yansıtmadığını. Özellikle iki cesedin derisinde büyük arızaların görüldüğünü, bunun da

40“Önemli Olan Referandum Değil Üçüncü Cephe”, *İşçi Mücadelesi sitesi*, 23 Ağustos 2010.

41 20 Ağustos 2010 tarihli *Milliyet*, *Radikal*, *Evrensel*, *Birgün* ve *Günlük* gazeteleri ve onların gösterdikikaynak olarak 19 Ağustos tarihli *Die Tageszeitung* gazetesi ve *Spiegel Online*.

ancak teorik olarak yüksek ısı ile mümkün olabileceğini, cesetlerdeki kişilerin saç, sakal ve bıyıklarının olduğu gibi kalması nedeniyle, derideki büyük tahribatların kimyasal silah kullanılmasıyla oluşabileceğini” belirtmiş. Fotoğraf uzmanı Hans Bauermann ise “Fotoğraflar kesinlikle orijinal. Herhangi bir şekilde manipüle etmek mümkün değildir” diye vurgulamış. BDP’li vekillerin bu iddiayı meclise taşımasına rağmen ne AKP hükümeti, ne CHP ana muhalefeti, ne de MHP muhalefeti bu vahşet tablolarına “savaş partileri” olarak elbette ses çıkarmadı! İşte burjuvazinin, AKP’nin ve TSK’nın insanlık dışı açılımı!

İkincisi ise Kürtlere yönelik yeni ve çok önemli bir hamlenin “etnik arındırma”nın başladığını müjdeliyor! Mayıs ayında Giresun’da Tokat, Giresun, Samsun, Ordu, İstanbul, Dersim, Sivas ve Bingöl’den emniyet, istihbarat ve askeri yetkililerinin yanısıra, Amasya, Sivas, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Tokat illerinin üst düzey askeri ve sivil yetkililerinin katılımıyla bir “PKK Zirvesi” yapılmış.⁴² “Devlet Zirvesi”nde alınan kararlardan biri de fındık ve çay toplamak için Karadeniz’e gelen **Kürt tarım işçilerinin** (bölgede fındığa ve çaya çalışmaya gelen Kürt işçi sayısının 100-150 bin dolayında olduğu söyleniyor) **bölgeye sokulmaması**, yerlerine Gürcistan’dan işçi getirilmesi. Aynı günlerde Rize’de baraj inşaatında çalışan 37 Kürt işçinin işten çıkarılması, bu kararın yalnızca mevsimlik Kürt tarım işçileriyle ilgili olmadığını, **tüm Kürt işçilerini kapsadığını** gösteriyor. Dikkat edilirse toplantı PKK’nin “aktif savunma konumuna geçtiğini” ilan ettiği 31 Mayıs’tan önce yapılmış. Yani Doğu Karadeniz’deki “devlet zirvesi”nde alınan bu “bölgesel etnik arındırma” kararının, PKK’nin silahlı eylemlerindeki güncel tırmanışla ilişkisi yok. Öte yandan bu toplantıdan çok kısa bir süre önce 12 Nisan’da Samsun’da Ahmet Türk’e yapılan saldırı hafızalarda. Akın Birdal, TBMM İnsan Hakları Komisyonu’na sunduğu dilekçede, Kürt tarım işçilerine getirilen “bölge yasağı”nın “yüksek ücret” gerekçe gösterilerek uygulandığını belirtiyor. Kürt işçinin fındıktaki yevmiyesi 18 lira! “Yerli işçi”nin yevmiyesi 25 lira. İşte size “sıradan faşizm”! Karadeniz’deki bu devlet uygulamasının bu yönde gelişmesi halinde, popüler ırkçılığı yaygınlaştıran ve şiddetlendiren bu “etnik arındırma” dalgası, Batı Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz’e de yayılırsa sorumlusu kim olacak? Bu duruma ilişkin ayrı bir yorum da 90’lı yıllardaki “zorunlu göç” politikasıyla emek piyasasına sürülen Kürt köylüsünün nadir geçim kapılarından birisinin bu şekilde kapatılmasının,

42 24 Haziran 2010 tarihli *Günlük* gazetesi.

2012’de tamamlanması planlanan GAP projesi için bir hazırlık senaryosu olduğu. Gerçekten de GAP bölgesinde büyük arazileri kapatan sermaye gruplarının bileşimi (Koç grubu ve ağırlıklı olarak İsrail sermayesi) gözönünde bulundurulduğunda, “etnik arındırma” siyasetinin basit bir “güvenlik tedbiri”nin ötesinde, emperyalizmin, siyonizmin ve tekelci sermaye programının bir parçası olması son derece mantıklı. İşte size Kürt sorunu ile sınıf sorununun içiçeliğinin başka ve çarpıcı bir boyutu.⁴³

Kürt halkının dostları hangi taraftadır ve ne için mücadele ederler?

Marks “*Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i*” kitabının girişinde şöyle der⁴⁴:

İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yapar; ama özgür iradeleriyle değil, kendi seçtikleri koşullar altında değil, dolaysız olarak önlerinde buldukları verili, geçmişten devrolan koşullar altında yaparlar. Tüm ölmüş kuşakların geleneği, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker. Ve tam da şeyleri ve kendilerini dönüştürmekle, **henüz ortada bulunmayan bir şeyi yaratmakla uğraşır göründüklerinde**, tam da böylesi devrimci bunalım çağlarında, korku içinde geçmişin ruhlarını yardıma çağırır, dünya tarihinin yeni sahnesini eski oldukları için saygı duyulan giysilerle ve devralınan bir dille oynamak üzere, **onların adlarını, savaş sloganlarını ve kostümelerini** ödünç alırlar. (Vurgu bana ait.-Ş.R.-)

Devrimci Marksizm, ulusların kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde, enternasyonalist görevlerinin bilinciyle yüzyılların önyargılarını kıran bir noktadan burjuvazinin, sağ ve sol liberalizmin bütün *Taraf*’larının “adlarını, savaş sloganlarını ve kostümelerini” yerle bir edecek, bütün bu savaş oyunlarını mutlaka bozacaktır.

43 Bkz. *Günlük* gazetesi, 17 Ağustos 2010 tarihli nüsha.

44 Karl Marks *Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i*, Yazılama Yay., İst. 2009, s.15.

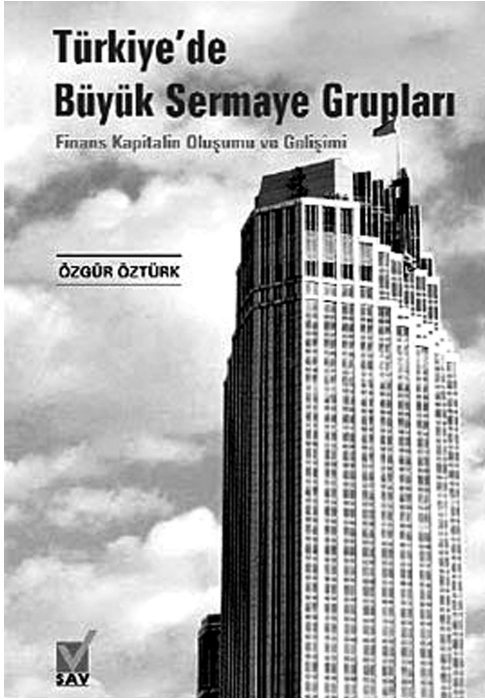

Kod Adı Küreselleşme
21. Yüzyılda Emperyalizm
Sungur SAVRAN
Yordam Kitap

Küreselleşme, toplumsal bilimlerden siyasete, kültürden günlük hayata her alanda günümüz tartışmalarının kilit kavramı olarak sunuluyor. Küreselleşme ile birlikte yepyeni bir çağın başladığı, ulus devletin gününün dolduğu, emperyalizmin geride kaldığı, insanlığın kucaklaştığı ileri sürülüyor. En önemlisi, küreselleşmenin mevsimler kadar kaçınılmaz, geri çevrilemez bir süreç olduğu iddia ediliyor.

Sungur Savran, bu kitapta küreselleşme teorilerini ayrıntılı biçimde irdeleyerek efsane ile gerçeği birbirinden ayırmaya yöneliyor. Ulaştığı sonuç, ne küreselleşme taraftarlarının ne de küreselleşmeyi ulusalcı bir temelde eleştirenlerin günümüz dünyasını kavramakta bize rehber olabileceği. Kod Adı Küreselleşme, bugüne kadar söylenenlerden farklı olarak, küreselleşmenin bir sınıf mücadelesi olduğunu, uluslararası sermayenin, özellikle de onun yeni hakim dilimi olan “mega kapital”in, işçi sınıfı ve emekçilere bir sınıf taarruzu olduğunu ortaya koymayı hedefliyor.

Savran küreselleşmeye karşı ulusalcı bir karşı koyuşun ne mümkün ne ilerici olduğunu ileri sürüyor. Küreselleşmenin insanlığı bütünleştirme yolundaki aldatıcı söylemini de deşen yazar, küreselleşmeyi “tebdil-i kıyafet etmiş milliyetçilik” olarak niteliyor. Savran’a göre, insanlığın kurtuluşu ne küreselleşmenin sözde kardeşleşmesinde ne de ulusalcılığın bölünmelerindedir. Marksist enternasyonalizm insanlığa bugün her zamankinden daha fazla gereklidir.

**Türkiye'de Büyük Sermaye Grupları
(Finans Kapitalin Oluşumu ve
Gelişimi)**

Özgür Öztürk

*Sosyal Araştırmalar Vakfı /
Küreselleşme Dizisi*

“Elinizdeki çalışmada Özgür Öztürk kapitalizme ait en genel en soyut kavram ve düzeneklerden hareketle “geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye” ve Türkiye’de sermaye birikiminin seçilmiş haramilerinin (kapitalistlerinin) özgünlüklerini ele alıyor. “Her türden sermaye artışının ayırt etmeksizin yasaklandığı” bir dönemden kapitalizmin (sermaye düzeninin) haramilerine geçişi yani sınırsız zenginlik hırsının toplumsal ortamının oluşturulmasının bir anlamda bu topraklara özgü öyküsünü bu çalışmada okuyacaksınız.” *Fuat Ercan*

Kitap Eleştirisi

100. yılında *Das Finanzkapital*

Özgür Öztürk

Finans Kapital Cilt 1
Rudolf Hilferding;
Çeviren: Yılmaz Öner
Belge Yayınları,
İstanbul , 1995,

Yirminci yüzyıl Marksizmi'nin en temel teorik kaynaklarından biri, hiç kuşkusuz, Rudolf Hilferding'in başyapıtı *Finans Kapital*'dir. 1910 yılında Viyana'da yayınlanan kitabın önemi ilk anda anlaşılmış, Otto Bauer ve Karl Kautsky gibi o dönemin önde gelen Marksistleri *Finans Kapital*'i Marx'ın *Kapital*'inin bir devamı olarak kabul etmiştir. Daha sonraları, başta Lenin ve Buharin olmak üzere birçok büyük Marksist kuramcı Hilferding'in çalışmasından yararlanacak ve finans kapital kavramı (bazı Türkçe çevirilerde “mali sermaye”) Marksist politik ekonominin değişmez teorik araçları arasına girecektir.

Bununla birlikte, kısa sürede Marksist klasikler arasında yerini almış olması kitabın yaygın olarak okunmasına yol açmamıştır. Temel önemi-ne rağmen, Hilferding'in kitabı okunmazlık lanetine uğramış olan yapıtlardandır. Nitekim ilk İngilizce baskı 1981 gibi hayli geç bir tarihte gerçekleşmiştir. Yılmaz Öner tarafından yapılan ilk Türkçe çevirisi ise 1995

yılında okuyucu ile buluşmuştur. Belge Yayınları'ndan çıkan bu çeviri, 5 kısımdan ve 25 bölümden oluşan özgün yapıtın yalnızca ilk iki kısmını ve 10 bölümünü, yani ancak **beşte ikisini** içermektedir.

Hilferding'in kitabı Marksist okurlar nezdinde neden fazla rağbet görmemiştir? Herhalde öncelikle, "Lenin etkisi" diyebileceğimiz durum söz konusudur. Gerçekten de Lenin'in (1916 yılında yayınlanan) *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* başlıklı çalışması ile birlikte, Hilferding'in yapıtı kısmen gölgede kalmıştır. Öte yandan, Hilferding'in zamanla devrimci Marksist konumdan uzaklaşmış ve reformist siyasete yönelmiş olması, Marksistler arasında belli ölçüde itibar kaybetmesine de yol açmıştır. Sonuç olarak, uzun yıllar boyunca, *Finans Kapital*'in tezleri genellikle ikinci elden öğrenilmiş ve daha detaylı bilgilenme gereği duyulmamıştır. Son yıllarda ise, modern kapitalizmin işleyişinde finansın kazandığı büyük öneme bağlı olarak, Hilferding'e yönelik ilgide belirli bir canlanma söz konusudur.

Aşağıda, ilk olarak Hilferding'in yaşam öyküsü ana hatları ile aktarılacak, ardından *Finans Kapital*'in başlıca tezleri kısaca değerlendirilecektir. Son olarak, yapıtın modern kapitalizmin analizi açısından taşıdığı öneme dair bazı gözlemlere yer verilecektir.

Hilferding'in yaşamı

Rudolf Hilferding 1877 yılında, orta sınıf bir Yahudi ailenin oğlu olarak Viyana'da doğdu. Lise yıllarında sosyalizme ilgi duydu ve *Sosyalist Öğrenci Birliği* adlı bir örgüte katıldı. Kısa süre sonra bu birliğin başkanı olan Hilferding, burada Karl Renner, Max Adler, Otto Bauer gibi, ileride 'Avusturya Marksizmi' ekolünün önde gelenleri olacak isimlerle yakın ilişkiler kurdu. Daha sonra, 1896-1901 arasında Viyana Üniversitesi'nde tıp eğitimi aldı. Mezuniyetin ardından, 1906 yılına kadar çocuk doktoru olarak çalıştı. Ancak, asıl ilgisi politik ekonomiye yönelmişti.

Hilferding ilk çalışmalarını 1899-1900 yıllarında *Le Mouvement Socialiste* adlı bir Fransız dergisinde yayınladı. 1902'den itibaren, Karl Kautsky'nin editörlüğünü yaptığı ve dönemin önde gelen Marksist yayını olan *Die Neue Zeit*'ta düzenli olarak makaleler yazdı. Yine bu dönemde, 1904'te, Max Adler ile birlikte Avusturya Marksizmi ekolünün temel teorik yayını olan *Marx-Studien*'i yayınlamaya başladı. Aynı yıl, Avusturyalı neo-klasik iktisatçı Eugene von Böhm-Bawerk'in Marx'a yönelttiği

saldırıya karşı Marx'ı savunan etkili bir eleştiri de yayınladı. 1906 yılında, Kautsky'nin teşvikiyle Berlin'e yerleşti ve Alman Sosyal Demokrat Partisi SPD'nin okulunda iktisat dersleri verdi. Ancak, kısa süre sonra, yabancıların ders vermesini yasaklayan bir yasa nedeniyle bu görevi bırakmak zorunda kaldı. Bunun üzerine, partiye ait *Vorwärts* gazetesinde çeşitli görevler üstlendi. Bu yıllarda Hilferding, SPD içinde, hem Bernsteinici sağ kanat revizyonizme hem de Rosa Luxemburg'un başını çektiği devrimci sol kanada karşı konumlanan merkez grubunda yer aldı. 1907'den itibaren, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin aylık dergisi *Der Kampf*'a da sık sık (bazıları 'Karl Emil' takma adıyla) makaleler yazdı. Bu dönemde yazdığı, büyük ölçüde 1906'da tamamladığı *Finans Kapital* ise 1910 yılında yayınlandı. Büyük başarı kazanan kitap, Hilferding'i İkinci Enternasyonal içinde en etkili iktisatçılardan biri haline getirecekti.

Birinci Dünya Savaşı başladığında Hilferding, SPD'nin savaş bütçesini onaylamasına karşı çıkanlar arasındaydı. Ancak, Avusturya ordusunda askere alındı ve 1915'ten savaş sonuna kadar İtalya sınırında doktorluk yaptı. Bu arada, savaşa muhalif olanlar, SPD tarafından 1917'de partiden ihraç edilmiş ve Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'yi (USPD) kurmuşlardı. Savaş sona erdiğinde, Hilferding devrimin eşliğindeki Berlin'e geri döndü ve USPD'nin resmi gazetesi *Die Freiheit*'in editörlüğüne başladı. Bu dönemde USPD içinde Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in başını çektiği Spartakistler Hilferding'in de içinde yer aldığı reformistlere karşı çıkarak partiden kopacak, devrim uğruna hazırladıkları ayaklanma ise Sosyal Demokrat hükümet tarafından kanlı biçimde bastırılacaktı.

USPD'nin Üçüncü Enternasyonal'e katılmasına karşı çıkan Hilferding, sosyalizme devrim yoluyla değil parlamenter yoldan barışçı biçimde geçilmesini savunan gruptaydı. 1920 yılında Alman vatandaşı oldu. 1922'de SPD-USPD birleşmesini takiben, önce Stresemann (1923) ve daha sonra Müller'in (1928-1929) koalisyon hükümetlerinde maliye bakanı olarak görev yaptı. 1924-1933 arasında meclis üyesi ve aynı zamanda partinin teorik dergisi *Die Gesellschaft*'in önde gelen teorisyeniydi. Weimar Cumhuriyeti'ni ve parlamentarizmi savunmakta ve "örgütlü kapitalizm" tezi çerçevesinde, sosyalizme demokratik-ekonomik reformlar yoluyla kademeli olarak geçişi öngörmekteydi. SPD'nin de savunduğu bu tezler, özellikle 1929 krizi ortamında partinin giderek inisiyatif kaybetmesine ve Hitler'in rahatça iktidarı almasına yol açacak, Hilferding ise 1933'te sürgüne gidecekti. Bir süre çeşitli ülkeleri dolaşan Hilferding, daha sonra

Fransa'ya geçti. İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1941 yılında Pétain hükümeti tarafından Gestapo'ya teslim edildi. Bir arkadaşı ile Paris'e götürüldü ve burada muhtemelen işkence altında can verdi.

Finans Kapital'in başlıca tezleri

Hilferding, Weimar dönemi Alman sosyal demokrasisinin en etkili isimlerinden biriydi. Bu dönemde savunduğu tezler ise felaketli sonuçlara yol açmıştır. Özellikle “örgütlü kapitalizm” tezi, diyalektikten nasibini alamamış ve çelişkiden ziyade uyumu ön plana çıkartan bir fikir olarak görünmektedir.

Hilferding'e göre örgütlü kapitalizmde sermayenin merkezileşmesi ve bankalarla sanayinin kaynaşması üretim anarşisini ortadan kaldırmış, devlet müdahaleleri ile krizler de önlenebilir hale gelmiştir. Böylece kapitalizm “rasyonel” bir biçim almıştır. Ayrıca, sürekli reformlar yoluyla, işçi sınıfı da sisteme entegre olmaya başlamıştır. Bu durumda, Hilferding'e göre sosyalizme geçiş, büyük sermayenin demokratik devlet tarafından denetim altına alınmasıyla ve barışçıl biçimde gerçekleşecektir.

Her ne kadar Hilferding bu tezi açık olarak 1920'li yıllarda formüle ettiyse de, tezin teorik temelleri *Finans Kapital* yapıtında bulunabilir. Bununla birlikte, *Finans Kapital*'deki analiz zorunlu olarak “örgütlü kapitalizm” tezine götürmediği gibi, örgütlü kapitalizm fikri de yine zorunlu olarak parlamenter reformizmi içermemektedir. Örneğin, Buharin de kapitalizmin iç örgütlenmesi konusunda Hilferding'in tezine benzer bir fikri savunmuş, ancak “sosyalizme barışçıl geçiş” fikrine yönelmemiştir. Kısacası, Hilferding'in reformist konumu ile teorik analizi arasında birebir ilişki kurmak hem yanıltıcı hem de teorik katkısına haksızlık olacaktır. Nitekim *Finans Kapital*'in tezleri, genellikle, “örgütlü kapitalizm” fikri yönünde değil, “tekelci kapitalizm” tezi doğrultusunda kullanılmıştır (örneğin, Lenin tarafından).

Finans Kapital'in tezlerini kısaca gözden geçirelim. Yapıt beş ana kısma ayrılmıştır: 1. Para ve kredi; 2. Sermayenin mobilizasyonu. Hayali sermaye; 3. Finans kapital ve serbest rekabetin sınırlanması; 4. Finans kapital ve krizler; 5. Finans kapitalin ekonomik politikası. Costas Lapavitsas'ın (2006: 10) belirttiği gibi, kitabın ana kısımları belirgin bir tutarlılık içerir ve soyut düzeyde başlayıp somuta doğru adım adım ilerleyen bir serimleme söz konusudur. Ancak, ciddi eksikler de mevcuttur. En önemlisi, mo-

dern kapitalizmin karakteristiklerini analiz etme iddiasındaki bir kitapta kapitalist üretim sürecine hemen hiç yer verilmemiş olmasıdır.

Yapıtın birinci ana kısmını oluşturan para teorisi, yer yer güçlü değerlendirmeler içerse de genellikle fazla önemli bulunmamıştır (örneğin, Marksist emperyalizm teorilerini analiz eden Anthony Brewer da bu kısmı değerlendirmeye almamıştır). Bununla birlikte, kredi sisteminin analizi ile Hilferding’in yapıtı özgün açılımlarını sunmaya başlar. Hilferding burada özellikle sabit sermaye yatırımlarının finansmanında bankaların oynadığı role dikkat çeker ve bu tarz kredilerle (bunlara “sermaye kredisi” der), bankaların sanayi işletmelerini yakından gözlemeye ve giderek denetlemeye başladıklarını tespit eder. Finans kapitalin kökeninde, bankalarla sanayi işletmeleri arasında zorunlu bağlantılar kuran uzun vadeli ve büyük meblağlı ‘sermaye kredileri’ bulunmaktadır. Ancak Hilferding, tezi epey zorlar ve sanayi işletmelerinin krediler için bankalara bağımlı hale geldiklerini, bu nedenle bankaların sanayiye egemen olduklarını öne sürerek o dönemin Alman “evrensel bankacılık” sisteminde ortaya çıkan durumu genel bir kural gibi sunar. Oysa kapitalist dünyanın genelinde bu tarz bir banka hâkimiyeti gözlenmez ve daha sonraları Paul Sweezy (1970: 351-2) Hilferding’i bu açıdan eleştirecektir.

Finans Kapital’in ikinci kısmı, anonim şirketleri ve borsa sistemini ele alır. Anonim şirket, birçok farklı sermayenin bir araya gelerek işlev görmesini sağlayan, büyük ölçekli yatırımlar için az çok zorunlu bir biçim olarak ortaya çıkmıştır. Burada sermayenin sahipliği ile denetimi birbirinden ayrılır ve kapitalist açısından, yatırılan sermaye salt para-sermaye niteliği kazanır. Öte yandan, dev üretim birimleri içinde, üretim toplumsal bir nitelik kazanır. Eski bağımsız ve dağınık üretim birimlerinin yerini planlı ve koordineli üretim alır. Böylece, üretim ve emek kolektif nitelik kazanır. Üretimin toplumsal niteliği ise sosyalizmin maddi temelidir.

Üretimin toplumsallaşması, sermayenin merkezileşmesi ile elele gider. Yapıtın üçüncü ana kısmında Hilferding, merkezileşmenin hem sanayi kesiminde hem de bankacılık sektöründe iş başında olduğunu vurgular. Her iki alanda ortaya çıkan dev firmalar, zaman içinde, zorunlu olarak birbirlerine yaklaşırlar. Bankalarla sanayi işletmeleri arasında belirli ve kalıcı sermaye bağlantıları kurulur. Hilferding, bu kaynaşma içinde bankaların öncü ve egemen konumda olduğu kanısındadır. Finans kapital, bu tarz kaynaşmanın teorik kavramı olarak geliştirilir.

Sınai sermayenin daima büyüyen bir parçası, onu kullanmakta olan sanayicilere ait değildir. Sanayiciler, bundan yararlanma olanağını, yalnızca, kendilerine göre sermaye sahipliğini temsil eden bankalar kanalıyla elde etmektedirler. Öte yandan, bankalar da, gitgide artan bir sermaye kısmını, sanayide tutmak zorundadır. Böylece bankalar, gittikçe artan ölçüde, birer sanayi kapitalisti haline geliyor. Gerçekte, sanayi sermayesi haline dönüşen bu banka sermayesine - yani para-sermayeye - “mali-sermaye”, (“*finance capital*”) diyorum. Kısacası, “mali-sermaye”, bankaların çekip çevirdiği, sanayicilerin kullandığı bir sermaye oluyor.

Hilferding’den yukarıdaki tanımı aktaran Lenin, şu eleştiriyi getirir:

Bu tanım, eksiktir; çünkü çok önemli bir olguyu, üretimin ve sermayenin genişleyen yoğunlaşmasının tekellere yolaştığı ve hâlâ açmakta olduğu olgusunu, sessizce geçiştirmektedir. Ancak, gene de Hilferding’in genellikle bütün yapıtı ve özellikle yapıtın bu tanımı aldığımız bölümden önceki iki bölümü, kapitalist tekellerin rolü üzerinde gereğince durmaktadır.

Lenin’e göre finans kapital (mali sermaye) kısaca şu şekilde tarif edilebilir:

Üretimin yoğunlaşması, bunun sonucu olarak, tekeller; sanayi ve bankaların kaynaşması ya da içiçe girmesi – işte mali-sermayenin oluşum tarihi ve bu kavramın özü (1992: 51-2).

Hilferding’e göre, kapitalizmin finans kapital evresi, bir yanda üretimin yoğunlaşma ve merkezileşmesi buna bağlı olarak kartel ve tröst gibi tekeli organizasyonların oluşması ve rekabetin kısıtlanması ile, bir yanda da banka ve sanayi sermayelerinin (ticari sermayeyi içerecek biçimde) banka sermayesinin öncülüğünde bütünleşmesi ile karakterize olur:

“Modern” kapitalizmin en karakteristik özellikleri, bir yandan kartellerin ve tröstlerin oluşumuyla “serbest rekabeti ortadan kaldıran”, diğer yandan da banka ve sanayi sermayesini çok daha yakın bir ilişki içine sokan, yoğunlaşma süreçleridir. Bu ilişki yoluyla (...) sermaye, en üstün ve en soyut ifadesi olan finans kapital biçimine bürünür (1981: 21).

Tekellerin yaygınlaşması sonucunda rekabet ortadan kalkmakta, üretim anarşisinin yerini planlı üretim almaktadır. Ayrıca bankalar bir yandan tekellerin oluşumunu teşvik ederken, bir yandan da kendi aralarında birleşmekte ve büyük bir banka tekeline doğru ilerlemektedir. Sonuç, üre-

tim alanında genel bir kartelin, bankacılık alanında da buna paralel bir büyük merkezi bankanın oluşması, sermayenin bütünleşmesidir. Bununla birlikte, bu bütünlük içinde egemen konumda olan, banka sermayesidir. Hilferding'e göre, sosyalizme geçiş sürecinde ilk yapılacak işlerden biri, altı büyük Berlin bankasına el koymak ve böylece büyük ölçekli sanayinin en önemli alanlarını ele geçirmek olmalıdır.

Hilferding'in dördüncü kısımda ele aldığı kriz teorisi, temelde bir orantısızlık teorisidir. Buna göre, krizlerin asıl nedeni üretim kesimleri arasındaki orantısızlıktır. O dönemde yaygın olan orantısızlık kriz teorisi, daha sonraları Marksistler arasında gözden düşmüştür. Bununla birlikte, Hilferding esas olarak, finans kapitalin doğuşu ile birlikte krizlerin kontrol altına alınmasının olanaklı hale geldiğini vurgulamaktadır. Kapitalizmi karakterize eden üretim anarşisi finans kapital ile ortadan kalkmakta, bu nedenle krizler de zorunlu olmaktan çıkmaktadır. Bir başka deyişle, finans kapital, toplumsal üretim organizasyonunun tümünü denetler konumunda olduğu için, sektörler arası orantısızlık sorunlarını tespit edip ortadan kaldıracak güce de ulaşmış durumdadır. Bu elbette apaçık hatalı bir tezdur.

Finans Kapital'in beşinci ve son kısmı emperyalizm teorisine ayrılmıştır. Anthony Brewer, klasik Marksist emperyalizm teorilerinin belli başlı tüm önemli temalarının ilk kez Hilferding tarafından ortaya konulmuş olduğunu belirtir. Bununla birlikte, teoriyi asıl olarak ve yetkin biçimde geliştiren, Lenin olacaktır.

Hilferding'e göre tekellerin oluşumu ülke içinde kârlı yatırım olanaklarını azaltır ve buna bağlı olarak sermaye ihracı önem kazanır. Sermaye ihracı, paradoksal biçimde, korumacılığın yaygınlık kazanması nedeniyle de artar (gümrük duvarlarını aşmanın, bu engelleri avantaja dönüştürmenin en iyi yolu, o ülke ile ticaret yapmak değil o ülke içine yatırım yapmaktır). Bu süreçte, kapitalizm yeni alanlara ve özellikle de kapitalizme henüz geçmemiş bölgelere doğru yayılır. Sermaye ihracı, az gelişmiş ülke açısından, ekonomik ve siyasal bağımlılığa yol açar. Aynı zamanda, az gelişmiş ülkede yapılan yatırımların korunması için emperyalist politikaları zorunlu kılar. Bununla birlikte, bağımlı halklar emperyalizmin yarattığı baskı sistemine karşı bir mücadeleye başlarlar. Emperyalist ülke içinde ise, finans kapital işçi sınıfına karşı diğer tüm toplumsal sınıfları emperyalist politika etrafında seferber etse de, zamanla, tekelleşmenin getirdiği yükler nedeniyle bunlar da işçi sınıfı mücadelesine destek vermeye yönelirler. Sonuç olarak, finans kapital, sosyalizme geçişi siyasal açıdan da kolaylaş-

tırmaktadır.

Hilferding'in teorisindeki bazı sorunlar ve bugüne dair önemi

Hilferding'in yapıtı bazı önemli teorik sorunlar içermektedir. Öncelikle, analizine model aldığı ülke Almanya olduğundan, finans kapital içerisinde bankaların egemenliğine ve öncü rolüne ilişkin hatalı bir genelleme yapmaktadır. Buna karşılık, diğer kapitalist merkezlerde bankalarla sanayi arasında daha dengeli bir ilişki söz konusudur. Zira Hilferding'in teorisine temel yaptığı "sermaye kredileri" ileri kapitalist ülkelerde aslında fazla önem taşımamıştır. ABD ve İngiltere gibi ülkelerde büyük sanayi işletmeleri, sabit sermaye yatırımlarını banka kredilerinden ziyade öz kaynakları ile ya da sermaye piyasalarından elde ettikleri kaynaklarla finanse etmişlerdir.

Bununla birlikte, Hilferding'in modeli özellikle Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ülkeler açısından belirli bir geçerlilik sergilemektedir. Kapitalist üretim sürecinin geç başlamış olması bu tür ülkelerde sanayide sıçramalı bir gelişimi zorunlu kılmış, bu durum ise para-sermayenin toplandığı başlıca kaynak olarak bankalara merkezi önem kazandırmıştır. Nitekim Japonya da bu açıdan Alman kapitalizmine benzemektedir ve her iki ülkenin de özelliği, kapitalizme daha sonra geçmiş ve hâkim kapitalist güçlerle rekabet içinde gelişmiş olmalarıdır. Genel bir gözlem olarak, Hilferding'in yapıtının Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ve banka-merkezli finansal sistemlere sahip ülkeler açısından daha büyük geçerlilik taşıdığı söylenebilir.

Hilferding'in tekellerin oluşumunu incelerken öne sürdüğü tartışmalı bir tez, tekelleşmeye bağlı olarak, ticari sermayenin özerkliğini kaybettiği iddiasıdır. Her ne kadar finans kapital sermayenin başlıca biçimlerinin birleşmesini anlatmaktaysa da, Hilferding'in analizi ticari sermayeyi sanayi sermayesine bağlı kılarak analizin dışına bırakmaktadır. Bununla birlikte, günümüz kapitalizminde, ticari sermayenin belirli bir özerkliğe sahip olduğu açıktır. Burada iki önemli noktaya dikkat çekmekle yetinelim: 1. ABD ve İngiltere gibi önde gelen kapitalist ülkelerde günümüzde tipik durum en fazla sayıda işçi çalıştıran en büyük sermayelerin, ezici bir üstünlükle, ticari alanda faaliyet gösteren büyük perakendeciler olmalarıdır (Wal Mart, K-Mart, Türkiye'de Migros, Bim, Carrefoursa vb.). Bu tarz ticaret sermayesi, genellikle, sanayi sermayesine tâbi olmak bir yana, tam tersine birçok örnekte yüzlerce imalatçıyı kendisine tabi kılmış durumda-

dır; 2. Yine önde gelen kapitalist ülkelerde, üretimin giderek yurtdışına taşınmasıyla, bir zamanların (Nike, Adidas, Coca Cola, IBM gibi) büyük sanayi devleri esas olarak pazarlama ile uğraşan, imalatı ise çeşitli ülkelere dağılmış tedarikçilere yaptıran ticari girişimlere dönüşmüştür. Günümüzün büyük çok-uluslu firmaları genellikle doğrudan doğruya üretimle uğraşmamaktadır. Bu durum üretimin önemini kaybettiği anlamına gelmez, ama ticaret sermayesinin de belirli bir özerklik taşıdığını göstermektedir.

Hilferding'in daha önemli bir diğer hatası ise sermayenin farklı *işlevsel biçimleri* ile farklı *kurumsal biçimlerini* (sermayenin işlevleri ile biçimlerini) birbirine karıştırmış olmasıdır. Hilferding, Marx'ın para-sermaye, meta-sermaye ve üretken sermaye olarak ayırt ettiği farklı sermaye işlevlerinin birliğini, bu işlevlere karşılık gelen kurumlar (bankalar, ticari kuruluşlar, sanayi işletmeleri) arasındaki fiili birleşme olarak kavramaktadır. Bir başka deyişle, daha soyut düzlemde yer alan bir analizi (sermayenin farklı işlevsel biçimlerinin birliğini), daha somut ve ampirik düzlemde yer alan bir analizle bir tutmaktadır. Bu durumda, diyelim ki bir ülkede para-sermaye bankalar dışında kurumlarda toplandıysa (borsa, emeklilik fonları vb.), ya da bankalarla sanayi işletmeleri arasında herhangi bir fiili birleşme gözlenemiyorsa, finans kapital kavramı kullanılamaz hale gelmektedir. Daha titiz bir finans kapital kavramlaştırması, modern kapitalizmin analizi açısından şart görünmektedir. Örnek olarak, ABD'de muazzam parasal büyüklüklere hükmeden ve borsada işlem gören sanayi şirketlerinin çoğunda kontrole yetecek oranda hisse sahibi olan müşterek fonlar (*mutual funds*), günümüz kapitalizminde finans-sanayi kaynaşmasının en ileri formunu sergilemektedir. Ancak, ne banka sermayesi ne de sanayi karşısında finansın egemenliği söz konusudur. Birçok örnekte, sanayi işletmeleri hisselerin kimin elinde bulunduğunu bile bilmemektedir. Dolayısıyla, finans kapital kavramı kapitalizmin modern karakteristiklerinin analiz edilmesi için yararlıdır, ancak bazı açılardan güncellenmesi ve yeniden tanımlanması da gerekmektedir. Önemli olan, sermayenin hangi kurumsal biçimler altında ve ne şekilde birleştiğinin tespit edilmesidir.

Doğal olarak, bundan yüz yıl önce ve 30 yaşlarında bir genç tarafından yazılmış bir kitap günümüz koşullarını analiz ederken birçok noktada yetersiz kalacaktır. Yine de Hilferding, finans kapital kavramlaştırması ile kendi üzerine düşen teorik görevi yerine getirmiş sayılmalıdır.

Yararlanılan kaynaklar

- Bottomore, Tom (1981). "Introduction to the Translation", Rudolf Hilferding, *Finance Capital : A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, London: Routledge & Kegan Paul içinde.
- Brewer, Anthony (1990). *Marxist Theories of Imperialism*, London, New York: Routledge & Kegan Paul.
- Hilferding, Rudolf (1981). *Finance Capital : A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Hilferding, Rudolf (1995). *Finans Kapital*, Çev. Yılmaz Öner, İstanbul: Belge Yayınları.
- Lapavitsas, Costas (2006). "Introduction to Hilferding's 'Finance Capital' ", *Historical Materialism Annual Conference 2006*, <http://mercury.soas.ac.uk/hm/pdf/2006confpapers/papers/Lapavitsas.pdf>.
- Lenin, V. İ. (1992). *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Çev. Cemal Süreya, Ankara: Sol Yayınları.
- Öztürk, Özgür (2005). *Emperyalizm ve Kalkınma*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi SBE.
- Smaldone, William (1988). "Rudolf Hilferding and the Theoretical Foundations of German Social Democracy, 1902-1933", *Central European History*, Vol. 21, No. 3, pp. 267-299.
- Sweezy, Paul (1970). *Kapitalizm Nereye Gidiyor?*, Çev. Aslan Başar Kafaoğlu, İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.
- Zoninsein, Jonas (1990). *Monopoly Capital Theory : Hilferding and Twentieth-Century Capitalism*, New York, Westport, Connecticut, London : Greenwood Press.

Kitap Eleştirisi

KESK tarihi nasıl yazılmaz?

Mustafa Kemal Coşkun

*KESK Tarihi-I, Risk Alanlar; Yolu
Açanlar, 1985-1995*
Canan Koç-Yıldırım Koç
Epos Yayınları, Ankara, 2009.

-I-

Öncelikle Edward H. Carr'ın iyi bilinen *Tarih Nedir?* kitabında tarih üzerine söylediklerini hatırlayalım: Herhangi bir şeyin tarihini yazan birisi elbette ki belgelerden hareket edecektir. Tarihçi için zorunlu olan bir şey varsa o da budur. Ne var ki hiçbir belge kendi başına konuşmaz, ne kendisi hakkında ne de yaşadığı/hazırlandığı dönem hakkında hiç bir şey söylemez. Tarihçi belgeler üzerinde çalışmaya, onları çözümlemeye girişmedikçe belgeler bir anlam taşımaz. Bir tarihsel belgeyi konuşturan, bu yolla da onu anlamlı kılan ya da herhangi bir bağlama oturtan elbette ki tarihçinin kendisidir.

Ne var ki, tarihçinin üzerinde çalıştığı olgular/belgeler de arı bir halde değildir. Her zaman o kaydı/belgeyi tutan kişinin zihninden kırılarak yansıyan şeyleri içerirler. Buradan şu sonuç çıkar ki, bir tarih eserini incelerken ilk ilgilenmemiz gereken şey, içindeki olgular ya da belgeler değil, o

kaydı tutan tarihçinin kendisidir. Çünkü tarih yorum demektir. Dolayısıyla tarihçinin tercihleri, düşünceleri, yaklaşımları olgulardan önce gelir, ve bu nedenle de hiçbir yorum bütünüyle nesnel olamaz.¹ Dolayısıyla burada önemli olan, tarihi belgeleri yorumlayıp yazan kişinin hareket noktasını kavramadıkça onun çalışmasını tam olarak değerlendiremeyeceğimiz gerçeğidir. Ancak tarihçi de hem toplumun hem de tarihin ürünü olduğundan, yorumlarını anlamlandırabilmemiz için tarihçinin gelmiş olduğu toplumsal çevrenin de bilinmesi gerekecektir.

Yıldırım Koç ve Canan Koç tarafından yazılan *KESK Tarihi-1: Risk Alanlar, Yolu Açanlar* başlıklı çalışmalarını yukarıda çerçevesini çizdiğimiz bir yaklaşımla ele almak çalışmada neyin, neden ve nasıl öyle değerlendirildiğini anlamamız açısından yol gösterici olacaktır. Öncelikle kitabın geneline yayılan bakış açılarını ele almak gerekir. Zira yazarların politik-ideolojik olarak konumlandığı yer, yani gelmiş oldukları politik çevre, KESK'in bugüne kadar ki mücadelesini, bu mücadelede yükseliş ve düşüş dönemlerini daha çok Kürt hareketiyle² birlikte okumalarına neden oluyor. Bunun belki bir sakıncası olmayabilir, ancak kendi politik yaklaşımlarıyla olguları yorumladıklarından, KESK'in Kürt hareketine verdiği destek sonucu başarısız olduğu sonucuna ulaşmalarına neden oluyor. KESK ve bağlı sendikalar içerisinde zaman zaman Kürt hareketine yakınlaşmaktan dolayı sınıf politikalarının göz ardı edildiği olmuştur. Ancak KESK'in asıl sorununun bu olduğunu söylemek ve KESK tarihindeki bütün başarısızlıkları sadece Kürt hareketine verilen destekle açıklamak sorunlu bir tutumdur. Bu tutum, her ne kadar yazarlar farklı sonuçlara ulaşmaya çabalasalar da aslında ülkedeki her sorunu Kürt sorunu ile açıklama tavrıyla özdeşir. Oysa KESK'in ve bağlı sendikaların zayıfladığı dönem, tam da geçmişte politik meşruiyetini sınıf eksenli referanslara dayandıran Kürt hareketinin, bugün gelinen aşamada insan hakları ve kolektif haklar ajandasına sahip olan AB sürecinin destekçileri arasında yerini almış olmasında aranmalıdır.³ Bu değişim süreci de, sadece Türkiye'nin özgüllükleri çerçevesin-

1 Burada nesnellik tartışmasına girmeyeceğiz, belki başka bir yazının konusu olabilir bu, ancak yukarıda tarihte nesnel bir sonuca ulaşamayacağını ya da her yorumun yorum olması nedeniyle zaten birbiriyle eşdeğer olduğunu da söylemiyoruz. Zira tarihte nesnellik, olguların nesnelliği değil, olgu ile yorum arasındaki ilişkinin nesnelliğidir.

2 Bu yazıda Kürt hareketi kavramını kullanacağız, fakat yazarlar kitap boyunca sürekli olarak Kürt milliyetçiliği kavramını kullanıyorlar.

3 Belirtmek gerekir ki KESK'in bugün zayıflamış olması sadece Kürt hareketine destek verip vermemesiyle açıklanamaz, ancak burada sadece bunu tartışmayı planlıyoruz, zira yazarların öne sürdüğü şey KESK'in zayıflamasının tek nedeninin Kürt hareketine verilen destek olduğudur.

de değil fakat dünya genelinde yaşanan makro değişimlerin etkileri analiz edilirse yeterince anlaşılabilir. Burada sorun, bir emek örgütü olarak KESK'in bu süreçten etkilenecek bir sınıf politikası/sınıf için sendika politikası geliştirmek yerine sistemle uyum içerisinde daha sol-liberal politikalar geliştirmesinde aranmalıdır. Sorunun kendisi KESK'in Kürt hareketine yaklaşması değil, bu yaklaşmanın KESK'i sınıf politikasından bütünüyle uzaklaştırmasıdır ki gerçekte böyle olmak zorunda değildir. Yani hem Kürt hareketiyle yakınlaşılabilir hem de bir sınıf politikası geliştirilebilir. Dolayısıyla tıpkı KESK tarihi yazarlarının yaptığı gibi “KESK ve Kürt hareketi arasındaki organik ilişkiler zayıflamanın nedenidir” demek meselenin özünü yeterince kavramamış olmak demektir. Ancak yazarların ulaştıkları tek sonuç budur:

“Sosyalist-komünist kadroların büyük çaba ve özverileriyle geliştirdikleri kamu çalışanları sendikalarında Kürt milliyetçileriyle kurulan ittifak, bu sendikal örgütlenmeleri güçlendirdi mi? Hayır. Üye sayılarındaki gelişme, kitle eylemlerine katılım, eylemde coşku ve kararlılık bunu göstermiyor. Üye sayıları azalıyor, eylemlere katılım düşüyor, coşku ve kararlılık yok oluyor... sınıf bilinciyle değil, Kürt milliyetçiliği anlayışıyla hareket eden Kürt kökenli kamu çalışanlarının çoğu, sınıfın birlikteliğini gerektiren eylemlere katılmadı; ancak Kürt milliyetçiliğinde sendikayı pervasızca kullandı” (s. 577-78).

Yazarlar bunun “sınıf bilincinin gelişimini engellediğini” de ileri sürmektedirler. Yukarıdaki alıntı, tarihçinin olgular üzerinde yorumda bulunurken nesnelliği nasıl gözden kaçırabileceğini de göstermektedir: Kürt hareketinin varlığı elbette ki KESK sürecini olumlu ya da olumsuz etkileyecektir, ancak bütün bir KESK tarihini sadece bu eksenle okumak, diyelim ülkedeki politik ortamı, ekonomik gelişmeleri vb. dışarıda tutarak değerlendirmek olguları da yanlış yorumlamaya neden olmaktadır. Diğer taraftan yazarlar KESK'in Kürt hak ve özgürlük hareketine verdiği desteği eleştirirken sendikaya “laikliğin korunmasında üstlenmesi gereken görevleri” olduğunu, yani ne yapması gerektiğini de hatırlatmaktadırlar (s. 578). Dolayısıyla bu noktada yazarların kitabın geneline yayılan bakış açıları ve hareket noktaları kendisini ele vermektedir: Cumhuriyetin ve laik devletin korunması çerçevesinde bir sendikacılık anlayışı. Bu, milliyetçi-ulusalcı bir bakış açısının sınıf örgütlerini işçi sınıfının değil de nasıl başka çıkarların, örneğin sermayenin çıkarlarının hizmetine soktuğunu da gösteren güzel bir örnektir. Ama ülkedeki her sorun ulusal çıkarlar çerçevesinde değerlendirilirse varılacak sonuç bundan başkası olamaz elbette.

-II-

Yukarıda *KESK Tarihi* çalışmasının geneline yansıyan ancak oldukça sorunlu bir bakış açısının olduğunu vurguladık. Bu bakış açısı ister istemez yazarların diğer konulardaki yaklaşımlarını da etkiliyor. Burada özellikle yazarlar tarafından yapılan iki yoruma değinmekte yarar var. Bunlardan birincisi yazarların devlete ilişkin yorumlarında ortaya çıkıyor:

(...) çok kaba ve yüzeysel bir Marksist, devleti sadece 'hâkim sınıfların baskı aracı' olarak görür. Ancak hayat çok daha karmaşıktır. Özellikle emperyalizm döneminde devletin niteliği ve işlevi çok daha karmaşıkmıştır; kaba ve yüzeysel Marksistlerin kavrayışının çok daha ötesinde özellikler kazanmıştır. Ancak bir kaba Marksist bile sınıf mücadelesi içinde sermayedar sınıfla mücadele eder; devletle değil. Emperyalizm olgusu işin içine girdiğinde, bir Marksistin karşısındaki güç, öncelikle emperyalistler ve sermayedar sınıfıdır... Kamu çalışanları sendikacılık hareketindeki sosyalist-komünist kadroların çoğu, devlet konusunda Marksist analizleri bir kenara bırakarak, Kürt milliyetçilerinin tavrını benimsediler; emperyalizmle ve sermayedar sınıfla mücadeleyi ihmal ederek, devleti düşman gördüler (s. 37).

Bu türden bir devlet yorumu açıktır ki devleti sınıflar üstü ve tarafsızmış gibi göstermektedir. Zira işçi sınıfıyla mücadele eden sermayedar sınıfların kendisine ait tankı, topu, tüfeği yoktur. Bu savaşımı devlet aracılığıyla, devletin asker ve polis gücü ile yaptıkları ortadadır. Kaldı ki devlet, sermaye sınıfının siyasal aygıtı olduğundan, siyasal alanda yürütülen sınıf mücadelesinde de elbette ki bir taraf, sermaye sınıfının tarafıdır. Dolayısıyla sermayeye karşı savaşım aynı zamanda devlete hatta emperyalizme karşı bir savaşımdır, zira Türkiye devleti de emperyalizmin bir müttefikidir sonuç olarak. Ancak yazarlar devleti böyle analiz etmeyip sermaye sınıfından ayrı bir yere yerleştirdiklerinden dolayı, kamu çalışanlarına grevli ve toplu sözleşmeli sendika kurma hakkının verilmemesinin nedenini de Kürt milliyetçiliğine verilen destekte aramaktadırlar:

Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından bakıldığında, Türkiye'de sosyalist-komünist hareket 1990-1995 döneminde bir tehdit değildi; bu hareket içinden Kürt milliyetçiliğine verilen destek bir sorundu... Bu durum, Türkiye'de kamu çalışanlarının çok önemli eylemlere ve mücadelelere karşın sendikal haklarına kavuşmada yaşadıkları başarısızlığın en önemli, belki de ana nedenidir.... [sosyalist-komünist] kadroların Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından en önemli

tehdit oluşturan Kürt milliyetçiliğine verdiği destek, KESK’i oluşturacak olan kamu çalışanları sendikalarının güçlenmesinin ve 1995 yılında kamu çalışanları sendikalarının sendikal haklara anayasal güvenceyle kavuşabilmelerinin önündeki en önemli engeli oluşturdu (s. 97-98).

Bu durumda yazarların yorumuna göre şöyle bir durum ortaya çıkıyor: KESK Kürt hareketine destek vermeseydi şimdiye kadar çoktan grevli ve toplu sözleşmeli sendika hakkını almışlardı. İlginç olan şudur ki, kendilerinin Marksist açıdan ve sınıf mücadelesi çerçevesinde meseleye baktıklarını belirten ve öyle bakılması gerektiğini sürekli telkin eden yazarlar, sendikal hakların verilmemesine sıra gelince meseleye sınıf mücadelesi açısından bakmamaktadır. Zira sanki devlet sendikal hakları vermeye hazırdı ancak Kürt hareketine verilen destekten dolayı bu hakları vermedi gibi yanlış bir yorum ortaya çıkmaktadır. Kamu çalışanlarına sendikal haklarının verilmemesinin arkasında bir çok neden aranabilir elbette, ancak en önemli nedenlerin başında egemen sınıfların nesnel çıkarları, işçi sınıfını bölme çabaları, yani kısacası bitmek bilmeyen bir sınıf mücadelesi gelmektedir. Örneğin AKP Hükümetinin yeni anayasa değişiklik paketinde grev ve toplu sözleşme hakkını vermemiş olması KESK’in Kürt hareketine verdiği destekle mi açıklanacaktır? Kaldı ki kamu çalışanlarına bir gün grev ve toplu sözleşme hakkı elbette ki tanınabilir, ancak yazarların belirttiği gibi Kürt sorunu sorun olmaktan çıktığı zaman değil, hazırlanan yeni kamu personel yasası sözleşmelilik üzerine kurulması koşuluyla, yani neredeyse bir çok kamu çalışanı sözleşmeli çalışmaya geçirildiğinde tanınacaktır. Bu aynı zamanda şu anlama gelir: Siyasal iktidar kamu hizmeti görevlerini memurluk değil sözleşmelilik üzerine kurmayı amaçlamaktadır, bunu gerçekleştirdiğinde kamu çalışanları sendikalarına grev hakkı tanıyacaktır, lakin bu durumda kamu çalışanlarının çoğunluğu sendikasızlaştırılmış olacaktır. Tıpkı Tekel işçilerinin durumunda olduğu gibi. Bu nedenle KESK’in asıl mücadele etmesi gereken şey bu yeni personel yasasından başka bir şey değildir. Zira sendikasızlaşmış kamu çalışanının grevli toplu sözleşmeli sendika hakkını fiilen kullanması olanaksızdır. Durum bu olunca meselenin Kürt hareketine verilen destekle değil fakat apaçık bir sınıf mücadelesi meselesi olduğu da gün gibi ortaya çıkmaktadır.

Yazarların bakış açısından kaynaklanan başka bir sorun, KESK’e yüklenen “görevler”dir. Zira yazarlara göre KESK “ülkenin bağımsızlığı ve bölünmez bütünlüğü” meselesine karşı duyarsız kalmaktadır ve aslında ülkenin bağımsızlığı için mücadele etmelidir:

(...) KESK'i oluşturan kamu çalışanları sendikalarının büyük bir çoğunluğunda [devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması ve Atatürk ilkelerinin yaşatılması] konusunda sendika tüzüklerinde ifade edilen bir duyarlılık yoktur... 40'tan fazla sendikanın tüzüklerinin yalnızca 3 tanesinde Türkiye'nin bağımsızlığına vurgu yapılmış, yalnızca 4'ünde Türkiye'nin bütünlüğünün korunması konusundaki duyarlılık dile getirilmiştir. Bu sendikalar da KESK içinde belirleyici olamayan örgütlerdir (s. 99-100).

Ancak mesele burada bitmemektedir. Yazarlar bu durumun nedenini farklı bir biçimde açıklamaktadırlar:

Bu konudaki duyarsızlık tavrının etkili olmasının en önemli nedeni, 12 Eylül darbesi sonrasında devletin sosyalist-komünist sola uyguladığı baskılar, işkence ve terördür. KESK'i oluşturan kamu çalışanları sendikalarının kurulduğu 1990'lı yıllarda 12 Eylül darbesinin acıları unutulmamıştı ve cezaevlerindeki binlerce hükümlüsüyle ve hatta tutuklusuyla hala canlıydı... kendileri ya da yakınları devletin işkencehanelerinden geçmiş insanların devlete sahip çıkmaları kolay değildi. Sosyalist-komünist hareketin en azından bir bölümünün Türkiye Cumhuriyeti'ne sahip çıkmaya başlaması, ABD ve Avrupa emperyalizminin Türkiye'yi parçalama girişimlerinin artmasıyla gündeme geldi (s. 101).

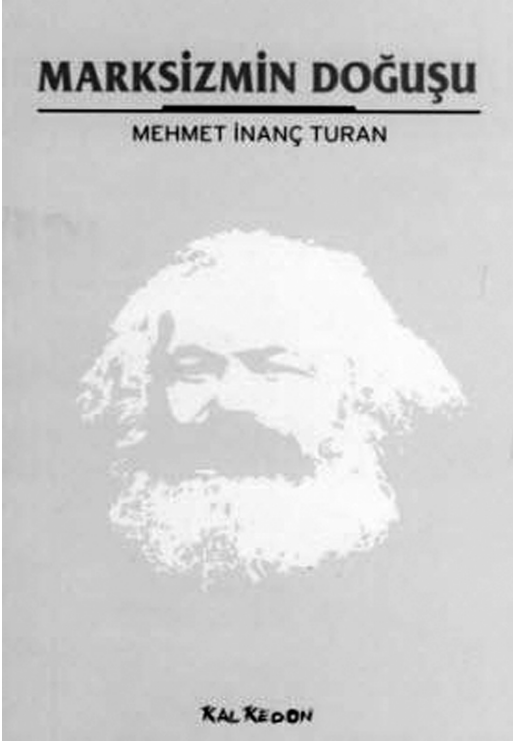
İşte emekçileri devletin (aslında sermayedarın) dar ulusal çıkarlarına hapsedmenin en güzel örneği, tam bir Marksist bakış açısı ve tarih yorumu (!) Demek ki sosyalist-komünistler Marksizmin devlet tahlilini, devlet ile sınıflar arasındaki ilişkilerin nasıl biçimlendiğini, sınıf mücadelesinde devletin konumu ve önemini bildiklerinden değil, Türkiye Cumhuriyeti devletine küsmüş olmalarından dolayı bağımsızlık ve ülkenin bütünlüğü konusuna duyarlılık göstermemektedirler. Demek ki 12 Eylül döneminde görülen işkencelerin acısı geçtiğinde, ya da ne bileyim bu acılar bütünüyle unutulduğunda sosyalist-komünistler devletin bağımsızlığını ve bütünlüğünü savunmaya başlayacaklar. Yazarlar olguların/olayların/belgelerin nasıl yanlış, daha doğrusu bilinçli bir biçimde eksik yorumlanabileceğinin en güzel örneğini burada vermektedirler. Üstelik kendilerine Marksist diyen yazarlar eliyle Marksizm doğrudan doğruya ulusalcılığın hizmetine sokulmaya çalışılmaktadır.

-III-

Şimdi en başta kısaca tartıştığımız tarih yazımı meselesine dönebiliriz. Yıldırım Koç ve Canan Koç'un çalışmasındaki temel sorun, ellerin-

de belge/bilgi olmaması değildir. Zira yazarlar yeteri kadar bilgi ve belge kullanmışlardır. Elbette ki belgeler/olgular uçsuz bucaksız bir okyanusta dolaşan balıklara benzerler. Tarihçinin ne yakalayacağı şansa seğıl, avlanmak için okyanusun neresine gideceğine, hangi oltayı kullanmayı seçeceğine, oltanın ucuna hangi yemi takmayı yeğleyeceğine bağlıdır. Bu nedenle genellikle tarihçi istediği türden olguları/belgeleri elde edecektir ve pek doğal olarak bunları seçmiş olduğu yöntem ve düşünce sistemi-ne göre yorumlayacaktır. Bu nedenle tarihçiye neden bu belgeyi/olguyu kullandın sorusu ancak bir yere kadar anlamlı olabilir. Ancak bu olgular/belgeler ile bu yorumları nasıl yapabilirsin diye sorulabilir ki bu, olgu ile yorum arasındaki ilişkinin doğru kurulup kurulmadığı meselesini tartışmamızı gerektirir. Zira asıl sorun, eldeki olgunun geneli ifade edip etmediği konusunda düğümlenir. Eğer bir belge/olgu geneli ifade eden bir yorumla taçlandırılmıyorsa, bu, bütün ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunların ötesinde I. Dünya Savaşının bir Sırbın Avusturya-Macaristan İmparatorunu öldürmesiyle çıktığını zanneden kişinin durumunda olduğu gibi fazlasıyla metafizik bir yanılgıya düşmekle sonuçlanacaktır. Bu çalışmada Yıldırım Koç ve Canan Koç bu ilişkiyi doğru kuramamakta, belgeleri/olguları yaşadıkları dönemin toplumsal, ekonomik ve siyasal özellikleriyle yorumlamayı becerememektedirler. Hatta böyle bir dertlerinin olduğunu söylemek bile olanaklı değildir. Çalışmanın birinci sorunu budur.

Buna bağlı olarak ortaya çıkan ikinci sorun, tarihin, geçmişi ve o geçmişi yaratanları bütünüyle ipe çekme anlayışıyla, daha doğrusu bir yargıç edasıyla yazılamayacağıdır. Tarih “şöyle değil de böyle olsaydı” bakışıyla yazılmaz, olan olmuştur zaten, lakin “öyle değil böyle olsaydı” denilecekse bu bir tarih kitabı olmaz, belki hayal gücünüzün ürettiği fantastik bir bilim kurgu kitabı olabilir. Son olarak Benedetto Croce’un bu çalışma için de çok uygun düşen bir yorumuyla bitirelim: “Tarih anlatıyoruz diye yargıçlık taslayıp, tarihin görevinin bu olduğu inancıyla şunu mahkûm edip bunu bağışlayanlar (...) genellikle, tarih duygusundan yoksundurlar”.

Marksizmin Doğuşu

Mehmet İnanç Turan

Kalkedon Yayınları

Marksizm hem pratikten çıkmış bir bilgi bütünüdür, hem de bir yöntemdir. Marksizm ancak onun yöntemiyle öğrenilirse doğru Marksist sonuçlara varılabilir. Marksizmin gelişim tarihini, embriyon halinden olgunlaştığı, doruk noktasına çıktığı noktaya kadar diyalektik yöntemle izlemek gerekir.

Marx, Engels doğduğu zaman Marksizm doğmamıştır; ya da Marksizm gökten zembille Marx'ın - Engels'in ellerine inmemiştir. Hiçbir bilimsel dünya görüşü bir çırpıda, her türlü eksik ve yanlıştan arınarak ortaya çıkmaz. Tarihsel gelişimin seyri içinde yavaş yavaş olgunlaşarak, fikirleri pratikte deneyerek, hatalarından zaman içinde arınarak ilerler. Eğer bu süreç bilinmezse, yanlış içeren bir dönemden yapılan aktarma, o bilimsel dünya görüşünü özünden sakatlar.

Marksizmin Doğuşu, Marksizmin doğumunu, Marksizmin yönteminden yola çıkarak inceliyor; Marx ve Engels'in doğumsal süreçteki görüşlerini, olgunlaşmış Marksizmle karşılaştırarak, hataları saptayarak, hâlâ gerçeği yansıtan fikirleri öne çıkararak bir teorik kazı yapıyor.

Marksizmin Doğuşu, Marksizmin temelini nasıl atıldığını ve bu temelin önemini gösteriyor. Bu temel kavranmadan Marksizm anlaşılabilir ve devrimci Marksizmin ne olduğu ortaya konamaz.

Mehmet İnanç Turan

Kitap Eleştirisi

Olmayan sosyalizme ihanet

Mehmet İnanç Turan

İhanete Uğrayan Sosyalizm
Roger Keeran ve Thomas Kenny
çev.: Murat Akad
Yazılama Yayınevi, 2009

Yukarıdaki başlığı anlamlı hale getirebilmek için şimdi eleştireceğim kitabın ismini yazmam gerekiyor: *İhanete Uğrayan Sosyalizm*. Roger Keeran ve Thomas Kenny tarafından yazılmış bu kitap Yazılama Yayınevi tarafından Türkçe’de yayınlandı.

Sovyetler Birliği’nin yıkılışı üzerinden yaklaşık olarak yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen, bu ülkedeki siyasal yapının “niçin yıkıldığı” güncelliğini koruyan bir soru olarak Marksistlerin karşısında duruyor. *İhanete Uğrayan Sosyalizm* bu soruya yanıt bulmaya çalışıyor. Ele aldığı konu açısından önemli bir kitap; ama soruya verdiği cevaplar açısından yanlışlarla dolu bir kitap.

* * *

Kitabın yazarları Sovyetler Birliği’nin yıkılmadan önceki konumunu şöyle saptıyorlar:

Sovyet sosyalizmi yegâne olası sosyalist düzeni oluşturmuş da değildi. Bununla birlikte, Marx'ın tanımladığı biçimde sosyalizmin özünü barındırıyordu: Burjuva mülkiyetini, “serbest piyasa”yı ve kapitalist devleti yıkarak bunların yerine kolektif mülkiyeti, merkezi planlamayı ve bir işçi devletini koymuş olan bir toplum yaratılmıştı.¹

Sovyet sosyalizminin bütün tarihi, sınıf mücadelesinin, sınıfları ortadan kaldırmak için verilen mücadelenin devlet iktidarının ele geçirilmesiyle sona ermediğini ve yetmiş yıl boyunca sosyalizmi inşa etmekle de sona ermediğini göstermektedir.²

Yukarıdaki görüşleri sadeleştirirsek: Sovyetler Birliği sosyalizmi inşa etme sürecinde olan bir ülkeydi ve sosyalizmin özünü barındırıyordu.

Yazarlar kitabın birçok yerinde böyle bir ülkeyi “sosyalizm” olarak adlandırsalar da, Sovyetler Birliği’nin sosyalizme geçmediğini kabul etmiş oluyorlar. Gerçekten de Marksizm açısından Sovyetler Birliği kapitalizmden sosyalizme yönelmiş bir geçiş toplumuydu; kesinlikle sosyalizme geçmemişti. Peki, Sovyetler Birliği “sosyalizmin özünü” barındırıyor muydu? Bu devlet, bürokratik yozlaşmaya uğramış bir işçi devleti değil miydi? Yazarların “sosyalizmin özünden” neyi anladıklarını görebilmemiz için onların sosyalizme bakışlarını bilmemiz gerekir.

Yazarların yanlışı ve çelişkileri sosyalizm anlayışlarıyla başlıyor. Onlar tek bir ülkenin sınırları içinde sosyalizmin inşa edilebileceğine inanıyorlar ve şöyle diyorlar:

Her hâlükârda, SSCB’nin ortadan kalkmış olmasının, sosyalizmi tek ülkede inşa etme çabasını geçersiz kıldığını düşünmek olası değildir. Sosyalizm, ülkeden ülkeye farklı biçimlerde gelişecektir, çünkü kapitalizm eşitsiz olarak gelişmektedir. Geriye kalan bütün kapitalist ülkelerde aynı anda devrim olması olanaksızdır.³

Marksizm tek tek ülkelerde sosyalist devrimlerin olabileceğini şüphesiz ki kabul eder. Sovyetler Birliği’nde ve birçok ülkede olmuş sosyalist devrimler bu teorik görüşü pratikte ispat eder. Bu kadar açık olan noktayı

1 Roger Keeran, Thomas Kenny, *İhanete Uğrayan Sosyalizm*, çev. Murat Akad, Yazılama Yayınevi, 2009, s. 18.

2 A.g.e., s. 256.

3 A.g.e., s. 282.

yazarların vurgulaması tartışılan konuyu bilmeyen okuyucu için anlamlı olabilir. Ne var ki, yazarların amacı başkadır. Yukarıdaki alıntı dikkatli okunursa yazarların amacı ortaya çıkar: Yazarlar tek tek ülkelerde olabilecek sosyalist devrimlerle, bir ülkede kurulacak sosyalizmi eşitlemek isterler. Bu bilinçli çarpıtmanın mucidi aslında yazarlar değil, Stalin'dir. Stalin üstelik Engels'i aptal yerine koyarak şöyle yazmamış mıydı?

Engels proleter devriminin yukarıda tanıttığımız programla tek bir ülkede gerçekleşmeyeceğini söylüyor. Ama olgular şunu kanıtlıyor ki, biz, proleter sınıf savaşının yeni koşulları içinde, emperyalist ilişkiler ortamında, bu devrimi tek bir ülkede, kendi ülkemizde gerçekleştirdik, programın onda dokuzunu yaşama geçirdik bile.⁴

Stalin, sosyalist devrimle, sosyalizmi aynı şeymiş gibi gösteriyor. Oysa sosyalist devrim bir ülkede olabilir, ama sosyalizm ekonomik olarak ancak dünya çapında gerçekleşebilir, tamamlanabilir. Engels, sosyalizmden konuştuğu zaman, “sosyalizm tek ülkede olamaz” derken, Stalin bunu “tek ülkede sosyalist devrim olamaz” şekline çeviriyor.

Yazarlarımız Stalin'in yolundan gidiyorlar. Peki, Marksizm tek ülkede sosyalizmin tamamlanamayacağını, sosyalizmin ancak dünya çapında tamamlanabileceğini söylemez mi?

Lenin, Komünist Enternasyonal'in 3. Kongresi'ne sunduğu raporda 1921'de, dünya devrimine bağlı sosyalizmin zaferi anlayışını dile getirdi:

Uluslararası devrimin desteği olmaksızın proletarya devriminin tam zafere ulaşmasının olanaksızlığını iyice görebiliyorduk. Devrimden sonra olduğu kadar, devrimden önce de kendi kendimize şöyle diyorduk: ya gelişmiş kapitalist ülkelerde de devrim derhal olmasa bile en kısa zamanda patlak verecektir, ya da yok olup gideceğiz.⁵

Enternasyonal'in 4. Kongresi'nde -ki bu Lenin'in katıldığı son kongredir- alınan bir kararda şöyle deniyor:

Dördüncü Dünya Kongresi, bütün ülkelerin proletaryalarına, proletarya devriminin tek bir ülkede asla bütünüyle zafer kazanamayacağını, zaferin, dünya devrimi olarak uluslararası alanda kazanılması gerektiğini, hatırlatır.⁶

4 Josef Stalin, aktaran Tarık Demirkan, *Bitirilmemiş Devrim*, Amaç Yayınları, 1988, s. 12.

5 V.İ.Lenin, *İşçi Sınıfı ve Köylülük*, Sol Yayınları, 1977, s. 477.

6 Aktaran Fernando Claudin, *Komintern'den Kominform'a*, Cilt 1, Belge Yayınları, 1990, s. 85.

Yazarların utangaç biçimde Sovyetler Birliği'ni kapitalizmden sosyalizme yönelen, ama sosyalizmi kurmamış bir ülke olarak gördüğünü yukarıda belirtmiştik. Bu görüşe zarar gelmesin diye yazarlarımız bir tahrifata başvuruyorlar. Gerçeğin bir parçasını ortaya koyup, diğer parçasını saklayarak bunu yapıyorlar. Diyorlar ki:

1920' li yıllarda Stalin bu düşüncüyü bir programa dönüştürdü. Sovyetler Birliği'nin, ülke hızlı sanayileştiği takdirde ileri kapitalizm aşamasından geçmeden de sosyalizm sürecinde ilerleyebileceğini iddia etti.⁷

Peki, ya sonra Stalin ne yaptı? Sosyalizm sürecinde sadece ilerlenebileceğini mi iddia etti? Yoksa sosyalizmi (komünizmin birinci evresini) kurduklarını mı söyledi? Stalin 1936 yılında sosyalizme geçtiklerini söylemedi mi? Stalin şöyle dedi:

Bizim Sovyet toplumumuz, daha şimdiden özünde, sosyalizmi gerçekleştirdi, sosyalist düzeni yarattı, yani başka terimlerle Marksistlerin komünizmin birinci evresi ya da alt evresi dedikleri şeye ulaştı. Bu demektir ki, komünizmin birinci evresi, yani sosyalizm, ülkemizde daha şimdiden temel olarak gerçekleşmiştir.⁸

Tabii ki, yazarlarımız bu görüşü kitaplarının hiçbir yerinde aktarmazlar ve kendi görüşleriyle çelişmesine rağmen eleştirmezler. Aksine Stalin'in kurduğu sistemi sürekli savunurlar, yanıt aradıkları sorunun yanıtını bu savunmanın üzerine oturturlar. Onlara göre Sovyetler Birliği'nin bozulma süreci Stalin'den sonra Hruşçov'la başlamıştır. Stalin'in ufak tefek yanlışları vardır sadece. Yazarlarımızın Stalin'e ve Hruşçov'a bakışları şöyle:

Stalin'in bütün düşünsel çeşitliliği ortadan kaldırdığını ya da yalnızca baskının, Stalin'in görüşlerinin egemen olmasını sağladığını düşünmek yanlış olacaktır. Stalin'in sosyalizmin inşasına ilişkin yaklaşımının geniş kabul görmesi büyük ölçüde, Sovyetler Birliği'ni kısa bir sürede yarı feodal gerilikten sanayileşmiş ulusların ön sıralarına getirmekteki apaçık başarısından kaynaklanmaktadır. 1961'de yapılan 22. Kongre'de Hruşçov, Stalin'e yönelik saldırılarını daha da yoğunlaştırdı. Hruşçov'un antistalinizminin iki yönü, Gorbaçov'un habercisi niteliğindedir. Hruşçov'un Stalin'i ele alış tarzı Gorbaçov'a zemin hazırladı. Gorbaçov,

⁷ Roger Keeran, Thomas Kenny, a.g.e., s. 37.

⁸ Josef Stalin, *Leninizmin Sorunları*, Sol Yayınları, 1977, s. 627, 628.

Hruşçov'un eksikli değerlendirmeleri nedeniyle tarihte bıraktığı boş noktaları doldurma isteği gösterecekti.⁹

Hruşçov ne yaptı? Stalin'in kurduğu sistemi yıkmak mı istedi, yoksa Stalin'in sistemini "barışçıl yöntemlerle" (havuç taktikleriyle) sürdürmek mi istedi? Stalin'in baskıcı politikasını yerden yere vuran Hruşçov; ne partide, ne toplumda Stalinci sistemi değiştirdi. Sovyet bürokrasisi ve onun yöneticileri aynı oportünizm ipliğinden yapılmıştı. Stalin oportünist ise, Hruşçov da oportünistti. Oportünizmin azı çoğu olmazdı; gebeliğin azı çoğu olmadığı gibi. Çocuk doğardı. Stalin'in kurduğu, Hruşçov'un, Brejnev'in, Andropov'un devam ettirdiği sistemin çocuğu doğdu: Yıkıntı!

Gorbaçov bir ebe rolünü oynadı. Bürokratik yozlaşmaya uğramış bir işçi devletini olumsuzundan çözdü; kapitalizme yolu açtı. Gorbaçov'un karşı-devrimci ebe rolü, çocuğu doğurtma noktasındadır. Hiçbir toplumsal ebe, gebe kalmamış toplumu doğurtamaz. Nasıl ki, gebe olmayan bir kadını bir ebenin doğurtamayacağı gibi!

Yazarlarımız Sovyetler Birliği'nde Stalin'in kurduğu sistemin demokratik olduğunu iddia edecek kadar ileri gidiyorlar. Sovyet bürokrasisi "yetersiz de olsa bir tür sosyalist demokrasi için uğraşmış." (!) İşte, yazarlarımızın kanıtları:

Eğer "demokrasi" sözcüğü işçilerin iktidara gelmesi anlamına geliyorsa, bu durumda Sovyetler Birliği herhangi bir kapitalist toplumdan daha ileri demokrasi vasıflarına sahip demektir. Sovyet devletinde Parti'de ve yönetimde yer alan işçi oranı, kapitalist ülkelerdeki partilere ve yönetimlere göre daha yüksekti.¹⁰ Brejnev döneminde bile halkın yönetime katılımında pek çok canlılık işareti görülmekteydi. Bir grup Sovyet yazarı, Sovyetler Birliği'nin nüfusunun 260 milyon olduğu 1978'de, Sovyet siyasi hareketliliği üzerine şu rakamları verdiler: 16,5 milyon Komünist, 121 milyon sendika üyesi, 38 milyon genç komünist, 2 milyondan fazla Sovyet temsilcisi, Halk Temsilcileri Sovyetleri'ndeki temsilcilerle birlikte çalışan 35 milyon insan, Halk Denetim organlarına üye 9,5 milyon insan, sınai işletmelerin üretim komitelerine üye 5,5 milyon insan.¹¹

⁹ Roger Keeran, Thomas Kenny, a.g.e., s. 41, 50, 51.

¹⁰ A.g.e., s. 263.

¹¹ A.g.e., s. 299.

Peki, sosyalizmin kuruluşuna demokratik biçimde katılan bu kadar insan, Sovyetler Birliği yıkılırken neredeydi? Niçin demokratik tepkilerini ortaya koyamadılar; Sovyetler Birliği'ni savunamadılar? Çünkü yazarların iddia ettiklerinin tersine, komünist partisi-sendikalar-sovyetler demokrasisizlikten ölmüştü.

Lenin, “işçi demokrasisi, burjuva demokrasisinden milyon kez demokratiktir,” derken, gerçekten sovyetlere dayanan ve işleyen bir işçi demokrasisinden bahsediyordu. Sovyetlerin göstermelik hale geldiği, halkın yönetime katılmadığı, partide-sendikalarda tek yönetici şefliğine dayanan, tartışmanın yok edildiği bir demokrasiyi kastetmiyordu. Sovyetler Birliği bürokratik yozlaşmaya uğramış bir işçi devletiydi. SBKP'nin Genel sekreterinin-politik büronun-merkez komitesinin-hücre sekreterlerinin yukarıdan aşağı doğru inen “emir-komuta” zinciri altında çalışıyordu. Yığınlar, halk, emirlere uyması gereken erat gibi görülüyordu. Oysa sosyalizme gidiş bir yığın demokrasisi ile mümkündü. Dünya devriminin kurmayı olabilecek demokratik merkeziyetçi bir enternasyonal ile mümkündü. Stalin, komünist enternasyonal (kardeş partileri) kendi emrine kölece uyan birimler haline getirmesi yetmezmiş gibi, Sovyetler Birliği'nin ulusal güvenliği için (emperyalistlerle SSCB arasındaki statükoyu bozmamak için) bu örgütü dağıttı.

Yazarlarımız bu gerçeklerden söz etmezler. Stalin döneminde Ekim Devrimi'nin en iyi komünist kadrolarının öldürüldüğünden, Moskova Duruşmaları'ndan bahsetmezler. Stalin'in bu kadroları burjuva gizli servislerinin ajanları gibi gösterdiğinden söz etmezler. Utanmadan yazabildikleri tek şey şudur:

Yakın zamanda açılan Sovyet arşivlerini kullanan araştırmacılar 1921 ile 1953 yılları arasında toplam 799.455 kişinin idam edildiğini belirledi. Bu sayı Robert Conquest, Roy Medvedev ve diğer antisovyetik araştırmacıların iddia ettiği milyonların çok altındadır.¹²

Ne kadar yüce bir komünist savunma değil mi? 799.455 kişinin öldürülmesi, yazarlar için önem teşkil etmiyor. Devrimin kendisi -iç savaş- en şiddetli sınıf savaşımıdır; sınıf savaşımın doruğudur. Lenin döneminde, Ekim Devrimi'nde çok az sayıda insanın öldüğünü burjuva tarihçileri yazıyor. Kıyaslamayı okuyucu yapsın. Ayrıca, Stalin döneminde öldürülenlerin çok önemli bir bölümü komünistlerdir. Zorla kolektifleştirme dola-

¹² A.g.e., s. 50.

yısıyla sivil halktır. Tehcir dolayısıyla hayatını yitiren azınlık halklardan insanlardır. Önemli olan rakamlar değil, bu insanların neden öldürüldüğüdür.

Yazarlar, Stalin'in uydurduğu "sosyalizm teorisi"ne bağlıdırlar. Onlar da Stalin gibi sosyalizmde meta (mal) üretiminin olabileceğini savunuyorlar. Yazarlarımıza göre, meta üretimi sosyalizmde (komünizmin birinci evresinde) değil, komünizmde (komünizmin ikinci evresinde) ortadan kalkmış(!)

Ancak bilimsel sosyalizmin kurucuları açıkça, komünizmi (sosyalizmden sonraki tarihsel aşama) piyasası bulunmayan bir toplum olarak tasavvur etmişlerdi. Aşırı bolluk koşullarında, özgür insanların üretimi kolektif olarak ve bir plan doğrultusunda örgütledikleri ve dağıtımı da gayriinsani ve acımasız bir piyasanın kontrolsüz işleyişine değil ihtiyaca göre örgütledikleri komünist toplum öngörüsü, Marksist toplumsal kurtuluş anlayışının merkezinde durmuştur.¹³

Demek ki, sosyalizmde meta üretimi var; dolayısıyla bir piyasa var. Bu piyasa ancak sosyalizmden sonraki komünizm aşamasında ortadan kalkıyor. Stalin de aynı şeyi savunmuyor mu? Stalin, Sovyetler Birliği'nin sosyalizme (komünizmin birinci aşamasına) geçtiğini söylediği 1936 yılından 15 yıl sonra şöyle yazmıştı:

Değer yasasının bizde, sosyalist rejimimizde varolup olmadığı ve etkide bulunup bulunmadığı bazen sorulmaktadır.

Evet, vardır ve etkilidir. Nerede meta ve meta üretimi bulunuyorsa, değer yasası zorunlu olarak vardır.¹⁴

Oysa Marksizm, sosyalizmde meta üretiminin, değer yasasının, mübadelelenin (değişimin), piyasanın ortadan kalktığını söyler.

Marx komünizmin ilk aşaması için şöyle diyor:

Üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayanan komünal bir sosyal düzen içinde, üreticiler ürünlerini değişmezler.¹⁵

13 A.g.e., s. 269, 270.

14 Josef Stalin, *Son Yazılar*, Sol Yayınları, 1977, s. 78.

15 Karl Marx-Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, 1969, s. 30.

Engels, sosyalizmde meta üretiminin olmayacağını şöyle anlatıyor:

Üretim araçlarına toplum tarafından el konulması ile, meta üretimi ve bunun sonucu, ürünün üretici üzerindeki egemenliği ortadan kalkar. Toplumsal üretim içindeki anarşi yerine, bilinçli planlı örgüt geçer.¹⁶

Yazarlarımız tıpkı Stalin gibi Marksizmden çok uzaktalar.

Can alıcı soruya geldik. Sovyetler Birliği'nin yıkılış nedenleri nelerdir? SSCB'ni kim yıktı? Yazarlar, Sovyetler Birliği'nin yıkılışında “ikinci ekonomi”nin maddi temel sağladığı görüşündedir. İkinci ekonomi nedir? Yazarların sözleriyle şöyle:

İkinci ekonomiyi, özel kazanç elde etme amacıyla yürütülen yasal ya da yasadışı ekonomik faaliyet olarak tanımlıyoruz.¹⁷

Peki, meta üretiminin işlediği bir toplumda “özel kazanç sağlama” engellenebilir mi? Meta üretimi-meta pazarı-para, bir bütündür. Meta, pazarda satılmak için üretilmiş bir üründür. Amaç, özel kazanç elde etmektir.

Sovyetler Birliği belli ölçekte sınırlandırılmış olsa da meta üretiminin varlığını sürdürdüğü bir geçiş toplumuydu. Stalin buna “sosyalizm” dedi; ama eşyanın ismini değiştirmekle eşyanın kendisi ve özellikleri ortadan kaldırılmış olmaz. Yazarların ikinci ekonomi dedikleri olgunun kaynağı meta üretimidir.

Gerek Sovyet kolhozlarında, gerek kolhozcuların özel-bireysel tarlalarında üretilen ürünler pazarda (piyasada) birer meta olmak zorundalar. Stalin bunu açıkça kabul etmemiş miydi? 1950 yılında şöyle yazmıştı:

Böylece devlet, ancak devlet işletmelerinin üretimini istediği gibi kullanır, kolhozlar ise ürünlerini kendi malları imiş gibi tek başlarına kullanırlar. Ancak ürünlerini yalnızca meta olarak vermek isterler ve onların karşılığında, gereksinimleri olan metaları elde etmek isterler. Kolhozlar, bugün için, kent ile ilişkilerinde metaların alışverişlerinde ortaya çıkan değişimlerden başka ekonomik

16 Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları, 1977, s. 447.

17 Roger Keeran, Thomas Kenny, a.g.e., s. 81.

ilişkiler kabul etmemektedirler. Böyle olunca bugün için bizde meta üretimi ve meta dolaşımı, otuz yıl önce, örneğin Lenin'in meta dolaşımını azami ölçüde geliştirmek zorunluluğunu ilan ettiği dönemde olduğu gibi zorunludur.¹⁸

İşte, Stalin böyle bir topluma yanlış biçimde sosyalizm etiketini yapıştırdı. Geçiş toplumunda meta üretimi sınırlandırılabilirdi. Sosyalizmde ise meta üretimi olmazdı. Ama Sovyetler Birliği'nde meta üretimi sürdüğüne göre tek iş Marksist teoriyi bozmaktı. Stalin bunu yaptı; ekonomi politik ders kitaplarına, “sosyalizmde meta üretimi vardır,” diye yazdırdı. Lenin, kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumu için meta üretiminin varlığını kabul ederken; Stalin bunu sosyalizme taşıdı.

Geçiş toplumunda meta üretimi zorunluluğu dünyada sosyalizmin kuruluşuna bağlı olarak ortadan kalkmadığı sürece, ortak toplumsal mülkiyet için bir tehlike teşkil eder. Bu nedenle yazarların “ikinci ekonomi” dediği olgu, Sovyetler Birliği'nin geçiş toplumu olmasından-meta üretiminden kaynaklanıyordu. Sovyet yozlaşmış bürokrasisi de bilinçli olarak bu duruma göz yumuyordu.

Demek ki, yazarlar ikinci ekonominin varlığından söz etmekle fazla bir şey söylemiş olmuyorlar; sadece meta üretiminin ve onun negatif sonuçlarının varlığını dile getirmiş oluyorlar.

Yazarlar bunu fark etmiş olacak ki, tezlerine bir ekleme yapıyorlar: Gorbaçov faktörü!

İkinci ekonomi, Sovyet sosyalizminin sorunlarına büyük bir katkı yaptığı kadar, bu sorunların çözümüne yönelik girişimleri aşındıracak bir etki de yarattı. Bu sorunlar ne kadar kötü olursa olsun, sosyalizmi yıkmadılar. Bunu Gorbaçov yaptı.¹⁹

Böylece anlamış oluyoruz ki, yazarlara göre Sovyetler Birliği'nin yıkılışının temel nedeni Gorbaçov faktörüdür. Gorbaçov sosyalizme ihanet etmiştir ve Sovyetler Birliği yıkılmıştır. Gorbaçov partinin başına 1985 yılında geldiğine göre, beş yıl içinde sosyalizme ihanet eden bir hain, milyonlarca komünist üyeye sahip bir partiyi yenerek koskoca bir ülkeyi yıkmıştır. Yazarlarımızın konuyu açıklama biçimi bir “süpermen” hikâyesini andırıyor. Diyorlar ki:

18 J. Stalin, *Son Yazılar*, a.g.e., s. 75.

19 Roger Keeran, Thomas Kenny, a.g.e., s. 100.

Sovyet sosyalizminin çöküşüne ilişkin yapılacak herhangi bir açıklamanın merkezine Mihail Gorbaçov'un politikaları oturtmalıdır.²⁰

Sovyetler'in çöküşünün başlıca nedeninin, Mihail Gorbaçov'un 1986'dan sonra uyguladığı politikalar olduğu görüşünü ileri süreceğiz.²¹

Bu hikâyeyi maddi bir temele oturtabilmek için de, Gorbaçov'un doğduğu şehirde ikinci ekonominin güçlü olduğunu kanıt gösteriyorlar. Şu açıklama bilimsel olabilir mi?

Gerçek olan şey, Gorbaçov'un geçmişinin ve birikiminin, kendisinin ikinci ekonomiye hoşgörüyle bakmasına neden olması ve kendisini kapitalizm yanlısı düşüncelere açık hale getirmesidir. Bir kere, memleketi olan Stavropol, küçük burjuva zihniyetinin eşlik ettiği oldukça gelişmiş bir özel ya da ikinci ekonomiye sahipti. Dahası, Batı'da başka pek çok Sovyet önderinden daha fazla yolculuk yapmıştı.²²

Yazarlarımızın bu görüşüne yanıt vermeye değmez.

Sovyetler Birliği'nin yıkılış nedenini bir "hain"e bağlayan yazarlarımız, doğal olarak onun kurtuluşunu da bir "devrimci"ye bağlayabilir. Nitekim bu "devrimci" Andropov'dur. Eğer Andropov gerekli süre yaşasaydı, Sovyetler Birliği onun yapacağı reformlar sayesinde yıkılmayacaktı(!) Yazarlarımızın tarihe fantastik bakışları şöyle:

Brejnev'in ölümünden sonra, Yuri Andropov'un SBKP'nin Genel Sekreteri olmasıyla Sovyetler Birliği'nin eline, bu sorunlarla baş etmek için önemli bir fırsat geçmişti. Andropov takdire değer kişisel özelliklere, Marksist-Leninist teori açısından sağlam bir temele, zengin bir önderlik deneyimine, Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya olduğu sorunlara ilişkin geniş bir kavrayışa ve reform ile ilgili açık ve güçlü fikirlere sahipti. Andropov'un sahip olmadığı şey zandı.²³

Andropov, eğer ilk reformlarının sonuçlarını değerlendirebilecek kadar yaşayabilmiş olsaydı çözümlemelerini geliştirebilir ve reform sürecini derinleştirerek genişletebilirdi.²⁴

20 A.g.e., s. 108.

21 A.g.e., s. 29.

22 A.g.e., s. 128.

23 A.g.e., s. 66.

24 A.g.e., s. 256.

Sovyetler Birliği'nin çözülüşünün hem teorik, hem pratik nedenleri vardır. Kesin olan nokta şudur: Sovyetler Birliği'nin yıkılış nedenleri, Stalin zamanından başlayarak nicelik birikimi yapmıştır. Diyalektik yöntem açısından niceliğin niteliğe sıçraması Gorbaçov zamanında gerçekleşmiştir. Ateş tutuşturucu Gorbaçov'dur. Ama ateşin malzemesi tarihsel olarak biriken bir malzemeydi. Sadece ateşi yakarı görüp, ateşin maddesini görmemek olsa olsa idealist bakış açısıdır. Bu; özneyi görüp, nesneyi görmemek gibi bir bakış açısıdır.

Bu açıdan gözlerimizi bütün sürecin biriktirdiği çözülüş nedenlerine dikmemiz gerekir. Nedir bunlar?

- Toplumda ve partide egemen olan bürokratik yapı-çürüme. (İşçi sınıfının kendisinin yönetmesi yerine bürokrasi tarafından yönetilmesi, üretim araçlarının gerçek sahipliği bilincine teoride ve pratikte erişememesi, demokrasisizlikten dolayı pasif bir sınıf haline gelmesi, devletin yığın demokrasisine dayanan işçi devleti olamaması, bürokratik dejenerasyona uğraması.)

- Teori-ideoloji-siyaset alanında Marksizmin ilkelerinden kopuş. (Dünya devrimi anlayışı yerine geçirilen “ulusal sosyalizm”, “barış içinde bir arada yaşama” ilkesinin reformist yorumu, enternasyonalizmden ayrılma, geçiş toplumunun sosyalizm olarak tanımlanması ve toplumdaki-partideki demokrasi sorununa yanlış bakış vb.)

- Emperyalizmin ve tek dünya pazarının yarattığı ekonomik sorunlar. (Sovyetler Birliği'nin ekonomik olarak köşeye sıkışması.)

- Toplumdaki anti-demokratikliğin, ekonomik refah düzeyi yetersizliğinin yarattığı sorunlar. (Batı hayranı aydınların kapitalizme olan özentileri, gençliğin bu özentilerin peşinden gitmesi.)

- Gorbaçov'un kapitalizm yönündeki “reformlarının”, küçük

meta üreticilerinin, kolhozlardaki köylülerin iştahlarını kabartması ve onlardan destek alması.

Stalin'den sonra başa gelen Hruşçov-Brejnev-Andropov, Stalinizmin baskı ve terörünü eleştirmelerine rağmen, teorik görüşler ve pratik uygulamalar bakımından Stalinizmden kopamamışlardır. Neo-Stalinistler olarak değerlendirilmelidir bunlar. Onlar da Stalin gibi "tek ülkede sosyalizmin tamamlanabileceğine" inananlardır. Stalin gibi, dünya devriminin çıkarını değil, kendi uluslarının çıkarını en başa koymuşlardır. Korudukları ve savundukları sistem, Stalin'in kurduğu sistemdir. Onların yaptıkları ülke içi reformların hiçbirisi bu Stalinci yapıyı, sistemi değiştirmeyi hedeflememiştir. Parti içi demokrasi ve toplumda işçi demokrasisi işletilmemiş, Stalinci gelenek korunmuştur.

Stalinizm, Rusya'nın ekonomik olarak geri koşullarında gerçekleşen Ekim devriminin, emperyalistler tarafından tecrit edilmiş bir geçiş toplumunun ve dünya devrimine doğru sıçrayamamış bir devrimin objektif koşulları üzerine oturmuştur. Bu koşullar, yozlaşmış bir işçi bürokrasisini geliştirmiştir. İşte Stalin'in dayandığı sosyal tabaka da bu olmuştur. Bu bürokrasi yığını olmadan, onlara dayanmadan Stalinizm ne var olabilirdi, ne de ayakta kalabilirdi. Stalinist görüşlerin yaşamda hayat bulması yozlaşmış işçi bürokrasi sayesinde olmuştur. Daha doğrusu yozlaşmış bürokrasinin çıkarlarına Stalinizm tercüman olmuştur. Stalinizm = Stalin değil, Stalinizm = yozlaşmış işçi bürokrasisidir; onların ideolojik-maddi çıkarlarını dile getirir.

İşte, Stalin'in devamcısı olan Hruşçov-Brejnev-Andropov, Stalinizmin dayandığı aynı yapıya dayanmıştır; yozlaşmış işçi bürokrasisine ve onların yönettiği devlete!

Bürokratik işçi diktatörlüğü bütünüyle yerleştikten sonra Sovyet toplumunun önünde iki yol vardı. Birinci yol devrimci yoldu: Devleti yöneten bürokrasinin iktidardan düşürülmesi gerekiyordu. İktidara gelen işçi sınıfı, ortak mülkiyetin temellerine dokunmadan reformlar yoluyla ekonomiyi düzeltebilirdi. Geçiş toplumu olan Sovyetler, Batı devrimleri yardımıyla sosyalizme doğru ilerlemeye başlayabilirdi.

İkinci yol, bir biçimde Sovyet rejiminin kapitalizme geri dönmesiydi. Bu yıkım değişik yollarla olabilirdi: Burjuva karşı devrimi biçiminde, dış müdahale ile veya bürokrasinin kendi iç bölünmesi temelinde bir kesimin kapitalizme dönüşü örgütlemesiyle vb.

Tarih sonuncu alternatifi doğruladı. Bürokrasisinin bir kanadı başı çekerek kapitalizme giden taşları döşedi. Emperyalistlerden gerekli desteği de aldı kuşkusuz. Bu yola giren bürokrasi eskisinden farklı olarak sınıfsal bir karakter kazanmaya başladı. Bir zamanların bürokratları, yöneticileri, teknisyenleri, fabrika müdürleri, parti sekreterleri, politbüro üyeleri, kapitalistler olarak sahneye çıktılar. Gorbaçov ve ekibi Stalin'in önderliğinde kuralan yozlaşmış işçi devleti yapısını olumsuzundan (tersinden) çözmüşler, karşı devrime ortam hazırlamışlardır. Gorbaçov'un uygulamaları kollektif mülkiyeti tasfiye ederek vahşi bir kapitalizmin yolunu açmıştır.

Sovyet deneyimi gösterdi ki, Marksizmden koparak oluşturulmaya çalışılan "tek ülkede sosyalizmin tamamlanabileceği teorisi" yanlış çıkmıştır. Tek ülkede, dünya devrimi anlayışından koparak oluşturulmaya çalışılan sosyalizm, sosyalizm olamıyor. Sosyalizmin kuruluşuna tek tek ülkelerde başlanıp, ancak dünya çapında tamamlanabileceği, pratik olarak kendini tersinden doğrulamıştır. Sosyalizmin dünya çapında kurulabileceği yanlış çıkmamıştır. Tek tek ülkelerdeki sosyalist devrimler kendilerini korumak istiyorlarsa, güvenceleri bu devrimlerini dünyaya yaymaktır. Bu amaçtan vazgeçiş sosyalizm deneyinin başarısızlığının temel nedenidir.

İşte, yazarlarımızın anlamadıkları, temel nokta bu! Tek ülkede sosyalizmin kurulabileceğine inananlar, Sovyetler Birliği'nin yıkılış nedenini anlayamazlar. SBKP ve Enternasyonal'in Stalin tarafından resmileştirilmiş tarihinin dışına çıkamayanlar, Gorbaçov'un karşı-devrimci rolünü diyalektik olarak anlayamazlar. Stalin'in Marksizmin teorisi üzerinde yaptığı revizyonu anlayamazlar.

İhanete Uğrayan Sosyalizm'in yazarları gibi!

Dünya Kapitalizminin Krizi

Derleyenler:
Nail Satlıgan ve Sungur Savran

Belge Yayınları

Kapitalizmin yaşadığı ve dünyanın dört bir yanında yüz milyonlarca insanın hayatını alt üst eden sarsıntılı iniş çıkışlar, kapitalizmin bunalımlara mahkum bir sistem olduğu teşhisini bundan yüz küsür yıl önce koymuş bir teorik yapıya, Marksist bunalım teorisine, taze bir bakışla yeniden eğilmeyi herkes için acil bir gereklilik haline getiriyor, elbette bu teorinin tamamlanmış, donmuş bir öğreti olmadığını unutmadan, teoriyi yeni gelişmelerin ışığında zenginleştiren katkıları gözardı etmeden. Bu derleme de, son on-on beş yılda dünyanın önde gelen Marksist kuramcılarının kapitalizmin genel hareket yasalarıyla II. Dünya Savaşı sonrasında kapitalizmin geçirdiği evrimi bütünleştirmeye çalışan yazılarına yer vererek bu ihtiyaca cevap veriyor.

Kitap Eleştirisi

Türkiye’de finans kapital

Ahmet Öncü

Özgür Öztürk

*Türkiye’de Büyük Sermaye Grupları:
Finans Kapitalin Oluşumu ve Gelişimi,*

SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı, Küreselleşme
Dizisi -13, İstanbul, 2010

Bir kitabı değerlendirirken önsöz ve teşekkür sayfalarında yazılanlar çoğu zaman hızla okunur ve ihmal edilir. Oysa bunlar belli bir boşluğu doldurduğu iddiasını taşıyan her ciddi kitabın belki de en fazla dikkate alınması gereken bölümleridir. Bu bölümler, genellikle, türlü güçlüklerle ve sıkıntılarla dolu araştırma ve yazma sürecinin tamamlamasından sonra, eserin neden “biz” okuyucularca okunmaya değer bir bilgi kaynağı olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınır. Hiç kuşkusuz yazar önsözde sadece kitabını tanıtmaz ya da savunduğu görüşleri özetlemez, aynı zamanda kitabın kimler tarafından okunmasının beklenildiğini de tanımlar ya da en azından ima eder. Bu söylenenler ışığında düşünüldüğünde, Özgür Öztürk’ün, Türkiye’de büyük sermaye gruplarını yani “holdingleri” bilimsel bir yöntemle ele alan kitabına önemini ihmal edemeyeceğimiz özenli bir önsöz yazmış olduğu görülüyor. Yazar, kısa fakat etkili önsözüne Hegel’in özlü bir deyişiyle başlıyor: “Genel olarak, tanınan **tanınan** olduğu için bilinen değildir.” Bununla vurgulamak istediği, “holdinglerin”

hemen herkes tarafından tanınmalarına rağmen aslında pek fazla bilinmedikleridir.

Söz konusu olan holdingler olunca, konu hakkındaki mevcut bilginin yetersizliği bu alana doğrudan içkin araştırma sorunsalının sınırlarını aşır, Türkiye toplumsal formasyonunun incelenmesinde önemli bir eksikliğin varlığına işaret ediyor. Öztürk'ün de altını çizdiği gibi, her şeyden önce holdingler sermaye birikimi sürecinin “aktif özneleridir”. Dahası bunlar sermaye sınıfının diğer kesimlerine göre toplumsal, iktisadi ve siyasi süreçlerde çok daha belirleyici etkilere sahip olabilen ve hemen her zaman “yüksek bir sınıf bilinci” ile hareket eden kesimini oluşturmaktadırlar. Bu anlamda, holdingler hakkında sahip olduğumuz güvenilir kuramsal ve ampirik bilgiler arttıkça, “Türkiye’de kapitalist gelişim sürecini ve bu süreç içinde yaşanan dönüşümleri” daha sağlam bir temelde anlamamız mümkün olabilir. Öztürk'ün kitabının bu türden bir boşluğu dolduran çok önemli bir katkı yaptığına hiçbir şüphe yok. Fakat hepsi bu değil.

Öztürk, yine önsözde, Marksist kuramın devrimci özüne sadık kaldığını, kuramsal çalışmanın değerinin devrimci pratiği zenginleştirmesine bağlı olarak belirlenebileceğini vurgulayarak ortaya koyuyor. Bu nedenle, kitabı okumasını beklediği kişileri şöyle tanımlıyor: “Sermayeyi ve daha da özel olarak büyük sermayeyi konu edinen bu kitap, öncelikle sermaye egemenliğine ve bunun yol açtığı eşitsiz ilişkilere karşı olanlar için yazılmıştır.” İşçi sınıfının tarihsel ve politik misyonunu ve stratejilerini geliştirme sorumluluğunu üstlenenlere bu tanımın daveti çok açık olmalı. Sermayenin egemenliğine ve iktidarına karşı işçi sınıfının egemenliğini ve iktidarını hedefleyenler büyük sermaye gruplarını ve onların stratejilerini ciddi bir biçimde incelemelidirler.

Öztürk'ün bu tür bir teorik ve politik bakış açısıyla konumlandığı kitabı Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme kürsüsünde 2008 yılında savunarak tamamladığı doktora tezine dayanmaktadır. Tez çalışmasının danışmanlığını Fuat Ercan yapmış. Ercan, “Kapitalizm, Türkiye’de Kapitalizm, Türkiye’nin 25 Haramisi” başlıklı bir tanıtım yazısıyla kitabın ilk sayfalarında hak ettiği yerini almış ve güzel bir hatırlanışlık örneği göstererek bu alanın öncü çalışmalarından Mustafa Sönmez’in “Türkiye’de Holdingler: Kırk Haramiler” yapıtına gönderme yapmayı ihmal etmemiş. Bizce, Ercan’ın Öztürk'ün çalışmasının özgünlüğü hakkında oldukça manidar bir de gözlemi var. Bu kitap çoğu zaman soyut bir içerikte kullandığımız “büyük sermaye”, “holding”, “finans kapital” gibi kavram-

ların “bu topraklarda aldığı rengi ve dokuyu” görebilmemize imkân sağlayan ayrıntılı bilgiler sunuyor, diyor. Gerçekten de elimizdeki bu hacimli eser holdingler hakkında daha önce yapılan çalışmalarda bulunmayan yeni ve zengin bir veri setini sistematik bir yaklaşımla okuyucusuna aktarıyor. Bu bağlamda, Öztürk’ün incelemesini büyük sermaye gruplarının **ekonomik nitelikli faaliyetleriyle** sınırlamayı tercih ettiğini görüyoruz. Kitapta sunulan tezleri temellendiren kapsamlı araştırma tarihsel bir izlek üzerinden büyük sermaye gruplarının **iktisaden** “ne yaptıkları ve bunları nerede, ne zaman yaptıklarıyla” ilgili soruların yanıtlanmasına yöneliyor.

Kitap iki ana kısımdan oluşuyor. Giriş bölümünü izleyen birinci kısım Türkiye kökenli büyük sermaye gruplarının oluşum ve gelişim sürecini ele alıyor. İkinci kısımda ise 25 büyük sermaye grubunun belirli alt dönemlerde ekonomik faaliyetlerinin hangi sektörlerde yoğunlaştığı inceleniyor. Bu büyük sermaye grupları şunlar: İş Bankası-Şişecam, Koç, Sabancı, Çukurova, Oyak, Doğan, Ülker, Doğuş, Enka, Tefken, Uzan, Zorlu, Anadolu Endüstri, Borusan, Profilo, Eczacıbaşı, Kale, Toprak, Ciner, Çalık, Yaşar, Akkök, İhlas, Alarko ve Elginkan. Bu kısımda Öztürk incelemesine dâhil ettiği Türkiye finans kapitalinin önemli bir kesimini temsil eden bu grupların kuruluşlarından günümüze dek gerçekleştirdikleri iştiraklerinin ve faaliyetlerinin eksiksiz bir dökümünü sunuyor. Yazarımız sistematik bir veri tabanı oluşturmayı hedeflediğinden grupların iştiraklerinin ve faaliyetlerinin sektörel dağılımını Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş ve bilimsel çalışmalarda yaygın olarak kullanılan ISIC sınıflandırma sistemine göre yapıyor. Bu sınıflandırma sistemi Türkiye’nin finans kapitalinin hangi ana iktisadi sektörlerle bu sektörlerin hangi alt kollarında faaliyetler yürüterek bugünlere dek geldiğini izleyebilmemize imkân sağlıyor. Öztürk, veri tabanını oluştururken şirket tarihçeleri, faaliyet raporları, firmaların internet sayfaları, holding patronlarının biyografileri, gazete ve dergiler, İTO ve Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi sicil kayıtları ile konu hakkındaki diğer bilimsel çalışmaları kaynak olarak kullanmış. Kitabın gözden kaçırılmaması gereken en önemli katkılarından bir tanesi de bu zaten. Öztürk bu alanda bundan sonra araştırma yapacakların çalışmalarını önemli ölçüde kolaylaştıracak kapsamlı ve ayrıntılı bir kaynakça derlemiş ve kendi araştırmasında bunları bilimsel bir yaklaşımla kullanarak, deyim yerindeyse, kütüphanelerin tozlu raflarından kurtarmayı başarmış.

Öztürk çalışmasının ilgili alanın önde gelen az sayıdaki diğer örneklerinden nasıl farklılaştığını vurgularken, kendi yaklaşımının yöntemsel

temellerini açık bir şekilde ortaya koyuyor. “Bu çalışmanın temel vurgusu, Türkiye’de genellikle holding biçiminde örgütlenmiş olan büyük sermaye gruplarının **finans kapital** grupları olarak görülmesi gerektiğidir,” diyor. Dolayısıyla, Öztürk’ün özgün katkısını değerlendirirken kitabının alt başlığının – *Finans Kapitalin Oluşumu ve Gelişimi* - en az ana başlığı kadar önemli olduğunu tespit etmek gerekiyor. Kitaba bu perspektifle yaklaşıldığında, yazarın hâkim akademik yazının Marksist açıdan eleştirisine ciddi ve son derece sağlam bir katkı yaptığını söylemek hiç zor değil. Öztürk, çok doğru bir tespitle, hâkim akademik yazında Marx’ın ortaya koyduğu kapitalist gelişme teorisine pek fazla ilgi gösterilmediğinin altını çiziyor. Bu noktada, yazar, Türkiye üniversitelerinin pek çoğunda büyük sermaye gruplarını konu edinen derslerde temel ders kitabı olarak kullanılan Ayşe Buğra’nın *Devlet ve İşadamları* adlı çalışmasını Marksist açıdan eleştirirken, kendi çalışmasının özgünlüğünü bir kere daha tanımlama fırsatını yakalıyor. Öztürk, aynen Buğra gibi, Türkiye’deki holdinglerin neden “ilişkisiz çeşitlenmeye” (birbiriyle ilişkisi olmayan birçok sektörde faaliyet göstermeye) yöneldiklerine dair bir açıklama getirmeye çalışıyor. Öztürk, bu tür bir açıklama girişiminin Türkiye Marksist yazınında bir eksiklik olduğunu ve kendisinin bu eksiliği gidermeyi hedeflediğini belirttikten sonra, Buğra’nın açıklamasının teorik yetersizliğini şu sözlerle ifade ediyor: “Ayşe Buğra, (...) ilişkisiz çeşitlenme pratiğini ekonomi politikalarındaki belirsizliklere bağlamaktadır. (...) Böylece, ilişkisiz çeşitlenme iş ortamının özgül özellikleri temelinde açıklamaktadır. Oysa, ilişkisiz çeşitlenme geç kapitalistleşen (ya da geç sanayileşen) hemen tüm ülkelerde rastlanan ve herhangi bir ülkeye özgü arızı koşullara bağlanamayan bir olgu ise, geç kapitalistleşme sürecinin yapısal özellikleri temelinde açıklanması gerekir.”(s. 19-20)

Öztürk, bu hedefi gerçekleştirebilmek için, finans kapital kavramının geç kapitalistleşmiş toplumsal formasyonlarda kazandığı özgüllüklerin dikkate alınarak tadil edilmesi gerekliliğine işaret ediyor. Ona göre, “geç kapitalistleşen ülkelerde kapitalist üretimin daha en baştan itibaren tekелci bir nitelik taşımış olması; sermayenin merkezileşme eğiliminin kapitalist üretimin egemenliğini önceleyen ticari birikim evresinde ve para-sermaye alanında yaşanmış olmasıdır.”(s. 461) Bu bağlamda Türkiye toplumsal formasyonu açısından şu gözlem can alıcı önemdedir: “Türkiye gibi ülkelerde genelde 1950’li yıllarda yaşanmış olan kapitalist üretime geçiş, başlangıcından itibaren tekелci niteliktedir.” (s. 461) Kapitalist üretimin baş-

tan beri tekelci bir yapıda sürüyor olması bu tür toplumsal formasyonlarda finans kapitalin evrimi üzerinde birebir belirleyici bir etkiye bulunmuştur. Bu yapısal özgülük temelinde finans kapitalin tarihsel evrimi - yani sermayenin finans, sanayi ve ticaret şeklindeki farklı işlevsel biçimlerinin tek- kelci bir örgütlenme içinde birleşmesi - sermaye birikim sürecinin iç ve dış dinamiklerince şekillenmiştir.

Finans kapitali temsil eden her bir büyük sermaye grubu söz konu- su tarihsel evrimin hangi aşamasında ortaya çıkmış olduğuna bağlı ola- rak kendine has özgül bir takım özellikler kazanmıştır. Bu anlamda ortada kuramsal ve ampirik olarak kavrayabileceğimiz denli nesnel bir Türkiye finans kapitalinin bulunduğundan söz edebilirsek de, sermayenin bu hâkim katmanını oluşturan tekil gruplara ayrı ayrı bakıldığında, her birinin işti- raklerinin ve faaliyetlerinin oluşumu ve gelişimi açısından farklılıklar içe- rmekte oldukları ve bu nedenle karşımızda bir bütün olarak finans kapita- lin türdeş olmayan bir yapı şeklinde durduğunu görebiliriz. Örneğin, “İş Bankası, Koç, Sabancı, Çukurova gibi ilk gruplar, 1950’lerden önce belirli bir sermaye birikimi sağlamış ve sanayi sektörlerine giriş yapmış olmaları dolayısıyla diğer gruplardan daha farklı bir konuma sahiptir.” (s. 461). Bu gruplar ticaret burjuvazisi ve toprak sahibi sınıfların hâkimiyetinde kurul- muşlarken, içe yönelik sermaye birikim döneminde (kabaca 1960-1980) kurulan gruplarda sanayi burjuvazisi hâkim konumdadır. Bu tür farklı sı- nıfsal kökenlerden gelen kapitalistler tarafından kurulan büyük sermaye grupları bahsi geçen evrimsel sürecin sonunda, sanki hep birlikte aynı son durağa giden farklı yolcular gibi, tek- elci burjuvaziye dönüşen bir sınıfın elinde toplanmışlardır. Öztürk’ün vurguladığı gibi, 1990’lı yıllardan itiba- ren büyük sermaye gruplarının hemen tamamı dünya ölçeğinde görülme- dik bir akışkanlık kazanan “para-sermayeden” nasiplenebilmek güdüsüyle sanayi alanından, deyim yerindeyse soğumuş, bu alanda herhangi bir ciddi yatırım ve atılım yapma girişiminde bulunmamış, teknoloji ve know-how ithal ederek taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışan para tacirlerine dönüşmüşlerdir. Öztürk’ün çizdiği bu tabloda, her ne kadar kendisi açıkça yazmamış olsa da, Türkiye işçi sınıfının payına aşırı sömürü, yoksulluk ve yoksunluk düşmüştür.

Mütevaziliği ve çalışkanlığıyla kendisini tanıyan herkesin takdirini ve sevgisini kazanmış bu değerli Marksist kuramcının daha nice nitelikli ça- lışmalarla dünyayı anlama ve değiştirme mücadelemize önemli katkılar yapacağına inandığımızı belirterek bitirirken son olarak şunu söyleyebi-

liriz: Bu ülkede finans kapital ile ilgili süre giden tartışmalara Öztürk'ün çalışması yeni bir boyut kazandırmıştır. Kısacası, Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın katkıları yayınlanan Özgür Öztürk'ün *Türkiye'de Büyük Sermaye Grupları: Finans Kapitalin Oluşumu ve Gelişimi* Marksist kuramın penceresinden gerçekliğe bakanların mutlaka okuması ve ciddiyle tartışması gereken bir kitaptır.

Kitap Eleştirisi

İki doğum öyküsü

Sait Almış

*Felsefenin Ateşi ve
Marksizmin Doğuşu*
Mehmet İnanç Turan
Kalkedon yayınları, 2010

Mehmet İnanç Turan'ın son bir yıldan daha kısa bir süre içinde Kalkedon Yayınlarından iki kitabı yayımlandı: *Felsefenin Ateşi* ve *Marksizmin Doğuşu*.

Yazarın bu iki kitabını aynı yazı içinde tanıtmak istememin nedeni, aynı zaman dilimi içinde yayımlanmış olmaları değildir. Asıl neden; her iki kitabın da alanlarında birer doğum öyküsü olması ve giriş kitabı özelliği taşımalarıdır.

Yazar *Felsefenin Ateşi*'nde felsefî düşünme yolunun nasıl ortaya çıktığını anlatır. *Marksizmin Doğuşu*'nda ise Marx ve Engels'in Marksist dünya görüşünü hangi koşullarda, düşünsel ve pratik yaşamda hangi sorunları çözerek oluşturduklarını anlatır.

M. İnanç Turan bu kitapları yazarken çok temel bir gereksinimden

yola çıkmış. Yaşadığımız dünyayı anlamak, yorumlamak ve değiştirmek isteyenlere kılavuzluk, rehberlik etmek. Yazar bu gereksinimi kendisi ve kuşağının deneyimlerinden çıkarmış:

Bizim kuşak Marksizmi yöntemli bir biçimde öğrenmedi. 1974–1980 döneminin kavgalı dövüştü ortamı içinde belki de bu mümkün değildi. Bizden önceki kuşakların geriye bıraktığı doğru dürüst teorik bir miras ve Marksizmi öğrenme yöntemi yoktu. Bizden öncekiler bize cesaret, fedakârlık, direnme ruhu bırakmıştı; ama ciddi bir teorik birikim bırakmamıştı.

Yetmişli yıllarda hayat hızla akıyordu. O dönemin devrimcileri hayatın bu hızlı akışını anlayabilecek, yorumlayabilecek ve pratik sonuçlar çıkarabilecek Marksist teori birikiminden yoksundular.

Marx'ın, Lenin'in eserleri yeni yeni Türkçe'ye çevrilip yayımlanıyordu. Her çıkan kitap, bilgi açlığı çeken devrimcilerce okunup tüketiliyor; ama o eserlerin hangi koşullarda, hangi sorunlar için çözüm önerisi olarak yazıldığı bilinmiyordu.

Eklektik bir Marksist teori anlayışı egemen olmuştu, devrimci hareket içinde. Teori, onu doğuran zaman ve koşullar göz önüne alınmaksızın, şablon halinde alınıyor ve sözde ideolojik mücadelenin doneleri olarak kullanılıyordu.

O yılların pratiğini yaşamış olan yazar, şimdiki ve gelecek nesillerin de aynı sorunları yaşamamasını kendine görev edinmiş ve elimizdeki iki kılavuz kitabı ortaya çıkarmış.

Felsefenin Ateşi

M.İnanç Turan Filozofların Tutuşturduğu Yangın olarak da adlandırdığı eserinde, bizleri felsefe tarihinde bir yolculuğa çıkarıyor.

Yolculuğun baş durağında İzmir'li filozof Homeros'la tanışırız. Daha yolculuğun başında antik çağın metafizik filozoflarının yanı sıra diyalektik düşünme yönteminin ve materyalist düşüncenin temellerini atan filozoflarla da tanıştırır bizi rehberimiz.

Bu filozofların başında yedi bilgelere Thales dünyanın oluşumunu fiziksel nedenlerle açıklamaya çalışarak, felsefî yangına maddeci yönde büyük bir odun atar. Thales'i ilk maddenin sınırsız ve sonsuz olduğunu

söyleyen öğrencisi Anaksimandros izler. Aynı çağda “bir ırmakta iki kez yıkanılmaz” diyen Herakleitos ise yangına diyalektik düşünme tarzını ilk katan filozof olarak karşımıza çıkar. Demokritos ise nesnelerin görünmeyen en küçük parçacıklardan oluştuğunu söyleyerek, yangına maddeci yönde katkı yapar.

Rehberimiz eşliğinde yolculuğumuz “yaşamını tartışarak geçiren adam” Sokrates, mitoloji filozofu Platon ve antik çağın en önemli filozofu Aristoteles ile devam eder.

Yazar tüm yolculuk boyunca olduğu gibi, objektif tavrını bu filozoflar karşısında da elden bırakmaz. Platon’un felsefe tarihindeki öneminin, yanlış bir pencereden baksa da yaşamın tüm sorunlarını ortaya koyması olduğunu öğreniriz. Platon bu yaklaşımı ile yaşamın tüm sorunlarını tartışma ortamına getirmiştir. “Ne yazık ki Platon, formüle ettiği felsefenin sorunlarına yanlış bir pencereden, dinin ve mitolojinin penceresinden bakar.”

Aristoteles yolculuğumuza idealist ve materyalist felsefeler arasında kalmış bir filozof olarak eşlik eder:

Aristoteles doğayı değerlendirirken maddeciliğe, göğe doğru çıktıkça idealizme yaklaşır. Onun, Platon’un “idea teorisine” karşı açtığı savaş maddeci felsefenin olumlu cephesine yazılmış kazançtır. Aristoteles’in, Platon’u idealist bakış açısıyla eleştirmesi bu gerçeği değiştirmez.

Yolculuğumuz sırasında karşılaştığımız iki arada kalmış bir diğer filozof da Descartes’tır. Descartes bir matematikçi olarak doğayı değerlendiren materyalist olmasına karşın, tutucu ahlaka sahip, doğaüstü düşünceleri ile idealist bir filozof olabilmektedir.

Felsefe yolculuğunu sonlarına doğru, rehberimiz bizi çağımıza daha yakın filozoflarla tanıştırır. Bacon, Pascal, Hobbes, Spinoza, John Locke, Immanuel Kant, Hegel ve Feuerbach gibi etkileri günümüzde de süren filozoflarla tek tek tanışırız.

Yolculuğun sonunda ise bizleri bilimsel eleştirilerle eski felsefeyi aşan Marx ve Engels bekler. Rehberimiz onların felsefi yangın içinde bir devrim gerçekleştirdiklerini anlatır:

Marx ve Engels teorik olan felsefeyi pratiğin silahı haline getirirler. Sınıf mücadelesini felsefenin içine sokarak felsefeyi devrimcileştirirler. Althusser’in 1986’da söylediği gibi: “Felsefe, teoride sınıf kavgasıdır” artık. Bu aynı zamanda soyut insanın yerine toplumsal somut insanın geçirilişidir. Felsefenin taraflı hale getirilişidir.

Mehmet İnanç Turan'ın bu kitabı ile felsefeyi sevdirmeyi, felsefenin zor ve anlaşılmaz olduğu önyargılarını yıkmayı başaracağına inanıyorum. Bu eser felsefeyi “felsefe tanrılarının” katından indirip, herkesin anlayabileceği ve katılabileceği bir yangın, bilimsel bir çaba olduğunu gösterme yolunda amacına ulaşmıştır.

Marksizmin Doğuşu

Mehmet İnanç Turan bu kitabında Marksizmin doğuş yıllarını anlatmış. Yazar zor bir işe girişmiş. Marx ve Engels'in makale ve kitaplarını tek tek ele alıp, Marksist bir yöntemle incelemiş. Öncelikle, Marx ve Engels'in yapıtlarını oluşturdukları dönemin koşullarını göz önüne sermiş. Daha sonra onların o dönemdeki düşünsel yapılarını irdelemiş.

Böylelikle, ele aldığı eserlerin Marksizmin oluşum ve doğuş sürecindeki yerini göstermeye çalışmış. Makale ve kitaplarda Marksist teoriyi oluşturan düşüncelerin izlerini sürmüştür. Marksist fikirlerin ve kavramların hangi süreçlerden geçerek oluştuğunu göstermeye çalışmış.

Yazarın amacı Marksizmin bir dogma değil yaşamın içinde, canlı bir bilimsel teori olduğunu göstermektir. Bu çabasının en temel gereksinimi ise, ülkemizde Marksizmin eklektik bir şekilde öğrenilmesi ve bu nedenle çarpıtmalara uğramasıdır. Yazar bu amacını şöyle açıklıyor:

Marksizmin Doğuşu Marksizmin doğumunu, Marksizmin yönteminden yola çıkarak inceliyor; Marx ve Engels'in doğumsal süreçteki görüşlerini, olgunlaşmış Marksizmle karşılaştırarak, hataları saptayarak, hâlâ gerçeği yansıtan fikirleri öne çıkararak bir teorik kazı yapıyor.

Yazar kazısına Marx'ın doktora tezi ile başlıyor. Marx o dönemde sol Hegelcilerle birliktedir. Lenin'in deyişiyle “Hegelci bir idealisttir”. Marksizmden epeyce uzaktır ama radikal bir demokratır.

Kazı ilerledikçe, Marx'ın Hegel ile hesaplaşmaya başladığını görürüz. Bu hesaplaşmayı en açık olarak, Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi başlıklı çalışmasında görürüz. Bu dönemde Marx'ı etkileyen Feuerbach'dır. Ancak Hegel'den bütünüyle kopmuş değildir.

Teorik kazının 1843 yılına uzanan bölümünde, Marx'ı arkadaşı Arnold Ruge ile Paris'te Fransız Alman Yıllıkları adlı dergiyi çıkarırken, Paris'te buluruz. Aynı dergide Engels de yazmaktadır. Henüz tanışmamışlardır. Marx'ın bu dergide yazdığı iki yazısından biri olan Yahudi Sorunu

adlı çalışmasında yabancılaşma kavramı ile karşılaşırız. Ancak içeriği henüz doldurulmamıştır. İkinci çalışması ise Marx'ın komünizme el uzattığı Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı: Giriş başlığını taşıyan çalışmasıdır.

Aynı dergide yayımlanan Engels'in Ekonomi Politğin Bir Eleştirisi Denemesi adlı makalesi Marx'ı çok etkiler. Bu yazıyı okuyan Marx daha Engels ile konuşmadan, ekonomi politik ve felsefe ile ilgili bir kitap yazmaya başlar. Marx'ın gözden geçirip yayımlayamadığı, ancak 1932 yılında 1844 Elyazmaları–Ekonomi Politik ve Felsefe adı ile yayımlanan bu notlar, Marksizmin doğum emarelerini göstermesi açısından tarihsel öneme sahiptir.

1844 Elyazmaları Marksizmin oluşum sürecini araştıran teorik kazının köşe taşlarından birini oluşturur. Bu eserin önemi Marksizmin ilk ışıklarını yansıtmaması, doğuşunu haber vermesidir. Yazar bu eserinde Marx'ın ekonomi politiği hem maddi temelde, hem de insan üzerine etkilerini ele almasını mercek altına alır. Eser; yabancılaşmanın maddi temellerini ortaya koyması, Marx'ın Hegelci idealizmden kurtuluşunun ipuçlarını vermesi ve komünizme sıçrayışını göstermesi açısından Marksizmin oluşumunda çok önemlidir. Ancak henüz ele alınmayan eksik bırakılan noktalar da çoktur.

Engels 1844 Ağustos ayının sonunda Paris'e gelir, on gün Marx'ın misafiri olur. Bu karşılaşma yıllarca sürecektir siyasal ortaklığın ve dostluğun ilk adımıdır. İlk iş olarak Bauer ve arkadaşlarına karşı Eleştirel Eleştiri isimli bir broşür yazmanın kararını alırlar, uygulamaya girerler. Engels broşürün bir kısmını yazar, Marx'a bırakır. Geri kalan kısımlar Marx tarafından yazılacaktır

Ortaya bir broşür değil. Kutsal Aile ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi adlı bir kitap çıkar. Yazar bu eserin önemli yanlarından birinin tarihe ve toplumsal yaşama maddeci yaklaşımı, diğerinin ise diyalektik yöntemi Hegelci üslup ve terminolojiden koparak kullanması olduğunu altını çizer.

Bu arada Engels de İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu adlı bir kitap yazar. Amacı İngiltere burjuvazisi üzerinden Alman burjuvazisini eleştirmektir. Kitap Engels'in deyişiyle Marksizmin embriyon olarak gelişiminin bir aşamasını gösterir. Marx çalışmaya çok değer verir. Rehberimiz

kitabın burjuva devlet sorununa yeni bir bakış getirmesinin önemine işaret eder.

Marx 1845’de Paris’i terk etmek zorunda kalır. Brüksel’e geçer. Muh-temelen Mart 1845’de Feuerbach Üzerine Tezler’i not eder. 11 adet tezden oluşan iki-üç sayfalık bu notlar 1888’de Engels tarafından yayımlanır. Ya-zar bu notları, Marx’ın olumlu yönlerini benimsediği Feuerbach materya-lizmi ile hesaplaşması, tarihsel materyalizmin temellerini atması açısından önemser.

Marx ve Engels Kasım 1845 - Ağustos 1846 tarihleri arasında Brüksel’de Alman felsefesi üzerine bir çalışma yaparlar. İki ciltlik bu ça-lışmanın birinci cildinde Genç Hegelcilerin ve Feuerbach’ın görüşlerini, ikinci cildinde ise bu iki akımı birleştirmeye çalışan, “Hakiki Sosyalistler” adıyla anılan grubun görüşlerini eleştiri bombardımanına tutarlar.

Amaçları Marx’ın deyişi ile Alman felsefesi karşısında kendi bakış açılarını oluşturmaktır. Aslında yaptıkları ise geçmişin felsefî düşüncele-ri ile hesaplaşmaktır. Bu amaçlarına ulaştıkları için çalışmalarını yayım-lamazlar. Bu çalışmalar onlar öldükten sonra, 1932’de Alman İdeolojisi adıyla yayımlanır.

Alman İdeolojisi çalışmaları ile Marx ve Engels, Feuerbach ve Al-man felsefesi ile hesaplaşmalarını tamamlarlar. Tarihsel materyalizm gö-rüşleri olgunlaşır ve proletaryanın kurtuluşunun evrensel düzeyde olaca-ğı sonucuna varırlar. Bu sonuç onları eylem alanına götürür. 1846 yılında Brüksel’de, Komünist Mektuplaşma (Haberleşme) Komite’sini kurarlar.

Marx Proudhon’u da komünist saflara çekmeye çalışır. Ancak Proud-hon olumlu yanıt vermez ve görüşlerini Sefaletin Felsefesi adlı kitabında açıklar. Marx Proudhon ile polemige girerek Temmuz 1847’de Felsefe-nin Sefaleti adlı eserini yayımlar. Yazara göre bu kitabın en önemli yanı, Marx’ın gündemine ekonomi politiğin sorunlarının taşınmasıdır. Bu kitap-la Marx karşımıza bir iktisatçı olarak çıkar.

Alman İdeolojisi ve Felsefenin Sefaleti çalışmaları ile Marksizm artık embriyon olmaktan çıkmış, 1846-47 yıllarında doğuma yakın bir cenin ha-line gelmiştir diyebiliriz.

Marksizmin üç ana aşılma (eleştiri) kolunda yani felsefe, ekonomi ve sosyalizm alanındaki düşüncelerinin temelleri atılmış, eksiklikleri ve yan-

lışlarına karşın Marksist dünya görüşü bir beden halini almaya başlamıştır.

Marx ve Engels çalışmalarını örgütlenme üzerine yoğunlaştırırlar. İngiltere’de kurulu Doğrular Birliği adlı örgütle ilişkiye girerler. Örgüt Marx ve Engels’in çabaları ile Komünistler Birliği adını alır. Engels birliğin ikinci kongresine sunmak üzere, parti politikasını anlatan Komünizmin İlkeleri adlı bir broşür hazırlar. İkinci kongreye katılan Marx, Komünistler Birliği parti programını halka açıklamak için, Komünist Parti Manifestosu adlı bir broşür yazmak üzere görevlendirilir. Marx, Engels’in Komünizmin İlkeleri broşüründen yararlanarak Komünist Manifesto’yu yazar.

Yazar kazının bu bölümünde Komünizmin İlkeleri broşüründe, Engels’in ilerde Marx ile birlikte komünist siyaset alanında geliştirecekleri konular hakkına önemli bulduğu ipuçlarını sıralar. Bunlar üretim araçlarının ortak mülkiyeti kavramı, komünist devrim, komünist topluma geçiş ve komünist toplum hakkındaki düşüncelerdir.

Yazar bu bölümde Komünist Manifesto’yu doğuş sürecinde Marksizme kattıkları ve eksik bıraktıkları açısından ayrıntılı bir incelemeye alıyor.

Komünist Manifesto’nun yayımlanmasından hemen sonra 1848 Avrupa devrimleri başlar. Marx ve Engels devrime katılmak için Almanya’ya gider ve Köln şehrine yerleşirler ve Köln İşçi Birliği ile birlikte çalışmaya başlarlar.

Haziran’da Paris proletaryası yenilir. Paris sokakları kılıçtan geçirilen işçilerin kanı ile boyanır. Marx ve Engels çıkardıkları Yeni Ren Gazetesi’nde Paris proletaryasına sahip çıkar ve komünist devrim teorisi için çok önemli bir çıkarıma varır:

Bir devrimden sonraki her geçici siyasi oluşum bir diktatörlüğü, hem de enerjik bir diktatörlüğü gerektirir.

Yaşananlar sanki Paris Komününün prototipidir. Tıpkı yıllar sonra Paris Komünü deneyiminde olduğu gibi, Marx ve Engels’in emek verdikleri Marksist teori yaşamın pratiği içinde sınanmakta ve devrimci pratikten beslenerek oluşmaktadır.

Marx 1848-50 devrimlerinden çıkardığı dersleri Komünistler Birliği’nin yayın organı Yeni Ren Gazetesi- Politik-Ekonomik İnceleme’nin 1850 yılı ilk aylarında çıkan ilk üç sayısında yayımlanan makalelerinde değeri-

dirir. Bu makalelerde Marx henüz devrimin yenilgisini kabullenmemiştir. Engels 1895’de bu ilk üç makale ile Mayıs-Ekim sayılarında yayımlanan dördüncü makaleyi birleştirerek, Fransa’da Sınıf Mücadeleleri adıyla kitap olarak yayımlar.

Marx, ilk üç makalede 1848–1850 devrim dönemini değerlendirerek proletarya açısından sonuçlar çıkarır:

- 1) Devrimler bunalım döneminin çocuklarıdır.
- 2) Burjuva cumhuriyetleri burjuvazinin iktidarındır.
- 3) Toplumsal devrim bir ülkenin sınırları içinde (örneğin Fransa’da) tamamlanamaz.
- 4) Sınıfları kaldırmak için proletarya diktatörlüğü zorunludur.

Marksizm; Marx’ın doktora tezi ile düşünce dünyasının rahmine tohumlarını atmış, idealist Alman felsefesinin ve İngiliz ekonomi politiğinin eleştirisi ile embriyonik gelişimini tamamlamış ve 1848 Avrupa devrimlerinin sancıları sonucu 1850’de dünyaya gelmiştir.

1848’de Marksizm Komünist Manifesto ile teorik doğumunu yaptı, 1850’de ise pratik doğumunu! Önce teori, pratiğe dönüştü; sonra pratik tekrar teoriye. 1848’de Marksizm embriyon halindeydi. 1850 yılında ise doğmuş bir bebek.

Mehmet İnanç Turan’ın Marksizmin oluşumunu anlatan kitabı şu satırlarla bitiyor:

Şimdilik bebek halindeki Marksizm yavaş yavaş büyüyecek, ekonomi politiğin köklü eleştirisini öğrenecek, Grundrisse, Kapital gibi yapıtlarla kapitalizmin ne olduğunu bilimsel olarak anlayacak ve sermayenin hareket yasalarını keşfedecektir. Burjuvazinin büyük iktisatçılarının karşısına bugün bile yıkılmayan dev görüşleriyle dikilecektir. Ama Marksizmin ilk ışıklarının ne kadar önemli olduğunu anlamak için şu gözleri kör edilmiş dünyaya bakmak yeter. Karanlıkta yaşayan dünyanın gözlerini iyileştirmeye, onu “insanlığı” görür hale getirmeye Marksizmin ilk ışıkları bile yeter.

Marksizmin Doğuşu, Marksizme ilgi duyanlar, Marksizm konusundaki bilgilerini derleyip toplamak isteyenler, Marx ve Engels’in yazılarını

okuma ve Marksizmi doğru ve bütünlüklü yapısı içinde öğrenmek isteyenler için çok önemli işlevler görecektir. Kitabın hak ettiği ilgiye kavuşacağına inanıyorum. Ayrıca yazarın Gelişmiş Marksizm ile ilgili çalışmalarını da heyecanla bekliyorum.

